

25/56

60

g C 46

7 - 2 - 32

7
Soy del Vso de Fr. Fran.^{co} Josef Lucena.

2010
1000

PHILOSOPHIA

NATURALIS *F 80*

GVILLIELMI

OCCHAM

gelatibreviaria de Cordoba de
Angli Min. Con.
J. Pedro et N. E. 141

EMINENTISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO MARIAE

CARDINALI BRANCACCIO

E 170 DICATA. *est 4 n 45*

*A. M. F. Bonaventura Theulo Veliterno Ord. S. Francisci Min. Conu.
Sec. et Assist. ad Scholasticorum commodum in lucem edita.*

Romæ, Typis Io: Baptistæ Robletti. M. DC. XXXVII.

SVPERIORVM PERMISSV.

1871

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible handwriting]

EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO MARIÆ

CARDINALI BRANCACCIO.

REVIVISCIT, Eminentissime Princeps, auras te adspirante vitales, iterum aspicit lucem, te irradiante, Guilielmus Occham Anglus Scoticæ quondam Pœcilis, vel solus plenum auditorium. Non equidem ille iratus, qui paucos olim somniauerat dies, sed planè pacatus, qui plures vigilauit noctes. Quidni Nominalium Princeps sub inclyto tuo nomine reuiuiscat, & reflorescat, qui vixit, & floruit in Franciscana Republica, viuente, & florente Christiano Orbi Thoma Cardinali Brancaccio Ecclesiasticę Hierarchie tum sydere fulgentissimo.

Agnoscit propitia sibi lumina, nullam ideo timet temporum iacturam, nullum tenebrarum detrimentum. Latuit, & iacuit sanè diù, nempè Sol post densissimos turbines, post horridam noctem splendidior exoritur. Elanguit aliquot sæculis; sic plantę post rigidam brumam, verno redeunte anno germinant lætiores. Fortè vergebat ad interitum, at Phœnix in rogo renouat vitam, producit ætatem. Esto Tu illi tantum Tutelaris: quem tria sæcula intercipere non potuerunt, Brancacciorum Leoninis armatum vnguibus inuidorum Branchię lacerare non audebunt, & Cynicorum Bronchi adlatrare non presument. Ità viuas, floreasquè diù.

Ffr. Bonauentura Theulus Veliternus.

AD LECTOREM.

X Subtilissimi Ioannis Scoti auditoribus, qui Franciscanam Religio-
nem splendore, honore, & Orbem fama copleuerunt, vnus fuit Gui-
lielmus à Villa Occham ingenio, atque doctrina eximius. Deprehē-
dat quis eius Theologię, aut Philosophię Opera attētiore studio colue-
rit. Agnoscunt melius ij (et nostra quidem tempestate) qui huius Sa-
pientię fructibus adlibatis germina in propria viridaria transferre
g. stant, videlicet se se nouę sententię, ac opinionis Choriphaeos exi-
stimantes, et predicantes, quas vetustissimas, vt est videre, ab hoc

vno Guilielmo penitus mutuarunt. Infelicia sanē tempora, quibus nescio an multorum incuria,
an labore non paucos ex commendatissimis Scriptoribus nostris obliuione sepelire conati
sunt, quam inter ceteros hucusquē etiam pati coactus Occhamus, iterum tandem in apertam
lucem prodit, me non tam seruo prælucēte, quā commiserante tanti Viri aduersantem for-
tunam, qui diutino oppressus squalore, ac tenebris iacebat. Hanc vnā itaque ob causam
eius Operibus (premissa naturali primū Philosophia) euulgandis me applicui, vt Virum olim
Scholis celebrem à tanta iniuria, quantum licet, vindicarem. Hunc non in omni Scoto institu-
tori suo concordem scito te reperturum: atque inde disce, nos eidem non adeo obligari, quin
et alteri liceret sententię, cum veritati germanior videretur, calculum exhibere, nec indecere
posteriores sequaces, quod intimo placuit discipulo. Ni velis dicere, quia non melius impugna-
tur quā à Scotista Scotica Veritas, propterea Occhamum studuisse, vt aduersarijs non vul-
gariter faueret, nostra scilicet Arcis accessus patefaciendo, et eosmet tot veluti telis, quibus
scirent aptius confodere, instruendo, quot rationum ponderibus eas, quibus patrocinator
Sententias firmat, et argumentorum momenta nititur propellere. Vt cunquē sit, beneuole
Lector, debiti Officium mei, queso, boni consule, et reliqua eius Opera, precipuē Logicalia,
Quodlibeta, Quatuor Sententiarum, de Augustissimo Eucharistię Sacramento non multo
post expectato. Vale.

Fr. Io: Baptista Larinen. Art. & Sac. Theologiæ Doct̃or Vniuersi
Ordinis Sancti Francisci Min. Con. Minister Generalis.

Dilecto Nobis in Domino Patri Fratri Bonaventuræ Veliterno, eiusdem Ordinis
Doct̃ori Thæologo, Secret. & Assist.

SVMMVLAS Magistri Guilielmi de Villa Occham Anglici Ordinis Mi-
norum Conuentualium in Libros Physicorum, v: eruatis serua dis iterum
typis demandari valeat, licentiam concedimus, & elargimur. In fidem &c.
Datum Romæ die 15. Martij. 1637.

Fr. Io: Baptista Minister Generalis.

Locus † Sigilli.

Fr. Franciscus à Massafia
Subscriba Ordinis.

Imprimat, si videbitur Reuerendiss. P. M. S. Palatij.

A. Torniellus Vicesgerens.

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Lupus Mag. & Soc. Reuerendiss. P. M. Sac. Palatij Apost. Ord.
Prædic.

Reu. Pat. Magist. Dominici Rabellini Astensis
eiuldem Ordinis.

A D O P V S

T E T R A S T I C O N .

SI Fratrem Pollux alterna morte redemit,

Quid prodest, obses dum datus iste fuit?

Scripta noue Theulus luci cum reddit, ab Orco,

Occhamum reuocat, funero sequè rapit.

Index eorum quæ continentur in hoc Opusculo .

Prima partis .

<p>Cap. i. Scientia naturalis est vna vnitate ordinis, pagina 1.</p> <p>2. Philosophiæ naturalis non est vnum subiectum 2.</p> <p>3. Scientia naturalis habet duas causas tantum 4.</p> <p>4. Scientia naturalis est speculatiua pro maiori parte 5.</p> <p>5. Demonstrationes naturales sunt pro pluri quia, & non propter quid. 7.</p> <p>6. Sex partes Philosop. enumerantur. 8.</p> <p>7. Materiam esse probatur, & formã. 8.</p> <p>8. Quomodo materia, & forma se habeant ad generationem 10.</p> <p>9. Quod priuatio non sit quid distinctũ à priuato. 10.</p> <p>10. Quid sit priuatio 12.</p> <p>11. Quam distinctionem habeat priuatio à materia, & forma 12.</p> <p>12. Duo tantum sunt principia rerum naturalium secundum rem 14.</p> <p>13. Soluuntur dubitationes, quæ sunt contra conclusionem supra positam. 15.</p> <p>14. Quomodo principia naturalium sint tria 17.</p> <p>15. Materia est res actualiter existens in rerum natura 18.</p> <p>16. Probatur superior conclusio 19.</p> <p>17. Materia est ingenerabilis, & incorruptibilis 21.</p> <p>18. Materia est vna num. in omnibus. 22.</p> <p>19. Quomodo materia se habeat ad quantitatem 23.</p> <p>20. Quomodo materia sit cognoscibilis. 25.</p> <p>21. Forma quid sit 25.</p> <p>22. Quomodo forma, & materia principiant res 26.</p> <p>23. Quomodo hæc duo se habent ad generationem. 27.</p>	<p>24. Quæstio de formæ inchoatione 27.</p> <p>25. Forma totius destruitur. 29.</p> <p>26. Forma artis non distinguitur realiter à re naturali. 31.</p>
--	---

Secunda partis.

<p>Cap. i. Causa materialis quæ dicatur, & quot modis. pag. 33.</p> <p>2. Causa formalis quid sit. 34.</p> <p>3. Causa efficiens quid sit. 35.</p> <p>4. Causa finalis quid sit, quò causet. 36.</p> <p>5. Impugnatur quædam distinctio de causa finali scientiarum 38.</p> <p>6. Naturalia agere propter finem probatur. 39.</p> <p>7. Modi causarum narratur qui sunt capitales quod quædam propinquiorũ & quædam remotior. 40.</p> <p>8. Causarum quomodo quædam sit per accidens, & quædam per se. 41.</p> <p>9. Quomodo causarum quædam in potentia. 42.</p> <p>10. Quomodo quædam sit vniuersalis, & quædam particularis 43.</p> <p>11. Fortuna quid sit. 44.</p> <p>12. Casus quid sit. 44.</p> <p>13. An idem possit poni sub diuersis generibus causarum. 46.</p>	<p>27.</p> <p>29.</p> <p>31.</p>
---	----------------------------------

Tertia partis.

<p>Cap. i. Quod motus sit in quatuor generibus. 47.</p> <p>2. Mutatio non est res distincta à quolibet successiuo secundum rem 47.</p> <p>3. Mutatio quid sit. 49.</p> <p>4. Soluuntur obiectiones, quæ sunt contra terminitas. 50.</p> <p>5. Quod motus non sit res realiter distincta à re permanente. 52.</p> <p>6. Motus quid sit ostenditur. 53.</p> <p>7. Soluuntur instantiæ contra opinionem Occham. 54.</p>	<p>47.</p> <p>47.</p> <p>49.</p> <p>50.</p> <p>52.</p> <p>53.</p> <p>54.</p>
---	--

8. Generatio quid sit explanatur. 56.
9. Motus localis quibus nominibus appelletur, & quotuplex sit. 58.
10. Quid per motum localem acquiratur in eo, quod mouetur. 60.
11. Quomodo omnia corpora secundum locum moueri possint. 61.
12. Augmentatio, & diminutio, quid sit, & quomodo fiat sine acquisitione noue substantiæ. 61.
13. De augmentatione quæ fit cum additione noue substantiæ. 64.
14. Alterationum diuisio ponitur. 64.
15. Quod ad figuram sit alteratio, & quomodo figura nõ sit res distincta à figurato. 65.
16. Soluuntur obiectiones contra superioris dicta. 67.
17. Quod secundum habitus spirituales non sit alteratio. 69.
18. Quod secundum habitus corporeos non sit alteratio. 71.
19. Quod ad ea quæ in anima intellectiua suscipiuntur non sit alteratio. 71.
20. Quod ad habitus anime non sit alteratio. 73.
21. Quomodo audienda sit Phil. sententiã dicentis intellectum non alterari. 74.
22. Quomodo possit probari alteratio secundum qualitates sensibiles esse. 75.
23. Quod ad substantiã non sit motus. 77.
24. Quod ad relationẽ non sit motus. 78.
25. Quod in actione, vel passione non sit motus. 79.
26. Quod in quatuor vltimis prædicamentis non sit motus. 80.
27. Quod actio, & passio non sint res distincte ab agentibus, & passis. 81.
28. Quid sit quies. 81.
29. Quis motus dicatur vnus. 82.
30. Qui motus alteri contrarietur. 83.
31. Quis motus altero velotior dici possit. 84.
32. Quis motus naturalis, & quis violentus. 84.

Quarta pars.

- Cap. I. **Q**uod instans non sit res realis, vt quidam credunt. 85.
2. Quod tempus non distinguatur realiter à qualibet re permanente. 86.
3. Quid sit ipsum tempus. 87.
4. Ponitur ratio qua probatur definitio temporis. 89.
5. Quomodo tempus sit, & quomodo nõ sit. 89.
6. Cui motui non cõueniat tempus. 90.
7. Quem motum insequitur tempus. 90.
8. Quid sit instans. 91.
9. Obicitur contra determinata de tempore. 92.
10. Soluuntur obiectiones. 93.
11. Soluuntur rationes. 94.
12. Soluuntur rationes contra dicta de instanti. 97.
13. Quæ non mensurantur tempore. 98.
14. Quæ tempore mensurentur. 99.
15. Quam mensuram habeant perpetua. 100.
16. Quomodo tempus respiciat animam. 101.
17. Quomodo tempus sit causa corruptionis. 102.
18. Quod locus sit in rerum natura. 102.
19. Enumerantur suspensiones de loco. 103.
20. Quid sit locus. 104.
21. Instantiæ ponuntur contra determinationem. 106.
22. Solutio quomodo locus sit immobilis. 108.

Finis huius Tabulæ.

S V M M V L A E

MAGISTRI GVILIELMI

DE VILLA OCHAM

A N G L I C I,

Ordinis Minorum Con. in Lib. Phisicorū

P R O E M I V M.

STVDIOSISSIME sepiusq; rogatus à literatis quâpluribus, qui respõsiones, quas circa difficilia naturalis scientiæ soleo querentibus de mei ingenij paruitate differere sibi asserunt complacere, & arbitrantur sufficere, vt eas in vnam summulam recollectas vestigiis Arist. inherendo literis commendarem, quorum studio me cogit fincera dilectio deseruire. Opus magnum, & quod vires meas excedit, aggrediar; & quicquid mihi videatur iuxta principia Arist. in phylosophia naturali esse dicendum, scribendo memoriæ commendabo. Vnde nouerint vniuersi hoc opusculum inspecturi, quod non quicquid iuxta veritatem theologicam, leu catholicam teneo firma fide; Sed quicquid secundum intentionem Arist. vt mihi videtur esse dicendum stilo rudi, & inculto curabo petentibus aperire; quamuis pertractanda omnia inferius, quæ veritati Christianæ fidei non repugnent, putem esse veratamen vniuersa, quæ doctrine Romanæ Ecclesiæ contradicunt, tanquam falsa reputo respuenda quare, &c.

Cap. Primum.

SOLENT Ante præambula indagare sapientes: ante scientiæ ingressum de ipsis scientiis aliqua: quapropter circa Philosophiam naturalem ista per ordinē

sunt pertractanda. Primo de eius vnitate. Secundo de subiecto. Tertio de causis. Quarto cui parti supponatur Philosophiæ: practicæ, an speculatiuæ. Circa primum dico, quod hæc scientia secundum intentionem Arist. non est vna vnitate numerali per carentiam partium specie distinctarum; Licet possit dici vna numero vnitate cuiusdam collectionis, vel aggregationis. Ad cuius euidenciam est sciendum, quod vnum numero ad præfens potest capi dupliciter. Vno modo strictè, vel propriè, & tunc dicitur vnum numero illud, quod est per se vnum, scilicet simplex, vt deus, vel intelligentia, vel compositum, cuius partes sunt materia, & forma, vt homo, vel ignis, vel illud, cuius partes sunt solo numero distinctæ, & non sunt alterius rationis, & sic ista albedo est vna numero, & sic de singulis. Secundo modo capitur vnum numero largè, & impropriè, pro illo, quod est vnum aggregatione multorum distinctorum, siue specie, siue solo numero; dū tamen non faciant vnum per se, quomodo acervus lapidum potest dici vnus numero, quia est vnus acervus, & non plures acervi. Et isto modo exponit Arist. tertio phisic. & sic potest dici, quod hæc domus est vna numero, & hoc regnum est vnū numero, & hic populus est vnus numero, quia licet sint plures homines non tamen sunt plures populi. Et isto secūdo modo

Quæ est sciēt. & naturalis vni. as.

Vnum numero multiplice dicitur.

Tex. som. 67.

A modo

modo scientia naturalis est vna numero, & non primo modo. Quod autem non fit vna numero primo modo patet per hoc, quia vna pars adicitur ante aliam, in tantum, quod habita vna parte, circa aliam contingit errare, ita quod haec scientia stat cum errore circa vnam conclusionem, & stat cum veritate circa aliam, quod non esset possibile, si noticiæ duarum conclusionum essent vna numero primo modo capiēdo vnum numero. Ista ratio confirmatur sic. Illa quæ contrariatur primo duobus contrariis non sunt eiusdem speciei specialissime, sed duobus erroribus duarum contrariarum vniuersaliū contrariatur primo noticiæ subcontrariarum, ergo illæ duæ noticiæ subcontrariarum non sunt eiusdem speciei specialissime. Secundo sic, causæ eiusdem speciei specialissime æquè intellē possunt immediatē in effectus eiusdem speciei specialissime, sed scientia vnius conclusionis quamtūcūq; intendatur non potest in actum circa aliam conclusionē immediatē, ergo istæ duæ noticiæ non sunt eiusdem speciei specialissime. Tertio actus distincti specie habent habitus distinctos specie correspondētes eis, sed actus circa distinctas conclusiones distinguuntur specie, ergo, & habitus. Quarto sic, si non obstaret distinctione actuum posset habitus generatus ex illis actibus esse eiusdem speciei specialissime, tunc periret omnis via ad probandū distinctionem quorumcūq; habituum intellectuum. Dicere enim quod metaphisica, & logica sunt vnus habitus numero, quod argumentatur ex hoc, quod post logicā adicitur metaphisica, est inconueniēs. Dico ergo, quod sicut actus distinguuntur, ita, & habitus ex eis generati distinguuntur. Propter quod dico, quod sicut alius est actus, quo considero vnam conclusionē, & alius est actus quo considero aliam, ita, & habitus correspondens est alius, & hoc est quod dicit Arist. 3. de anima, quod scientiæ secantur quemadmodum, & res, id est si res de quibus sunt scientiæ sunt distinctæ specie, & ipse scientiæ distinguuntur specie. Sic ergo dico, quod scientia naturalis non est vna numero primo modo, sed secundo

modo, quia est vna vnitāte collectionis, vel ordinis, omnes enim partes istius scientiæ habent determinatū ordinem inter se qualem non habent cum logica, nec cum morali Phiā, nec cum aliqua alia scientia, propter quod dicuntur vna scientia, sicut multi homines dicuntur vnus populus propter determinatū ordinem inter se, & multi homines ad vnum regem dicuntur vnum regnum numero, quare, &c.

Cap. Secundum.

SECUNDO Videndum est de subiecto huius scientiæ. Circa quod dico, quod istius scientiæ totalis non est vnum subiectum præcisè, sed diuersarum partium diuersa sunt subiecta secundum, quod diuersæ sunt conclusiones habentes diuersa subiecta. Vnde sciendum est, quod nihil est subiectum nisi, quod est subiectū conclusionis, vnde dicitur communiter, quod illud est subiectum de quo proprietates, & passiones ostenduntur, vel demonstrantur, ibi ergo sunt diuersa subiecta de quibus diuersæ proprietates, & passiones demonstrantur, sed manifestum est quod in scientia naturali de diuersis subiectis, diuersæ proprietates, & passiones demonstrantur, ergo in scientia naturali sunt diuersa subiecta. Præterea hoc patet ex communi modo assignandi subiecta, nam communiter assignatur aliud subiectum libri Phisicorum, aliud libri de Anima, & sic de aliis, ergo habent diuersa subiecta. Verum tamen hoc non obstante, quod diuersarum partium diuersa sunt subiecta, tamen inter omnia illa est aliquod primū subiectum, & secundū diuersas primitates possunt assignari diuersa subiecta prima, vnde aliquod subiectum dicitur prius alio primitate prædicationis. Aliquod dicitur prius primitate perfectionis. Aliquod dicitur prius primitate totalitatis. Primum subiectum primitate prædicationis scientiæ naturalis inter omnia subiecta potest dici ens naturale, comprehendendo subiecte naturali, tam simplicia, quam composita, de quibus tractat Philosophia naturalis. Primum subiectum primitate perfectionis est illud, quod significat entia

Philosophi.
subiectum
non est vnū

Tex. com.
38.

perfectiora, de quibus per se tractat Philosophia naturalis, quodcumque sit illud, sed primū subiectū primitate totalitatis nullū habet, quod patet, quia nullum subiectum cuiuscumque conclusionis significat aliquid, vel aliqua, quod vel que includit tanquam partes omnia cōsiderata in ista sciētia, nisi forte dicatur, quod mūdus sit tale totum. Sed forte obiicies contra prædicta, primo quia omnes auctores cuiuslibet sciētie assignant vnum subiectū. Secundo, quia si ens naturale, secundū prædicta, quod cōprehendit omnia sit primum subiectū huius sciētie naturalis & subiectum methaphisicæ cōprehenditur sub ente naturali, sequitur quod subiectum sciētie methaphisicæ erit sub subiecto sciētie naturalis, & per consequens scientia erit sub scientia. Ad primū dicitur, quod auctores frequenter loquuntur de primis subiectis scientiarum, & cōmuniter de primis subiectis primitate propositionis, vel totalitatis. In logica primum subiectū inter omnia dicitur syllogismus, non, quia sit subiectum cuiuslibet partis logicæ. Manifestum est enim, quod non est subiectum libri Prædicamentorum, nec Periher. sed quia syllogismus omnia alia cōprehendit determinata in logica tanquā partes, ideo est primum primitate totalitatis. Similiter ens assignatur primū subiectū methaphisicæ, quia est primū primitate propositionis ad omnia alia subiecta, cum tamen non sit subiectū cuiuslibet partis, quia nō est subiectū illius partis, que est de substantia, nec illius partis, que est de substantia separata. Sed forte dices, si aliquod est subiectū primū alicuius sciētie sequitur, quod illud sit subiectū illius sciētie. Respondeo, & dico, quod intellectus antecedente, & consequente sub bona intelligentia, non valet consequentia ista, sicut nō sequitur, iste est prim. Rex mundi, ergo iste est rex mūdi, quia antecedens est verum, & cōsequens falsum, cū tantū sit rex vnius partis mundi, sic est de multis aliis, quod tales consequentie nō valent. Ad secundū dico, quod possibile est, quod subiectū sciētie sit sub subō. sciētie, & tamē scientia nō est sub scientia, & ideo cō-

cedo, quod subiectū sciētie methaphisicæ est sub subiecto sciētie naturalis, & tamē sciētia methaphisicæ nō est sub scientia naturali, imò cōcedo quod aliquid idē est subiectū methaph. vel partis methaphisicæ, & sciētie naturalis, vel partis sciētie naturalis. Sed si quærat quomodo, ergo sciētie istæ distinguuntur, vel sūt diuersæ si habēt idē subiectū. Dico, quod ad distinctionē sciētiarum sufficit frequenter, distinctio passionū, vnde, quia alię passiones de eodē demonstrantur in sciētia naturali, & in methaphisica, ideo sunt distincte sciētie nō obstante idētitate subiecti, sicut quandoque potest cōtingere, quod eadē passiones demonstrantur de diuersis subiectis, & tūc nō obstante idētitate passionū poterūt esse diuersæ sciētie propter diuersitatem subiectōrū, & causa huius est, quia idētitas, vel diuersitas sciētie non tantū dependet ex idētitate, vel diuersitate subiecti, sed etiā ex idētitate, vel diuersitate prædicati, & hoc est quod aliqui volūt dicere forte, quod de eodē subiecto sub eadē ratione non possunt esse distincte sciētie. Si enim intelligat per eandē rationē idem prædicatum, vt sit iste sensus, de eodē subiecto, & prædicato non sunt distincte sciētie, verū dicūt, si autem intelligant per eandem rationem aliquid à parte subiecti, nō autem à parte prædicati non dicunt verum. Et si dicas, quod secundū Arist. sicut prius allegatum est, sciētie secantur, &c. ergo de eadem re nō possunt esse distincte sciētie. Dico quod cōtraria nō valet, vnū signanter dicit Arist. quod sciētie quemadmodum, & res, quia ad diuersitatem rerum significatarū per subiecta sequitur distinctio sciētiarum, & non e cōuerso, de eodem. n. subiecto propter diuersitatem passionum demonstratarū possunt esse sciētie distincte. Sed adhuc oritur dubitatio. De quibus est scientia naturalis an sit de rebus cōtingentibus, & corruptibilibus, vel de necessarijs. Ad hoc dico, quod scientia naturalis est tam de rebus necessarijs, sicut de corporibus coelestibus, quā etiam de corruptibilibus, sicut de istis inferioribus secundū quod sunt partes huius sciētie distincte.

Quomodo
de quibus
sit scientia
naturalis.

Sed contra hoc videtur esse intentio Arist. primo posteriorum, ubi vult, quod scientia est de necessariis, & perpetuis, & de incorruptibilibus. Ad hoc dico breuiter, quod non est intentio Arist. primo Posteriorum, quod semper res significatæ per subiectum conclusionis scite sint necessariae qualitercunq; considerentur, quia consideratio intellectus nihil facit ad hoc, quod res sit necessaria vel contingens. Sed intelligit, quod conclusiones scite in quacunq; scientia sunt necessariae, & perpetuae, & incorruptibiles hoc est, quod nunquam possunt esse falsæ, sed semper sunt veræ si formentur. Vnde sciendum est, sicut de eisdem terminis possunt formari propositiones veræ, & falsæ, contingentes, & necessariae, possibles, & impossibiles. Similiter de eisdem terminis possunt formari propositiones scibiles, & non scibiles, nulla variatione facta circa res, & ideo non obstat, quod res significatæ sint simpliciter contingentes, & corruptibiles, et nullo modo necessariae, nec incorruptibiles: tamē de eisdem, scilicet de terminis significatibus ipsas, vel supponentibus pro ipsis rebus possunt formari propositiones scibiles, & necessariae, sicut frequentius propositio de inesse est contingens, & de possibili ex eisdem terminis est necessaria, quantumcunq; res significatæ sint eadem, sicut hæc est contingens, omne corpus mouetur, & hæc est necessaria, omne corpus potest moueri.

Cap. Tertium.

Tex. Com.
27.

TERTIO Videndū est de causis istius scientiæ, & dico quod capiendū strictè hoc nomen causa, sicut accipit Ph. secundo Phys. & quinto meth. istius scientiæ non sunt nisi duæ causæ, scilicet efficiens, & finalis, cuius ratio est, quia sic capiendū causam nulla res simplex non composita ex materia, & forma habet plures causas quā duas, quia res simplex non habet materiā, neq; formā, quod patet ex hoc, quia si sit res simplex, aut est abstracta à materia, & per se subsistens, & de tali manifestum est quod non habet materiam, nec formam.

aut est res alteri inherens, & tūc est quedā forma non habens aliā formā, aut est pars alicuius compositi, & tūc est materia, vel forma, & per consequens non est habens materiā, vel formam. Si enim sit materia, licet habeat formā, non tamen habet eam sicut causā, quia forma non est causa materie, sed compositi secundum Auic. nec habet materiā sicut causam, sed est ipsamet materia. Si autem sit forma, tūc non habet materiā, sicut causam, nec habet formā, manifestū est, cum sit forma. Patet ergo quod nulla res simplex habet materiā, & formam tanquam causas suas, sed ista scientia est simplex, cum sit accidens ergo &c. Et si dicas, iam dictum est prius, quod ista scientia est composita, ergo non est simplex. Dico quod non est composita per se, quod requiritur ad hoc, quod aliquid habeat materiam, & formam, sed est composita ex collectione, & aggregatione quadam, propter quod dicendū est, quod ista scientia non habet nisi duas causas, quia omnis causa, aut est extrinseca, aut intrinseca. Si sit extrinseca sic est efficiens, & finis. Si intrinseca, sic est materia, & forma. Sed ista scientia non habet materiam, & formam tanquam causas intrinsecas, quia tūc componeretur ex eis, ergo non habet nisi causas extrinsecas, scilicet efficientem, & finalem. Dicendū est ergo quod hæc scientia propriè loquēdo cum sit accidens non habet nisi solam causam efficientem, quæ est intellectus secundū aliquos, vel obiectum secundū alios, vel notitia terminorū incompleta, secundum quosdā, vel aliqua istarum simul, vel aliquid aliud, de quibus opinionibus non est modo dicendum. Finis autem istius scientiæ est illud propter, quod intentū addiscitur, & producitur ista scientia, sine quo non esset ista scientia. Hæc dicta sunt de causis istius scientiæ strictè, & propriè loquēdo de causa, scilicet pro illo à quo dependet in esse, vel in fieri. Istis tamen non obstantibus assignantur quattuor causæ istius scientiæ, sicut cuiuslibet alterius, sicut causa materialis istius scientiæ est res de qua tractat

tractat hæc scientia, quæ res tamen nõ est proprie materia, cum res nunquam possit esse sine sua materia, potest tamẽ ista scientia esse sine tali re, sicut propositio necessaria potest formari de re non existente. Causa formalis assignatur modus procedendi, qui tamen non est proprie causa formalis, cum non sit aliqua res alia ab ista scientia, sed est tantũ ipse partes scientiæ sic ordinatæ. Causa efficiens assignatur Doctor primo docens scientiam istam. Causa finalis assignatur illud propter quod addiscens eam, vel studens in ea debet secũdum rectam rationem eam addiscere, quamuis quandoquẽ ex peruersitate, vel necessitate, vel alia de causa aliquem alium finem intendat, vt notum est omnibus, quare, &c.

Cap. Quartum.

QUARTO Queritur an ista scientia sit practica, vel speculatiua. Ad quod dico, quod ista scientia, vel tota, vel maxima pars est speculatiua. Ad cuius euidentiam videndum est primo quid est praxis, & quid notitia practica, ex quibus patebit intentum. Est autem praxis a qua dicitur notitia practica operatio existens in nostra potestate; ista descriptio probari non potest, sicut nec significat iõ alicuius vocabuli, sed considerantibus modum loquẽdiauctorum clara est, omnes enim capiũt praxim a qua dicitur notitia practica pro actu humano, vocantes actum humanum actum existẽtem in hominis potestate propter quod diuidunt praxim, in praxim simpliciter, & in eupraxim, sicut patet primo Eth. per hoc inuenientes praxim virtuosam, & vitiosam. Operatio autẽ vitiosa, & virtuosa nõ est, nisi operatio existens in nostra potestate, & quelibet operatio existens in nostra potestate est praxis. Notitia, vel scientia practica est notitia, vel scientia, quæ est de nostris operationibus, capiẽdo operationes, tam pro operationibus quæ sũt in nostra potestate, quã pro operationibus quæ operatæ sũt a nobis, sicut sũt domus, & alia opera

mechanica, i ista autẽ descriptio ponitur ab Arist. primo in methaphys. vbi per hoc distinguit scientias speculatiuas a practicis quia speculatiuæ sũt illæ, quæ sũt de his quæ nõ sũt de operibus nostris, & practicae sũt illæ quæ sũt de his, quæ sũt opera nostra. Ex isto patet, quod scientia naturalis, vel tota, vel pro maiori parte est speculatiua, & nõ practica, quia pro maiori parte, vel tota est de illis, quæ non sũt opera nostra, sicut sũt, Terra, Cælũ, Elementa, & corpora celestia, de quibus tractat. Quia vero tractat de aliquibus operibus nostris, cuiusmodi sũt intellectiõnes, & sensationes de quibus tractat in lib. de Anima, & de sensationibus, quæ quandoq; sũt in potestate nostra, virtute cuius notitiæ citius, & facilius, vel melius possunt elici tales actus, quãtum ad istam partem scientia naturalis est practica. Sed forte obiicies cõtra prædicta primo, quod praxis non conuenienter describitur quia si sic sequeretur, quod pura speculatio esset praxis, cum sit in nostra potestate, &c. Secundo sequeretur, quod logica, Rethorica, Grammatica, essent scientiæ practicae, cum istæ sint de vocibus, quæ sũt in nostra potestate. Tertio sequitur, quod aliqua scientia speculatiua esset sub practica, vel è conuerso, quia aliquando opera nostra continẽtur sub subiecto alicuius scientiæ speculatiuæ, & per consequens scientia sub scientia. Ad primum istorum concedo quod pura speculatio est praxis, sicut illa quæ est in nostra potestate. Vnde si sit aliquando speculatio aliqua quæ non sit in nostra potestate illa non est praxis. Ex quo sequitur, quod eadẽ operatio numero, vel specie quãdoq; est praxis quandoq; non est praxis, sicut locutio in furioso non est praxis, sed in vtente ratione est praxis. Similiter speculatio, vel cognitio prima præcedens omnem actum voluntatis non est praxis, sed si mediante actu voluntatis illa eadem conseruetur, tunc erit praxis. Quod autem speculatio sit praxis ostendo, primo, quia operatio respectu cuius potest esse electio, & confi-

Cap. 1.

2. De anima vsq. ad finem. 3. describitur definitio praxis.

Praxis quid sit.

Contra Scotum.

consilium est praxis, sed pura speculatio est talis, quia respectu eius potest esse electio, & consilium, potest enim aliquis deliberare, & considerare, an sit speculandum, vel dormiendum, vel aliud faciendum, & post considerationem potest eligere speculari, ergo illa speculatio erit praxis. Item illa speculatio est praxis, quæ potest fieri recte, & non recte, virtuose, vel vitiose, huiusmodi est aliqua speculatio, aliquis enim speculatur vitiose, aliquis virtuose. Præterea illa operatio, de qua est notitia practica, est praxis; sed de speculatione est notitia practica, ergo speculatio est praxis, maior est manifesta, minor probatur, quia notitia dictans esse speculandum, & speculationem esse eligendam, est veritas conformiter se habens appetitui recto, ergo est practica. Ad secundam rationem concedo, quod grammatica, rethorica, logica, sunt verè scientiæ practicæ, ita verè sicut artes mechanicæ sunt practicæ. Ad cuius evidentiam est notandum, quod duplex est notitia practica, vna dictatiua, quæ scilicet aliquid esse eligendum dictat, vel dimittendum, & sic prudentia, & moralis philosophia est practica. Alia est notitia practica tantum ostensiuæ, quæ scilicet docet, qualiter res potest fieri, vel debeat fieri, si aliquis veller eam facere, non tamen dictat eam esse faciendam, vel fiendam, & sic artes mechanicæ sunt practicæ, nunquam enim ars ædificatiua dictat, quod est ædificandum, sed tantum docet, quod si aliquis veller ædificare, debet ex talibus, & taliter ædificare, & isto secundo modo capiendo notitiam practicam, grammatica, rethorica, logica, sunt notitiæ practicæ, & non primo modo. Nunquam enim logica dictat, quod est syllogizandum, sed docet quod si quis velit syllogizare, debet primo præmittere maiorem, secundo minorem, tertio conclusionem, eadem ratio est de grammatica, & rethorica. Sed si dicas contra, quia notitia practica est directiua nostri operis, sed logica est vniuersalis notitia non directiua nostri operis, ergo non est practica. Dico quod talis notitia est directiua nostri operis, non tamen sine volitione contingente; sed ipsa concurrente est directiua, & dirigit opus nostrum. Vnde manifestum est, quod si logicus voluerit citius, & melius syllogizabit, quam non logicus, quantumcunque bene veller syllogizare. Ad tertium dico, quod non est inconueniens, quod subiectum scientiæ practicæ sit subiecto speculationi, & quod scientia practica sit sub scientia speculatiua, sicut scientia naturalis est subalternata Astrologiæ, & Musica subalternatur Arithmeticæ. Et si dicas conclusiones, & principia scientiæ subalternatæ dependent ex principiis scientiæ subalternantis, sed ex principiis speculatiuis non eliciuntur, nisi conclusiones speculatiuæ, ergo notitia practica non est subalternata notitiæ speculatiuæ. Dico quod frequentius conclusio practica dependet ex principiis speculatiuis, vnde frequenter vna præmissarum in syllogismo practico est pure speculatiua, sed semper aliqua præmissarum est practica, sicut hic est syllogismus practicus, parentes sunt honorandi, isti sunt parentes, ergo &c. Et tamen minor est speculatiua, & sic de multis aliis, ergo &c. Sed forte dicas quod secundum ista cum notitia practica sit tam præmissarum, quam conclusionum, notitia practica erit respectu puri speculabilis, quia respectu vnius præmissæ pure speculatiuæ. Item sequitur, quod de eodem subiecto esset scientia speculatiua, & practica, quæ de homine esset scientia practica, qua scitur, quod homo est diligendus secundum prædicta, & manifestum est, quod de homine est scientia speculatiua, ergo &c. Ad primum istorum dico, quod notitia capitur dupliciter sicut scientia, vno modo pro notitia, qua præcise cognoscitur vna conclusio, quomodo dicitur, quod scientia est effectus demonstrationis, id est

ideft notitia, vel ſcientia conſuſionis eſt effectus cauſatus à notitia præmiſſarum, & ſic notitia practica non eſt purè ſpeculabilis. Alio modo capitur notitia, ſicut & ſcientia pro vna aggregatione multorum habentium determinatum ordinem, ſicut dicimus, quod ſciētia naturalis habet diſputare contra recipientes ſua principia, & non contra negātes, & ſic capiēdo notitiam practica pro notitia cōprehendente totā notitiam requiſitā ad notitiam conſuſionis practicae, concedēdum eſt, quod notitia practica eſt reſpectu purè ſpeculabilis, ſed tūc improprie capitur notitia practica, vnde cōcedendum eſt, quod proprie capiēdo notitiā practica pro illa notitia, quæ non eſt formaliter ſpeculatiua ſecundum nullā partē, nec æqualiter nulla notitia practica eſt purè ſpeculabilis, & ideo ſic capiēdo notitiam practica, notitia practica non eſt cōcluſionis, & præmiſſarum, ſed eſt ipſius conſuſionis, & effectus notitiæ præmiſſarum. Ad ſecundum dico, quod de eodem ſubiecto poteſt eſſe notitia ſpeculatiua, & practica propter diuerſitatem paſſionum demonſtrabilium de eodem, cum enim diuerſitas ſcientiarum non tantum dependat ex diuerſitate ſubiectorum, ſed etiā prædicatorum, poſſibile eſt, quod propter diuerſitatem de eodem, quod de illo ſint diuerſe ſcientie, quarum vna ſit ſpeculatiua, & alia practica; ſi enim ſit vna paſſio ſignificans opus noſtrum: iſta notitia qua ſcitur conſuſio, in qua demonſtratur illa paſſio de ſubiecto, erit practica; ſi autē paſſio non ſignificet opus noſtrum, conſuſio ſcitur non erit practica, ſed ſpeculatiua. Maniſteſtum eſt enim, quod medicina eſt ſcientia practica, quæ tamen eſt de corpore humano tāquam de ſubiecto partiali, de quo multe paſſiones demonſtrantur, quæ ſignificant opera noſtra, & ita de homine eſt ſcientia practica, de quo tantum eſt ſcientia ſpeculatiua. Similiter agricultura aſſignat diuerſas rationes de terra, de quibus eſt ſciētia ſpeculatiua, & ſimiliter aliæ artes mechanicæ aſſignant diuerſas rationes de rebus naturalibus, de quibus ſunt ſcientiæ

ſpeculatiuæ. Similiter prudentia qua dirigitur vita humana, de talibus, & aliis rebus naturalibus diſtinctæ paſſiones cognoscuntur; de quibus etiam ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ, ideo concedendum eſt, quod de eodem ſubiecto propter diuerſitatem paſſionum demonſtrabilium poteſt eſſe, tam ſcientia ſpeculatiua, quam practica, quare &c.

Cap. Quintum.

HIS viſis, videndum eſt de modo procedendi, conſiderandi, & demonſtrandi in hac ſcientia. Circa quod dico eſſe ſciendum, quod licet in hac ſcientia ſint demonſtrationes propter quid, ſicut in coeteris ſciētis, tamē ordine doctrine qui incipere debet à notioribus, & facilioribus cōmunitati, cui tradēda eſt ſcientia, procedēdū eſt ab effectu ad cauſā, & à cōmuniſſimis, & facilioribus ad minus cōmuniſſimas. i. à propoſitionibus habētibus terminos magis cōes, ad propoſitiones habentes terminos minus communes, nō quā primo intellectum à quocunq; ſit ſingulare, ſed quia nullum ſingulare, imo forte, nec ſingularia alicuius ſpeciei primo ſūt intellecta à tota cōitate humana, quæ debet doceri; ſed tantum aliqua ſūt vni gēti, & alia alteri gēti, ſed ſecundum cōes conceptus ſunt nota toti cōmunitati. Nā illi cōceptus ſunt noticiilibet gēti, ſicut aliqua gens habet notitiā leonum, & nō equorum; aliqua autem habet notitiā equorum, & nō leonum, & tamen tā iſti, quā illi habent cōem cōceptum, ſcilicet conceptum animalis, & ideo qui vult tradere notitiā perfectam, & completā de animalibus, debet incipere ab hoc communi animal demonſtrādo de eo ſuas proprietates antequam determinet de equis, & leonibus. Et ideo inter paſſiones prius debet concludere quo facilius à tota cōmunitate poſſunt ſciri, & poſtea alias, quæ difficilius cognoscuntur, & tamen hoc nō obſtāte primum cognitum à quocunq; eſt ſingulare, nec aliquis poteſt prius cognoscere vniuerſale, quam particulare, licet forte verè prius cognoscitur notitia conſuſa quam diſtincta.

Sed

Tex. com.
quinti.

Sed quomodo hoc habeat vnitatem, in tractatu de anima, & aliis intelligibilibus apparebit, nec obstat quod dicit Aristot. primo Phisic. quod pueri appellant omnes homines patres, &c. Nam Aristot. loquitur ibi de pueris, qui non habet cognitionem intellectuam, sed tantum sensitivam, quæ non est vniuersalium, sed singularium, quæ admodum agnus sequitur omnem ouem, & postea discernit, & tamen nullum vniuersale cognoscit. Ex quo patet, quod ex ista auctoritate non plus habetur quam, quod intellectus est prius vniuersalium, quam singularium. Dico ergo, quod sicut intellectus de multis prius habet cognitionem imperfectam, & confusam, ita sensus primo habet cognitionem imperfectam, & confusam, & postea distinctam cognitionem vnius ab alio, propterea sequitur, quod facilius habentur per cognitionem imperfectam singularium conceptus communes, quam particulares, siue proprii, & ideo a talibus ordine doctrine est incipiendum quare, &c.

Cap. Sextum.

Generalis
diuisio phi-
losophiæ
naturalis.

EORVM Quæ sunt, quædam sunt simplicia, quædam composita. Simplicia vero, quædam carent omni compositione partium quarumcunque cuiusmodi sunt substantiæ, abtracte intellectuales, scilicet intelligentiæ cuiusmodi sunt etiam omnes intellectiones, omnia accidentia animæ intellectiue, si ipsa sit indiuisibilis, sicut multi ponunt esse de intentione Aristot. Quædam autem simplicia dicuntur non per carentiam partium quarumcunque, sed per carentiam partium dissimilium, & alterius rationis, cuiusmodi sunt omnia corpora cælestia secundum intentionem Aristot. & omnia accidentia, & prima materia, & forma quælibet. Talia enim, quorum quodlibet est per se vnum, licet sint composita ex partibus similibus, & eiusdem rationis, tamen non sunt composita ex his, quæ faciunt vnum per se, nec ex partibus alterius rationis, sicut cælum componitur ex partibus, quæ non differunt ratione, non tamē

componitur ex materia, & forma, nec ex illis, quæ faciunt per se vnum. Compositorum autem, quædam sunt composita per se, quædam per accidens, quia aliquod compositum est vnum per accidens, cuiusmodi sunt ista, domus, lectus, & similia. Aliquod compositum est per se vnum, sicut ignis, aer, lapis, homo, animal, quorum quodlibet est compositum ex materia, & forma, quæ non sunt eiusdem rationis, sed plus distinguuntur secundum suas naturas, vel essentias, quas habet, quam homo, & asinus. Compositorum autem talium, quædam sunt animata, vt plura, & animal, quædam inanimata, vt lapis, aer. Animatorum, quædam sunt animata anima sensitiva, quædam non. Animatorum anima sensitiva, quædam sunt animata anima rationali, vt homo, quædam non vt animalia bruta. Iuxta prædictam distinctionem accipiende sunt partes istius tractatus. Prima pars erit de conditionibus communibus, & magis notis omnium naturalium. Secunda erit de corporibus cælestibus, & eorum proprietatibus. Tertia erit de corporibus inanimatis, & eorum passionibus. Quarta docebit de corpore animato anima rationali, & actibus eius. Quinta erit de ceteris animalibus, & eorum proprietatibus. Sexta erit de plantis.

Cap. Septimum.

OMNE Compositum componitur ex partibus, sine quibus esse non potest, & dependet ex causis, sine quibus vna pars compositi alteri non vnitur, cum ergo scientia naturalis habeat considerare de compositis, sequitur, quod ad considerationem eius pertinent partes compositi, & causæ eiusdem, istæ autem partes componentes per se, sunt materia, & forma, quæ vocantur principia, & causæ eius. Ad naturalem ergo Philosophiam spectat docere, tam de materia, quam de forma. Circa autem materiam, & formam multa sunt inquirenda. Primo dicendum est, quod sint a posteriori, quia a priori hoc probare non possumus, quod autem sint, & quod sint distincta, probatur per naturalem generationem.

Materiam
esse proba-
tur.

rationem. Videmus enim ista corpora naturaliter generari, & corrumpi, sicut animalia, plantæ, ignis, & aer, & huiusmodi, quæ quâdoque generantur, & quâdoque corumpuntur; sed nihil generatur ex nihilo, ergo omni generationi aliquid præsupponitur; Istud autem præsuppositum non potest esse aliquod præsuppositum extrinsecum totaliter distinctum à generato; Si enim esset aliquod extrinsecum totaliter distinctum à generato, propter ipsum non diceretur generatum non fieri ex nihilo, sicut si igni præsupponitur terra totaliter distincta ab igne, propter terram non diceretur ignis ex nihilo non generari, patet ergo cum omne generatum non fiat ex nihilo, quod in omni generatione, & generato præsupponitur aliquid, quod non est totaliter distinctum à generato, de quo querendum est, an illud sit ipsum generatum, an pars eius, ex quo non est totaliter distinctum à generato, non potest dici, quod sit ipsum generatum, quia tunc idem præsupponeretur sibi ipsi, & sic ante generationem esset generatum, relinquitur ergo, quod illud præsuppositum generato sit pars generati, si autem sit pars, ergo eiusdem generati est alia pars componens cum illa parte, quæ supponitur, cuiuslibet ergo generati sunt duæ partes, quarum una præsupponitur generationi, quæ vocatur materia, alia, quæ non præsupponitur, quæ vocatur forma. Ad generationem naturalem, ergo oportet ponere materiam, & formam, quod sit, & quod distinguantur. Ista ergo ratio fundatur super hoc principio, ex nihilo nihil fit, quod Phis. posuerunt, tanquam principium concessum ab omnibus, & per se notum, propter quod circa probationem illius nullus insistebat. Verum tamen hoc non obitante persuadebo, quod ex nihilo nihil fit; sed primo videndum est quomodo Philosophi intelligant istam propositionem, scilicet ex nihilo nihil fit. Circa quod est sciendum, quod tunc ex nihilo dicitur aliquid fieri, scilicet, quando necessario effectui nihil præsupponitur tanquam pars, vel subiectum illius effec-

Nihil fieri
ex nihilo.

tus quantumcumque; aliquid præsupponatur eidem tanquam causa efficiens, unde si sol modo estuaret calorem suum sine omni subiecto, verè diceretur facere calorem ex nihilo quantumcumque; illi effectui, scilicet calori aliquid præsupponitur scilicet sol calefaciens, quia cum sol non præsupponatur illi calori tanquam pars, vel subiectum illius caloris, ideo diceretur calor fieri de nihilo, probare ergo quod nihil potest fieri nisi ei aliquid præsupponitur tanquam pars, vel subiectum eius, est probare quod ex nihilo nihil fit. Quod autem nihil possit fieri nisi ei præsupponatur aliquid tanquam pars, vel subiectum, probabo per experientiam. Videmus enim, quod nunquam aliquid fit, nisi aliquid præcedens destruat, vel corrupatur, sicut, corrupta terra, vel ligno generatur ignis. Similiter corrupto igne generatur aer, vel aliquid fit in aliquo, nullo destructo, sicut sol illuminat aerem nullo alio destructo, vel corrupto. Similiter sensatio fit in visu sine cuiusque rei destructione. Si autem aliquid fit in aliquo sine anni destructione rei manifestum est quod illi effectui aliquid præsupponitur tanquam subiectum, & per consequens non fit ex nihilo, sic accipiendo fieri ex nihilo. Si autem in aliquo fiat alio destructo, adhuc fit de aliquo, & non de nihilo, probabo, quia si aliquid fit destructo alio, ita quod nunquam fieret, nisi illud destrueretur, sicut ad sensum videmus ignem nunquam fieri de nouo, nisi aliquo alio corrupto, & desinente esse, tunc querendum est, an illud secundum se totum destruat, ita quod nihil eius remaneat in igne generato, aut aliquid remanet in igne generato, quod oportet ibi dare si remanet, quia alibi remanere non potest. Si detur secundum, quod aliquid remanet in igne generato, certum est quod illud remanens non est ipse ignis, ergo est pars ignis, & habetur propositum, scilicet quod igni generato aliquid præsupponitur tanquam pars. Si autem nihil illius destructi remanet, ergo ita indifferenter poterit iste ignis fieri sine destructione illius,

B

sicut

sicut per destructionē, cuius oppositum per experientiam patet, probo consequentiā, omnis effectus potest sufficienter fieri ex suis causis, quando sunt debito modo dispositę, & approximate, & nullum est impedimentum medium, nec aliquod agens fortius, ut agens in cōtrarium. Sed illa pars illius destruendi, nec est causa ignis producendi per te, nec est impedimentum medium, nec agens fortius in contrarium, ergo ita indifferenter potest fieri sine destructione eius, sicut ad destructionem eiusdē, quod tamen ad sensum apparet falsum.

Cap. Octauum.

Primo phi.
Tex. com.
64.
Quod priuatio sit vnum principium rerum naturalium.

OSTENSO quod materia, & forma sunt res positivę, & quod sunt distinctę, videndum est quomodo se habent ad generationem rei naturalis. Pōnit autem Arist. quod sunt principia rei naturalis tā in fieri, quam in esse, eo enim quod sunt partes rei generate, sunt principia eius tā in esse, quam in fieri, quia res non potest fieri, nec esse sine suis partibus essentialibus, cuiusmodi sunt materia, et forma, materia autem sic est principium generationis, siue rei in esse, siue quando res fit, quod prius priuatur forma, quā debet accipere, & postmodum recipit formam, & informatur ea, ac cum ea constituit totum cōpositum generatum, propter quod non solum materia, et forma ponuntur principia generationis naturalis, & artificialis, quod ex hoc probatur, quia principia sunt contraria, sed ista contrarietas non potest esse sine priuatione, vel nisi secundum priuationem, & habitum, ergo principia se habent sicut priuatio, & habitus, & per consequens priuatio est principium. Quod autem principia sint contraria patet per inductionem: quia cum non indifferenter ex quolibet fit quodlibet, sed solū fit cōtrarium ex cōtrario, sicut patet inductiuē, ergo principia sunt contraria. Oportet autem scire quod priuatio hic largē accipitur pro cōtrario, & priuatione largē sumpta, vnde vnum cōtrariū dicitur priuatio alterius propter repugnantiam for-

malem vnius contrarij ad reliquum, & sic capiēdo priuationem, priuatio ponitur principium, quod probatur sic. Nam si aliquid generatur, aut materia pręhabet formam generati, aut non pręhabet eam; Si pręhabet eam, ergo ante generationem est generatum, quod est impossibile, si autem non pręhabet eam, ergo priuatur ipsa forma, ergo sine priuatione non est generatio, ista ergo sunt principia, materia, forma, priuatio, vnde ista in diffinitione exprimente quid nominis generationis, & generati debent poni, ut generatio sic diffiniatur. Generatio est existentia rei cuius materia prius fuit priuata forma, quam nunc primo habet, ita quod ista tria materia, forma, & priuatio ponuntur in diffinitione tam generationis, quā generati, & propter hoc dicuntur principia. Pro nunc autem causa efficiens, & finalis, nec ponuntur, nec dicuntur principia, prout nunc vtimur isto nomine principium, quia non ponuntur in diffinitione exprimente quid nominis generationis, & generati.

Diffinitio generationis.

Cap. Nonum.

VISO quod materia, & forma, & priuatio sunt principia generationis, & generati, videndum est de singulis, & primo de priuatione. Circa quod est sciendum, quod hoc nomen, priuatio, à diuersis in diuersis locis multipliciter accipitur; Vno modo dicitur priuatio forma expellenda quando alia forma introducitur, & sic vna forma contraria est priuatio alterius, & etiam vna forma substantialis, quę non potest stare cum alia in eadem materia, est priuatio alterius, & sic albedo est priuatio nigredinis, & e cōuerso. Similiter forma substantialis ignis est priuatio forme substantialis aeris, & e cōuerso. Alio modo capitur priuatio pro subiecto, ut hoc nomen, priuatio, secundum istam acceptionem, & hoc nomen priuatum significant omnino idem, & de se inuicem prædicentur, ut dicit Arist. primo Phi. Quoniam oportet aliquid subijci ei quod

Huius nominis priuatio multiplicitas.

Tex. com.
62.

fit,

fit, & hoc si numero est vnum, specie autē non vnum. Specie enim dico, & ratione non idem. Et postea subdit; Et omnino materia est numeralis, hoc enim magis aliquid, quam priuatio, & non secundum accidens ex ipso fit quod fit. Priuatio autem & contrarietas secundum accidens est. Quare postea subdit. Quare nec plura contrariorum sunt principia quodammodo, sed duo, vt est dicere duo numero, nec iterum penitus duo propter illud quod alterum est esse ipsis, sed tria, alterum enim est esse homini, & non Musico, & infigurato, & eri. Ex quibus verbis sequitur, quod subiectum, & priuatio sunt vnū numero, similiter subiectum, & priuatum sunt vnum numero, ergo priuatio, & priuatum sunt vnum numero, priuatio ergo secundum istam acceptionem, & pro eodem supponit, & idē significat quod hoc nomen priuatum, & ideo sicut hoc nomē, priuatum capitur pro subiecto, ita & hoc nomen priuatio capitur pro subiecto, & ideo non obstante, quod hoc nomen priuatum stet, & supponat pro subiecto, vt hæc sit concedenda, subiectum est priuatum, tamen alia est diffinitio subiecti, & priuati, scilicet istorum terminorum subiectum, & priuatum, sic non obstante, quod subiectum, & priuatio sint vnum numero, ita quod subiectum sit priuatio, & priuatio est subiectum, tamen istorum nominum scilicet subiectum, & priuatio, sunt distincte diffinitiones exprimentes quid nominis. Et hoc est quod dicit Arist. quod sunt vnum numero, sed non specie, id est ratione, vel diffinitione, quia Philosophus capit rationem pro diffinitione, & esse, capit etiam pro ratione. Et hic est aduertendum, quod in ista propositione, subiectum & priuatio sunt vnum numero, & tamen differunt ratione, quæ est vna copulatiua, cuius vtriusque partis subiectum est hoc totum, subiectum, & priuatio, quamuis causa breuitatis non exprimitur subiectum bis, scilicet hoc totū subiectum, & priuatio, tamen subiectum, & priuatio diuersimodē, & equiuoce capiun-

tur in prima parte copulatiuæ, & in alia, nam in ista parte subiectum, & priuatio sunt vnum numero, subiectum accipitur significatiuè, & pro re importata; sed in ista parte subiectum, & priuatio differunt ratione, subiectum, & priuatio accipitur aliter, & equiuocē, scilicet pro ipsis terminis significantibus, & supponentibus pro aliqua re, sicut in talibus homo, & album sunt idem realiter, & differunt ratione. Nam in prima parte subiectum capitur significatiuè pro re, pro qua supponit. In secunda parte capitur subiectum pro istis terminis, quia ipsi termini habent diuersas diffinitiones. Et si dicatur quod diffinitiones non sunt nominum, vel terminorum, sed rerum. Dicendū est, quod licet hoc nomen diffinitum stet frequenter pro illo cuius esse per diffinitionem exprimitur, tamen in multis locutionibus stat pro termino, vel pro nomine, sicut in primo Phisic. in proemio dicitur. Sustinent autem hoc quodam modo nomina ad rationem; volens quod nomina sint diffinita, & consequenter dicitur, quod diffinitio significat idem explicite, quod diffinitum significat implicite, in qua propositione diffinitum non stat nisi pro termino, vel pro voce, si ergo dicendum est, quod istorum terminorum, scilicet subiectum, & priuatio diuersæ sunt diffinitiones exprimentes quid nominis, quantumcunque hæc sit vera, subiectum, & priuatio sunt vnum numero. Tertio modo accipitur hoc nomen priuatio, pro nomine priuatiuo, secundum quod dicitur in Prædicam. quod vnum genus oppositionis est priuatio, & habitus, vbi capitur priuatio pro nomine priuatiuo, & habitus pro nomine positiuo, sicut hoc nomen oppositio, & hoc nomen oppositum, & hoc nomen contradictorium accipitur pro nomine. Quarto modo accipitur hoc nomen priuatio, non proprie pro subiecto; sed magis vt tota oratio transferatur in aliam orationem, & huic nomini priuatio diuersa vocabula aliarum partium correspondant, sicut cum dicitur, a priuatione

ad habitum impossibilis est regressio, cuius intellectus non debet esse, quod regressio sit impossibilis ab aliquo vno, vel pluribus que, vel quod importatur per hoc nomen priuatio; sed intellectus est iste, quod postquam aliquid priuatum est, aliquo modo potest ad illud regredi, & sic capitur hoc nomen priuatio in multis locis, ut semper tales propositiones transferantur in aliam, & exponantur per eas.

Cap. Decimum.

PRÆMISSA distinctione predicta de hoc nomine priuatio; Videndum est quomodo priuatio ponenda est principium generationis naturalis. Primo tamen ostendendum est, quod priuatio non est aliquid imaginabile extra animam distinctum a materia, & forma, & composito; sed quicquid est intelligibile in re extra, quando res generatur, vel est materia, vel forma, vel compositum, nisi forte velis dicere, quod ultra ista est accidens, de quo manifestum est, quod non est priuatio, quæ est principium generationis substantiæ; Quod autem priuatio non sit aliquid distinctum a materia, & forma, & composito. Primo probandum est per rationem; Secundo per auctoritatem; Per rationem sic. Primo: quia si priuatio esset aliquid distinctum a predictis, oporteret, quod esset in materia, secundum quod illi ponunt priuationem distingui a materia, & forma; sed priuatio non est in materia, cum respectu distinctæ formæ sit distincta priuatio; sed secundum sic ponentes pro eo, quod vna priuatio aufertur sine alia secundum hoc, quod vna forma inducitur sine alia, sequeretur quod in materia essent tales res infinite, quod est absurdum, quia nulla infinitas infinitorum secundum se distinctorum non facientium vnum per se, est in rerum natura. Secundo sic, si priuatio esset in materia, cum nulla priuatio sit materiæ coeterna; sequitur quod aliquando materia priuabitur vna priuatione, qua adueniente, materia ipsa

priuatione priuabitur, & ita adueniente forma, non tantum expelleretur forma; sed etiam iaduceretur priuatio priuationis precedentis, quod non videtur intelligibile. Tertio sic, si priuatio distingueretur extra animam a materia, & forma, & composito, tunc aut esset nihil, & hoc non, quia quod nihil est, a nihilo distinguitur, quia idem, & distinctum sunt differentia: Aut aliquid, & si sic, ergo priuatio esset forma, quia nulla res est in materia nisi forma. Sed forte dices, quod priuatio non est aliquid posituum; sed negatiuum, & est in materia tanquam negatiuum, & non tanquam posituum. Sed hoc non valet, quia quero, aut priuatio est aliquid, aut omnino nihil, si est aliquid procedunt argumenta priora, si omnino nihil, ergo non est in materia, quia illud quod omnino nihil est, in nullo est, impossibile est enim, quod illud, quod omnino nihil est, sit in aliquo. Ex quo ulterius sequitur, quod priuatio non est principium generationis, quia quod omnino nihil est, nullius est principium. Dicendum est ergo, quod priuatio non est aliquid in rerum natura extra animam quomodocunque distinctum a materia, & forma; sed priuatio, quæ est extra, vel est materia secundum vnam significationem, vel est forma expellenda secundum aliam significationem.

Cap. Vndecimum.

IAM videndum est quomodo priuatio est principium distinctum a duobus, scilicet a materia, & forma, cum Aristot. ponat tria principia, scilicet materiam, formam, & priuationem. Si autem priuatio capitur pro forma expellenda, facile est videre quomodo potest esse principium generationis naturalis, non quidem per se; sed per accidens, licet talis priuatio non sit principium cuiuslibet generationis, quia quædam est generatio, vbi nulla forma expellitur, sed tantum inducitur, & de generatione quidem accidentali.

Quomodo distinguitur priuatio a materia, & forma.

Quid sit priuatio quæ est principium.

dentali hoc manifestum est, sicut in illuminatione aeris, & sensatione, & in multis aliis. Sed de generatione substantiæ est magis dubium; quod tamen loco suo declarabitur. In generatione verò, quæ est cum alterius formæ expulsionem, forma abiecta potest dici principium generationis, non quia sit causa, vel pars generationis realis extra animam, vel generati; sed quia expulsionem illius incipit generatio esse, ita & quod ipsa expulsa tunc primo est generatio, & tunc primum est generatum. Et si talis generatio distincta contra generationem, quæ potest esse sine formæ expulsionem, debet diffiniri in diffinitione eius exprimente quid nominis ponetur nomen formæ expellende, siue expulsæ, & ita foret principium non per se quidem constituens essentiam generati, sed per accidens præcedens necessariò generatum, & tanquam aliquid recipiendum in diffinitione exprimente quid nominis eius. Si autem capitur priuatio pro subiecto, facile est videre quomodo est principium, ex quo subiectum est principium. Sed habet difficultatem quomodo est tertium principium distinctum à materia, & forma. Circa quod dicendum est, quod non est imaginandum, quod præter formam expellendam, sit à parte rei aliquod tertium quocumque modo distinctum à materia, & forma, quod sit tertium principium; siue per se, siue per accidens: nec hoc intendit Arist. ponens tria principia sicut apparebit; sed à parte rei sunt duo, quorum vnus scilicet subiectum primo priuatum forma necessariò, & postea habet eam, quod quidem subiectum est ex hoc in potentia, quia necessariò ad hoc quod sit subiectum generationis requiritur, quod primo priuatur forma, & postea habeat eam, & ideo est nominabile duobus nominibus, sicut positio, & priuatio, habentibus diuersas diffinitiones, quæ nomina duo, vnà cum nomine formæ, debent cadere in diffinitiones generationis, & generati: ita quod de tribus nominibus non synonymis, quorum quodlibet debet poni in diffini-

tionem generationis, & generati, prædicetur verè hoc nomen principium, vnde quælibet talis est vera, materia est principium, forma est principium, priuatio est principium. Sed forte dices, quod Arist. non loquitur de nominibus; sed de rebus significatis per nomina; non ergo sunt tantum tria nomina; sed erunt tria præter nomina, quæ sunt principia. Præterea, nullum nomen est principium generationis rei naturalis, ergo non sunt tria principia propter trinitatem nominum. Dicendum est, quod Aristotel. in Philosophia tua naturali, & in aliis scientiis sæpè loquitur de nominibus, pro nominibus, quantumcunque sit Philosophus realis, & hoc quia sæpè propositiones, in quibus nomina prædicantur de nominibus pro nominibus, conuertuntur in propositiones, in quibus omnes termini sumuntur significatiuè, sicut istæ duæ conuertuntur, animal prædicatur de homine, & homo est animal, & sicut istæ duæ, album prædicatur de corpore, & corpus est album. Similiter istæ conuertuntur, principium prædicatur de subiecto priuato; & forma, & subiectum est principium, & priuatum est principium, & forma est principium, & ideo cum logica præsupponatur omniscientiæ reali, non est inconueniens, quod Philosophus in scientia naturali vtatur aliquo termino logico, & aliqua propositione conuertibili cum vna propositione, vel pluribus, in qua, vel quibus omnes termini sumuntur significatiuè, & sic est in proposito. Ad secundum dicendum, quod Arist. non concedit absolute quod sint tria principia; sed dicit, quod sunt quodammodo duo, & quodammodo tria, per hoc volens innuere, quod à parte rei verè, & realiter non sunt nisi duæ res, quæ sunt principia, & tamen de tribus nominibus habentibus diuersas diffinitiones prædicatur verè hoc nomen principium, licet duo istorum nominum supponant per eodem, & hoc est

Tex. Com.
67.

est quod dicit Arist. primo physicorum. Quod subiectum, & oppositum numero quidē vnum, specie autem duo, hoc est subiectum, & oppositū, id est priuatio verē suat vnum numero, & realiter. tamē specie; id est ratione, vel diffinitione isti termini subiectum, & oppositum, sunt duo; id est habent duas diffinitiones distinctas, & hoc est quod ipse concludit. Quare neq; plura contrariorum sunt principia quodammodo, sed duo, vt est dicere duo numero, nec iterum penitus duo propter illud quod alterum est esse ipsis secundum tria, alterum enim est esse homini, & non musico, & infigurato, & æri, hoc est quodammodo nō sunt plura principia quam principia contraria, sed duo, quia scilicet plures res extra animam non sunt principia, quam illę pro quibus nomina, contraria supponunt. Sicut non sunt plures res, quę sint principia contraria, quam illę pro quibus supponunt ista nomina scilicet priuatum, & forma, quę supponunt pro materia, & forma, quę sunt principia, & ita tantum sunt duo principia; id est res sunt tantum duę, quę sunt principia generationis, & tamen non obstante, quod non sint plures res, quam duę numero, principia tamen sunt non penitus duo, propter illud quod est esse alterū ipsis, id est non tantū de duobus verē predicatur hoc nomen principium, sed etiam de pluribus propter diuersas diffinitiones conuenientes illis, de quibus verē predicatur hoc nomen principium, sicut alia est diffinitio hominis, alia nō musici: quātumcunq; homo, & non musicus sint idē realiter, & non distincta. Similiter alia est diffinitio æris, & infigurati: quātumcunq; æs, & infiguratum sint vnum, & idē realiter, & propter tales diuersas diffinitiones potest dici, quod quodammodo sunt tria principia, licet realiter non sint, nisi duo principia, &c.

Cap. Duodecimum.

AD Euidentiā intentionis predictę, quę est Arist. vt mihi videtur, sunt

aliqua prænотanda, & aliqua probanda ex dictis eius. Est autem notandum, quod Arist. & alii auctores sæpe ponunt actum exercitum pro signato, & sæpe è conuerso, sicut quando dicitur homo est primo risibilis, ponitur actus exercitus pro actu signato, scilicet pro isto, de homine primo predicatur risibile, non quidem pro se, sed pro singularibus eius, sic est in proposito, nam iste est actus exercitus, tria sunt principia, & tamen ponitur pro isto actu signato, de tribus verē predicatur principium. Secundo notandum, quod Arist. per diuersa esse intelligit diuersas diffinitiones exprimentes rem & conuertibiles cum diuersis nominibus, quę quādoque supponunt, & stant pro eadem re, sicut per diuersa esse hominis, & non musici intelligit diuersas diffinitiones cōuertibiles cum istis nominibus homo non musicum, quę supponūt pro eodem, quia idem est homo, & non musicum. Tertio est notandum, quod Arist. per distingui specie non intelligit distinctionem specificam aliquarum rerum extra animam, sed per distingui specie intelligit distingui ratione, id est diffinitione, quod non est aliud, quam habere diuersas diffinitiones, dicente eo, sicut allegatum est supra, specie, & ratione non idem dico, vbi capit rationem pro diffinitione. Quarto notandum est, quod licet sint diuersę diffinitiones, poterunt tamen de eodem verificari, quamuis illud non sit primum diffinitum per vtramq; istarū, & ideo licet hominis, & non musici sint diuersę diffinitiones, tamen vtraq; poterit de homine verificari, & propter hoc dicit Arist. quod subiectum si sit vnum numero, tamen est specie duo, id est licet subiectum non sit, nisi vna res tantum, tamen diuersę diffinitiones significāt ipsam, & predicantur de eius nomine. Istis visis ostendo, quod de intentione Arist. est, quod non sunt, nisi duo principia à parte rei. Primo sic, Arist. dicit quod subiectum, & oppositum sunt vnum numero, sicut homo, & non musicū sunt vnum numero. Tunc quæro, aut

Tex. com.
67.

Tantum
duo esse
principia
rerum na-
turalium
realia ex-
tra animā.

inter

inter subjectum, & oppositum extra animam est aliqua diuersitas, vel distinctio, aut nulla, si nulla, habetur propositum, quod a parte rei nulla est diuersitas principiorum, nisi materie, & forme, & ideo non sunt extra animam, nisi duo principia. Si autem inter subiectum, & oppositum est aliqua distinctio ex parte rei, aut ergo oppositum est aliquid, vel nihil, si nihil, ergo non est vnum numero cum eo, quod est ens, quia ens, & non ens non sunt vnum numero. Si autem est aliquid, aut ergo est substantia, aut accidens, si substantia, & est distinctum, ergo sunt ibi duæ distinctæ substantiæ, quod est manifeste falsum, quia illa substantia alia à materia, nec potest dici materia, nec forma, nec compositum. Similiter hoc posito sequeretur, quod subiectum, & oppositum non sunt vnum numero. Si autem est accidens, ergo non sunt vnum numero, quia Socrates, & sua albedo non sunt vnum numero, cum plus distinguantur, quam Socrates, & Plato, qui non sunt vnum numero. Et si dicatur, quod Arist. in pluribus locis dicit subiectum, & accidens sunt vnum numero. Dicendum, quod Arist. ibi non accipit pro re inherente alijs, sed accipit accidens pro re predicabili contingenter, & accipit actum exercitum pro actu signato, vt iste sit sensus, de subiecto, & accidente predicabili contingenter predicatur vnum numero, sic dicendo, homo, & album sunt vnum numero. Et talia exempla ponit Arist. & nunquam dicit quod homo, & albedo sunt vnum numero. Sic ergo patet, quod inter subiectum, & oppositum nulla penitus est distinctio extra animam, vel sequeretur, quod non sunt vnum numero; sed sunt vnum numero secundum Aristotel. ergo nulla penitus est ibi distinctio, & per consequens à parte rei non sunt nisi duo principia. Præterea Philosoph. exemplificat de homine, & nõ musico, de ære, & infigurato, sed homo, & nõ musicum nullo modo sunt distincta, nec etiam æs, & infiguratum, ergo nec subiectum, & op-

positum, probatio antecedentis, quia arguitur syllogisticè sic, nullus homo distinguitur ab homine, nõ Musicum est homo, ergo nõ Musicum nõ distinguitur ab homine. Similiter nullum es distinguitur ab ære, infiguratum est es, ergo infiguratum nõ distinguitur ab ære. Præterea si subiectum, & oppositum sunt distincta, aut ergo subiectum, & oppositum supponunt pro re significata per ipsa, aut pro seipsis, si pro se, tunc nõ sunt vnum numero, si pro re, eadem est res pro qua supponunt, ergo nõ sunt distincta, & per consequens propter subiectum, & oppositum nõ est ponenda aliqua pluralitas principiorum à parte rei, & ita à parte rei nõ sunt nisi duo principia. Quod etiã patet per Arist. vbi dicit quod sufficiens erit alterum contrariorum facere absentia, & presentia mutatione. Ex quo arguitur sic, ex sola absentia rei nõ sequitur aliqua pluralitas in materia, vel ex presentia forme nõ sequitur nisi pluralitas materie, & forme, ergo cum forma per sui absentiam, & presentiam faciat sufficenter mutationem, ad mutationem nulla requiritur pluralitas, nisi quod primo forma nõ sit presens materie, & postea fiat presens eidem, ista ergo duo sufficiunt ad mutationem, scilicet materia, & forma, vt primo materia careat forma, & postea habeat eam: patet ergo ex verbis Philosophi, quod pro eodem vtuntur istis duobus vocabulis, scilicet priuatio, & priuatum.

Cap. Decimum tertium.

QVONIAM solutio dubiorum est veritatis declaratio, subiungende sunt aliquæ obiectiones contra dicta ad probandum, quod nõ est de intentione Aristot. negare distinctionem à parte rei inter subiectum, & priuationem, quod probatur. Primo sic, nihil est in seipso, priuatio est in materia, ergo priuatio nõ est materia. Præterea nihil subiicitur sibi ipsi, sed materia subiicitur priuationi, ergo &c. Minor patet, nam dicit Aristotel. quod oportet subiici aliquid contrariis, ergo mate-

Prime Phy.
Tex. com.
68.

Rationes
quibus pro-
batur pri-
uationem
realiter di-
stingui a
materia

Primo Phi.
Tex. com.
64.
Tex. com.
77.

Tex. com.
67.

distans
100. 237

Dilutio ra-
tionum.

materia non est priuatio cui subiicitur. Tertio sic, secundum Arist. materia manet, siue subiectum, priuatio autem non manet, ergo non est idem, quia manens, & non manens, non sunt idem. Quarto sic per Commentatorem in diuersis locis, priuatio corrumpitur in aduentu formæ; sed materia, siue subiectum non corrumpitur in aduentu formæ, ergo non sunt idem. Quinto sic, Arist. ponit quod priuatio est principium per accidens non per se, quo dato, quæro pro quo stat ibi ly priuatio, aut pro subiecto, vel materia, aut pro voce, aut pro aliquo alio a parte rei, si pro subiecto, vel pro materia, falsum dicit, quia materia non est principium per accidens, sed per se, si pro voce, falsum dicit, quia illud nomen nec per se, nec per accidens est principium, si pro aliquo alio a parte rei, habetur propositum, quod est omnino aliquod aliud a materia, quod est principium tertium. Pro istis sciendum est, quod Arist. & Aug. frequenter vtuntur sermonibus impropriis, & figuratiuis, & tropicis, sicut communiter dicitur, quod sermones authenticum sumendi sunt in sensu, in quo fiunt, & non in sensu, quem faciunt, & ideo plus attendenda est eorum intentio, quam eorum verba, immo frequenter eorum verba sunt exponenda, quæ nisi in bono sensu exponantur, falsa sunt simpliciter, talis autem expositio facienda in auctoribus extrahenda est ex dictis authenticis, & partim ex euidenti, & manifesta ratione, & ideo est dicendum, quod Arist. multos sermones ponit impropriis de priuatione, & ideo sunt exponendi. Ad ista ergo dico, & primo ad primum, quando dicitur, nihil est in se ipso, quod hoc est verum secundum proprietatem verborum; sed quando dicitur, priuatio est in materia, ista non est vera; nisi bene intelligatur, vt ille sit sensus, materia est priuata, vnde per tales propositiones, materia habet priuationem, materia est sub priuatione, in materia est priuatio, semper debet intelligi ista materia est priuata forma, quam non habet. Ad secundum dico, quando dicitur, quod secundum Philosophum oportet aliquid subiici contrariis. Dicendum est, quod quando contrarium est forma contraria, vel repugnans formæ expellendæ, tunc verum est, sicut sonat quod aliquid subiicitur contrariis, quando autem nulla forma expellitur, tunc non est verum, sicut sonat; sed debet intelligi sic, quod materia primo priuatur forma, & postea informatur ea, & hoc sufficit ad mutationem; Aliter potest dici ad istas duas obiectiones. Ad primam quod priuatio est in materia per predicationem, & non per realem inexistentiã, quia hæc est vera; materia est priuata. Ad secundam, quod aliquid subiicitur contrariis per predicationem; ita quod iste sunt successiue veræ, materia est priuata, materia est informata, quarum veritas causatur ex hoc, quod materia primo caret forma, & postea habet eam, vnde ponatur quod materia nihil habeat penitus scilicet, quod non habeat formam, & postea habeat eam, verè primò est priuata forma, & postea est informata ea. Et ita ad mutationem nihil requiritur, nisi quod materia præexistens primo non habeat formam, & postea habeat formam, & per consequens non oportet ponere aliquod tertium distinctum ab eis. Ad tertium dicendum, quod ideo dicit Arist. quod priuatio non manet, quia adueniente forma falsum est dicere, quod subiectum sit priuatum, nec materia dicitur amplius priuata illa forma, sed illud quod prius erat priuatum, tunc verè manet non priuatum & quod hæc sit intentio Arist. patet, quia sicut dicit, quod priuatio, siue oppositum non permanet, ita dicitur, quod non musicum, & immusicum non permanent adueniente musica, & tamen manifestum est, quod omnia res, quæ sunt non musicum permanent, vnde iste idem qui prius erat non musicus, si modo est musicus, permanet: licet hæc tunc non sit vera, permanet non musicum. Vult ergo Arist. dicere quod adueniente forma, hæc est vera, subiectum permanet, & non

& non ista, permanet priuatum, vel permanet non musicum, non quia aliquid, quod prius erat, sit corruptum; sed quia illud subiectum, quod prius erat priuatum, & carens musica, nunc non est priuatum; sed est habens musicam. Ad quartum dicendum, quod hæc est metaphorica locutio, priuatio corrumpitur in aduentu forme, quæ tamé vera est sub intellectu Commen. qui est iste, subiectum cessat priuari forma in aduentu forme, & consimiliter debeant intelligi auctoritates Commen. quæ sonant priuationem esse in materia, priuationem fieri, vel corrumpi, quia per omnes tales, & consimiles non intelligitur, nisi quod materia quandoque est priuata forma, & quandoque non est priuata forma ista. Ad vltimum dicendum est, quod Arist. non intendit negare istam priuationem per se principium, si sic; sicut prima facie sonat intelligatur, supposito, quod hoc nomen priuatio stet, & supponat pro materia, quia iste syllogismus est bonus, hæc materia est per se principium, priuatio est hæc materia, ergo priuatio est per se principium. Sed intelligit Philosophus, quod hæc est per accidens, & non per se, priuatio sit principium; quod quidem verum est, nam si hæc esset per se, priuatio est principium hoc nomen, priuatio, non significaret negatiue, id est quod est principium per se, cuiusmodi est forma. Dicendum est ergo, quod hæc est per accidens, & non per se, priuatio est principium, & hoc, quia priuatio significat formam non existentem, quæ tamé est principium per se, & quæ non potest esse principium, nisi quando existit. Sed querens forte, si priuatio est principium, quomodo hæc est vera, priuatio est principium, aut quando priuatum est, aut quando priuatum non est? non potest dari primū, nam tunc hæc esset falsa, priuatio est principium; quia sequitur, priuatio est principium, ergo materia est priuata; sed consequens, tunc est falsū, ergo, & antecedens, nec potest dari secundū, quia nihil est principium non entis, ergo priuatio non est principium, antequam principiatū sit. Dicendum, quod ista potest concedi absolutè, priuatio, siue priua-

tum est principium, quando principiatum non est sub bono sensu, vel intellectu isto, scilicet, subiectum priuatur forma, quæ postea informabitur, ut ista propositio, priuatio est principium, equiualeat isti de futuro, quæ est expressa, & pro tanto dicatur principium per accidens propter causam prius dictam, quia ipsa non est vera, si intelligatur merè de presenti, scilicet, quando principiatū est; & cum dicitur nihil est principium non entis, verum est per se, tamé, per accidens sub bono sensu, vel intellectu prius dato aliquid potest esse principium non entis, hoc est dictū, aliquid potest esse priuatum aliqua forma, quæ non est, quæ immediatè post habebit, cum qua faciet per se unū compositū.

Cap. Decimum quartum.

VIDENTVM Est iam de numero principiorum, quot sunt, & intendo hic loqui de materia, & forma præcisè; quia ex dictis apparebit, quid proportionabiliter est dicendum de priuatione. Dico ergo, quod licet Philosophus ponat tria principia aliquo modo, & quodammodo tamen duo, non tamen intelligit hoc sicut prima facie sonat, & sicut moderni intendunt, non enim vult, quod aliqua duo, quæ sunt sicut prima principia cuiuslibet generationis, & generati, licet ponatur, quod sint aliqua principia posteriora primis principijs. Sed intelligit, quod cuiuslibet generationis, & generati sunt duo principia prima per se, scilicet materia, & forma, tamé diuersorum generatorum sunt diuersa principia prima, ita quod cuiuslibet generati sunt duo principia, scilicet materia, & forma illius generati, & ideo sunt alia principia prima istius generati, & alia illius, ita quod alterius, & alterius generati sunt alia, & alia principia prima, licet, sicut post dicitur, idem est principium quandoque diuersorum principiatorum; seu generatorum sibi inuicem succedentiū. Sed quomodo dicit tunc Aristot. quod sunt duo principia tantū? Dicendum quod ista est vera, cuiuslibet generationis vnus sicut duo principia tantum, quia quælibet

Quomodo
verum sit
quod om-
niū genera-
tium sint
duo princi-
pia tantū.

singularis est vera, scilicet istius generationis sunt duo principia tantum, & illius generationis sunt duo principia tantum, & sic de singulis, & tamen cum hoc stat, quod sint plura principia simpliciter, quia duo, quia quot sunt generata simul existentia, tot sunt, & plura principia, quia scilicet in duplo plura sunt principia per se, & hæc est intentio Philosophi. Aliter est dicendum, & reddit in idem, quod tantum sunt duo genera principiorum per se, scilicet materia, & forma, ita quod quolibet principiorum per se, vel est materia, vel forma: tamen ista genera non sunt principia rerum extra: sed sunt nomina communia ad principia rerum, quæ variantur, sicut, & generata. Et probo quod quot sunt generata tot sunt, &c. quia principia per se, aut sunt singularia: aut vniuersalia; si singularia, manifestum est, quod alia forma singularis est in vno generato, & alia in alio; ergo quot sunt genera, tot sunt formæ in eis, quæ sunt per se principia eorum. Si dicatur quod illa per se principia prima sunt quedam vniuersalia contra singularibus. Contra secundum Aristot. 7. Metaphy. nullum vniuersale est substantia; ergo nullum vniuersale est principium per se alicuius singularis. Preterea, licet materia prima, quæ est primum principium præcedat generatum: tamen forma, quæ est principium primum non præcedit generatum; ergo non est principium illud vniuersale. Item forma, quæ est primum principium per se alicuius generati habet esse per generationem; ergo non præcedit: sed vniuersale præcedit: ergo &c. Item secundum ponentes sic, circa prima principia est mutatio per se; sed ponentes vniuersalia extra dicunt quod secundum vniuersalia non est mutatio nisi per accidens; ergo prima principia non sunt vniuersalia. Dicendum est ergo quod cum Philosophus ex intentione reprobet illam opinionem, quæ ponit vniuersalia esse substantias. Sequitur quod reprobanda est opinio ponens vniuersalia esse principia substantiarum. Dicendum est ergo quod principia non sunt vniuersalia: sed sunt singularia, quæ plura

sunt numero in diuersitate quod hæc forma istius generati, est primum principium istius generati: & illa forma alterius generati est principium illius, & sic est de materia: quia alia est prima materia mea, & alia est prima materia tua, & sic de aliis: tamen ad quacumque generationem sufficiunt duo principia prima, scilicet materia, & forma. Sed ad diuersam generationem requiritur diuersa materia, si simul sit cum alia generatione, & diuersa forma, si simul sunt generationes. Sic ergo patet, logicè loquendo, quod ista est concedenda, cuiuslibet generationis, & generati sunt tantum duo principia, scilicet materia, & forma: quia quolibet singularis est vera: sed ista est falsa, tantum duo sunt principia cuiuslibet generationis: quia quolibet singularis exponentis affirmatiue est falsa.

Cap. Decimum quintum.

IAM dicendum est de materia, & forma in speciali, quid sunt, & de proprietatibus earum. Et primo de materia circa quam est sciendum, quod materia est quedam res actualiter existens in rerum natura, quæ est in potentia ad omnes formas substantiales nullam habens necessariò sepe sibi inherentes, & inexistentem. Sed quacumque forma substantiali data ipsa materia potest ea priuari, & potest eam habere secundum quod agens quandoque causat eam in materia, quandoque non causat, & ideo non est imaginandum, quod materia sit quid in potentia tantum de se, scilicet ad essendum ad modum, quo albedo futura est tantum in potentia. Sed materia est verè actu ex seipsa: ita quod per nullam virtutem potest esse in potentia ad esse in rerum natura, scilicet sepe est actu in rerum natura, licet sepe sit in potentia ad formam, qua priuatur, imò ipsa est de se ingenerabilis, & incorruptibilis: quæ per nullam potentiam potest non existere; & ideo esse suum proprium non habet à forma: sed est quedam entitas indistincta à quodam esse: quod esse, vel entitas priuatur alio esse, siue alia entitate, quæ habet recipere, scilicet forma ista, quod nihil recipit, præter formam

Hic agitur de materia quo ad esse.

Contra
reales.

Tex. com.
48.

formã: neq; imaginandum est, quod forma aliquid aliud à se causet in materia, quasi materia recipiat à forma quoddam esse medium inter materiã, & formã: sed materia recipit ipsam formam, & esse, quod est realiter forma, & nihil aliud recipit, & istę duę entitates partiales faciunt vnũ totum, vel magis proprie loquendo, sũt duę partes vnius entis, seu esse totalis; quod est compositum ex illis, & materia recipit successiue diuersas formas, & diuersa esse formalia, quę sunt realiter ipse forme: quę materia est vna numero in generato, & corrupto: licet sint in diuersis generatis simul existentibus diuersę materię, quę sũt omnino euidẽ rationis, & possũt tacere vnã materiam numero ad modũ quo duę aquę separate adinuicẽ possũt vniri, & facere vnã aquã numero. Sic materia prima asini, & materia prima hominis possũt trãsmutari à formis substantialibus asini, & hominis ad formã substantialẽ aeris, vel ignis, vel alterius corporis, quę possũt vniri, & facere vnũ numero: & tunc eodem modo illę materię coniunctę faciunt vnã materiam numero. Ista autẽ prima materia licet sit vna, res existens in rerum natura: non tamen à sensu, vel intellectu est apprehensibilis cognitione propria, & simplici: sed est intelligibilis per analogiã ad formam tantum, idest tantum potest cognosci notitia composita sub forma: quia est quędam entitas se habens ad formam substantialẽ: sicut subiectum se habet ad diuersas qualitates, quas recipit, vel potest recipere successiue: & sicut idem corpus potest successiue esse in diuersis locis: quare &c.

Cap. Decimum sextum.

VTRVM materia sit quędam entitas actualis, manifestũ est quod sic: quia illud, quod nõ est, nullius potest esse principium: sed materia actualiter est pars, & principium entis compositi; ergo ipsa est, actualis entitas in actu. Secundo sic, omnis substantia, quę est in actu, est in rerũ natura: sed materia est substantia, cũ sit

pars, & principium substantię, & illud quod est substantia, nõ cõponatur, nisi ex substantia secundũ Aristot. ergo materia est verẽ substantia in actu. Tertio sic, illud, quod non est in actu, sed potest esse in actu, potest produci, & esse de nouo; sed materia non potest produci, nec esse de nouo; quia tunc non supponeretur generationi, ergo materia verẽ est in actu. Quarto sic, si materia non esset in actu, hoc non esset, nisi quia materia nunquam est sine forma: sed sicut materia nunquã est sine forma, ita forma nunquam est sine materia; ergo quãratione materia non dicitur in actu esse: quia nũquam est sine forma, eadẽ ratione diceretur formã non esse in actu: quia nũquam est sine materia, consequens est falsum, ergo ex quo sequitur. Sed dices quod hoc cõtra intentionem Aristot. & Com. dicitur quoniam sustentatur per posse, ergo materia, vel substantia materię est quędã potẽtia, ergo nõ est actus. Pręterea si materia esset de se quidã actus, ergo nõ esset in potentia ad omnẽ actũ; quod vid. esse cõtra Philosophũ, qui videtur dicere, quod est in potentia ad omnem actũ, & quod nullũ actũ habet de se. Ad euidẽtia istorũ est sciendũ quod actus capitur multipliciter, vno modo sumitur strictẽ pro actu informante aliud, & adueniẽte sibi de nouo. Secũdo modo capitur prout distinguitur cõtra esse in potentia, idest contra illud, quod nõ est in rerũ natura: sed potest esse; primo modo capiẽdo actũ, dicendũ est quod materia est in potentia ad omnẽ actum substantialẽ, & nullũ actum habet de se: sed est pura potẽtia, distinguẽdo potẽtiam, cõtra actũ sic sumptũ: quia tũc actus sumitur pro forma substantiali adueniẽti ipsi materię, & sic Com. capit actũ, & ideo omnes suę auctorit. sunt verę, secũdo modo capiẽdo actum: dico quod materia est quidã actus, idest materia est existẽs in rerũ natura, nec est in potẽtia ad omnẽ actum; quia non est in potentia ad seipsã. Per hoc ad primũ dicẽdum, quod ideo dicit Com. quod materia sustentatur pro posse; quia super substantia materię est in

Tex. com. 51.

Contra propriã sententiam in de substantia orbis cap. 1. Hęc dictio actus, dicitur multis modis.

Probatio dictõrũ præcedẽtis capituli.

Responso ad obiecta

Quaestio
an potētia
sit de essen-
tia mate-
ria.

Solutur
quaestio.

Quod po-
tentia non
sit res di-
stincta a
materia.

potentia ad aliquā formam: quia eo ipso, quod recipit vna formā est in potētia ad aliā. Et si queres, nunquid potentia est de esse, vel substātia materiae: & nūquid materia est sua potētia? Dicendū est quod secundū bonū intellectū vtrumq; potest cōcedi: licet magis proprie debeat dici, quod potentia est substātia materiae, id est potentia est substātia, quae est materia, & materia est potētia: quia materia est quaedā potētia ad formā substātialem; ita quod potentia nō est quid mediū inter materiā, & formam; sed materia est ipsa potentia, quae potest recipere formā. Sed dices forte, quod potētia est relatio fundata in materia; ergo nō est de essentia materiae, vel nō est ipsa materia. Secūdo sic, si materia est potentia, tunc esset potētia ad aliquam formā: sed materia nō est potētia ad aliquam formā: quia materia potest esse sine potētia ad illā formā, ergo &c. Tertio sic, potētia, & actus sūt opposita, ergo nō verificātur de eodem: sed materia est actus, sicut dictū est: ergo nō est potētia. Quarto sic, si materia esset potētia, haec esset per se primo modo, materia est potētia, quod est falsū, ergo &c. Ad primū istorū dicendū est, quod potētia nō est relatio fundata in materia, sed est ipsamet materia, & nō fundatur in ea, tamē hoc nomē potētia est nomen relatiuū natū verificari de materia: & natū supponere pro ea, nec ad hoc requiritur, quod materia habeat aliquid in se; sed sufficit quod possit habere aliquid, quod nō habet, sicut homo est in potētia ad albedinē: nō quia habeat aliquid actu de albedine: sed quia potest habere albedinē quā nō habet. Quod autē potētia nō sit talis res existens in materia, sicut multi imaginātur, patet: quia si esset talis res, aut esset substātia, aut accidēs, nō substātia manifestū est: quia tūc aliqua substātia praece-deret in materia formā substātialem, nec est accidēs; quia accidēs requirit substātiā: & quia nulla talis qualitas potest poni, nec est aliquod aliud accidēs secundū principia Arist. sicut alibi ostēdetur. Similiter si eēt accidēs, cū nō maneat in aduentu formae:

verē corrūperetur, quod nō videtur verū, quia forma ad talē potētiā non videtur repugnātia; ergo per aduentum formae nō corrūpitur. Præterea secundū ponentes tales respectus, respectu non entis non est relatio realis: sed forma ad quā materia est in potētia nō est ens, quando materia est in potētia ad eā: ergo respectu illius non est relatio realis, ergo non est res existēs in materia. Tertio sic, si potētia materiae esset aliqua res existēs in materia, nō plus esset respectu vnius formae, quā respectu alterius: ergo respectu cuiuslibet formae, qua priuatur materia, & quā potest habere, esset talis res: sed tales formae sunt infinite: ergo in materia sūt actus res infinite, quod est impossibile. Si dicas, quod in materia nō sūt infinite, siue distincte potētie, nisi respectu formarū specie distinctarū. Hoc nō videtur: quia adueniēte vna forma, adhuc materia est in potētia ad aliā formam, & hoc respectu alterius formae eisdē rationis; ergo in materia est potētia respectu istius formae: sed in materia nō est potentia respectu formae, quam habet actu; ergo prius erat distincte potētiæ respectu illarū formarū, quādo caruit vtraque, si potētia sit alia res à materia. Quarto sic, qua ratione potentia materiae, qua potest esse sub forma, esset alia res à materia: eadem ratione potentia, qua potest esse corpus in loco, esset alia res à corpore, cum corpus possit esse in loco; consequens est falsum, ergo & antecedens: falsitas consequentis patet: quia si potētia, qua corpus potest esse in loco esset alia res à corpore, cū corpus, quando est in loco, nō habeat illam potētiā, si sit talis res, & potest habere eā: esset tūc potentia respectu potētiæ in eodem: quia tunc corpus esset in potētia ad illā potētiā, quod est absurdum. Dicendum est ergo, quod potentia non est aliqua res existens in materia; sed est ipsamet materia, & ipsa scilicet materia respectu formae, substātialem est potentia, & magis propria locutio est dicere, quod materia est potētia respectu formae substātialem, quam quod materia

Propria
sententia.

est

est in potentia respectu forme substantialis: licet auctores vtantur vna pro alia. Ad secundum dicendum est, quod licet materia sit in potentia ad formam, non tamen semper est in potentia ad illam formam: sed solum est in potentia ad illam formam, quando non habet eam, & potest habere eam, nec plus importatur per hanc propositionem: materia est in potentia ad vnā formam. Et ideo quando dicitur materia potest esse sine potentia ad illam formam: dico quod ista propositio potest habere duplicem intellectum, quorum vnus est iste, possibile est quod materia sit, & quod non sit in potentia ad istam formam, & iste intellectus est verus: sed ex hoc non sequitur, quod non sit in potentia ad formam istam: sed quod potest non esse potentia ad formam istam: quod vtique est verum, vnde sicut non obstante, quod Sortes potest non esse albus, tamen in rei veritate est albus; ita non obstante quod materia possit non esse potentia ad istam formam: tamen in rei veritate omnino est in potentia ad istam formam. Alius intellectus potest esse prædictæ propositionis, scilicet, quod materia potest esse sine illa re, quæ nunc est potentia ad illam formam, & hic sensus est falsus: sicut nec homo potest esse sine illa re, quæ nunc est alba, & tamen contingenter homo est albus. Ad tertium dico, quod potentia, & actus sumpta sic generaliter, non sunt opposita: quia potentia ad formam, & actus existens in rerum natura, nõ sunt opposita: tamen esse in potentia ad formam, & esse actu sub illa forma sunt verè cõtraria: sed illa non cõpetunt simul materiæ. Ad vltimum dico quod ista cõsequentia nõ valet, materia est potentia ad hanc formam; ergo hæc est per se primo modo, materia est potentia: non plus, quam sequitur homo est albus, ergo hæc est per se primo modo, homo est albus. Sed forte dices: non est simile: quia licet quando concretum prædicatur de alio concreto, vel abstracto talis consequentia non valeat, tamen quando præ-

dicatur abstractum de abstracto, consequentia est bona, & sic est in proposito; quia potentia est quoddam abstractum. Dicendum est quod talis consequentia, nõ valet generaliter, nec in abstractis, nec in cõcretis, tamè quãdo subiectũ, & prædicatum sunt verè abstracta, & abstracta nullo modo importantia aliqua diuersimodè, si sit prædicatio directã, potest cõcedi consequentia: sed potentia non est tale abstractum: quia potentia significat materiam in recto, & formam non existentem in obliquo. Ad duo sequentia argumenta, & ad omnia similia patet modò per prædicta: quia materia est in potentia ad omnem actum natum informare aliud, & nullum talem actum habet materia de se, licet sit verè ens in actu,

Cap. Decimum septimum.

NON solum autem materia prima est illa, quæ est in potentia ad omnes formas omnium specierum formarũ generabilium, & corruptibilium: sed etiam est quædam res actu existens, & est ingenerabilis, & incorruptibilis; ita quod per nullam potentiam potest generari, nec corrumpi, quod quidem non tantum verum est capiendo generari, & corrumpi strictè pro illo, quod generatur ex parte sua, & corrumpitur in partem remanentem, & isto modo generari, & corrumpi conueniunt composito, & isto modo forma est ingenerabilis, & incorruptibilis: sed etiam capiendo generari pro esse de nouo, & corrumpi pro non esse in rerum natura; ita quod materia prima, nec potest incipere esse, nec desinere esse: sed semper est actu, sic enim forma est actu, postquam compositum est generatum; licet modo non sit separata à forma, sicut nec forma separatur à materia. Quod autem non sit generabilis, præbat Arist. quia omne quod fit, aut fit ex aliquo tanquã ex parte sua, aut fit in aliquo tanquam in subiecto sibi præsupposito. Sed

In primo
Phisic.

7. con. 32.

Sed

Sed materia prima non fit ex aliquo tanquam ex parte sua, tunc enim materia prima esset composita, & per consequens non esset prima. Vocatur enim prima materia illa, qua nulla est simplicior; sed materia prima non est composita; quia tunc ante materiam primam esset materia prima, ergo materia prima non fit ex aliquo tanquam ex parte sua, nec fit in aliquo tanquam in subiecto sibi præsupposito, quia materia prima in nullo subiecto est, ergo nullo modo fit materia prima, nec de nouo capit esse, sed semper est. Sed forte dices materia prima non habet esse, nisi à forma; sed forma de nouo est, ergo de nouo dat esse materie, & per consequens materia de nouo habet esse, ergo generatur. Dicendum quod esse capitur dupliciter, vno modo pro aliquo informante aliud, alio modo pro quocunq; existente in rerum natura, capiēdo esse primo modo, sic verum est, quod forma dat esse materie, quod nihil aliud est, quam formam informare materiam, capiēdo esse secundo modo non est verum; imò materia est quoddam esse, id est quoddam ens verè existēs in rerum natura antequam forma sit, nec illud esse variatur; quantumcunq; varientur formæ, vel esse formalia variantur, de quo esse loquitur Com. quando dicit, quod materia prima variatur secundum esse, quod non est aliud dicere, quam quod materia habet successiuè diuersas formas. Et si dicas, quod si materia habet esse distinctū à forma, tunc forma adueniret enti in actu, sed quod aduenit enti in actu, est accidens, ergo forma substantialis est accidens. Dicendum, quod ens in actu capitur dupliciter, vno modo large, & cōmuniter pro omni ente existēte in rerum natura, & sic non est verum, quod omne, quod aduenit enti in actu, sit accidens, & sic materia prima est ens in actu. Alio modo capitur ens in actu magis strictè pro illo, quod est per se existens, non inexistens alteri tāquam pars, natum sic conservari in esse, & sic verum est,

quod omne adueniens enti in actu est accidens, sed sic materia prima non est ens in actu, quia nunquam existit, nisi fit pars in altero, scilicet in composito, & non potest esse, nisi pars, & propter hoc forma sibi adueniens non est accidens: *sed non oportet materiam*

Cap. Decimum octauum.

ISTA autem materia prima est eiusdem rationis in omnibus compositis, sed non est vna numero in omnibus compositis, imò in omnibus generatis simul existentibus sunt diuersæ materie primæ numero distincte, vel differentes, quomodo diuersæ albedines differunt. Quod autem materie primæ omnium generabilium, & corruptibilium sint eiusdem rationis, probatur, quia frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora; sed omnis generatio naturalis potest saluari per primam materiam eiusdem rationis, sine pluralitate diuersarum materiarum diuersæ rationis, ergo cum materia non ponatur, nisi propter generationem naturalem, frustra ponentur materie diuersarum rationum, assumptum patet, scilicet, quod sufficit vna materia, &c. nam illorum, quæ transmutatur substantialiter mediate, vel immediate, inter se, eadem est materia, quia eadem materia, quæ est in corrupto, debet esse postea in generato, sed quodlibet generabile, vel corruptibile potest transmutari in quodcunq; aliud generabile, & corruptibile mediate, vel immediate, ergo omnium generabilium, & corruptibilium debet esse materia eiusdem rationis, conuētia patet, quia si diuersorum generabilium, & corruptibilium esset materia alterius rationis, hoc esset verum de generabilibus, & corruptilibus, quorum vnum non potest transmutari in alterum immediate, sed tantum mediate, sed tamen de illis non est verum, nam si immediate in transmutabilibus esset materia eiusdem rationis, & in transmutabilibus mediate non, tunc transmutetur a. in b. mediante c. tunc in a. & c. quæ sunt inuicem transmu-

Materia prima est vna in habentibus eam patet rationem.

Materiam primam in generabile esse probatur.

Primo Phi. Com. Tex com. 63.

transmutabilis immediatè, est materia eiusdem rationis, similiter in c. & b. est materia eiusdem rationis, quæ sunt inuicem transmutabilia immediatè, ergo in a. & b. est materia eiusdem rationis, & sic potest argui de quibuscunquè transmutabilibus mediatè ad inuicem, quia nihil refert, quod sint plura media, vel vnum, sic ergo patet, quod in omnibus generabilibus, & corruptibilibus est materia eiusdem rationis. Tamen non est vna numero in omnibus, quod probatur primo sic, idem numero non est subiectum simul repugnantium, sicut nec idem est subiectum simul contrariorum, sed quedam formæ repugnant inter se, sicut forma ignis, & aeris, ergo eadem materia numero non est simul subiectum sub istis formis. Præ. idem numero existens in loco circumscripitiuè nõ est simul in diuersis locis distantibus; sed materia est circumscripitiuè in loco, ex quo est quanta, ergo non est simul in diuersis locis. Sed si omniũ generabilium, & corruptibilium esset vna materia numero, idem numero esset in diuersis locis. Præ. materia est extensa, ergo habet partem distantem à parte. Sed certum est, quod materia potest diuidi saltim ad diuisionẽ totius, ergo diuiso toto in duas partes, vna pars materiæ erit in vna parte, & alia in alia ergo ibi sunt distincte materiæ, & per consequens nõ est eadem numero in quibuscunq; distinctis simul existētibus. Sed fortè dices, omnis vnitas, & distinctio est à forma, ergo circumscripra omni forma, materia nec est vna, nec plures, & per consequens non est distincta numero ex se, sed tatum ex forma. Confirmatur ratio, quia secundum Com. in fundamento nature nihil est distinctum, ergo materia prima nullam habet distinctionem ex se. Ad primum istorum est dicendum, quod omnis vnitas, & distinctio per se existentis in genere vltimatè, & completiue est à forma, quia nullum per se existens in genere est vnum in illo genere, nisi habeat formam, sicut est homo,

vel asinus, vel planta, vel aer, vel lapis antequã habeat formam, tamen vnitas, & distinctio non existentium per se in genere, cuiusmodi est materia, non est à forma, immo præcedit formam, sicut enim materia tota præsupponitur toti formæ receptæ in ea, ita pars materiæ præsupponitur parti formæ, & distinctæ partes materiæ præsupponuntur diuersis partibus formæ, siue distinctis, & per consequens illa distinctio partium materiæ nõ est à distinctione partium formæ, sed præsupponitur sibi, ista tamen distinctio non est distinctarũ rerum per se existentium in genere. Per idẽ dicendum est ad Com. quod in fundamento nature nihil est distinctum, verum, & per se, & completiue existens in genere, tamen est ibi distinctio entis incompleti, non per se, sed per reductionem existentis in genere, quare, &c.

Cap. Decimum nonum.

VIDENDVM est quomodo materia se habeat ad extensionem: ex qua apparebit, quomodo se habeat ad quantitatem, & ad dimensioes interminatas, quas ponit Com. Sciendum est autem, quod licet hæc sit per accidens, materia est extensa; distinguendo per accidens contra per se primo modo, hæc tamen est necessaria, & semper vera, & per se in secundo modo: quia impossibile est, quod sit materia sine extensione: non enim est possibile, quod materia sit, nisi habeat partem distantem à parte: vnde licet partes materiæ possint vniri ad modum, quo partes aque, & aeris possunt vniri; tamen nunquã partes materiæ possunt esse in eodem loco, & ideo semper materia habet partem distinctam à parte; & hoc est materiam esse extensam, & quantam, vel dimensionatam, quia dimensio, quantitas, vel extensio, non est, nisi distantia vnius partis ab alia, propter quod dico, sicut hæc est vera, & non per se primo modo, materia habet

Quomodo materia se habeat ad quantitatem.

Inde substantia orbis.

Materia nõ est vna nõ in omnibus generabilibus.

Primo metaph. com. 17.

habet partem distantē à parte: ita nec hæc est per se primo modo, materia est extensa; vna tamen est necessaria, sicut alia, & sicut materia non habet partem distantem a parte ab alio sibi adueniente, sine quo non posset habere partem distantem à parte: ita nec est extensa per talem rem; sed sicut distantia vnius partis materie ab alia non est aliqua res absoluta ab illis partibus, ita nec extensio, nec quantitas, seu dimensiones sunt aliæ res, & istæ sunt dimensiones interminate, de quibus loquitur Com. quæ isto modo intelligendæ sunt, non quod dimensiones interminate sint quædam res non habentes terminū aduenientes materie; sed quod materia non est ex se, nec necessario alicuius certæ quantitatæ, puta materia hæc extensa non est necessario pedalis quantitatæ, nec bipedalis quantitatæ; sed secundum dimensionem, vel diuersitatē forme est maioris quantitatæ, vel mi. sicut magis extenditur eadē materia numero, quando est sub forma ignis, & minus extenditur, quando est sub forma aque, vel aeris: adhuc minus quando est sub forma terre; & ideo sicut materia non est ex se sub ista forma, nec sub illa, sed quandoque sub ista & quandoque sub illa; ita materia, quantum est ex se, non est alicuius certæ quantitatæ, & per consequens ex se non est terminata termino certo, id est, non est ex se, & necessario bicubita, nec tricubita & sic de aliis, & hæc est intentio Com. de dimensionibus materie indeterminate. Quod autem materia sit ex se quanta, & dimensionata, licet non sit certæ quantitatæ, nec determinatarū dimensionum, quin possit esse maiorum, vel minorum dimensionum ostendo sic: quia aut materia est quanta, & extensa per partes suas essentielles distantes sicut aliter, aut per aliam rem sibi aduenientē; quemadmodum homo est albus per albedinem sibi aduenientem. Si detur primum, habetur propositum, secundum non potest dari, quia sicut tota materia presupponitur totali forme substantiali, & acciden-

tali, ita partes materie presupponuntur partibus forme substantiali, & accidentalis, & non tantum presupponuntur in esse substantiali; sed presupponuntur distansitualmente: ergo prius habet partem extra partem, quæ forma rei substantialis, vel accidentalis, & per consequens prius est quanta: et ita extensio materie, & quantitas non est alia res absoluta à materia. Præterea materia habet de se aliā partem in loco, et aliā in alia parte loci, ergo de se est quanta, licet hæc non sit per se primo modo, materia est quanta. Sed forte dices, quantitas est accidens; ergo non est quanta materie. Dicendum est quod non est accidens, nisi quia de re contingenter probabile, & hoc, vel ipsamet, vel species eius quomodo coloratū predicatur de ligno, tamen quodlibet contentū sub eo contingenter potest dici de eodem. Sed adhuc forte dices; quod ex quo dictū est; quod materia est certæ quantitatæ per formam, ergo non est de se quanta. Similiter materia terminatur per formam, ergo non est de se quanta. Dicendum quod licet non habeat de se, quod sit certæ quantitatæ, vel determinatæ, tamen habet esse, quod sit certæ quantitatæ talis, vel talis. Sed queritur, si materia esset separata ab omni forma, an esset tunc certæ quantitatæ. Dico quod quæstio est impossibilis, ideo non est inconueniens concedere inconuenientia, quæ sequeretur, tamē dicendum est, quod si materia esset separata ab omni forma substantiali, vel accidentali, esset certæ quantitatæ, quæ sibi competeret per naturam suam, vel per actionem agentis eam. Adhuc quereres, quare materia est maioris quantitatæ, quando est sub vna forma: & quando est sub alia forma, est minoris quantitatæ? Dicendum quod quando agens naturale inducit formam substantialem in materia, prius disponit materiam condensando, vel rarefaciendo eam, quæ cū fuerit sufficienter rarefacta, vel condensata secundum diuersitatem forme introducendæ, introducitur forma substantialis; quæ forma, introducta, adhuc

huc agens in tempore perceptibili rarefacit, vel condensat materiam similiter cū forma, vsque ad terminū conuenientē tali formæ, & ita materia nō fit maioris quantitatis, vel minoris per successionē alicuius accidentis in ea absoluti; sed per solā condensationē, vel rarefactionē, quæ nō est nisi partes materiæ magis, vel minus sibi inuicē appropinquari, quod potest fieri per solū motū locale partium materiæ, scilicet per dilatationē, & contractionē partium materiæ, hoc tamen non potest fieri, nisi causa agēte concurrēte faciēte parte dilatari, vel contrahi. Et hoc de quantitate, & extēsiōe, siue dimensionibus materiæ sufficit, quia quomodo quantitas secundū Arist. nō est alia res absoluta à substantia, & qualitate alibi diffusius ostendetur.

Cap. Vigésimum

ETIAM ostendendum est quomodo materia prima nō est intelligibilis, siue cognoscibilis per se, id est nō est intelligibilis cognitione simplici, & propria sibi; sed tamē habitis cōceptibus simplicibus, & cōmunibus, & particularibus aliarū rerū intellectus pōt cōponere eas ad inuicē, & per ratione declarare, quod tale cōpositū ex aliquibus cōceptibus significat aliquid à parte rei, & pōt vere itare pro re, sicut habito isto cōceptu aliquid priuatur aliquo, & postea pōt itare sub illo, pōt intellectus cōcipere, vel cōcludere, quod est aliquid in rerū natura, quod primo priuatur forma, & postea nō caret ea, & illud vocatur materia, ita quod per talē viā, vel modū nō acquiritur aliqua cognitio incompleta, & simplex de materia; sed tantū vna cōposita, quæ declarat materia, & nullā aliā re, cuius tamē notitiæ cōplexæ, quælibet pars exprimit aliquid aliud à materia, sicut quælibet pars istius, trinarius est numerus impar, vbi quilibet terminus exprimit aliquid aliud à nūo trinario, & tamē illud totū declarat solū numerū trinariū. Oportet autē scire, quod hoc nō solū verū est de materia, sed etiam de forma, quia forma substantialis a

nobis per aliā viā cognosci nō pōt; imo sicut materia cognoscitur per analogiā ad formam, ita forma substantialis cognoscitur per analogiam ad materiā; nec potest cognosci esse formæ, capiēdo formā non pro qualibet re existēte, quæ nō est materia, sed pro re nata informare aliā; nisi cognoscatur aliquo modo materia: sicut nec aliquis potest cognoscere esse patris, nisi cognoscatur esse filij aliquo modo: tamē aliq̄ conceptiones facilius, & à pluribus habentur de forma quam de materia, & propter hoc dicit Arist. materiam magis cognosci per analogiam ad formam, quam e conuerso.

Cap. Vigésimum primum.

IAM videndū est de forma, circa quam sciendū est, quod licet forma multipliciter capiatur, sicut & materia, secundum quod interius dicitur; tamen ad presens forma capitur dupliciter, vno modo pro omni ente distincto à materia, & composito, & sic forma dicitur de forma, quæ est altera pars compositi, & de accidente, & de intelligentia separata. Alio modo capitur precise forma pro altera parte substantiæ distincta contra materiam, & sic loquendum est de forma in proposito. Est autem talis forma quædam res, quæ per se non potest esse, sed semper est in composito adueniens materiæ suppositæ, sine qua esse non potest, quæ aliquando est in materia sustentante eam, & aliquando non solū non est in materia, sed simpliciter desinit esse ad modum quo albedo desinit esse in corpore: ista autem forma est simpliciter ingenerabilis, & incorruptibilis, capiēdo generari, & corrumpi, scilicet prout cōueniunt composito totum, scilicet pro illo, quod generatur ex aliquo, tanquam ex parte, & corrumpitur in aliqua, tanquam in parte: tamen non est ingenerabilis, & incorruptibilis, capiēdo generabile, & corruptibile magis large, pro omni illo, quod potest esse de nouo, & potest desinere esse. Quod autem

Primo phi.
Tex. com.
69.

De esse
formæ al-
tero prin-
cipio rerū
naturalium.

D

forma

De cogno-
scibilitate
materiæ.

forma nō sit sic ingenerabilis, & incorruptibilis, patet ex hoc: quia si esset ingenerabilis, & incorruptibilis, tūc sicut, quando compositū generatur, p̄supponitur materia, ita p̄supponeretur forma, & per consequens totū compositū non generaretur, nec generatio distingueretur a congregatione, sed sicut, quando domus fit, cōgregantur partes domus, & deb. to modo situando partes ordinantur, hoc est domū fieri, ita quando compositū generaretur, materia, & forma p̄existentes congregarentur solum, & hoc esset compositum generari, & ita generatio non distingueretur a congregatione, quod est inconueniens. Similiter corruptio naturalis esset, tantum segregatio, & separatio vnius partis ab alia. Cū igitur generatio naturalis distingatur a congregatione, & corruptio naturalis a segregatione, oportet dicere, quod aliqua pars generati est de nouo, quando compositum generatur, & desinit esse, quando compositū corrumpitur, sed hoc non potest esse verū de materia, quia illa est ingenerabilis, & incorruptibilis substantia, sicut probatū est supra, ergo oportet quod hoc sit verum de forma, quod ipsa est primo, quando compositū generatur, & desinit esse, quādo compositū corrumpitur. Ista autem forma nō est eiusdem rationis in omnibus generatis, quomodo materia prima est eiusdē rationis in diuersis generatis, imo in omnibus. Si enim forma esset eiusdē rationis in omnibus & materia prima esset eiusdē rationis in omnibus: sequeretur quod omnia generata essent eiusdē rationis, quod non est verum. Est autem ista forma extensa habens partem distantem a parte, sicut materia habet partem distantem a parte, quod eodem modo potest probari quomodo probatum est supra de materia.

Cap. Vigésimum secundum.

Generari dicitur multis modis.

NVNC videndum est quomodo ista sunt principia generationis, & generati, & quomodo similiter principiant vnum sine alio. Est autem sciendū, quod

sicut tactū est superius, generari, & corrumpi tripliciter capiuntur. Vno modo stricte, & sic generari acceptum potest sic describi, illud generatur, quod nūc primo est, postquā non fuit, cuius pars p̄cessit aliā parte eiusdē, quę prius non fuit. Illud corrumpitur, quod nō est postquā aliqua eius pars manet priuata altera parte, quę tūc non est. Aliter capitur generari, & corrumpi magis largē, pro omni illo, quod de nouo est, quod prius non fuit, siue aliqua eius pars fuerit, siue nulla. Et corrumpi dicitur illud, quod non est, postquā fuit, siue aliqua eius pars maneat, siue nulla. Aliter capitur generari, & corrumpi largissime, pro illo, de cuius nomine supponente pro ipso verificatur esse existere, de quo prius non verificabatur, siue nulla pars secundū se totam sit, siue aliqua, & corrumpi pro omni illo, de cuius nomine verificatur nō esse postquā esse verificabatur de illo, siue quaelibet eius pars secundū se totam maneat, siue non. Vnde generari, & corrumpi primo modo nō conueniūt, nisi compositis, quorū vna pars prius erat, & alia non, vel vna pars manet, & alia non. Sed generari, & corrumpi secūdo modo accepta non conueniūt tantū compositis; sed etiā formis, tam substantialibus, quā accidentalibus; quia istę de nouo sunt secundū se totas, & secundum se totas desinūt esse, & sic generari, & corrumpi accepta conueniunt cōpositis; quia illa vere sunt, & desinunt esse. Generari autem, & corrumpi tertio modo accepta non solū conueniūt compositis, & formis, sed etiā conueniunt artificialibus, & quibuscumq; de quorum nominibus supponentibus pro rebus verē predicatur esse de nouo, vel cessat predicari quantumcunq; nulla pars taliū de nouo incipiat esse, nec desinat esse secundū se totam. Dicitur enim domus fieri, vel generari, non quod aliqua eius pars secundum se totam sit noua, sed solum, quia partes per motum localem cōgregantur debite que situantur, ita quod nulla res de nouo aduenit, sed vna iuxta aliam debite, vel supra aliam collocatur. Similiter per totam

solam segregationem partium dicitur domus corrumpi. Sciendum est etiam, quod generari non solum iuuenitur similiter, & corrumpi in compositis ex materia, & forma substantiali; sed etiam in aggregatione ex subiecto, & accidente inherente, sicut quando homo fit albus, ibi est vnum aggregatū ex homine, & albedine, quod nec est homo, nec albedo, quod quidem compositum prius non erat secundum se totum, & aliqua pars eius, puta albedo, secundum nullam partem eius prius erat, licet aliqua pars prius fuerit, scilicet homo: primam generationem vocat Arist. simpliciter dictam, secundam vero generationē vocat generationē secundū quid.

Cap. Vigésimum tertium.

VIDENDVM Est quomodo materia, & forma substantialis sunt principia generationis simpliciter, & generati simpliciter. Et est sciendum, quod materiam, & formam esse principia generationis, & generati non est aliud, quam materiam, & formam simul in eodem loco, & sicu existere, ita quod materia presupponatur formę in ea receptę, quę forma sicut de nouo recipitur, ita secundum se totam, & quilibet eius partem fit de nouo: vnde si per impossibile forma adueniens non informaret materiam preexistētem, illud compositum nō generaretur, capiēdo generari primo modo, sed tantum generaretur, capiēdo generari tertio modo, quę generatio non esset aliud, quā congregatio partium per motū locale. Si autē queras causā, quomodo materia pōt in se recipere formā, & facere vñ per se cū illa. Dicendū est, quod huiusmodi nō est alia causa; nisi quia hic est actus, & illa potētia, id est, quod materia est quędā potētia nata, recipere illā formā, & forma est quidā actus natus recipi in illa materia. Et si dicitur, quare materia est potētia, & forma actus. Dicendum est, quod hoc est quia natura rei est talis, nec potest alia causa assignari, nisi quia materia est materia, & forma forma, quę tamen non est

propria causa, & ideo non habet proprię causam. Et si dicatur, quod ex quo non potest assignari causa huius, hoc non est ponēdum; quia nihil est ponendū sine necessitate, & causa. Dicendū est, quod multa sunt ponenda, quę non habent causas, & hoc propter experientias, vel rationes vnde per experientiam, & rationem sumptam à posteriori multa ponimus, quorum tamen causas nescimus, vel quia nō habent causam, vel quia habent, sed eas ignoramus, sicut est in proposito, quia propter rationes, & experientias debemus ponere materiam, & formam cōcurrere ad constitutionem cōpositi, ita quod de potentia materię educitur forma tanquam eius actus quare, &c.

Cap. Vigésimum quartum.

CONSEQUENTER Quia bonū est, & fuit opinio Alberti. Dubitabit aliquis, an aliquid ipsius formę precedat in materia, quod potentia actiua vocatur secundum aliquos, vel inchoatio formę secundum alios. Videtur enim multis modernis, quod necessario in materia precedunt inchoationes formarum, quę postea fiūt formę perfectę, ad quod mouetur ratione, & auctoritate. Ratione tali, quia si nihil ipsius formę precederet in materia, cum ipsa materia nō sit aliquid ipsius formę, forma antequam fieret in materia esset penitus nihil, & per consequens forma crearetur de nihilo. Item si nihil formę precederet in materia, cum forma fiat in materia ab agente, forma esset totaliter ab extrinseco, & ita agentia essent datores formarum, quia totaliter forma esset ab extrinseco. Item si nihil formę precederet in materia, forma non esset in potētia naturali materię, & per consequens ex eis non fieret vere vnum. Hoc etiam confirmant auctoritate Com. dicentis, quod agens non largitur multitudinem; sed perfectionem. Sed ista opinio est contra mentem Arist. quia si in materia precederet aliquid formę, siue potentia actiua, siue inchoatio formę, querendum est

Questio
de inchoa
ta forma.

7. Metha.
Comment.

Tex. Com.
62.

Quomodo
materia, &
forma sint
principia
generatio-
nis.

improban-
tur incho-
ationes for-
marum.

de illo, aut est materia, aut aliud à mate-
ria. Si est materia, ergo sicut materia nō
est aliquid ipsius formæ tanquam pars, sed
tanquam subiectum, ita nec illud præce-
dēs est aliquid ipsius formæ, nisi sit subie-
ctum. Si autem est aliud à materia, & nō
est accidens, ergo est forma substantialis,
ergo forma substantialis præcedit formā
substantialem in eodem simul. Item, aut
tota præcedit in materia, aut pars eius, si
tota, ergo nulla est ibi generatio, quia
tota essentia compositi, puta tam mate-
ria, quam forma præcedit, si non tota,
ergo aliqua pars non præcedit. De ista
parte arguo, ista pars est de nouo, ita
quod nihil eius præcessit, ergo ista pars
creatur, si ratio eorum sit bona. Similiter
non est maior ratio, quod vna pars præ-
cedat in materia quam alia, ex quo sunt
eiusdem rationis, ergo vel nulla pars for-
mæ præcedit in materia, vel quælibet pars
formæ præcedit in materia; sed non quæli-
bet, ergo nulla. Præterea, si aliqua pars
formæ præcederet in materia, & postea
alia adueniret, forma substantialis verè su-
sciperet magis, & minus, sic. Albedo susci-
pit magis, & minus, quia corpori habenti
albedinē, postea aduenit alius gradus al-
bedinis faciens vnum cum præexistente;
sed forma substantialis non suscipit, nec
magis, nec minus, ergo nulla pars eius
præcedit. Si dicatur quod non præcedit
pars formæ in materia, sed ipsa tota for-
ma præcedit secundum esse imperfectum,
& potentiale, & per agens inducitur ad
esse actuale, & perfectum. Contra, hoc
non sufficit, quia illud, quod est tantum in
aliquo secundum esse potentiale, non est
ibi realiter, esse enim potentialiter in ali-
quo non est, nisi posse esse præcisè in re,
sicut Sortes secundum esse potentiale est
in foro, quia potest esse in foro. Si ergo
forma secundum esse potentiale præcedit
in materia secundum rei veritatem nō est
in materia ante generationem; sed potest
esse in materia, & hoc est intentum prin-
cipale. Dico ergo, quod forma propter
esse potentiale in materia non plus est in

materia, quā Sortes qui est Romæ, est Pa-
risiis, quia potest esse Parisiis, & quam al-
bedo est in nigro, & frigus in calido, ita
quod sicut ille, qui est Romæ in rei veri-
tate non est Parisiis, licet possit esse, ita
in materia, quæ est actu sub forma aeris,
non est forma ignis, licet in ea possit esse
forma ignis. Respondere autem rationi-
bus non est difficile, unde cōceditur, quod
forma antequam sit, est nihil, distinguen-
do nihil contra ens verum, non tamen est
nihil, vocādo illud, quod per agens non
potest esse, & cum dicitur quod forma,
tunc crearetur, dico quod licet vno mo-
do capiendo creari posset concedi, tamē
accipiendo creari secundum quod Arist.
vocat creationem, nō sequitur. Nam duo
requiruntur ad hoc, quod aliquid creetur,
scilicet, quod primo sit purum nihil, ita
quod nulla eius pars sit præcedēs. Aliud
requiritur, quod sit ab agente non præsup-
ponente ad actionem tuam aliquid tan-
quam subiectum, nec tanquā partē eius,
ita quod illi, quod debet creari, nihil præ-
supponatur, licet autem formæ nihil præ-
supponatur tanquā pars formæ, quomodo
materia præsupponitur toti composito, ta-
men aliquid præsupponitur formæ tanquā
subiectum, & ideo forma non creatur. Ad
secundum dicendum, quod formæ non sunt
totaliter ab extrinseco, quia necessariō
præsupponūt materiam in qua recipiun-
tur propter hoc idem agentia non sūt da-
tores formarū. Ille enim est dator forma-
rum, qui formam præexistētē imprimit
alicui, vel producit formam in aliquo, sine
quo posset producere eam, quorū vtrunq;
est impossibile agēti naturali, quia nec po-
test formā præexistētē imprimere alicui,
videlicet materię, nec potest eam produ-
cere sine materia. Ad tertium dicendum
quod forma non dicitur in potentia na-
turali esse materię, quia aliquid formæ
præcedit in materia; sed quia potest esse
in materia, quod hoc competit ipsi ma-
terię, scilicet posse habere formam ex
natura rei sine omni inclinatione ad con-
trarium. Et si dicatur, quod aliter est for-
ma

Creatio
duo dicit.

ma substantialis in potentia materie, & aliter accidens in potentia subiecti; sed accidens est in potentia subiecti, quia potest esse in subiecto, ergo aliter est forma substantialis in materia. Similiter forma substantialis est in potentia naturali materie; sed ad hoc, quod aliquid sit in potentia naturali alicuius, non sufficit, quod possit esse in illo, nam, tunc graue esset in potentia naturali ad sursum moueri, quia potest moueri sursum, & caliditas esset in potentia naturali aque, quia potest esse in aqua, quod est falsum, non ergo sufficit ad hoc, quod aliquid sit in potentia naturali alicuius, quod possit esse in illo, ergo plus requiritur, ergo non debet poni nisi quod aliqua inchoatio forme precedat. Dicendum est ad primum istorum, quod sicut forma substantialis est in potentia materie; ita accidens est in potentia subiecti, & ideo sicut forma substantialis educitur de potentia materie, ita accidens educitur de potentia subiecti, id est sicut forma substantialis fit in materia, que erat prius quedam potentia respectu forme, ita accidens fit in subiecto, quod prius erat potentia respectu accidentis illius. Ad secundum dicendum, quod tunc aliquid dicitur esse in potentia naturali alicuius, quando illud ex natura sua potest suscipere illud, & natura sua non inclinatur ad oppositum illius, vel contrarium, vel non inclinatur contra illud, quantumcumque nihil ipsius sit precedens in eo, ita est de materia, quia potest habere formam, & natura materie in nullo inclinatur contra illam formam, sic autem non est caliditas in potentia naturali aque, quia quantumcumque aqua possit recipere caliditatem: tamen ex natura sua inclinatur contra caliditatem, in tantum, quod nisi impediatur ab agente extrinseco, deserit caliditatem, & acquirit frigiditatem, sic etiam graue inclinatur contra motum sursum, ideo non est simile de potentia materie respectu forme substantialis, & de aqua respectu caliditatis, & grauis respectu motus sursum. Ad Com. dicendum,

quod ipse intelligit, quod agens non largitur multitudinem alicuius, vel aliquorum preexistentium, quasi imprimetur aliquid preexistens materie; sed largitur perfectionem aliquid imprimendo in materia, ad quod materia fuit in potentia, unde facit esse, quod prius non erat, non tamen educit aliquid preexistens ad materiam ipsam, & hæc est intentio sua; quare, &c.

Cap. Vigessimum quintum.

V IDENDVM est iam an materia, & forma sint sufficienter principia generati, hoc est an aliquid aliud requiratur, scilicet forma totius, sicut aliqui ponunt dicentes, quod compositum non tantum dicit materiam, & formam: sed etiam dicit formam, que dicitur forma totius, ad quod ponendum mouent eos auctoritates Arist. septimo methaphys. ubi vult, quod preter partes, est aliquid aliud in toto, quod non est partes, quia partes manent non manente toto. Dissolutis enim b. & a. manet b. & manet a. & tamen non manet hæc syllaba ba. ergo ba. est aliquid preter b. & a. Contra istam opinionem, que est contra mentem Arist. arguitur, quia secundum eum, totum non est aliud a partibus simul sumptis, id est iunctis, & unitis, quia si sit ibi aliqua res, vel forma, vel entitas, preter partes istas, vel ista entitas est simplex, vel composita, non simplex, quia tunc materia, vel forma, & ita esset ibi due forme substantiales partiales secundum se totas distincte, & per consequens non plus esset vna illarum formarum forma, quam alia. Similiter si sint ibi due forme, aut faciunt per se vnum cum materia, aut non, si sic, aut requiritur alia entitas preter illam tertiam, aut nulla, si alia, quero de illa sicut prius, & sic est processus in infinitum, si nulla, ergo ille tres partes faciunt per se vnum sine quarta entitate, & eadem ratione due poterunt facere per se vnum sine alia tertia entitate.

An sit ponenda forma totius.

Tex. com. 60.

Burlei placitum impugnat.

Si

Si autem non faciunt per se vnum, ergo frustra ponitur propter vnitatem compositi, si autem ista tertia entitas sit composita, & manifestum est, quod non est composita, nisi ex materia, & forma, ergo præter materiam, & formam, nihil est, nisi compositum quoddam, quod non est aliud à partibus simul iunctis. Dicendum est ergo, quod præter partes, quæ sunt materia, & forma, non est alia tertia entitas distincta ab illis; sed est aliqua compositio, quæ nec est vna pars, nec alia, ita quod illud compositum, nec est materia, nec forma; sed simul, & coniunctim materia, & forma vnite, & hæc est intentio Arist. de hac syllaba. ba. quod ipsa, nec est b. nec a. ex quo tam b. quam a. potest manere sine ba. Et de compositis, quæ sunt per se vnum, verum est simpliciter, quod quodlibet eorum est suæ partes, simul, & coniunctim, ita quod illud totum non est, nisi suæ partes simul existentes. Sed de artificialibus est aliud, quia vna pars potest esse in rerum natura distincta ab alia, ita quod partes possunt simul esse in rerum natura, licet non sint vnite, ideo illud totum seper, & necessario est suæ partes existentes; sed tunc est solum illæ partes existentes, quando partes sunt debito modo vnite, & localiter situate, & conuenienter ordinate, secundum locum, tunc domus non est illæ partes, & hoc est possibile, quod illæ partes permanentes sint quandoque; debite ordinate, & situate, & quandoque; à se diuise, & ideo hæc est vera quandoque; domus est suæ partes, & quandoque; falsa, tamē quandoque; sunt illæ partes debito modo ordinate secundum locum, tunc domus est suæ partes. Et si dicatur domus destruitur, ergo aliqua entitas ibi deperditur. Similiter materia, & forma sunt cause, siue partes, & non sui ipsius, ergo alicuius alterius illud autem ponitur tertia entitas. Similiter si forma esset simul localiter cum materia, & non informaret eam, non resultaret ex eis compositum, ergo ad compositum non sufficit materia, & forma simul

localiter, ergo aliquid aliud requiritur, quod vocatur forma totius. Dicendum est est ad primum istorum, quod domus non destrui non est aliquam rem secundum se totam desinere esse, sed tantum partes separari localiter, secundum quam separationem localem hæc est falsa, hæc domus est, quæ prius erat vera, & ita destrui, quod predicatur de domo, accipitur sicut corrumpi tertio modo, & non sicut corrumpi primo modo. Ad secundum dicendum quod materia, & forma non sunt alicuius cause, nisi quia sunt partes, & ideo sicut non sunt partes sui ipsius, ita non sunt cause sui ipsius; sed sunt partes, & esse totius compositi, quod non est, nisi materia, & forma, quæ localiter vnite simul, nec quantum ad hoc est difficultas maior de materia, & forma respectu compositi, quam de pluribus hominibus respectu vnius populi, eo quod si vnus de populo pereat, non dicimus propter hoc, quod totus populus pereat; sed aliqua pars populi, tamē nihil est pars sui ipsius, ita materia, & forma sunt partes compositi, quod est illæ partes, sicut plures homines sunt populus, & ita idem est dicere materiam, & formam esse partes compositi, quarum vna format aliam, & ipsas esse causas eiusdem compositi: Ad tertium dicendum, quod secundum principia Aristot. impossibile est, quod hæc materia, & hæc forma, quæ sunt vnum compositum, vel quæ sunt partes compositi, sint existentes in rerum natura, nisi sint simul localiter, si tamen per impossibile essent separate localiter, non essent vnum compositum; immo nullum compositum, tunc esset materia, & forma. Dicendum est etiam, quod secundum Arist. vel eius intentionem contradictionem includit materiam, & formam esse simul localiter & materiam non informari forma. Eodem modo dicendum est secundum eum, quod impossibile est accidens esse simul localiter cum subiecto, & non informare subiectum, propter quod si idem accidens numero esset simul cum duobus subiectis diuersis, simul informaret vtrumque;

&

& essent duo composita, quorum vnum componeretur ex vno subiecto, & illo accidente, & aliud ex alio subiecto, & eodem accidente. Eodem modo proportionabiliter dicendum est de materia, si eadem forma esset similiter cum duabus diuersis materiis, sic ergo patet quod compositum non est nisi omnes partes sue, sed non semper, sed tunc solum, quando sunt debito modo ordinatæ, & unitæ, quia ad diuersa composita requiritur diuersa vnio partiũ, quandoque enim requiritur quod partes sint simul localiter, quandoque quod sint indistantes, ita quod nihil sit medium, quandoque potest esse aliquod medium, sed requiritur certus ordo sicut plures homines faciunt vnum populum.

Cap. Vigessimus sextum.

QUIA in præcedenti capi. domum destrui per solum motum localem partium adinuicẽ dictum est, & multis videtur contrarium, qui dicunt, quod forma artificialiũ est forma accidentalis distincta à materia, & sibi per artem adueniens, quemadmodum calor naturalis aduenit igni, à quo tamen distinguitur realiter, Ideo ad maiorem notitiam artificialium, & generationis eorum, hic nunc breuiter est dicendum, an forma rei artificialis sit secundum se totaliter distincta à qualibet re naturali. Ad quod dicendum est, quod secundum viam Aristotelis, quando artificialia fiunt, nulla res de nouo secundum se totã generatur, vel non est necessarium, quod generetur: temper res de nouo existens secundum quamlibet partem eius licet quandoque artifice agente mediã tibus causis naturalibus nouę formę accidentales, & quãdoq; substantiales de nouo producantur, sicut patet in agricultura, & aliis artificialibus. Quod autem nõ temper producantur nouę res secundũ se distinctę: secundum omnes partes suas in generatione artificialium persuadebo sic. Si sit ibi aliqua forma noua; secundum quãlibet partem eius, aut est tota ista forma in toto artificiãto, & quali-

bet parte eius, aut est tota ista in toto, & pars in parte, aut est tantũ in parte artificiãti. Primũ nõ potest dari, quia nullũ accidens; saltim aliud ab accidente anime rationalis est indiuisibile existens totũ in toto, & totum in qualibet parte, nec potest dari secundũ, quia si domus cõstruatur ex lignis, & ex lapidibus, nulla res de nouo aduenit ligno, vel lapidi, quia si sic, quẽro de illa re causata in ligno, vel lapide, aut est substantia, aut accidens, non substantia manifestum est, nec accidens, quia nec est quantitas secundum ponentes quantitatem esse aliam rem à substantia, nec est qualitas, sicut patet inductiue, nec potest dici quod sit aliquis respectus, quia talis respectus non est ponendus in re extra: sicut alibi ostendetur, & est ostensum, secundum opi. Aristot. Similiter quæratũr à quo causatur illa res, non ab artifice, quia artifex nihil agit, nisi quia mouet localiter, sed mouens localiter nõ causat nouam rem: sed facit tantum rem esse in loco, in quo non erat prius, nec potest causari ab alio sicut patet inductiue, ergo nulla res noua secundum se totam distincta acquiritur ibi, vel causatur. Confirmatur, quia per motum localem tantum non est necesse acquiri nisi nouus locus, sed ad constitutionem multorum artificialium sufficit solum mouere localiter res naturales, ergo non est necesse, quod ibi aliqua noua res secundum se totam distincta generetur. Contra istam opinionem potest multipliciter argui. Primo quia artificialia distinguitur à rebus naturalibus: sed si nulla res noua esset: quãlibet res esset naturalis: Et ita nulla distinctio esset inter naturalia, & artificialia. Secundo quia artificialia componuntur ex materia, quæ non est vna, & forma secundũ Philosophum, sed res naturalis non componitur ex istis, ergo non sunt idem. Tertio hæc non est vera secundum Arist. statua est æs, sed hæc est vera, statua est ærea, si tamen statua non diceret aliam rem ab ære, hæc esset vera, statua est es. Ad primum istorum est dicendum, quod rem

An formæ artificialiũ distinguatur à rebus naturalibus.

Impugnatur propria sententia.

Solutio.

nulla res artificialis per se vna distinguitur à re naturali. Ad cuius euidentiā est sciendum, quod rerum artificialium, quædam est vna per se, sicut quando fit per solam ablationem partium à toto, vt ex lapide fit mercurius, vel sola transfiguratione, sicut quando æs fit statua. Quædam autem sunt artificialia cõposita, sicut domus, & huiusmodi. De primis dico: quod quælibet res artificialis est realiter, & vere, naturalis. Secunda autē non est res naturalis, sed est res naturales, sicut domus non est aliqua res naturalis, sed est multæ res naturales, statua autem est res naturalis verè: balneum etiam est res naturalis verè: nec intendit hoc Philosophus negare, sed per talem propositionem res artificialis non est res naturalis, intendit dicere, quod talis res non est naturalis, talis qualis fit per artē; verbi gratia. Si dicatur statua non est res naturalis, per istam proportionem intelligit istam, nulla res naturalis est naturaliter statua, quia nulla res fit per naturam statua, sed tantum fit per artem statua. Similiter aqua non est naturaliter balneum, sed aqua per artem fit balneum, & tamen hoc non obstantē, nulla res est, balneū, vel in balneo, nisi res naturalis, in nullo enim differt ista aqua ab alia aqua, nisi quia hæc habet calorem, vel miscetur cū herbis, vel quia est in aliquo loco determinato, quæ omnia nullam aliam rem dicunt in illa aqua à re naturali: vnde si ponatur aqua in aliquo loco, & per naturā postea fieret calida, totum esset naturale, & esset balneum, & tamen in nullo distingueretur ab aqua, quæ per artem fit balneum, sicut quædam dicuntur balnea naturalia, & quædam artificialia, licet fortè aliquo modo diuersificentur, tamen si in nullo diuersificentur, nisi quantum, ad agens extrinsecum, puta quod vnum fit balneū à natura, & aliud non fit balneū, nisi ab arte, & voluntate concurrente; vnum diceretur balneū naturale, & aliud artificiale, idest, vna aqua fit balneum naturaliter, & aqua per artem fit balneum,

vel per accidens. Et sic dicendum est, quod per istam propositionem: artificialia distinguuntur à naturalibus, deest intelligi ista; ista non sunt talia per artem, qualia per naturā, vel à natura, & ista sūt talia artificialiter, qualia non sunt naturaliter. Et si dicatur quod Arist. in secundo Phisicor. dicit, quod artificialia non habent in se principium motus, & quietis, naturalia autem habent in se principium motus, & quietis, ergo &c. Dicendum est quod secundum Arist. artificialia habent in se principium motus, sed non per artem, quia per artem nihil acquiritur de nouo, quod sit principium motus, naturalia autem habent in se principium, & non nisi à natura. Ad secundum dicendum quod Aristot. capit largè cõpositum pro omni eo, quod est aliquid præiuppositum transmutationi, quod per transmutationem fit tale, quale prius nō fuit, siue ibi concurrat diuerse res realiter distincte, siue non, & hoc est, quod voluit Aristot. dum dixit primo Phisicor. quod quædam generatur transmutatione, quædam verò appositione, alia verò subtractione, vbi non oportet aliquid addi, sed tantum subtrahi, & ex hoc ipso quod subtrahuntur partes debito modo dicitur esse tale quale non fuit prius: non propter rem additā, sed subtractā. Ad tertium dico quod Aristot. non intendit simpliciter ista negare, æs est statua, sed intendit dicere, quod hæc est per accidens, æs est statua: & quod æs non est naturaliter statua: sed tantum per artem. Et si dicas, ista naturalia transmutantur ad formas artificiales, sed transmutatio non est sine omni acquisitione, vel deperditione, quia omnis motus est ad aliquem terminum subiectiue, vel successiue inherenter transmutato. Dico quod non est necessarium, sed sufficit frequenter, vt localiter moueatur ad locum continentem, & locantem transmutatum, ideo non est necesse, quod quādo res naturales fiunt res artificiales; quod aliqua res artificialis de nouo acquiratur, sed sufficit frequenter, quod

Tex.com.
2.

quod localiter moueantur. Sic ergo dicendum est, quod aliqua res artificialis est verè res naturalis, & aliqua res artificialis est res naturalis, & non est res naturalis, sicut domus, lectulus, & huiusmodi.

Explicit prima pars Summularũ in Libr. Phisicorum Venerabilis Inceptoris Fratris Guilielmi de Villa Ocham Anglici Ordinis Minorũ sacre Theologiae Magistri, inuictissimi- rumq; nominalium Academiae Principis.

INCIPIIT SECUNDA PARS

S V M M V L A R V M

In Lib. Phisicorum.

Cap. Primum.

QVONIAM Generatio naturalis, & similiter generatum non tantum requirunt materiam, & formam tãquam partes, sed etiam requirunt causas essẽtiales, ex quibus dependent, & sine quibus esse non possunt, saltem quãdo primo sunt. Et ideo post prædicta iam restat determinare de causis rerum naturalium. Assignat autem Arist. quattuor genera causarũ, scilicet materialẽ formalem, efficientem, & finalem, quarum sufficientia potest sic accipi, omnis causa rei, vel est intrinseca, vel extrinseca, si intrinseca, sic est materia, vel forma, quia plura non sunt de esse rei intrinseca, si extrinseca, vel est illud propter quod agens facit formam in materia, vel transmutat eã, & sic est causa finalis. Causa ergo materialis est illa res, quæ transmutatur per agens, & ideo sicut aliquid transmutatur dupliciter, sic causa materialis capitur dupliciter.

Quandoq; enim aliquid transmutatur ad veram rem sibi inhærentem, & informantem, sicut materia transmutatur ad formam substantialem, vt aqua ad calorem. Aliquando aliquid transmutatur ad rem, scilicet continentẽ solum absq; hoc, quod aliqua res sibi de nouo adueniat, sicut est de motu locali, sic causa materialis potest dupliciter capi, vno modo propriè, & tunc aliqua res alia re informatur, & sic materia inuenitur in generatione substantiæ, tã respectu formæ substantialis, quam respectu formæ accidentalis. Alio modo accipitur magis largè, & impropriè, pro transmutabili transmutatione, qua fit tale, quale non fuit ante, vel incipit esse in loco, in quo antea nõ fuit, & ad hoc sufficit mutatio localis totius, vel aliquarum partium, & sic dicit Philosophus, quod æs est materia statuæ, & argentum phyalæ non intelligens aliud nisi, quod æs per suam mutationem localem fit statua, & argentum per suam transmutationem localem licet non quælibet transmutatio localis agenerti, vel partis argenti ad hoc sufficiat, sed determinata. Sed dices, nulla est materia suiipsius, sed secundum prædicta æs est statua, & argentum est phyala, ergo nec æs est materia statuæ, nec argentum materia phyalæ. Dicendũ quod huiusmodi propositiones secundũ proprietatem sermonis non sunt absolute concedendæ, sed sunt sub sensu quẽ doctores intendunt, exponendæ, vt sit sensus, argentũ est materia phyalæ, idest argentum per suam transmutationem determinatã fit phyala, & ideo in talimodo arguendi argentũ est materia phyalæ, argenti est phyala, ergo phyala est materia phyalæ, est fallacia amphibologiæ. Si enim maior sumatur propriè, & de virtute sermonis est falsa, & argumentum est bonũ, sed sic non intelligunt eam doctores. Si autem sumitur impropriè, & sub certo intellectu auctorum, tunc est vera, & argumentum non valet, sicut nec argumentum, in quo pro maiore ponitur

E

sen-

De causa materia di sputant.

Sec. Phy. t. con. 28.

Causarum sufficientis numerus.

sensus maioris . Oportet autem scire , quod præter dictos duos modos capiendi materiam , quibus vt plurimum vtitur Philosophus hoc nomine , materia , sunt alii modi accipiendi hoc nomen materia quibus alię scientiæ aliquando vtuntur : vnde logicus quandoq; accipit materiã , non pro transmutabili , sed pro obiecto , vel subiecto sciētię , quod tamē subiectū , vel obiectū non oportet esse trãsmutabile , & sic multi dicunt , quod tale , vel tale est subiectum talis , vel talis scientię . Similiter morales dicunt passionem , & operationem esse materiã virtutis , & hoc , quia virtus habet moderare , & extinguere tales passiones , vel operationes . Sed de istis modis , & consimilibus , si qui alii fuerint , non pertinet ad Philosophũ naturalem , nisi quando forte vtitur terminis aliarum scientiarum . Sciendum est etiam quod quandoq; isti termini differunt in significando , scilicet materia , & causa materialis , quia aliquid dicitur materia alicuius , cuius tamen non est pars , nec ipsum , sicut materia dicitur materia formæ substantialis , & subiectum potest dici materia accidentis , & tamen materia non est pars formæ , nec est ipsa forma , nec subiectum est pars accidentis , nec ipsum accidens , sed secundum modum loquendi Philosophorum , nihil dicitur causa materialis alicuius , nisi sit pars illius , quomodo materia est pars substantię compositæ , & ideo dicitur causa materialis compositi , & non dicitur causa materialis formæ , nisi sit ipsum , & tunc improptiè dicitur causa materialis ipsius , sicut dicitur quod æs est causa materialis statuæ , impropriè loquendo , & per quamdam similitudinem ad causam materialem propriè dictam , sicut enim materia trãsmutatur ad formam post quam transmutationem verè contingit dicere tale compositum est , quod prius non fuit , ita post transmutationem determinatam æris , vel alterius rei : idem contingit dicere , quod statua est , &

prius non fuit verum ; ideo transumptiue dicitur , quod æs est causa materialis statuæ , Consimiliter dicendum est de consimilibus artificialibus .

Cap. Secundum .

CAVSA autem formalis , scilicet forma , sicut , & hoc nomen , materia , dupliciter capitur , vno modo propriè , & strictè pro re distincta informante materiam , cum qua facit vnum per se , sicut in generatione substantię , in qua compositum componitur ex materia , & forma , siue per accidens , sicut in composito ex subiecto , & accidente , quando enim homo fit albus , ex homine , & albedine fit vnum per accidens , quod non est , nec homo , nec albedo , sed est simul homo , & albedo , cui non habemus nomen distinctum impositum , licet aliqui quandoq; vocent ipsum compositum hoc totum aggregatum , scilicet homo albus , sed improptiè . Aliter capitur hoc nomen causa formalis , & hoc nomen forma , magis improptiè pro aliquo , quod post transmutationem est tale , quale ante non fuerat , & sic dicit Arist. quod figura est forma statuę , quia sicut forma inherens materię non est nisi post transmutationem materię , sic non est verum dicere , quod talis figura est , nisi post transmutationem æris , vel alicuius alterius , quo fit statua , & ita dicitur similitudinariè , quod figura est causa formalis statuæ , vel quod est forma æris : cum tamen non sit aliqua res alia ab ære , vel aliqua alia re , quæ sit statua . Et ita istis duobus modis capiendo hoc nomen , forma , & hoc nomen causa formalis vtitur Philosophus naturalis , quamuis nonnunquam ab aliis aliter accipiantur , de quibus non est modo dicendum , sed patere potest aliquatiter per dicta in cap. precedenti , quia materia dicitur respectu formę , & forma respectu materię . Sicut autem differunt isti termini materia , & causa materialis :

De causa formalis .

Differunt mat. & causa materialis .

rialis, ita differunt isti termini, forma, & causa formalis. Nam forma substantialis dicitur forma materie, sed non dicitur causa formalis materie; sed est causa formalis totius compositi ex materia, & forma, & non est ipsum compositum, sed pars eius. Similiter similitudinariè dicitur, quod figura est forma æris, & causa formalis statue, & hoc, quia illa res ante transmutationem est æs, sed non est statua, ante transmutationem, quare, &c.

Cap. Tertium.

POST capitula de causis intrinsecis dicendum est de causis extrinsecis, & primo de causa efficiente, quæ Philosophus vocat principium vnde motus, quia causa efficiens est mouens propter quod omne mouens potest vocari efficiens. Est autem aduertendum, quod causa efficiens tripliciter accipitur, strictè, largè, & largissimè. Strictè dicitur causa efficiens, quando causet rem nouiter existentem, ita quod nihil illius rei præcessit, sicut ignis generat ignem, & Sol calefacit, ibi enim forma substantialis, & accidentalis nouiter est. Largè dicitur causa efficiens illa, quæ facit aliquid esse aliquale, quale prius non fuit, siue rem nouam faciendo, siue partem præexistentem coniungendo, siue partes auferendo, vel aliis modis consimilibus transmutando, & sic dicitur quod artifex est causa domus, quia solum componit partes domus ad inuicem, & tamen nulla res secundum se totam noua est acquisita, quamuis sit verum dicere, hæc domus est, & prius non erat verum dicere. Largissimè dicitur causa efficiens pro omni mouente, siue illud mouens faciat vnum ex multis, siue transmutando partes, siue auferendo, faciat alterius figuræ, quam prius, siue etiam solum transmutat illud localiter; Et sic dicimus, quod intelligentia est causa efficiens motus Cæ-

li, idest, mouet Cælum, & tamen nullam rem nouam causet in Cælo, sicut postea ostendetur; nec propter aliud dicitur efficiens, nisi, quia mouens. De duobus autem vltimis modis accipiendi causam efficientem nolo loqui in hoc capitulo, sed tantum de primo. Sic autem accipiendo causam efficientem sciendum est, quod causa efficiens est illa, ad cuius existentiam realem habet aliquid aliud esse de nouo totaliter distinctum ab illa causa. Si enim ista descriptio destruat, perit omnis via periuadendi, & cognoscendi aliquid esse causam efficientem alterius; propter hoc enim videmus, quod igne approximato ligno sequitur calor in ligno, & quia nisi ignis esset approximatus ligno, non esset calor in ligno, dicimus quod ignis est causa caloris. Similiter est de aliis, propter quod patet quod non est aliqua causa, sine qua non propriè loquendo, quamuis requiratur aliquando a motio alicuius impediens causationem, sicut est, quando est fenestra clausa, quæ impedit illuminationem Solis. Est autem sciendum, quod causa efficiens, quæ facit nouum effectum: tripliciter accipitur, vno modo pro causa sufficienti, quæ vocatur à quibusdam causa totalis, & vocatur causa totalis illa, quæ circumscripto omni alio, quod non est subiectum forme, facit effectum, sicut ignis, quando nihil concurret ad calefactionem, præter lignum, ignis est causa totalis efficiens, vel magis propriè sufficiens, vel præcisa. Alia est causa insufficientis, quæ sine alia non facit effectum, sicut in medicina patet, vbi patet pro multis effectibus producendis, diuersæ res diuersarum specierum coniunguntur, & commiscuntur, & sic corpus Cæleste est causa insufficientis, respectu generabilium diuersorum. Similiter

E 2 causa

De efficiēte sermo.

T. com 28.
2. Phy.
Causæ efficiētis multiplex diuisio.

T. com. 26

causa inferior est insufficientis, quia sine corpore celesti non habet effectum suum, sicut ad generationem asini non sufficit asinus, sine corpore celesti, nec corpus celeste sine asino: propter hoc dicit Phi. quod homo generat hominem, & sol, secundo Phi. quia nullum per se est sufficiens, & quando causae insufficientes concurrunt ad eundem effectum, habent ordinem adinvicem, quia quandoque una dependet ab alia, sicut planta dependet à Sole, quadoque autem non dependet una ab alia, sicut quando diuersae herbae concurrunt ad eundem effectum in corpore humano. Oportet autem scire quod causarum efficientium, quedam est vniuersalis, quedam particularis. Causae vniuersales sunt illae, quae cum diuersis causis concurrunt ad effectus illarum causarum, sicut Sol idem concurrat cum planta ad causandum plantam, & cum asino ad causandum asinum, & sic de aliis. Causa particularis est illa, quae non potest nisi in vnum effectum, vel saltem in pauciores effectus, etiam cum aliis, sicut herba in pauciores effectus potest, quam Sol, ideo dicitur particularis respectu illius. Ex quo patet, quod Sol per eandem virtutem potest in diuersos effectus. Si enim per aliam, & aliam virtutem producantur diuersi effectus, nulla illarum esset causa vniuersalis, imo quaelibet esset causa particularis. Sol ergo per eandem virtutem multos effectus producit. Ex quo patet, quod falsa est ista propositio, quod ad diuersitatem effectuum sequitur diuersitas causarum, nam Sol habet diuersos effectus, tam in diuersis partibus, quam in eodem: sicut in eodem medio habet causare lucem, & calorem: & tamen sine diuersitate Solis. Claret etiam ex dictis quod falsa est haec propositio, diuersitas causarum arguit diuersitatem effectuum, nam sicut declaratum est, diuersae causae concurrunt ad eundem effectum non solum specie, sed etiam numero, similiter patet, quod Sol calefacit sine igne, & e conuerso.

QUARTVM genus causae vocatur causa finalis. Circa quam est primo sciendum, quid est causa finalis. Secundo quomodo est causa. Tertio secundum quod esse est causa. Circa primum est sciendum, quod Arist. ponit finem esse causam hoc modo. Illud per quod conuenienter respondetur ad quaestionem factam per quare, est causa finalis, sed per finem respondetur ad quaestionem factam per quare. Si enim quaeratur quare ille ambulat, conuenienter respondetur, ut sanetur, vel propter sanitatem, ergo finis est causa. Circa secundum, scilicet quomodo est causa, est primo sciendum quod finis nunquam est causa, nisi quando efficiens est causa, cuius ratio est, quia si finis sit causa, est alicuius effectus causa, sed omnis effectus est ab aliquo efficiente, ergo quocumque est finis causa, tunc est efficiens causa. Secundo sciendum, quod finis non tantum est causa effectus, sed etiam mouet efficientem, quod quidem mouere non accipitur pro transmutatione efficiente, sed accipitur pro desiderari, vel amari ab efficiente: vnde si sanitas esset per se existens, efficiens diceretur moueri à sanitate, licet non transmutetur à sanitate, & ideo quando dicitur, finis mouet efficientem, capitur mouere metaphoricè, vel improprie, scilicet pro amari, vel desiderari, & non accipitur, proprie pro transmutari. Ex predictis patet, quomodo causa finalis causat, quia causam finalem causare, non est aliud, quam illud esse propter quod amatum, & desideratum efficiens agit actu, vel producit, ita quod ad hoc quod sit causa finalis duo requiruntur, scilicet, quod ametur, vel desideretur, & quod efficiens producat quod amat, vel desiderat ipsum, siue facit ipsum propter aliud, siue non: vnde sicut causa efficiens est duplex, scilicet sufficiens, & insufficientis, siue totalis, & partialis, secundum modum loquendi aliquorum, ita causa finalis est duplex, scilicet sufficiens, & insufficientis, suffi-

Quid sit finalis causa.

Quo nam pacto finis causetur.

sufficiens est illa propter quam amatum, vel desideratū efficiēs agit, etiam si aliud non amaretur, nec desideraretur, efficiēs ageret: insufficientis est illa propter quam amatum, vel desideratum, efficiens non agit, nisi alio amato, vel desiderato. Sicut si aliquis accedat ad aliquē locum, ut comedat, vel bibat, ita quod non solū propter potū, vel cibū accedat, sed propter vtrumq; simul, & ideo vtrumq; est causa finalis, sed insufficientis. Ex quibus apparet, quod eiusdem rei possunt esse plures cause finales, & non solum insufficientes, sed etiam sufficientes, sicut si aliquis accedat ad aliquem locum, ut ibi inueniat thesaurum, & etiam ut inueniat cibum, etiā si nihil aliud speret inuenire, sunt ibi duo fines sufficientes. Et si dicatur vnius rei vnica est causa finalis. Dicendū est quod hoc non est vniuersaliter verum, imo vnius rei possunt esse plures cause finales, sicut eadem res potest esse causa finalis pluriū effectū, quādo plures cause agūt propter eundem finem amatum. Circa tertium, scilicet secundū quod esse causa finalis potest causare, dico quod intelligēdo propter secundum quod esse causa finalis causat, quādo causat, causa finalis potest causare siue existat, siue non. Ad cuius euidentiā est notandum quod quādoque finis non est effectus efficientis, & quādoque est; quia quādoque finis mouet, quia est amatus, absq; hoc, quod sit desideratus. Et tunc non oportet, quod sit effectus efficientis, sed potest pre-supponi actioni agentis, sicut quando aliquis agit ex amore alterius, ille verē est finis, quia est iste propter quem amatum, effectus producit, & isto modo dicitur, quod Deus est finis omnium, quia est ille, propter quem amatum omnia fiunt: similiter etiam quando aliquis bibit potionē amarā, ipsemet est finis, quia diligit seipsum, ideo concupiscit sibi ipsi sanitatem, ideo bibit potionem amarā, similiter est quando aliquis sanat seipsum ex amore sui ipsius, ipsemet est finis, quia enim amat seipsum ideo acquirit sibi sanitatē.

Secundum
quod esse
sui finis ca
uset.

Quandoque finis est desideratus, & tunc potest esse effectus agētis, sicut si aliquis desiderat sanitatem, & propter eam bibit potionem amarā; sanitas est finis potionis amarę, quia propter sanitatē agens bibit eam, quia desiderat eam, etiam illa sanitas est effectus illius actionis. quia illa potio efficit sanitatem. Ad propositum dico, quod quia illud, quod est, aliquando potest amari, & quando amatur potest agens aliquem effectum producere, quod nō produceret, nisi amaret: illud quando est, est causa finalis. Similiter, quia aliquid potest desiderari, quando non est, & agens potest aliquem effectum agere, quia desiderat illud, non enim ageret, nisi desideraret, ideo sicut aliquid potest desiderari, quando nō est; ita potest esse causa finalis quando nō est; quia nihil aliud est esse causam finalem, nisi esse amatum, vel desideratum, propter quod agens agit, & hoc est, quod communiter dicitur: quod quāuis finis non sit in re extra, est tamē in intentione agētis. Sed contra, illud quod non est, non potest esse causa alicuius: ergo quando finis non est, non potest esse causa alicuius. Similiter finis est nobilior his, quæ sunt ad finem, sed quando finis non est: non est nobilior his quæ sūt ad finem, ergo tunc non est causa. Item quādoque finis est effectus, ut dictum est ergo tūc nullius est causa, quia nec agētis, cum non habeat, nec habere possit, nec effectus, quia nihil est causa sui ipsius. Ad primum dico, quod illud, quod non est, nec ab aliquo amatur, nec desideratur, nullius est causa; sed sicut illud, quod non est, potest desiderari, ita potest esse causa. Ad secundū dico, quod non semper finis est nobilior his, quæ sunt ad finem, quod maximē verū est de fine desiderato, quia non semper finis desideratus est nobilior his, qui sūt ad finem. Ad tertium dico, quod quādoque finis desideratus non est, quando agens agit, & tūc est causa finalis actionis, sicut aliquis quādoque bibit sciropū antequam sanetur, & tūc sanitas est causa finalis istius potionis,

Quod finis
non sit cau
sa cum non
est obici-
tur.

Diluuntur
rationes.

tionis, & nō agentis, nec sui ipsius, & tūc sunt plures effectus ordinati aliquorum, & posteriores sunt causa finalis priorum. Quandoque autem agens agit immediate desideratum, quia non sunt plures effectus ordinati, sed tatum unus in ea actione productus, & tunc illud desideratum non est causa finalis, & ideo tunc aliquid est causa finalis alicuius, quando desideratur ab agente faciente aliud non ipsum. Et si dicatur quid est causa finalis talis actionis. Dicendum est, quod talis causa finalis est aliquid amatum, ex cuius amore aliquid producit, quod amatum est, vel ipsum agens, vel aliud, vnde frequenter in actionibus humanis causa finalis est illemet homo agens operationes suas.

Cap. Quintum.

EX predictis colligi potest diggeriendo, quod multi assignantes fines scientiarum, & causas finales earum, nisi melius intelligantur non convenienter procedunt. Dicunt enim, quod aliud est finis agentis, vel scientis, & scientiæ; vnde finis scientiæ est operatio secundum illam scientiam, finis autem scientis est illud, quod intenditur a sciente, sed hoc potest bene, & male intelligi. Ad cuius evidentiam est notandum, quod quandoque secundum rectam rationem debet aliquid intendi ab agente, quod tamen ab eo non intenditur, nec desideratur, quandoque autem euenit, quod illud, quod non debet desiderari, propter aliud desideratur, ita quod illud, quod non debet esse finis, aliquando fit finis, & e cōuerso, illud quod debet esse finis, non fit finis. Si autem finem vocent scientiæ illud, quod secundum rectam rationem debet desiderari a sciente, verū dicunt, quia aliud est finis scientiæ, & aliud scientis, quia quando non intendit illud, quod debet secundum rationem illam, sic possunt saluari dicta communia, hoc non obstante dico, quod propriè loquendo de causa finali illud pro-

pter quod addiscens acquirit scientiam, verè est causa finalis scientiæ, quod potest persuaderi sic. Quia illud per quod cōuenienter potest responderi ad questionē facta per quare de esse, vel fieri alicuius, est causa illius, sed per talē finē desideratū a sciente, respōdetur ad questionē factā per quare, vt si sic queratur ab aliquo, quare est ista scientia, vel producit, quandoque cōuenit verè responderi, vt iste doceatur, vel dicitur, ergo tūc ipsa doctio, vel ditatio est causa finalis. Item illud, si ne quo multæ res nō esset, est causa efficiens, si propriè moueat, sic & causa finalis si moueat metaphoricè, sed aliquando quis addiscit, vt dicitur, ergo diuitiæ sūt causa finalis illius scientiæ. Quod autē quod nō intēdit ab adiscente, nō sit propriè causa finalis, probō sic, quia nihil habet rationē causæ finalis, nisi quod mouet agens ad agendū, sed nō intentū, vel non amatū, nec desideratum non mouet agens ad agendum, ergo nō est propriè causa finalis. Dico tamen quod quamuis non deberet esse finis, nisi quod amatur, vel desideratur secundū rectā rationem, tamen quandoque finis est de facto illud, quod amatur, vel desideratur cōtra rationē. Sed forte quæres, quādo aliquis adiscit scientiā speculatiuā, vt dicitur, vel vt honoretur, nunquid honor, vel diuitiæ sint per se causæ finales illius scientiæ. Dicendum est, quod sunt per se causæ illius scientiæ, quia non propter aliud adiscit. Nam sicut est de causa efficiente, ita est de causa finali, sed sic est de causa efficiente, quod tunc dicitur causa efficiens per se alicuius effectus, quando ille effectus non potest produci pro tūc, nisi ab illa causa, licet pro alio tempore posset produci sine illa causa, & hoc ab alia causa: sicut calor potest produci in ligno ab igne, & a Sole: ita similiter est de causa finali, quia illud dicitur causa finalis, per se alicuius effectus, sine quo talis effectus pro tunc produci non posset, quia ad causam per se sufficit, quod effectus sine illo

illo non possit esse, quod est verum tam de agente naturali, quam de causa finali.

Cap. Sextum.

PRÆDICTA de causa finali intelligenda sunt de agente à proposito, & sponte, de quibus manifestum est, quod agunt propter finem, & quod est aliqua causa finalis ipsorum, de alijs autem, quæ non agunt per cognitionem, & voluntatem, magis dubium est, an agant propter finem, & vtrum in talibus sit ponenda causa finalis. Nam de istis est magis dubium, quam de animatis anima sensitiva, & quam de animalibus, in quibus est appetitus alicuius non habiti, propter quem appetitum multas agunt operationes, quas non faciunt cessante appetitu illo, & propter contrarias actiones, quas agunt diuersis temporibus secundum successionem contrariorum appetituum in eis. Primo ergo videndum est quomodo aliqua agunt propter finem, de quibus videndum est, quod sicut animal rationale desiderans aliquid, & propter hoc operatur, & ideo illud dicitur esse finis, & causa finalis, sic animalia bruta desiderantia illud, quod non habent, multas habent operationes, & illud desideratum, siue appetitum est causa finalis illarum operationum, & ideo, quando appetitus sensitivus præcedit in bruto, potest ibi assignari causa finalis respectu cognitionis humanæ, quando enim in brutis appetitus non præcedit operationem, sicut quando animal sentit aliquid, respectu cuius non est appetitus, tunc dicendum est, quod eodem modo est ponenda ibi causa finalis, sicut respectu actionum, sine omni cognitione. Similiter dicendum est de operationibus humanis, quas non agit homo per desiderium, vel amorem præcedentem. Propter quod dicendum est, quando respectu inanimatorum est causa finalis. De quo mihi videtur esse dicendum secundum principia Arist. quod si inanimata à nullo cognoscente finem

Quomodo
inanimata
agant prop-
ter finem.

regantur, nec moueantur, quod in eis non est causa finalis, quia sunt merè agentia ex necessitate nature nihil prætendentia. Si autem regantur ab agente cognoscente, vel producente, in illis est ponenda causa finalis, quæ non est propriè intentata, nec desiderata ab agente inanimato, sed à dirigente, vel mouente, dicitur tamen impropriè causa finalis illius actionis, vel operationis, sicut quando aliquis sagittat ad aliquem terminum dirigens sagittam, vel volens interficere aliquem, ista interfectio non est propriè causa finalis illius sagittationis, vel motus sagittæ, vt sic propriè loquendo non dicatur tale agens agere propter finem talem, sed hoc propriè dicitur de dirigente, vel mouente tale agens, vnde non propriè dicitur quod sagitta mouetur, vel agit propter interfectionem, sed bene dicitur quod sagittans sagittat propter interfectionem. Similiter si aliquis per ignem comburit aliquam domum, vel aliquod aliud, & propter hoc mouet ipsum de loco ad locum: non dicitur propriè, quod ignis facit istam combustionem, sed hoc propriè dicitur de mouente: Sed ista exempla non sunt propria, quia aliquando exempla ponimus non vt ita sint, sed vt sentiant qui adiscunt. Attamen adhuc potest dici, quod quando sagitta mouetur à sagittante, quod ibi duplex est motus, scilicet sagittam primo mouens, & ab isto est propriè finis, scilicet interfectio alicuius, quam intendit. Aliud mouens est aer, qui non intendit istum finem, & propter hoc aer non mouet sagittam propter illum finem. Propter dicta Aristotel. oportet scire, quod quamuis apud eum potest multipliciter dici causa finalis, tamen ad præsens dupliciter accipitur, vno modo propriissime, & sic finis dicitur aliquod intentum, siue desideratum, vel amatum, propter quod agens agit, & sic naturalia purè inanimata si non moueantur, & dirigantur ab aliquo agente non habent cau-

causam finalem, vel finem. Alio modo dicitur causa finalis, vel finis pro illo, quod secundum cursum nature, nisi impediatur sequitur aliud, vel operatio alterius, & eodem modo sequitur, ac si esset præcicatum, vel desideratum ab agente, & isto modo finis reperitur in inanimatis, etiam posito, quod à nullo cognoscente regulentur, vel moueantur, & sic loquitur Philosophus de causa finali secundo Phisicorum versus finem, ubi ponit in natura finem, quia eodem modo fit, ac si fieret ab arte.

Cap. Septimum.

POSTQVAM dictum est de causis quæ sunt, & quomodo causant, nunc dicendum est de modis causarum, & conditionibus. Assignantur ab Arist. secundo Phisicorum sex modi causarum principales, de quibus est notandum primo, quod Philosophus non vocat modus causarum aliqua inherencia à parte rei ipsis causis; Sed vocat modos causarum quasdam conditiones prædicabiles de nominibus causarum, non tamen verè prædicatur de eis nisi quando supponunt pro ipsis causis. Illi autem modi diuersi competunt non solum diuersis causis diuersorum generum, sed etiam diuersis in eodem genere; vnde quedam sunt priores, & quedam posteriores, sicut causa sanitatis dicitur artifex, & medicus, causa propinquior, siue prior est medicus, & artifex posterior, siue remotior. Intelligendum est autem quod isti duo modi causarum, siue ista diuisio potest duobus modis intelligi, vno modo, vt verè vna res sit causa remotior, & alia causa propinquior, & sic inuenitur ista diuisio verificari de causa efficiente, & finali. Sed de causa efficiente vno modo tantum, de causa autem finali dupliciter, vnde aliqua causa efficiens dicitur propinquior, ad cuius esse sequitur aliud, sicut ignis est causa caloris in ligno, & Sol est causa generationis plantæ: aliqua autem dicitur causa efficiens remota, quia scilicet

est causa cause tantum, sicut aliquis est pater alterius, quia est auus ipsius, sed pater patris sui, sic & ignis dicitur causa remota illius, quod fit ab effectu suo, & tunc quando est causa remota nihilominus fit effectus sine eo, nisi forte per accidens impediatur. Verumtamen sciendum est, quod quando illud, quod est causa cause, est causa propinqua, illud est causa alicuius effectus, cum quo concurrat ad producendum aliquem effectum, ita quod ipso ablato effectus non esset, & ideo dicitur causa non solum remota, sed etiam propinqua. Causa autem finalis quedam est remota, quedam est propinqua. Causa autem remota est duplex, vna est causa finalis cause propinquæ, sine qua tamen finis propinquus intenditur. Alia est causa finalis remota, quæ non est immediata, sine qua causa, aliqua causa non intenditur, sicut collectionis herbarum, causa finalis propinqua est potio amara. Causa vero finalis remota est sanitas, quia potio amara non intenditur, nisi propter sanitatem. Aliter intelligitur ista diuisio cause in causam remotam, & propinquam, siue in causam priorem, & posteriorem, non quod sit alia res causa prior, & alia res causa posterior, sed per prædicationem, hoc nomen causa, per prius dicitur de vno, & per posterius dicitur de alio, non tamen dicitur de illis, nisi pro re, & non pro diuersa re, sed pro eadem, & sic dicit Philosophus secundo phisicorum, quod multipliciter causæ dicuntur, & ipsarum similiarum specierum, altera prius, & posterius, altera dicitur esse vt sanitatis medicus, & artifex, & ipsius quod est, vel dyapason duplum, & numerus, & propter continentiam ad vnum quodque non enim quando dicit philosophus quod sanitatis causa est artifex, & medicus, vult quod ibi sint duæ res, quarum vna sit causa prior, & alia posterior, quia illa eadem res, quæ est medicina, est ars. Sed vult dicere quod hoc nomen causa sanitatis, prius dicitur de hoc nomine medicus pro re, quam dicatur de hoc nomine

mine

Tex.com.
79.

Tex.com.
36.

mine artifex, pro eadem re, & ita causa
sanitatis dicitur vniuersaliter de medico
& non de artifice, & propter hoc per
prius dicitur de medico, & per posterius
de artifice, & tamen idem omnino, qui
est medicus, est artifex, & eadem res, quæ
est medicina, est ars.

Cap. Octauum.

PRÆTER prædictos duos modos
causarum est alia diuisio causæ, quod
quædam est causa per se, quædam per
accidens, quæ etiam dupliciter potest in-
telligi, vt aliqua res extra animam dica-
tur causa per se, & aliqua res causa per
accidens eiusdem rei, & sic intellecta
ista diuisione non habet verum, siue lo-
cum in aliquo genere causæ, nisi in ge-
nere causæ efficientis, in quo ponitur
fortuna, & casus, de quibus posterius
dicetur. Non enim habet locum in ge-
nere causæ formalis, eo quod nulla for-
ma est forma alicuius per accidens, quæ-
uis contingenter sit forma, sicut forma
quælibet contingenter est causa. Nec
habet locum in genere causæ materialis,
quia non plus est vna materia causa ma-
terialis per accidens vnius compositi,
quam alia. Nec in genere causæ fi-
nalis, quia finis dicitur finis respectu
intenti; sed nihil intenditur per ac-
cidens: quamuis intendatur propter
aliud, & sic vocando per accidens;
id est pro alio, & non pro se, esset
concedendum, quod aliquid est finis
per accidens, & aliquid pro se, sci-
licet qui per se est intentus, sed sic
non loquimur modo de per accidens.
Aliter intelligitur ista diuisio isto mo-
do, quia aliqua propositio, vbi poni-
tur causa de aliquo, est per se, &
quædam per accidens. Ad cuius eui-
dentiam est sciendum, quod per se,
& per accidens multipliciter capitur
primo posteriorum, quia aliqua sunt
in quibus omnia sunt necessaria, &
vbi est prædicatio directa, & pro-

Per se, &
per acci-
dens di-
cuntur
multis
modis.

pria, & illa dicuntur per se primo
modo, vel secundo modo. Alia au-
tem sunt quæ non sunt per se pri-
mo modo, nec secundo modo, &
tamen vera sunt, & habent, prædi-
cationem propriam, & directam, &
dicuntur per accidens, quia sunt con-
tingentia, sed isto modo non loqui-
mur hic de per se, & per accidens,
tunc enim ista non est per se, statua-
faciens est causa statuæ, cum hæc sit
contingens, & non necessaria, cuius
oppositum dicit Philosophus secundo
Phisic. Aliter accipitur per se, & per
accidens in proposito, quod illa
propositio dicitur per se, & non per
accidens, in qua prædicatur propria
causa de aliquo, scilicet quando in
subiecto exprimitur propria causa
prædicati, sicut ista est per se, ædi-
ficator ædificat, vel est causa domus,
quia hoc nomen ædificator expri-
mit artem, per quam ædificator
ædificat. Alia autem propositio,
cuius subiectum non exprimit pro-
priam causam rei, dicitur per ac-
cidens sicut ista, homo ædificat, vel
est causa domus, quia hoc nomen ho-
mo non exprimit artem illam, quæ est
immediata causa domus; sed subie-
ctum proprie causæ. Similiter illa
est per accidens, cuius subiectum ex-
primit aliquid, quod totaliter est im-
pertinens ad causam, sicut ista, album
ædificat, nam subiectum exprimit albe-
dinem, quæ nullo modo est causa ædi-
ficationis, & ista est magis per accidens,
quam ista, homo ædificat, quæ ta-
men est per accidens, quia homo non
est causa prima ædificationis, sed est
causa, quia est subiectum causæ primæ,
& hoc est quod dicit Phil. secundo Phy-
sic. vniuscuiusq; inquit summam causam
oportet querere, vt homo ædificet, quia
ædificator est, ædificator autem secun-
dum ædificatoriã artem, & hæc est prima
causa, & sic de aliis, quamuis autem præ-
dicto modo hæc sit per accidens, homo

T. com. 6.

F

ædi-

ædificat, & hæc similiter, albū ædificat, & hæc per se, ædificator ædificat, tamē secundū proprietatem locutionis cōcedo, quod si hæc sit vera, ædificator per se ædificat, quod vtraq; istarum est vera, homo per se ædificat, albū per se ædificat, cum idem numero sit ædificator, & homo albus, & hoc patet, quia casu isto posito, sequitur quod hæc est vera, hoc albū per se ædificat, nam sequitur, hic ædificator per se ædificat, hic ædificator est albus, ergo album per se ædificat, præmissæ sūt verę syllogismus est expositivus, ergo conclusio vera. Nec valet dicere quod hic syllogismus non sit expositivus propter additionem istius dictionis per se in maiori, nec hoc impedit, sicut patet inductivē, sequitur enim, iste currit velociter: iste est albus, ergo albū currit velociter. Et si dicatur album per se ædificat, ergo hæc est per se, album ædificat, cuius oppositum est dictum. Dico quod consequentia non valet, sicut non sequitur, album potest esse nigrum, ergo hæc est possibilis, album est nigrum. Similiter non sequitur, forma existens in hoc loco, est necessario corpus, ergo hæc est per se necessaria, forma existens in hoc loco, est corpus, antecedens est verum, & consequens falsum, eo quod hæc est cōtingens, Sortes existēs in hoc loco est corpus, nec Philol. aliud intēdit, quādo dicit albū ædificare per accidēs, & non per se, nisi quod hæc est per accidens, album ædificat, & non per se. Ista autem divisio sic intellecta non solū cōvenit causę efficiēti; sed etiam aliis generibus causarū, sicut enim hæc est per accidens, albū ædificat: eo quod subiectū exprimit aliquid, quod nullo modo est causa ædificationis, ita hæc est per accidēs, intellectus est forma substantialis hominis, quāvis enim anima sit per se forma hominis, quæ est intellectus, tamē intellectus exprimit actū intelligendi, qui non est forma hominis substantialis, ideo ista est per accidens, & sic dicendum est de aliis multis, quare &c.

CAVSA etiam diuiditur, scilicet tam causa per se, quā etiam per accidēs. Similiter propinqua, & remota: quia quędam est in actu, quędam in potentia, quę divisio sic intelligenda est, quod de aliquo prædicatur hoc nomen causa: mediante hoc verbo, est, sic dicendo, a. est causa, & de aliquo mediante hoc verbo, potest, sic dicendo, a. potest esse causa, sicut de ædificatore, quādoquē potest dici quod ædificat, & tunc ædificator est causa, quādoquē quod potest ædificare, & tūc verificatur, quod ædificator potest esse causa, & similiter de omnibus generibus causarū. Est autem differentia inter causam in actu, & causā in potentia, quia causa in actu simul est, & non est cū suo effectu, sed sic non est de causa in potentia, quod non est intelligendū de ipsis rebus, quod semper destructo aliquo effectu destruat aliquid res, quæ sit causa eius, & quod semper destructa causa in actu destruat aliquid res, quæ est effectus eius, sed sic intelligenda est ista differentia, quod quādo aliquid cessat esse causa alius, aliquid cessat esse effectus eius, ita quod bene sequitur, hoc non est causa modo illius, ergo hoc non est causatum ab illo, & cōverso, & isto modo sequitur calefaciens non est, ergo calefactum non est, & cōverso, & similiter sequitur, calefactum est, ergo calefaciens est; capiēdo calefactum pro eo, quod nunc sit calidum. Et per hoc tamen quod calefactum non est: nulla res destruitur in calefactione, sicut per hoc, quod aer desinit esse illuminatus à sole nulla res corrumpitur in sole. Similiter ex hoc quod oculus desinit videre colorem; nulla res destruitur in colore, sicut intelligibile per hoc, quod desinit intelligi ab anima, nihil omnino perdit. Sed illud de quo dicitur causa, mediante hoc verbo potest: non sic se habet ad illud quod importat effectū, quia in talibus nō est mutua cōsequentia respectu esse, & non esse, non enim

enim sequitur calefactū nō est, ergo calefactibile nō est, nec ē cōuerſo, nec sequitur calefactiuū est, ergo calefactibile est, nisi gratia materię. Et non solū competit isti diuisio causę per se; sed etiam causę per accidens, quia aliquod album ædificat, & aliquod albū potest ædificare, & aliquod dulce disgregat, & potest disgregare.

Cap. Decimum.

CAUSARVM alia est diuisio, quia quedam est vniuersalis, & quedam particularis, & sicut causę vniuersales sunt causę vniuersalium, ita causę singulares singularium sunt causę effectuum, quod non est intelligendum: quod aliqua sit causa vniuersalis vniuersalitate causationis, loquendo de causis substantiarum generabilium, & corruptibilium, de quibus nunc est sermo, sed sic est intelligendum, quod sicut nomen cōmune causę dicitur respectu nominis communis effectus, ita singulare nomen causę dicitur respectu singularis nominis effectus: vnde sicut dicimus, quod statuam faciens, est causa statuę, quia omnis statuam faciens est causa statuę, quauis non omnis statuam faciens sit causa huius statuę, vel illius, dicimus tamen, quod hic statuam faciens est causa huius statuę. Quod autem vniuersale non sit causa vniuersalis, potest ostendi multipliciter. Primò, quia sicut aliàs visum est vniuersale non est, nisi vox, vel conceptus mentis, vel scriptum, de quibus constat, quod non sunt causę substantiarum. Secundò, quia posito, quod vniuersalia quedam essent essentię existentes extra animam, sicut quidam ponunt, adhuc vniuersalia non essent causę vniuersales, cum non essent causę vniuersalium, quia illud quod est ante omnem actionem, non est effectus illius actionis, sed ista vniuersalia sunt ante omnem actionem, quia illa vniuersalia secundum sic errantes sunt eterna, ergo vniuersalia.

non sunt causę vniuersalium: Hoc etiam est contra Phil. primo methaphy. qui dicit, quod actiones sunt singularium, ergo causę vniuersales non causant effectus vniuersales. Dico ergo quod nullū vniuersale est causa alicuius generabilis, & corruptibilis extra animam, & tamē de vniuersali verē predicatur hoc nomē causa non pro se, sed pro causa, quę est extra animam, vnde ista est vera, ignis est causa ignis, & aer est causa aeris, & tamē sub eētū non est causa alicuius, sed benē illud pro quo supponit. Competit autē diuisio ista sic intellecta omni generi causę, nā in omni genere causę inueniuntur nomina singularia, & vniuersalia, de quibus dicitur causa, nā forma est causa formalis cōpositi, & anima intellectiua est causa formalis hominis, & hęc anima intellectiua est causa formalis huiusmodi hominis, & similiter est de materia, & de hac materia, de sine, & de hoc sine. Oportet autē scire quod causa vniuersalis præter predictū modū accipiendi causa vniuersale, scilicet pro causa vniuersali in prædicando aliter accipi potest, scilicet pro causis pluriū effectiuū: vnde potest distinctio talis esse causę vniuersalis, quod quedā est causa vniuersalis vniuersalitate prædicationis, & quedā est vniuersalis vniuersalitate causationis, quę vocatur causa illimitata ad effectū vrū, sed ad plures se extendit. Causa autē vniuersalis sic dicta nō inuenitur in genere causę materialis, nec formalis, quia nulla materia, vel forma est simul causa diuersorum totaliter distinctorum, sed solum inuenitur in causa efficiente, & finali. Et hęc diuiditur, quia duplex potest esse causa adiuersum effectuum, tam eiusdē speciei, quā diuersarū specierū; vnde causa vniuersalis vniuersalitate causationis potest accipi dupliciter, scilicet largē, & strictē. Largē dicitur illa, quę potest succelsiuē in plures effectus, & sic ignis causans potest dici causa vniuersalis, quia potest succelsiuē causare plura. Alter accipitur strictē pro eo, quod

In prohemio cap. 20

potest simul in plures effectus diuersarū
specierum, siue sufficienter, siue insuffi-
cienter, sicut sol eadem virtute producit
vermem, & plantam, hominem, & afinū.
Similiter simul mouet desideratum, &
intentū à pluribus diuersis agentibus cau-
santibus effectus suos propter eorū finem.

Cap. Vndecimum.

DICTO de causis per se, dicendum
est de causis per accidens, quę qui-
dem dicuntur per accidens, non quia de
nominibus causarum prædicetur causa
per accidens, sed quia ipse res sunt cause
per accidens, & dicuntur istę cause à
pluribus fortuna, & casus, quod non sic
debet intelligi quod sint aliquę cause di-
stinctę à causis per se, quę sint casus,
& fortuna. Sed sic debet intelligi, quod
sunt aliquę causę aliquorum effectuum
fortuito, & casualiter, sic vt per accidens
valeat huic adverbio causaliter, vel
alicui superiori ad ipsum, & sic idem
simpliciter poterit esse causa per se,
& per accidens, sed respectu diuer-
sorum, sicut idem est simile, & dis-
simile, sed diuersis respectibus. De-
terminare ergo, & ostendere quomo-
modo casus, & fortuna sunt in rebus,
non est aliud, quam explicare quomo-
do aliqua causant effectum, sed for-
tuito, & casualiter. Est tamen prius
ostendendum quomodo aliqua causa est
fortuita alicuius effectus, quia
hoc facilius potest videri, quam quo-
modo aliqua causa purę naturalis casua-
liter causat effectum. Tunc enim ali-
qua causa est fortuita alicuius effectus,
quādo agens à proposito operatur pro-
pter aliquem finem, propter quem ali-
quis alius effectus consequitur opera-
tionem agentis, vt in paucioribus, si-
cut si aliquis vadat ad forum intentione
emendi necessaria, & non causa inue-
niendi debitorem, quia non extimat eum
inuenire in foro, quod eo rarò inuenitur
in foro, si inueniat debitorem, dicitur eū
fortuito inuenisse, ita quod duo requi-

runtur ad hoc, quod ille fortuito inue-
niat debitorem. Primo quod non in-
tendat reperire eum. Si enim illa causa
iret ad forum non diceretur fortuito in-
uenisse debitorem. Secundo requiritur
quod ex profectio ad forum raro se-
quatur inuentio debitoris. Si enim esset
consuetudinis, vt frequenter debitor re-
periretur, quantumcunq; ille non inten-
deret reperire eum, si tamen iret ad fo-
rum, non diceretur fortuito reperire de-
bitorem. Potest autem contingi, quod
idem effectus ab vno accidat fortuito, &
ab alio non fortuito, & potest contin-
gere, quod idem effectus ab omni causa
sua fortuito accidat. Exemplum primi,
si quis vadat ad forum non causa inue-
niendi debitorem, vbi rarò inuenitur, &
ipse debitor vadat ad forum, vt reperia-
tur à creditore, ista inuentio fortuito est
à creditore, quia non frequenter accidit,
nec reperitur ex intentione, non autem
accidit fortuito à debitore, quia ipse inue-
tionem intēdebat. Exemplum secūdi, si nec
debitor, nec creditor intēdit illā inuētio-
nē, & raro inuenitur in foro vterq; tūc ab
vtrōq; est fortuito. Ex quo patet quod for-
tuna est causa agēs à proposito. Nō enim
dicimus, quod materia est fortuito causa
cōpositi, vel forma fortuito est causa cō-
positi, nisi fortē hoc dicatur, quod effi-
ciēs fortuito facit formam in materia, &
tūc diceretur, quod materia est fortuito
causa cōpositi, quia fortuito fit ab agēte
sub forma. Quod autē fortuna sit causa
agens à proposito, nō pōt probari nisi ex
vsu loquentiū, quia cōmuniter loquētes
non attribuūt fortunam causis propriē
naturaliter agētibus. Similiter, & causa
finalis nunquam dicitur fortuito causare:
sicut nec fortuito intenditur ab agente,
sed per se intenditur.

Dub requi-
rit fortu-
na.

Cap. Decimum secundum.

SICVT autē causa voluntaria, & agēs
à proposito agit fortuito, ita causa
naturalis quandoque casualiter agit, sed
magis latet quomodo causa naturalis ca-
sualiter.

Nullus est
casus si
aufereatur
agentia,
per cogni-
tionem.

fualiter agat pro eò, quod causa natura-
lis semper vniformiter agit, & propter
eundem finem; non enim in diuersis tēpo-
ribus propter diuersos fines agit, quem-
admodum causa a proposito diuersos fines
diuersis tēporibus intendit, imo idē pōt
accidere ab eodē in eodē tempore casua-
liter, & non casualiter, quedamodum
de eodē agente a fortuna verū est dicere
de futuro, quod idē effectus potest ab il-
lo euenire a fortuna, & etiā ex intētio-
ne, sicut nūc videtur, quod sit verū dicere,
quod aliquis effectus in tempore futuro
potest fieri ab aliqua causa naturali ca-
sualiter, & potest fieri ab aliqua causa nō
casualiter in eodē tēpore. Est autē scien-
dū, quod quāuis a causis naturalibus na-
turaliter agētibus possit illud fieri a casu
tamē circūscripta causa agente volūta-
riē, nihil possit accidere a casu, cuius ra-
tio est, quia illud, quod ex necessitate ine-
uitabiliter accidit, nō est casualiter; sed
circūscripta omni causa libera, & agente
volūtariē quicquid euenit ab illis causis
de necessitate, & ineuitabiliter eueniet, er-
go nihil tale eueniet casualiter, maior vi-
detur manifesta, quia nullū necessarium
ineuitabiliter eueniēs est casuale, minor
probat, quia si aliquis effectus a causis
naturalibus eueniret sine omni causatio-
ne causę libere, sit ille effectus a. tunc
quero, aut a. euenit cōtingenter, & eui-
tabiliter, a suis causis immediatis, & hoc
est impossibile, quia eo ipso nō essēt cau-
sę naturales. Aut euenit necessariō, & ine-
uitabiliter, & habetur quod ab illis non
eueniet casualiter. Sed dices, quod eue-
niet contingēter, & euitabiliter a causis
remotis. Contra, quia istę causę remotę
sunt causę naturales, ergo necessariō pro-
ducunt effectus suos, qui effectus produ-
cunt aliū effectū vltimum, & per conse-
quens in toto illo processu nihil erit cō-
tingenter, & euitabiliter. Si autem dica-
tur, quod quāuis causę naturales ineui-
tabiliter agāt, quādo sunt approximate,
tamen casualiter, & contingenter appro-
ximātur, eo modo, quē oportet eas ap-
proximari, antequam agant. Contra, quia
quero de approximantibus illas causas,
aut sunt causę naturales, & per conse-
quens necessariō, & ineuitabiliter sūt ap-
proximate, aut aliqua illarū est volunta-
ria, & per cōsequens effectus casualis nō
eueniet sine a ctione causę voluntarię.
Confirmatur ista ratio, quia si aliquis ef-
fectus dicitur casualiter euenire ab ali-
qua causa. Aut hoc est, quia rarō euenit
ab illa causa; aut quia cōtingenter, & eui-
tabiliter euenit ab illa causa. Primū non
potest dari, cū non sufficiat ad casualem
effectū, quia tūc eclypsis Lunę casualiter
eueniret, & multę coniunctiones corpo-
rū celestiuū essēt casuales, cū rarō eueniāt.
Si secundū detur, reddit argumentū, scili-
cet quod nihil a casu, & contingēter eue-
nit a causis naturalibus, circūscripta om-
ni causa libera, & volūtaria. Dico ergo,
quod multa eueniūt a causis naturalibus
a casu, propter hoc, quia causę naturales
per actionē agētis naturalis approximā-
tur aliquo modo præter agentiuū natura-
liū intentionē, & præter intentionē agē-
tis volūtarij, quibus casualiter approxi-
matis sequitur aliquis effectus ex eis rarō,
& vt in paucioribus, tamē effectus nō se-
queretur ex eis casualiter, nisi illa causa
agens voluntariē concurrat approximā-
do causas naturales, vel forte mediatē,
vel immediatē produceret aliquem effe-
ctum, ex quō vnā cum alijs causis sequi-
tur aliquis effectus rarō, & vt in pau-
cioribus: ita quod ad effectum casuali-
ter duo requiruntur, scilicet quod rarō
eueniat, & non de necessitate, & ineuita-
biliter eueniat, & quocunque istorum
dempto non est casualis effectus strictis-
simē, & propriissimē loquendo de casu.
Vnde sciendum est quod casus multipli-
citer accipitur, vno modo largē, & pro
omni illo, quod euenit rarō ab aliqua
causa naturali sine omni variatione illius
causę, vel propter aliquam variatio-
nem causę illius; sed propter concurren-
sum alicuius alterius causę, & isto
modo plura in natura accidunt a casu
propter

propter abundantiam materię, vel defectum, vel propter aliam causam agentem concurrentem, quamuis illa necessario, & inevitabiliter eveniant, sicut alii effectus naturales, sicut accedit pluvia, vel corruscatio sub cane. Aliter accipitur stricte, quando al quis effectus evenit ab aliqua causa, sed evitabiliter, & contingenter, sicut dictum est, & illud nunquam accedit, nisi propter concursum causę a proposito. Unde omnes alii effectus, qui nullo modo dependent a causa voluntaria, possunt præsciri a cognoscentibus perfecte causam, sed non potest sciri effectus, qui casualiter venit, stricte sumpto vocabulo, & hoc de penultimo capitulo huius partis phisicę.

Cap. Decimum Tertium.

SICUT dictum est, quedam sunt causę per se, & quedam per accidens, & visum est, quę sunt causę per se, & quot rerum generabilium, & corruptibilium, & quę sunt causę per accidens. Videndum est, an idem possit collocari sub diuersis generibus causarum, & videtur Philosophus dicere, quod tres causę coincidunt, scilicet efficiens, formalis, & finalis, quia idem respectu eiusdem potest esse causa formalis, & finalis, & idem homo potest esse causa efficiens, & finalis respectu eiusdem. Propter cuius auctoritatem dicunt aliqui multi, quod idem respectu eiusdem non potest esse causa materialis, & efficiens propter quod negant consequenter idem posse mouere se, & agere in se, sed hoc magis spectat ad alium locum determinare. Quantum ad nunc tamen pertinet, dico quod secundum principia Arist. siue aliquid possit esse causa materialis, & efficiens, siue non, tamen dico, quod idem respectu eiusdem potest esse subiectum, siue materia, & causa efficiens, siue mouens, sic quod idem potest mouere se, & agere in se, quod quidem maximè fit per motum, nam graue mouetur de se deorsum, sicut inferius ostendetur. Item

aqua calefacta seipsam frigefacit, & voluntas humana si ipsa causet suas volitiones, & affectiones, aliter non possit dici libera, secundum quod omnia inferius ostendetur. Dico ergo quod nec Phil. negat idem posse mouere se, nec agere in se, sed vult quod idem non possit esse causa producens aliquid nouum, & simul vniuersi, quod est altera pars compositi. Qualiter autem alię auctoritates Phi. contra istam debent intelligi inferius ostendetur. Efficiens autem, & finis frequenter coincidunt in eadem specie, sicut in generatione hominis, homo, qui est efficiens, & finis quem intendit generare eiusdem speciei sunt. Est autem sciendum, quod sicut tactum est supra, quidam finis est desideratus, & ille, cum non sit ante actionem, non coincidit in eodem numero cum efficiente, quia iste finis non est efficiens. Est alius finis non desideratus, sed amatus, propter cuius amorem agens agit, sicut aliquis propter seipsum edificat, & laborat, & ille finis potest coincidere cum efficiente in eodem numero, quia enim aliquis amat se, ideo vult positionem amaram sumere, & ita idem numero est efficiens, & finis respectu eiusdem, finis etiam desideratus coincidit cum forma, quia effectus desideratus, & intentus ab agente, est quandoque forma producta ab agente, seu efficiente.

Explicit secunda pars Summularum in Libr. Physicorum Venerabilis Inceptoris Fratris Guilielmi de Villa Osbam Anglici Sacrarum Litterarum Professoris Academia nominalium Principis, ex Ordine Minorum.

INCIPIT TERTIA PARS
S V M M V L A R V M
In Lib. Phisicorum.

Cap. Primum.

DETERMINATIS quibusdam, scilicet duabus partibus de principiis, & partibus rerum generabilium & corruptibilium, & causis earum, videndum est de conditionibus, & proprietatibus, & passionibus rerum naturalium. Prima autem passio, vel vna de passionibus rerum naturalium assignatur motus; omne enim corpus naturale per se subsistens est mobile. Quauis hoc probari non possit, tamē est notum per experientiam, propter quod contra negantem motum non habet Phil. naturalis disputare, sicut nec aliquis habet disputare contra negantem sua principia per se nota, & probata per experientiam, quale est illud, sicut dictum est. Circa motū autem proceditur sic. Quia enim apud multos multę difficultates sūt, quid sit motus, & quid mutatio, apud quos tamen pro noto habetur, quę sunt species motus, ideo primo diuidam motum, & mutationem in suas species. Secunda ostendum quid sit motus, & quid mutatio. Circa primum est sciendum, quod secundū Philosophum tertio huius tantum in quatuor predicamentis est motus, scilicet in substantia, quantitate, qualitate, vbi, & accipit ibi motū largē pro mutatione, & motu proprie dicto. Sciendum est autem, quod motus in substantia diuiditur in generationem, & corruptionem, tanquam duos motus, quorū vnus est deperditiuus, & alius acquisitiuus. Per generationem enim acquiritur forma substantialis, per corruptionem amittitur. Et sic est de aliis motibus in aliis generibus quamuis careamus quandoq; nominibus istorum motuum, vnde in quantitate motus acquisitiuus vocatur augmentatio, & motus deperditiuus di-

Diuiditur
motus in
suas partes
subiectiuas

minutio. Similiter est in qualitate, quia est motus, quo acquiritur qualitas, puta calor, vel frigus. Alius est motus, quo perditur, & ita est de motu ad vbi, quia ad vbi est motus, quo deperditur, & acquiritur locus. Sed pro istis motibus in qualitate, & vbi, nō habemus nomina cōmunia, quamuis quandoq; nomina specialia habeamus, sicut in qualitate motus acquisitiuus lucis potest nominari, illuminatio, & motus deperditiuus lucis potest vocari, obscuratio, vel tenebratio. Oportet autem scire, quod quandoquē idem mouetur motu acquisitiuo, & deperditiuo, nec aliter moueri potest, sicut non potest aliquid moueri localiter, nisi tunc vnū locum acquirat per se, vel per suas partes, & alium amittat. Similiter nō potest aliquid calefieri saltim successiue, nisi deperdendo aliquam aliam qualitatem. Est tamen differentia, quia quandoq; idem necessario mouetur motu acquisitiuo, & deperditiuo, sicut in motu locali, & quandoquē motus vnus præcedit alium, sicut deperditio frigiditatis præcedit calefactionem, sicut inferius ostendetur. Similiter materia in motu ad formam substantialem quamuis quandoq; fortē possit acquirere formam sine deperditione formę præcedentis, tamen frequenter amissiono alicuius formę præcedit, quandoq; autem est acquisitio sine omni deperditione, sicut in augmentatione, & illuminatione, ita quod totaliter accidit, sine hoc, quod aliquid deperdatur.

Cap. Secundum.

NARRATO quod in quatuor generibus est motus, videndum est profundius, quid est motus, & quomodo in quatuor generibus est motus. Operet autem scire, quod sicut dictum est in principio, motus accipitur largē & strictē, largē accipitur pro mutatione subiecta & motu continuo, & extenso, strictē autem accipitur secundum quod distinguitur contra mutationem substantiam.

De quidditate motus termino.

Simi-

Similiter motus non est sine mouente, & agente, accipiendo large gens, finiliter, nec sine moto, & passo. Propter quod non solum oportet considerare de mutatione, & motu, sed etiam de actione, & passione, & incipiendum est a subita mutatione. De qua oportet scire, quod secundum principia Arist. non est aliqua res secundum se tota distincta ab omni re permanente, quæ necessario destruat; quando aliquid mutabile quiescit sub forma, vel reitatur mutari ad formam, vel ad quodcunque. Deinde videndum est quid est. Quod autem non sit talis res, probo, quia si sic, sequeretur, quod infinitæ res totaliter distinctæ, quodocunque aliquid moueretur, essent destructæ, & perditæ, quia infinita instantia sunt in quolibet tempore, in quo aliquid mouetur, & per consequens infinitæ mutationes, si ergo mutationes essent tales res, sic infinitæ res essent generate, & corruptæ. Præ. si esset illa mutatio sic res distincta, quæ o quomodo corrumpitur, aut ad inductionem sui contrarij, aut ad destructionem sui subiecti, aut ad subtractionem suæ causæ, non primo modo, quia nullum contrarium mutationi inducitur, nec secundo modo, quia subiectum suum manet, vel manere potest, nec tertio modo, quia quæcunque causa sit illa, illa manet, vel manere potest. Et istud argumentum maiorem euentiam habet de vltima mutatione, de qua dicunt, quod verè est actu, quamuis ponant priores aliquid in potentia, quia respectu illius non potest dici quod aliqua predictarum causarum inueniatur. Præ. si sit talis res, quæro in quo Predicamento ponitur: non in genere substantiæ patet, quia tunc substantia corrumpereur quodocunque mobile cessaret mutari, nec in genere quantitatis, ut patet inductiuè discurrendo per omnes species quantitatis, nec qualitatis, nec relationis, patet discurrendo per omnes species qualitatis, vel relationis, nec ubi, nec habitus, nec actionis, nec passionis, quia actio, & passio, non sunt tales res, ut inferius ostendetur. Sed dicitur quod

mutatio non est per se in Predicamento aliquo; sed per reductionem tantum, quemadmodum punctus, & vnitas sunt in genere quantitatis, non per se; sed per reductionem tanquam principia. Sed hoc non sufficit, quia nihil est in Predicamento per reductionem; nisi sit pars alicuius per se existētis in illo Predicamento, sicut materia, & forma substantialis sunt per reductionem in Predicamento substantiæ, quia substantiæ sunt partes: quæ est per se in Predicamento substantiæ; sed mutatio nullius quantitatis est pars, etiā secundum sic opinantes, ergo non est per reductionem in Predicamento quantitatis; neque verum est quod dicitur, est principium quantitatis, scilicet motus, & ideo est in genere per reductionem, quia ad hoc quod aliquod principium sit in genere eodem per reductionem cum principio, oportet quod sit principium essentialiter intrinsecum illi principio. Item eadem facilitate diceretur, quod sol per reductionem est in eodem genere cum calore, quia est principium caloris. Propter quod patet, quod illud, quod dicitur de puncto, & vnitate non valet, quia si punctus, & vnitas essent tales res, sicut isti imaginantur, & falsò, non essent per se in aliquo genere; ex quo non sunt partes existētium per se in genere. Similiter si mutatio esset per se principium quantitatis, & non est substantia, ergo est accidens, & tunc de eius subiecto quæro, aut est diuisibile, aut indiuisibile, non indiuisibile, patet de se; quando enim corpus mouetur localiter, manifestum est, quod nullum indiuisibile est primum subiectum mutationis, quia aut esset materia, aut forma, aut compositum, quæ omnia sunt diuisibilia secundum Philos. ergo subiectum eius est diuisibile, & extensa ad extensionem sui subiecti, & per consequens longa, lata, & profunda, & ita verè erit quantitas, cum non sit substantia, nec qualitas secundum eos, tamen nec quantitas mutari videtur, quando mobile cessat moueri, & quod debeat perdere

tantam

Mutationem non esse rem distinctam ab eo quod mutatur.

tantam quantitatem, nec videtur primo posse poni quod faciat vnum per se cum quantitate manente, ergo erit posterior ea, & per consequens ei set subiectiue in ea; sed omnem lōgum, latum, & profundum posterius quantitate est qualitas subiectiue existens in quantitate, ergo ista mutatio erit qualitas extensa. Multa alia possent dici ad probandum mutationem non esse talem rem, quæ breuitatis causa omitto.

Cap. Tertium.

EX quo mutatio nō est talis res totaliter distincta à re permanēte; videndum est quid sit, & videtur mihi, tenēdo principia Arist. quod magis est hæc difficultas vocalis, quā realis. Si enim uteremur præcisè isto vocabulo, mutare, & suis participiis, & nominibus verbalibus, quæ secundum omnes supponūt pro eisdē, pro quibus sua participia, secundū omnes parua esset difficultas, & dico vestigiis Phil. inherendo, quod nō sūt nobis aliqua vocabula necessaria ad exprimendū omnia, quæ pro rebus supponāt, quādo mutationem cōcipimus: propter quod vocabula talia, mutatio, mutatum esse, & si quæ sint alia similia, quæ faciūt difficultatē in istis rebus, nō sunt necessaria, nec requiruntur ad exprimendū mentis conceptū; sed sufficiūt ista, mutabile, mutatū, mutandū, mutaturū, mutare, illa autem omnia sunt inuēta, vt copiā verborū habeamus ad ornatē exprimendū, quæ mēte cōcipimus, & nō propter necessitatē, & ideo nō inane, quia propter loqui ornatē dicitur, ideo quāuis impropriè talibus vocabulis utamur, non tamen frustra, & vanè; sed benè enunciātur, tamē tales sermones sunt lanè intelligendi, & ad videndum de veritate, & falsitate eorum resoluendi sunt in sermones proprios, pro quibus ponūtur impropriè. Ad sciendum autem quid sit mutatio, primo videndum est de re, secūdo de modo loquendi. Dico quantum ad rem, quod quando aliquid mutatur, ibi est illud, quod mutatur, scilicet aer,

vel ignis, & res quæ acquiritur, vel deperditur, sicut quando aer illuminatur, præter aerem est lux, quæ nunc primo est in aere, & ante non erat. Et his positis omnibus aliis amotis, exceptis causis, sine quibus aer, & lux esse non possunt, verè aer mutatur ad lucem, patet ergo quod præter aerem, & lucem nunc existentem in aere non requirit mutatio aliam rem aliquam. Vnde potest mutari sic sufficienter describi descriptione exprimentre quid nominis, illud mutatur quod præexistens habet aliam formam, vel locum, quem prius non habebat, vel caret forma, & tali loco, quem prius habuit. Dico autem præexistens, quia si aliquid generetur sub aliqua forma, puta ignis sub calore: quamuis tunc ignis, quando primo est, habet formam, scilicet calorem, quem prius non habuit, tamen non mutatur strictè accepto vocabulo, quāuis possit mutari sumpto vocabulo largè. Dico quod habet formam, vel locum, quia illud, quod mutatur, habet formam aliquam, quam prius non habuit, & quandoquē alium locum secundum se, vel secundum suas partes. Dico etiam, vel quod caret forma; vel loco, propter illud, quod mutatur, quia quandoq; solum amittit, sicut patet in tenebratione, & similibus, quamuis hoc de loco non sit possibile. Est autem ista descriptio eadem realiter cum illa, in qua dicitur. Mutari est aliter se habere nunc quam prius: hoc est, idem realiter prædicatur de eis; non enim aliter aliquid se habet nunc quam prius, nisi quia habet formam, vel locum, quem prius non habuit, vel caret forma, vel loco, quem prius habuit. Et hoc posito, quod aliquod mutabile sit in loco, in quo prius non fuit, sine hoc, quod aliquid aliud sibi adueniat, aliter se habet nunc quam prius. Similiter posito, quod aliquod corpus informetur albedine, quam prius non habuit, verè mutatur; quamuis nihil habeat, quod prius non habuit, præter ipsam albedinem.

Ex quo patet , quod ad hoc , quod , aliquid mutetur sufficiunt res permanentes, ita tamen, quod vna sit in alia , & prius non fuit , vel quod vna non sit in alia , in qua prius fuit. Et ita ad hoc, quod aliquid mutetur , nullo modo requiritur aliqua res, quæ statim debeat destrui, nulla enim res videtur, quod quando aliquid illuminatur subito à sole , vel visio subito à visibili, quod oporteat ponere nunc præter lucem in aere, & præter visionem in visu, aliã rem, quæ debeat statim cessare. Et nõ minus inconueniẽter ponitur, quod quando aer subito obscuratur, vel oculus subito desinit videre , quod tũc oporteat ponere aliã rẽ in aere, vel in oculo de nouo in instanti subito cessatã in nihil. Sed solũ ad hoc, quod aer obscuratur, sufficit, quod lux cesset esse in aere ad subtractionẽ suæ causæ absq; positione alicuius rei subito destruendæ. Ex quibus patet, quod quando aliquid mutatur ad formã, quãdo prius non habuit, non oportet, quod habeat duas formas vnã permanentem & aliam transeuntem ; sed sufficit , quod habeat vnã formã, quam prius non habuit, & ideo mutatur. Similiter quãdo aliquid mutatur à forma aliqua , non oportet, quod habeat vnã formã transeuntem , & careat aliqua permanente ; sed sufficit , quod nõ habeat illam formã permanentem , quam prius habuit . Ex quibus omnibus patet , quod nulla est necessitas ponendi tales res transeuntes præter res permanentes, quæ habeant durare per tempus ; & ideo mutatio non est talis res subito transiens, & destructa, quæ tantum duret per instans .

Cap. Quartum .

VISO quomodo aliquid mutatur acquirendo , & deperdendo aliquid permanentes absq; hoc quod aliquid subito pertransiens amittat, vel acquirat, videntum est de modo loquendi, quod vt melius, & planius pateat : aliquæ obiectio- nes sunt faciendæ contra prædicta, & soluendæ, quibus solutis patere poterit quo-

modo poterunt saluari dicta cõtraria, cõtra prædicta. Videtur enim, quod mutatio sit quædam res distincta à rebus permanentibus. Primo quidem quia communiter dicitur, quod mutatio est indiuisibilis, & inextensa ; sed quodlibet permanens in his inferioribus est diuisibile, & extensũ, ergo &c. Secundo, per mutationem acquiritur forma, sed non per rem permanentem, igitur &c. Tertio, mutatio est in instanti, et non in tempore , per hoc enim distinguitur à motu, sed res permanens nõ est tantum in instanti , sed etiam in tempore, ergo &c. Quarto, mutatio cessat, quando desinit res mutari, sed nulla res permanens tunc cessat ergo, &c. Quinto, mutatio mensuratur instanti , & non tempore, sed res permanens non mensuratur instanti, ergo &c. Sexto, in motu sunt infinite mutationes, siue infinita mutata esse, sed non sunt infinite res permanentes. ergo &c. Istis non obstantibus dicendum est, quod sicut prius dictum est mutatio secundum Philos. nõ est talis res distincta à rebus permanentibus . Ad cuius euidẽtiam sciendũ est , quod quædam sunt nomina, quæ propriè supponunt pro aliquibus determinatis sine tropo, & figura grammaticali , vel vulgari , sicut homo, animal, albedo, agens, patiens & huiusmodi . Quædam sunt nomina, propter eloquii ornatum inuenta , quæ sine omni tropo, propriè non supponunt pro rebus quibuscunq; sed ponuntur loco plurium dictionum, & quandoq; verborum , & aduerbiorum , & huiusmodi, & talia sunt multa nomina ab aduerbiis , & verbis ficta , & ab aliis partibus orationis formata , cuiusmodi talia , actio , passio, motus mutatio, & similia . Et quodocunq; talia ponuntur in orationibus, resoluendæ sunt orationes in alias, in quibus ponuntur dictiones propriè sine omni tropo, & figura, & per tales orationes sunt alię intelligendæ, & secundũ eas iudicandum est de veritate improprium . Et secundum ista dicendum est ad primam instantiam superius positam .

Obiectio- nes contra prædicta minata .

Nomina distinctio .

Soluuntur obiecta .

Vnde

Vnde quando dicitur mutatio est indiuisibilis, & inextensa, dico, quod ista propositio secundum intellectum antiquorum est vera, quia per istam intelligitur ista, quando aliquid mutatur acquirendo, vel deperdendo aliquid, indiuisibiliter acquirit, vel amittit illud, hoc est, non est verum dicere successiue, illud quod mutatur, habet illud, & non habet illud, & iterum post illud, quod mutatur, habet illud, & non habet illud; hoc enim includeret contradictionem, & ita non diuisibiliter acquirit, vel deperdit illud, quod mutatur, & ideo in propositionibus hoc nomen, mutatio, resoluendum est, & loco istius nominis, ponenda sunt alia vocabula, & similiter etiam quandoq; loco alicuius alterius termini ponenda sunt alia vocabula, vel aliud vocabulum. Sed forte diceret, hic est in forma syllogistica, nullum permanens in istis inferioribus est indiuisibile, mutatio est indiuisibilis, ergo mutatio non est permanens, & non est nihil, ergo aliquid, ergo distincta à rebus permanentibus. Dicendum est, quod sepe in forma syllogistica secundum vocem est fallacia æquiuocationis, vel amphibologiæ, vel aliqua alia. Et ideo in tali casu non est absolute concedendus discursus vocalis, sed distinguendæ sunt propositiones, vel propositio, & quandoquæ in propositione in vno sensu accepta valet discursus, & in alio sensu non valet. Per hoc ad propositum dicendum est, quod ista propositio, mutatio est indiuisibilis, est distinguenda penes amphibologiam, vnus enim sensus eius est, quod aliqua res, pro qua supponit hoc nomen mutatio, si formetur propositio est indiuisibilis, & est iste sensus falsus, sicut dictum est. Alius sensus est iste, quando aliquid mutatur acquirendo, vel deperdendo aliquid, non acquirit, vel deperdit ipsum diuisibiliter, hoc est successiue, vel aliquid in mutatione est prius, & posterius, sed simul, ita quod prius non habuit ipsum, vel caruit ipso, & tamen non caret ipso nunc. Similiter ista propositio,

mutatio non est permanens, est distinguenda penes amphibologiam, vnus sensus est. Aliqua res, pro qua supponit hoc nomen, mutatio, si formetur propositio, non est res permanens, & hic sensus est falsus. Alius sensus est iste, quando aliquid mutatur ad aliquid non mutatur sepius, vel in tempore, vel in pluribus temporibus, sed semel tantum, & hic sensus est verus. Nunc patet manifestè, quod minore accepta in primo sensu est bonus discursus, sed tam minor, quam conclusio est falsa. Similiter accepta minore in secundo sensu, & conclusione, discursus est bonus, & tam maior, quam conclusio est vera, sed hoc in nullo repugnat dictis prius, ut patet manifestè. Vnde ista propositio, mutatio non est permanens, habet vnum sensum verum, sicut dictum est. Si autem minor sumatur in primo sensu, & conclusio in secundo, patet, quod non valet discursus. Ad secundum dicendum est, quod quando dicitur, per mutationem acquiritur forma, iste est sensus, quando aliquid mutatur acquirit formam, & ideo mutatio non est aliqua res distincta ab acquirente formam, & à forma acquisita, quasi media inter ea, per quam acquiritur forma, sed est sensus ille de quo dictum est. Ad tertium quando dicitur, quod mutatio est in instanti, dicendum est, quod sensus est iste, quando aliquid mutatur, in instanti mutatur, & non in tempore, hoc est non mutatur successiue per prius, & posterius, sed simul, sicut, quando dicitur, quod illuminatio aeris est in instanti, sensus est iste: Aer non illuminatur successiue, ita quod primo habeat lumē, & acquirat lumen, & postea habeat lumen, & per hoc distinguatur propositio. Ad quartum dicendum, quod sensus talium propositionum, mutatio cessat, mutatio non manet, mutatio destruitur, & huiusmodi est iste, mutabile cessat mutari, mutabile non mutatur, mutabile desinit mutari, & sic de consimilibus consimiliter est dicendum. Ista autem propositio, mutabile cessat

mutari, non verificatur per cessationem alicuius rei in esse reali; sed ex hoc ipso quod mutabile rem aliam habet, quam prius non habuit: unde aere illuminato, & lumine cōservato in aere, nulla re deficiente, vel corrupta, ex hoc ipso quod aer retinet præcisè omnes res, quas prius habuit: & nulla de nouo acquirit, aer cessat mutari, & ideo mutatio non est talis res, quia frustra poneretur. Per idem ad quincum est dicendum, quod sensus istius propositionis, mutatio mensuratur in instanti, est iste, mobile non successiue mutatur ad illud, quod acquirit; sed in instanti, hoc est, non successiue. Ad vltimum dico, quod sensus istius propositionis, in quolibet motu sūt infinite mutationes, est iste: quando aliquid mutatur, acquirit infinita, vel deperdit: quia sūt infinite res permanentes partiales tantum, & facientes vnum finitum sicut inferius ostendetur. Ex prædictis patet, quomodo dicta contraria in alia materia habent intelligi, & per consequens quomodo est loquendum. Sed forte quæres. Aut mutatio est aliquid, aut nihil; Si nihil, non pertinet ad aliquam scientiam; Si est aliquid, aut permanens, quod non videtur consonum dictis Philosophorum, vel est aliud à re permanente, & hoc est intentum. Dicendum: vt plures, & maxime sapientes, & hoc præcipue, quando plures recipiunt modum loquendi à sapientibus, & ideo loquendo, vt sapientes loquebantur, & isto sensu, quem sapientes habebant, dico quod mutatio est aliquid: quia per istam propositionem intelligebant istam, quando aliquod mutabile mutatur, & acquirit, vel deperdit aliquid, est aliquid. Et quando dicitur quod non est res permanens, dico secundum eosdem, quod ista est vera: quia est sensus, quando mutabile mutatur, non mutatur ad aliquid determinatum in diuersis temporibus; sed simul, & semel tantum. Et quando infers, ergo est alia res à rebus permanentibus, non valet

consequencia: quia illud consequens non plus sequitur ex illa propositione, quam ex propria exprimente sensum istius. Si autem aliter intelligas istam propositionem, mutatio est aliquid, videlicet quod mutatio supponeret pro aliquo determinato, ad modum quo in ista propositione, album est aliquid, subiectum supponit pro subiecto albedinis, & in ista, homo est animal, ly homo, supponit pro illa re, vel pro illa, quæ est homo, tunc oportet quod supponat pro aliqua re permanente, secundum quod aliqui dicunt, & concedunt, quod mutatum est mutatio, & per consequens mutatio supponit pro re mutata. Si autem dicas, quod non supponat pro re permanente, licet prædicto modo denotatur pro aliqua re permanente, supponere, quem intellectum habent aliqui, dico quod mutatio non est aliquid: quia nulla talis res est, & ita in generali dicta de mutatione sint. Quid autem sit sentiendum de aliis speciebus motus, in sequentibus erit manifestum, &c.

Cap. Quintum.

ACTVM est supra de mutatione nunc restat aliqua compendiose de motu pertractare. Primo autem dicendum est quid est motus in generali. Secundo de primis speciebus in speciali. Tertio de motuum contrarietate. Circa primum diffinit Aristoteles motum secundum expositores tertij Physicorum duplici diffinitione, quarum vnam dicunt esse formalem, & aliam materialem, quæ tamen non differunt nisi vocaliter. Est autem ista diffinitio motus; Motus est actus entis in potentia, secundum quod in potentia. Circa cuius expositionem primo videndum est de re. Secundo de modo loquendi. Quantum ad primum dico proportionabiliter, sicut superius dixi

Habetur
ista in Text.
com. 3.

Motum nō
distingui
realiter

ab his que
mouetur.

dixi de mutatione, scilicet, quod motus non est aliqua res secundum se totam distincta à rebus permanentibus. Quod ostendo sic. Si motus est res distincta à rebus permanentibus, est res diuisibilis, aut indiuisibilis, nō indiuisibilis secundū eos, ergo diuisibilis, ergo composita ex partibus. Aut ergo ex partibus simul existentibus, & tunc motus est verè longus, latus, & profundus, quod non concedunt. Vel ex partibus non simul existentibus, sicut ipsi concedunt, quod non potest dici: quia illud, quod non est; non potest esse pars alicuius entis. Nullum enim ens componitur ex non entibus, ergo motus non potest dici aliquod ens aliud à permanentibus propter talia non entia. Præterea vna pars motus præcedens non repugnat alteri parti sequenti. Quare ergo necesse est, quod sequente adueniente, prior corrumpatur? cum non possit corrumpi, nec per ablationem suæ causæ, nec per corruptionem sui subiecti, nec per inductionem sui contrarij. Præterea si motus sit alia res, aut est respectiua, aut absoluta secundum ponentes relationes distingui à rebus absolutis, non potest dici, quod sit aliqua res absoluta: quia tunc, vel esset substantia, vel quantitas, non substantia, manifestum est nec quantitas: quia tunc quodcumque aliquid moueretur, acquireret nouam quantitatem, & perderet antiquam, quod videtur absurdum. Nequè est qualitas multo magis, nequè est res relatiua: quia si sic, talis relatio habet fundamentum, & terminum, & per consequens cum fundamentum, & terminus possint durare per tempus sine omni destructione illorum, vel alterius, posset talis relatio permanere per tempus, & per consequens verè erit res permanens potens durare per tempus post, patet hoc inductiue, nam si corpus moueatur localiter, & motus localis sit motus respectiuis, cum motus localis sit in moto, oportet, quod ille respectus sit in moto, tunc quæro de

termino, aut terminus eius est forma, vel locus receptus in eodem moto, quod non videtur, & hoc tamen posito, ille respectus poterit conseruari nulla facta mutatione in forma, nec in moto, quod est impossibile; Aut terminus est agens, siue mouens, & adhuc poterit conseruari propter idem. Si dicas, quod ille respectus habet pro termino non esse præcedens, vel futurum aliquod contra secundum sic opinantes, respectus non entis non potest esse relatio realis, ergo motus non poterit aliquod reale.

Cap. Sextum.

OSTENSO quod motus non est alia res à rebus permanentibus; videndum est, quid est motus. Ad cuius euidenciam videndum est, quando aliquid mouetur. Secundo quid est moveri quantum ad diffinitionem exprimentem quid nominis. Et dico quod ad hoc quod aliquid moueatur sufficit, quod mobile continuè sine interruptione temporis, & quiete continuè partibiliter acquirat aliquid successiue vnum post aliud, vel continuè, & successiue, seu partibiliter amittat aliquid, sicut ad hoc quod aliquid dealbetur, sufficit quod continuè acquirat partes albedinis, & ad hoc quod moueatur localiter, sufficit quod continuè, sine quiete acquirat vnū locū post aliū, & ita quod sine quiete sit in diuersis locis successiue. Et si dicas quid est quiescere. Dico quod quiescere est permanere sub aliquo, vel in alio, quod potest de nouo acquiri, vel amitti per tempus, vel magis ad rem fit cum verificatione contradictoriorum, non simul; sed successiue. Vnde sciendum est, quod nunquam est successio, nisi propter hoc, quod ex parte rei oritur, quod contradictoria, si formentur, verificantur vnum post aliud. Tunc autem dicitur aliquid continuè moveri, quando in quolibet instanti verum est dicere quod hoc mobile est in loco, in quo prius non fuit, vel

Motum nō
differre re-
aliter à re,
que moue-
tur.

vel quod aliquid habet, quod prius non habuit, vel quod non habet illud quod prius habuit immediate. Hoc igitur posito, omni alio circūscripto, illud verè mouetur localiter, & tamè nulla res est hic, nisi permanēs, quia & mobile est permanēs; & quodlibet per mobile acquisitū est permanēs; quia tamè mobile prius est in vno loco, & postea in alio, & postea adhuc in alio; & sic continuè quousq; perueniat ad locū in quo manet, ideo cōtinuè mouetur, & tamè nulla res est hic, nisi permanēs; sed quia illę res permanētes nō sūt simul; sed vna post aliam acquiritur: ideo verè mouetur. Consimiliter est de calefaciente, quia quādo aliquid calefit ex hoc ipso quod calefactibile nō accipit totum calorem simul; sed partē post partē, ita quod in quolibet instāti est verum dicere quod illud calefactibile aliquā partē habet caloris, quā prius non habuit, ex hoc ipso nulla alia re facta in ipso, calefactibile verè calefit, & mouetur. Ex quo patet quod ad hoc, quod aliquid moueatur, nō requiritur alia res, præter res permanentes, & per consequens motus nō est alia res à rebus permanentibus. Istam autem sententiam exprimit Philosophus, quādo diffinit motū, dicens. Motus est actus entis in potentia, secundum quod in potentia; hoc est quando aliquid mouetur, actu aliquid habet, & est in potentia ad aliud sine quiete media in loco acquirēdo, sicut quando mobile est actu in loco acquisito, & est in potentia ad alium locū, quem habebit sine quiete media, tunc verè localiter mouetur. Et ista diffinitio importat idem cum secunda, quę dicit. Motus est actus mobilis inquantum mobile est; hoc est, quando aliquid mouetur, mobile habet actu aliquid, & est mobile, hoc est: est in potentia ad habendum aliquid immediate, similiter istis cōcordat diffinitio Comentatoris, motus est acquisitio partis post partem perfectionis, ad quā vadit; hoc est, quando aliquid mouetur, acquirit vnā partem post aliam, quousq; venit ad aliam, postquam aliam acquirit. Et est

notandum, quod ista diffinitio vltima, non competit nisi motui acquisitiuo, illa autem Aristot. competit & motui acquisitiuo, & deperditiuo, vt iste sit sensus, motus est actus &c. Inquantum est in potentia, vel acquirēdo illud quod non habet, vel deperdendo illud quod habet, vnde dū aliquid mouetur, semper est actu sub aliquo, & in potentia ad aliud, quod immediate acquirit: vel est in potentia, vt aliquid perdat immediate, hoc est, vt in qualibet parte tēporis posterioris sit verū dicere, hoc mobile nō habet illud, quod prius habuit, quāuis habeat partē ipsius, hoc autem est verū de motu successiuo.

Cap. Septimum.

PROPTER autem modum loquendi multe sunt difficultates, quę mihi videntur secundum principia Aristot. de motu magis vocales, quā reales. Si enim vteremur præcise istis vocabulis mouens, motuum mobile, moueri, & huiusmodi, & non talibus, motus, motio, & consimilibus, quę secundum modum loquendi, & opinionem multorum pro rebus permanentibus non videntur supponere, multe difficultates, & dubitationes essent exclusæ. Nunc autem propter talia videtur, quod motus sit alia res secundum se tota distincta à rebus permanentibus. Videtur enim quod motus sit quidam fluxus; sed res permanens non est fluxus; sed per se stans, ergo &c. Secundo, motus est successiuus, sed res permanens non; sed tota simul. Tertio, motus est velox, vel tardus; sed res permanens non. Quarto, res permanens potest esse sine motu, sed non sine re permanente. Quinto, motus est quantitas alia à quantitate rei permanentis: quia non habet quantitatem permanentem; sed tantum successiuam. Istis tamen non obstantibus, dicendum est, quod non differt motus à re mota secundū intentionem Aristot. Est autē sciendū, sicut dictū est de mutatione, talia vocabula, motus, mutatio, & consimilia magis inuenta sunt propter venustatem eloquij, quā propter neces-

Obiectio-
nes contra
propriā sen-
tentiam.

necessitatem: quia sine illis, pro quibus
 communiter utimur, per alia possemus
 omnes conceptus nostros sufficienter ex-
 primere. Et ideo propositiones, in quibus
 ponitur aliquod tale vocabulum, motus,
 mutatio, successuum, successio, & huius-
 modi, resoluendæ sunt in propositiones,
 in quibus ponuntur talia vocabula, mo-
 uetur, motum, succedit, succedens, & huius-
 modi, & secundum eas est de propo-
 sitionibus propositis videndum. Patet ergo per
 hoc ad argumeta. Ad primū, quando di-
 citur quod motus est quidam fluxus, dico
 quod illa habet duplicem intellectū, unū
 secundum quod motus sit vna res distincta
 ab omni re permanente, quæ cōtinuè fluat
 à non esse ad esse, vel è conuerso, ita quod
 semper vna pars cōtinuè corrūpatur, &
 alia cōtinuè in rerū natura succedat. Et
 iste est modus famosus intelligēdi motū
 esse fluxū, de quo dicitur à Cōmen. quod
 est famosior, non verus, & quod est vnus
 alius verus, & istū in intellectu puto esse ad
 mentē Philosophi, & Cōmen. Alio mo-
 do potest intelligi propositio ista, scilicet
 quando aliquid mouetur, cōtinuè fluit;
 hoc est, cōtinuè aliquid acquirit, vel de-
 perdit, sicut quādo aliquid mouetur lo-
 caliter, cōtinuè fluit de vno loco ad aliū,
 non propter aliquā rem, præter mobile,
 & locū, quæ acquirit; sed quia sēper est in
 loco alio, & alio, nulla alia re adueniēte
 sibi, quamuis frequenter accidat, quod si-
 bi aliqūe qualitates accidant, seu adue-
 niāt. Similiter etiam potest dici, quamuis
 non propriè: quod quando calor in ali-
 quo cōtinuè augeatur, quod illud calidū
 cōtinuè fluat; acquirendo cōtinuè no-
 uum gradū caloris, sicut dicimus, quod
 tantum fluit de vno gradu ad alium, non
 quidem priorē perdendo; sed aliū acqui-
 rēdo, & sic tales propositiones in quibus
 ponuntur talia vocabula, fluxus, trāsitus,
 & huiusmodi resoluendæ sunt in propo-
 sitiones, in quibus ponuntur talia voca-
 bula, fluit, transit, currit: & huiusmodi,
 iuxta eas videndum est quid sit dicendum
 de aliis. Ad secundū dico quod sensus

istius propositionis, motus est successiuus
 est, quando aliquid mouetur, non acqui-
 rit, vel deperdit simul; sed successiuè. Et
 ideo non est imaginandum quod motus
 sit quædam res successiuua totaliter di-
 stincta à re permanente; sed quando ali-
 quid mouetur, & non acquirit totum
 simul, sicut motus localis dicitur suc-
 cessiuus: quia mobile non est simul in
 omnibus illis locis; sed prius est in vno
 loco, quam in alio. Et si dicas quid
 est illud prius; dico quod aduerbium
 temporis, vel ordinis, nec potest aliter
 describi vocabulum. Sed fortè quære-
 tur, quid est ista prioritas, dico quod ista
 prioritas est vocabulum fictum ad hoc
 aduerbium, prius, magis propter orna-
 tum loquendi inuentum, quam propter
 necessitatem, ideo resoluendum est in
 suum aduerbium, ex quo formatur, &
 est propriè exponendum, quia propriè nō
 habet quid nominis, sed significat vnum
 esse ante aliud in aliquo, vel sub aliquo.
 Et nec est aliter respondendum ad tales
 quæstiones, quam ad tales: homo nō est
 asinus, vel nemo est chimera, illud, non,
 quid erit? quia non est respondendum,
 nisi quod hoc est aduerbiū, scilicet non,
 & hoc est nomen secundū, nemo, nec est
 imaginandum, quod ly non, vel ly nemo
 significet aliam rem distinctam ab aliis
 rebus significatis per alia nomina posi-
 tiua. Sed non est aduerbium negandi
 cuius significatio isto modo quo signifi-
 cat magis ex vsu loquendi, auditu acqui-
 ritur, quam doctrina, sic est de aliis ad-
 uerbiis, quæ significāt idem cum suis ver-
 bis, cum conuenienter adiunguntur, nec
 alias res significant; Vnde quando dici-
 tur, iste sapienter regit subditos suos,
 hoc aduerbium sapienter non significat
 aliam rem, nisi significata per alia voca-
 bula. Et ideo hoc est principium mul-
 torum errorum in philosophia, quod sē-
 per distincto vocabulo correspondeat
 distinctum significatum, ita quod tanta
 sit distinctio inter significata, quanta est
 nominum, vel vocabulorum significatiū,
 etiam

Dilutio
obiectorū.

Com. 4.

Vnde putēt
terminata
reales er-
rare.

etiam quando illa nomina, vel vocabula non sunt sinonima, sicut si aliquis crederet, quod alia res significatur per casum rectum, quam per obliquum, & per numerum singularem, quam per pluralem, & per coniunctiones, & prepositiones, & aduerbia, quæ omnia sunt absurda, & falsa. Oportet autem scire, quod sicut sub bono intellectu conceditur, quod motus est successiuus, sic sub bono intellectu concedendum est, quod motus non est res permanens: quia per istam propositionem datur intelligi ista, quod quando aliquid mouetur, non acquirit, vel perdit totum simul; sed successiuè, scilicet vnum post aliud. Ad tertium dico, quod per istam, motus est velox, vel tardus: datur intelligi ista, quando aliquid mouetur tardè, vel velociter mouetur: hoc est, in paruo tempore acquirit multum, vel paruum; talis autem intellectus non habetur ab antiquis de ista propositione res permanens est velox, vel tarda. Ad quartum dico, quod res permanens potest esse sine motu: quia potest non moueri, vnde sicut ista conceditur, Sortes potest existere sine albedine, & cum hoc fiat, quod Sortes verè est albus, ita istæ stant simul, res permanens potest esse sine motu, & tamen motus non est alia res à re permanente. Sed contra, quando aliquid potest separari ab aliquo, distinguitur ab illo; sed permanens potest esse sine motu, ergo &c. Dico quod in tali modo arguendi est fallacia figure dictionis, sicut alibi visum est: quia commutatur hoc aliquid in quale quid, sicut quando arguitur, quando cumque aliquid potest existere sine reliquo, illa distinguitur; sed Sortes potest existere sine musico, ergo musicum distinguitur à Sorte. Ad quintum dico, quod hoc nomen motus non est per se in genere, eo quod significat diuersas res diuersorum generum, tamen omnis res significata per motum, scilicet per hoc nomen, motus, est per se in genere. Ad sextum dico, quod motus non habet quantitatem aliquam distinctam secundum se totam à quantitate rei per-

manentis, aliquid tamen intelligitur per hoc nomen, quantum, magnum, paruum, & huiusmodi, quando verificatur de motu, sic dicendo, motus est magnus, paruus &c. Et quando dicitur de alijs, sicut ex præcedentibus, & sequentibus apparebit. Ex prædictis patet, quod motus est quædam successio: hoc est, quando aliquid mouetur prius acquirit, vel deperdit vnum, quam aliud. Item patet quomodo motus habet prius, & posterius, hoc est, quando aliquid mouetur, prius acquirit vnam partem, & posterius aliam. Patet etiam quomodo concludi potest, quod motus habet partes, quia scilicet, quando aliquid mouetur, prius acquirit vnam partem, posterius verò aliam, vel deperdit. Nec aliud intellexerunt antiqui dicentes motum componi ex partibus, vel habere partes. Similiter, quando dicunt, quod nulla pars motus est; sed tantum mutatum esse, non intendunt plures, nisi quando aliquid mouetur, non acquirit de nouo illud, quod prius acquisitum est: sed tantum illud, quod modo habetur, quod prius non habebatur, nec etiam habet illud, quod habebat; sed quod hoc modo primo habet illud, quod primo acquirit. Sed quando dicitur, quod motus habet terminum à quo, & terminum ad quem, non est imaginandum, quod ille motus sit aliqua res totaliter distincta à permanentibus, cuius termini sint aliæ duæ res: sed sic est intelligendum, quod quando aliquid mouetur, aliquid perdit, vel acquirit. Et sicut dictum est de talibus propositionibus consimiliter est dicendum de alijs. Propter quod tales propositiones auctorum intelligende sunt ad mentem ipsorum, & non sicut sonant verba: quia sæpe verba aliud sonant, & aliud significant.

Cap. Octauum.

DICTO de motu in generali, dicendum est de primis speciebus motus. Est autem sciendum, quod sicut dictum

Sermo de
speciebus
motus.

dictum est supra primæ species motus accipiuntur secundum prædicamenta, ad quæ dicitur motus esse, quæ ponuntur esse quatuor, scilicet substantia, quantitas, qualitas, & ubi, quod non est intelligendum, quod motus sit existens præcise ad illas res, quæ importantur per ista quatuor prædicamenta, sic quod non ad res quæ importantur per alia prædicamenta; sed ideo dicitur ad ista quatuor prædicamenta tantum esse motus, quia nunquam contingit prædicabilia istorum prædicamentorum de aliquo verificari, nisi illud moueatur; largè accipiendo motum. Non sic de prædicabilibus aliorum prædicamentorum, quamuis ad res importatas per illa prædicamenta alia, verè sit motus. Vnde ad rem importatam per hoc nomè simile; verè est motus, & tamen contingit aliquid de nouo esse simile; quamuis non moueatur, & ideo dicitur, quod ad similitudinè non est motus, hoc est, aliquid potest esse verè simile, quamuis non moueatur, & hoc siue mutari accipiamur largè, siue strictè. Non sic autem est de aliis. Non enim aliquid de nouo est substantia, nisi moueatur, largè accipiendo ly moueri. Vnde prima species motus largè sumpti potest poni in genere substantiæ, cuius non habemus nomen impositum, potest tamen vocari transmutatio substantialis, cuius sunt duæ species, generatio, scilicet, & corruptio; quamuis etiã ista nomina generatio, & corruptio, transmutabilibus aliis applicentur: sæpè tamen vtendum est istis, secundum quod sunt propria transmutationi naturali. Est autem generatio, quando in materia inducitur de nouo forma substantialis. Et est corruptio, quãdo forma substantialis desinit esse in materia. De ista tamè generatione, & corruptione tractatũ est prius ubi tractatur de principiis rerum generabilium, & corruptibilium. Sunt autem hic aliqua breuia pertractada, siue aduertenda. Vnde sciendum est, quod generatio non est motus successiuus, sed tantum mutatio subita. Cuius ratio est, quia quãuis vna pars materiæ prius possit recipere partem formæ,

& alia pars materiæ, aliam partem formæ; & sic potest esse successio; tamen eadem pars materiæ non potest successiuè recipere partem formæ post aliam partem formæ, quod tamen requiritur ad motum successiuum; quia ad hoc quod aliquid moueatur, requiritur, quod quod mouetur, acquirat vnum post aliud, vel perdat vnum post aliud. Cum ergo tota materia eadem eandè formam, quam recipit simul recipiat, ideo pars illa materiæ in recipiendo formam non mouetur successiuè, ideo generatio non est motus. Et tamen rationes Philosophi non probant de mutatione substantiæ tantum, sed vniuersaliter de omni generatione, & corruptione: quia nulla generatio siue sit substantiæ, siue accidentis, est motus, nec aliqua corruptio est motus. Est autem prima ratio Philosophi ista. Quod non est, non mouetur, sed quod generatur, non est, ergo quod generatur, non mouetur, & per consequens generatio non est motus. Ad cuius euidentiã sciendum est, quod Philosophus distinguit tres modos mutationis: quia omne quod mutatur, aut mutatur, à subiecto in subiectum; aut à non subiecto in subiectum, aut à subiecto in non subiectum. Mutatio quæ est à non subiecto in subiectum, vocatur generatio, quæ est mutatio secundum contradictionem, non quidem quod contradictoria conueniant in aliquo, quod sit mutatio talis; sed quia primo verum est dicere de tali mutatione quod non est, & postea est, & contradictoria de isto verificantur successiuè. Ex quo patet quod secundum Philosophum mutatio accipitur dupliciter, vno modo pro transmutatione alicuius quod recipit, vel amittit aliquid, quod prius habebat, vel quo carebat. Et sic totum, quod generatur, non mutatur, quamuis generetur. Alio modo accipitur mutatio pro productione, vel destructione, & sic quod generatur, mutatur à non subiecto in subiectum, hoc est primo non est, & postea est.

In quinto
Phisic.
T. com. 7.

Quod generatio sit subita.

H

Ex

Ex quibus patet, quod quādo Philosophus dicit, quod illud, quod generatur, non est, non intendit quod illud: tūc non est, quādo materia, vel subiectū recipit formam; sed intendit, quod ante quam generatio sit completa; ita quod nihil expectatur, quia futurum recipiendū, non est. Ex quo patet, quod illud, quod generatur, non mouetur: quia illud, quod mouetur, quando expectatur, aliquod futurum est; sed illud quod generatur illo tempore, vel illo instanti quo expectatur aliquod futurum, non est, ergo illud, quod generatur, non mouetur, & per consequens generatio non est motus. Vnde ratio ista sic potest declarari, si illud, quod generatur, mouetur, aut mouetur, quando cōpletē generatur: ita quod nihil restat futurum, & hoc esse non potest, quia quod mouetur expectatur ad recipiendum, vel ad admittendum. Aut igitur quod generatur mouetur ante generationem completam, & dum aliquid est futurum, & hoc non potest dari, quia tūc illud, quod generatur, non est; sed quod mouetur, est, ergo quod generatur, non mouetur, & ita generatio nō est motus. Per idem probat Arist. quod generatio non est quies: quia quod generatur non est; sed quod nō est, nō quiescit, ergo quod generatur non quiescit, quod verum est antequā generatio sit completa: quia tūc non est illud, quod generatur. Alia ratio Philos. est ista, quod mouetur, est in loco; sed quod generatur, non est in loco, ergo quod generatur, nō mouetur. Et est exponenda sicut p̄cedens. Ex quibus cōcludit, quod corruptio nō est motus: quia ex quo generatio non est motus, & motui contrariatur motus, vel quies, sequitur quod corruptio, quæ contrariatur generationi, non est motus. Est autem, aduertendū quod, quamuis, quando generatur accidens secundum quod est motus, tūc subiectum illius accidentis mouetur; tamen illud quod generatur, non mouetur, sed subiectum illius, quod generatur mouetur verē. Vnde quando calor augmentatur in ligno, quamuis lignum verē

mouetur; tamē calor, qui generatur, siue aggregatum ex ligno, & calore non mouetur. Et ita quod generatur, non mouetur, & per consequens generatio nō est motus. Et ideo, quando Philosophus dicit istam, generatio non est motus, intelligit istam, quod generatur, nō mouetur. Ex quo patet, quod illud subiectū quod generatur in tēpore generatur: quia vna pars generatur continuē ante aliam partem, & tamen, quod generatur non mouetur: quia non est ante quam generatio ipsius sit completa, quamuis generatio alterius posset sequi; sed quando forma substantialis fit in materia, nec illud, quod generatur, mouetur, propter rationes Philos. superius positas, nec ipsum subiectum recipiēs formam mouetur propter rationem Philos. in principio positam, & ita nulla forma substantialis fit in eadem parte materię in tempore, sed in instanti. Ex p̄dictis patet, quod generatio, & corruptio sunt motus large accipiendo motum, sed non sunt motus strictē accipiendo hoc vocabulum, motus.

Cap. Nonum.

DICTVM est de motu in genere substantię lumendo largē vocabulum, nunc tractandum est de alia specie motus, scilicet de motu locali. De quo videndum est, quibus nominibus dicitur motus localis, & quid acquiritur per motum localem, & quibus conuenit motus localis. Diuiditur autem motus localis in motum rectum, circulare, & mixtū. Motus rectus est quando mobile secundum lineam rectam mouetur sursum, vel deorsum, & secundum alias differētiās loci respectu corporis celestis. Quando autem sic mouetur totum mutat locum, ita quod totum est in alio, & alio loco, tam in fine motus, quam in principio, vel in medio. Motus autem circularis est, quando mobile semper manet in eodem loco secundum totum, quamuis partes suę mutant locum, & tale motum non potest esse nisi mobile sphericum, vel ouale.

Primo de motu locali.

Prima diuisio localis motus.

ouale. Quia si aliquis angulus esset in mobili, tunc totum mobile, quando moueretur, vel mutaretur, mutaret locum: ita quod totum esset successiue in diuersis locis totalibus, quamuis aliqua pars loci, siue proprie dicti, siue improprie dicti non uarietur. Motus autem mixtus est quando, nec est rectus, nec circularis, hoc est quando mobile non mouetur secundum lineam rectam, nec sepe manet in eodem loco; sed tortuose mouetur, ut quando angulare aliquod, vel uoluitur, vel uertitur. Est autem inter istos motus differentia, quia motus rectus, vel mixtus potest competere corpori cuiuscumque figure. Quia tam corpus angulare, quam triangulare potest moueri motu recto, & motu mixto. Sed motus circularis proprie loquendo, non potest competere nisi corpori spherico, sicut dictum est. Aliter strictè utitur Philosophus istis uocabulis, motus rectus, circularis, & mixtus, in libro de Cælo, & Mundo, quod non obstat prædictis, cum uocabula ualde sumantur æquiuoce. Vnde, & ista potest esse secunda diuisio motus localis, quia motus localis, quidam est simplex, quidam compositus. Simplex diuiditur in motum rectum, qui est à medio, & ad medium, & motum circulaem, qui est circa medium. Motus autem compositus, siue mixtus est alicuius compositi ex uirtute alicuius elementi prædominantis. De istis membris, & deinceps patebit inferius. Tertia distinctio, motus localis potest esse: quia motus localis quidam est naturalis, quidam uolentus, & potest addi tertium membrum, quod quidam est mixtus ex istis. Motus naturalis est, quod est à principio intrinseco, non tamen passiuo; sed actiuo, sicut motus grauis deorsum, & motus leuis sursum, de quibus patebit inferius. Motus uolentus est, qui est contra inclinationem moti, sicut quando graue mouetur sursum, & leue deorsum. Motus uero mixtus potest dici, qui est à principio intrinseco, & extrinseco, sicut lignum paruū si alligetur saxo, & moueatur deorsum, tunc mouetur secundum inclina-

tionem ligni, & etiam à saxo, & ideo uelocius mouetur, quam si moueretur sibi dimissum. Nec dicitur iste motus mixtus, vel compositus propter concursum duorum motuum; sed illud uocabulum mixtum additum motui ponitur loco illius orationis, lignum mouetur ab intrinseco, & extrinseco, & tales modi loquendi sunt præsciendi uolentibus addiscere aliquam scientiam, alioquin nescientes sanum intellectum talium modorum loquendi in difficultates, & errores uarios prolabantur. Per hunc modum potest dici, quod motus progressiuus animalis, est motus mixtus, non quia est ab intrinseco, & extrinseco; sed quia est ab aliquo, quod non est de essentia moti; sed saltem partialiter, quod est contra suam inclinationem. Nam corpus animalis distinguitur ab anima, quæ non est de essentia illius corporis, quamuis forma eius, & moueat illud, quod est altera pars totius animalis contra inclinationem ipsius. Nec oportet ponere aliquem motum localem, qui nec sit naturalis, nec uolentus, nec mixtus: quia omnis motus localis, quo aliquid potest moueri, vel est secundum inclinationem moti, vel contra inclinationem eius. Motus autem uolentus diuiditur in septimo huius in impulsionem, tractionem, uectionem, uertiginem. Pulsio est communis impulsioni, & expulsionem. Impulsio est quando pellens coniungitur mobili, quam diu ipsum mobile mouetur, ita quod cessante mouente, quiescit motum. Expulsio est quando pellens non coniungitur mobili continuè dum mouetur, sicut est in proieciente lapidè à se. Tractionem est quando mouens mouet aliud ad se, vel ad alterum trahit. Uectio est quando aliquid adherens alteri mouetur ad motum ipsius. Uertigo est quando aliquod uertitur, & est ibi pulsus, & tractus. Est autem notandum quod pulsio, & tractio non sunt motus uolenti, scilicet contra inclinationem omnino moti; sed etiam sunt motus mixti: quia in pulsu, & tractu possibile est, quod pulsus, & tractus moueantur secundum inclinationem, & uolenter. Tunc

T. com. 5.
primi de
Cælo.

Secunda
diuisio.

T. com. 10.

enim tractum mouetur velocius, quam si non esset extrinsecus trahens, vel pellens. Sicut, si aliquis existens sursum proieceret lapidem deorsum, iste lapis velocius mouetur, quàm si dimitteretur sibi ipsi, similiter, & si traheretur. Et pro tanto dicit Philof. quod etiam tunc violenter mouetur. Sed magis largè accipitur hoc vocabulum, violentus, in septimo huius quam in primo Ethic. vbi dicitur quod violentum est, cuius principium est ab extra nõ conferente vim passo, in tali enim motu confert vim; tam passum, quam exterius trahè, svel pellès. Alia diuisio potest poni, quod quidam est motus naturalis localis, & quidam progressiuus animalis, & de isto dicitur inferius.

Cap. Decimum.

VISIS diuisionibus motus localis, videndum est quid acquiratur per motum localem. Et primo dicendum est de illis, quæ mouentur in aliquo continente, sicut sunt omnia, quæ mouentur in motu recto, qualia sunt omnia, quæ mouentur infra spheram actiuorum, & passiuorum, & etiam omnia, quæ mouentur citra spheram vltimam alias continentem. De quibus dico quod talia mota localiter non acquirunt aliquam rem sibi inherens, quomodo forma substantialis est in materia, & calor in igne; sed tantum acquirunt locum ambientem; sed ista, quæ mouentur motu recto, acquirunt aliquem locum totalem. Corpora autem spherica, si mouentur circulariter, acquirunt alium locum partium, quamuis locus totalis sit vnus, & idem. Præterea contra opinionem Philof. est, quod quando aliquid mouetur, quod aliqua res sibi inherens, & per hoc aliquid acquiratur sibi: non enim quando aliquid mouetur localiter ad aliud, aliquid fit in moto, sed motum fit in aliquo puta in loco, vbi prius non erat. Et si dicas, si motum nihil habeat, quod prius non habebat, ergo non mouetur. Dico quod habet aliquid, quod prius non habebat, non tamen illud

habet sicut rem inherens sibi subiectiuè; sed sicut locum. Et si dicatur vterius, quod contradictoria non verificantur de aliquo successiuè, nisi propter aliquam destructionem alicuius, vel productionem, ergo si nihil nouum acquiritur, nec aliquid destruitur, non mouetur. Præterea si omnes res nunc sunt, quæ prius erant, & non aliq non est maior ratio, quod hoc sit in hoc loco nunc, quam prius. Dico ad primum, quod contradictoria possunt successiuè verificari sine omni destructione, & productione cuiuscunq; rei, per hoc solum, quod mobile mutat locum, & vadit de vno loco ad alium locum. Vnde eo ipso, quod corpus sine omnia alia re est in hoc loco, & prius non erat in hoc loco, possunt verificari contradictoria. Et si quæras, quid requiritur ad hoc, quod corpus sit in hoc loco, dico quod requiritur ad hoc, quod corpus sit, & quod ille locus sit, & quod nõ sit aliquod medium inter hoc corpus, & hunc locum, quod fit quandoq; per vnã vim mouentem, & quandoq; per aliam. Ex hoc patet ad secundum, quod quamuis omnis res sit quæ prius, & non aliq: tamen nunc est in hoc loco, quia mouens mouet ipsum ad hunc locum, & prius non, sic ergo dico quod per motum localem acquiritur solus locus, & non aliquod aliud, propter quod, & motus localis dicitur. Sed contra dicens, terminus ad quem est motus ponitur in Prædicamento vbi, ergo non acquiritur præcisè locus, cum sit in Prædicamento quantitatis. Dico, quod eo ipso quod est in genere vbi, non acquiritur per ipsum, nisi locus, quia illa, quæ sunt in Prædicamento vbi, significat loca, sicut patet inductiuè: nec est imaginandum secundum doctrinam Philof. quod quando aliquid est in loco, quod in corpore locato sit aliqua res derelicta in eo distincta à loco, sicut quidam imaginantur, quia eadem ratione ex locato dereliqueretur talis res in locante, & essent ibi duo Prædicamenta, quod non est verum. Verum ad hoc

Solutio
instantiæ.

3. cap.

Sermo de
re acqui-
sa per mo-
tum loca-
lem.

Instantia
contra pro-
priam sen-
tentiam.

hoc quod corpus fit in loco aliquo, nihil plus requiritur, nisi quod corpus fit, & locus sit; & non fit aliquod medium inter corpus illud, & locum, ergo frustra ponitur talis res derelicta in locato. Patet ergo ex dictis, quod quando aliquid mouetur motu recto, vel mixto: accipiendo ista vocabula, sicut accipiuntur in prima diuisione motus; locus acquiritur distinctus à priori loco, in quo mobile erat prius. Quando verò aliquid mouetur motu circulari: tunc est in eodem loco continuè, in quo prius erat, tamen alia pars loci correspondet continuè alteri parti moti; sed totum motum semper est in eodem loco, & per consequens totum motum nihil de nouo acquirit; sed quælibet pars acquirit locum continuè alium à priori loco, in quo prius erat. Vltimum aut mobile, quod non continetur sub aliquo corpore, quando mouetur, nihil nec secundum se totum, nec secundum partes acquirit: quia tamen aliquid acquireret si esset aliquod corpus ambiens, & etiam quia sue partes aliter respiciunt aliqua quiescentia in loco, & plus, & minus distant ab alijs quiescentibus, ideo verè mouetur localiter, non quia aliud acquirit; sed quia inter suas partes, & alia corpora quiescentia est alia, & alia continuè distantia localis. Tunc si dicatur, quod sicut per alterationem semper acquiritur, vel deperditur aliqua qualitas, sic per motum localem acquiritur, vel deperditur locus aliquis. Dico quod quantum ad hoc non est simile, quia nihil est alterabile, nisi quod potest recipere, vel deperdere aliquam qualitatem, sed bene aliquid extat mobile localiter, quàmuis non possit esse in loco propriè accipiendo locum; sed est locus aliorum, & locus diuersimodè respicit illa, quorum est locus, ideo verè mouetur localiter.

Cap. Vndecimum.

POSSUNT autem moueri omnia corpora localiter, & de corporibus

celestibus manifestum est secundum opinionem Philosophorum: quia quodlibet corpus celeste mouetur circulariter. Ista autem corpora inferiora moueri possunt, nisi fortè impediuntur propter defectum mouentis. Sicut si aliqua pars terre circa centrum propter defectum mouentis, quia si sibi nullum mouens debite approximatur, non mouetur, nec potest moueri, quia nunquam potest poni extra locum suum naturalem, & per consequens, nunquam potest moueri, nec naturaliter, nec violenter. Cætera autem corpora corruptibilia, siue partes essentielles, cuiusmodi sunt materia, & forma, siue partes integrales, cuiusmodi sunt partes integrales quorumcunque corporum, siue sint qualitates inhærentes subiectis, verè moueri possunt localiter quamuis aliqua moueantur per se, & aliqua non moueantur; nec per aliquam potentiam moueri possunt nisi ad motum aliorum. Quia motus nobis mouentur omnia, quæ sunt in nobis, quod verum est de motu locali: quamuis de alteratione non habeat veritatem: quia quocunque moto localiter omnia quæ sunt in ipso mouentur localiter; sed aliquo alterato non oportet omnia, quæ sunt in ipsa, alterari. Et est ratio diuersitatis, quia si aliquid sit in loco, omnia quæ sunt in ipso, sunt in loco, & quia ista non possunt separari ab illo, in quo sunt ipso mutante locum necesse est, & alia mutare loca, & per consequens mouentur localiter. Sed quamuis aliquod subiectum sit receptiuum qualitatis, non tamen omnia quæ sunt in ipso receptiuæ sunt illius qualitatis, & ideo alterato principio non oportet alia alterari.

Cap. Duodecimum.

NON solum ponitur motus ad vbi; sed etiam motus ad quantitatem, qui vocatur augmentatio, & diminutio, & non est aliquod nomen commune illis. Sed in primis est sciendum, quod augmentatio est

Pulere dubitationis pulcra solutio.

Sermo de motu in quantitate Augmentatio dupliciter dicitur.

Quomodo sphaera mouetur locum.

Quomodo vltima sphaera mouetur localiter.

est duplex, sicut, & diminutio. Nam quædam est augmentatio, quæ est per aduentum alicuius substantiæ, & ista solum conuenit animatis, secundum quod videmus animata crescere per aduentum materiæ facientis per se vnum cum materia præexistente, cum etiam aduenit noua forma. Alia dicitur augmentatio sine aduentu substantiæ; sed solum per hoc, quod aliquod mobile extēditur nunc magis, quam prius & tunc est maioris quātitatis. Et ista augmentatio non est, nisi rarefactio, & conuenit, tam animatis, quam inanimatis. Et eodem modo diminutio, quædam est per recessum alicuius partis substantiæ, quædam sine omni recessu partis substantiæ; sed per maiorem coartationē partium moti, quæ vocatur condensatio. Ista distinctione præuia, videndum est de vtraque augmentatione. Et primo de ea, quæ est rarefactio, de qua dico, quod secundum intentionē Phil. per talem augmentationem non acquiruntur aliquæ res, nec aliqua quātitas, nisi locus tantum, hoc est, quando aliquis sic augetur, vel rarefit, non acquiritur motu, nisi locus tantum, hoc est, quando aliquid augetur, illud rarefit sine aduentu rei inherētis; sed partes moti dilatantur, & extenduntur, & fiunt magis distantes, & occupantes maiorem locum, quam prius, & per consequens maiorem locum acquirunt: quia fiunt in maiori loco, sicut si terra vnus pugilli rarefiat ad quantitatem duorum pugillorum, non tamen deserendo locum priorem; sed acquirendo secum aliū maiorem locum habebit. Sed contra si aliquid rarefit, & nō acquiritur nisi locus, augmentatio ista non differret à motu locali. Item si illa sit augmentatio, & non est ad quantitatem: quia nulla quantitas acquiritur, nec ad qualitatem, ideo illa non magis est ad quantitatem, quam ad qualitatem; quia non erit plus quantitatis, quam qualitatis. Circa talium rationum solutionem, & similiarum: quia istis solutis alia soluentur, videndum est, quid sit quātitas; Secundo quomodo augmentatio est ad quantitatem. Tertio quomodo iste

Obiectio.

motus distinguitur à motu locali, ex quibus patebit solutio rationum. Quantum ad primum dico, quod secundum intentionem Phil. quantitas nō est res distincta à substantia, & qualitate, ita quod non est aliqua res media inter substantiam, & qualitatem, quæ sit subiectiuè in substantia, sicut multi moderni ponunt, & falsò imaginantur, & quod in substantia est quædam res media inter substantiam, & qualitatem, vnde dicunt, quod color est in superficie, sicut in subiecto immediato, & in substantia tanquam in subiecto mediato. Quod autem non sit talis res media omnimodo per rarefactionis naturam, nam si quando aliquid rarefit aliqua noua quantitas acquiritur, quæro: aut tota quātitas præcedens corrumpitur, aut tota manet, aut vna pars manet, & alia non. Sed si nullū istorū potest dici, sequitur quod nulla noua quātitas acquiritur, ergo cū rarefactione potest stare, quod noua nō acquiratur. Quod autem tota præcedens non manet, si noua quantitas acquiritur, ostendo: quia si manet, aut manet in eodem subiecto, in quo prius, & tunc duæ quātitates essent in eodē subiecto, vel vna migravit de subiecto in subiectum, quorum vtrunq; est impossibile apud Arist. Quod autem tota nō corrupatur patet. Primo: quia si sic, quādoque aliquid rarefieret, partes infinitæ secundū se totas distincte esset generatæ, & corrupte: quia ex quo sunt infinita instantia in quolibet istorū erit noua quātitas generata, & præcedens corrupta. Secundo, quia non apparet aliquod agēs, quod potest quantitatem præcedentem destruere, & sequentem generare, quia ex quo sunt eiusdem rationis, idem non potest esse corruptiuum vnus, & productiuum eiusdem rationis naturaliter. Tertio quia si sic, cum accidēs corrupatur ad corruptionem sui subiecti immediati, aliter migraret de subiecto in subiectū, sequeretur quod etiam omnes qualitates rarefacti corrumperentur: & continuè nouæ generarentur, cū tamen nullū agēs possit dari, quod posset tales qualitates gene-

Quid sit
quantitas.

Quod quā-
titas non
distingua-
tur à sub-
stantia, vel
qualitate.

generare. Verbi gratia si aer rarefiat, oportet secundū ista, quod tota quantitas sua corrumpatur, & per consequens corrumpentur omnes qualitates sue reales, & per consequens si postea habet consimiles qualitates oportet quod causetur de nouo, maximè si esset causatiuū aliarū qualitatum non conuenientiū suæ naturæ, & non sit aliquod agens approximatum, quod natum sit causare tales qualitates, patet ergo quod non tota quantitas corrumpatur. Quod autem nō possit dici, quod vna pars corrumpatur, & alia præcedens manet, patet. Primo quia non est maior ratio, quod vna pars corrumpatur, quam alia. Secundo, quia hoc dato, illa pars, cuius quantitas manet, non esset rarefacta, nisi accidēs migraret de subiecto in subiectū, vel ponerentur duæ quantitates in eadē parte subiecti. Tertio quia tunc aliqua qualitates, scilicet qualitates partis, cuius quantitas corrumpitur, corrumpentur, & nouæ generarentur. Sic ergo dico secundū intentionem Philosophi, quod quando aliquid rare fit nulla noua quantitas acquiritur, nec præcedens corrumpitur, sed illa eadem, quæ prius fuit, manet; sed tamē magis extenditur, & magis distant partes præcedentes, & dilatata: occupant maiorem locum, & ista quantitas est ipsamet substantia rei: nec ista quantitas est aliqua quantitas inherens rei substantiali, quia quantitas non est nisi res habēs partes distantes a parte, qualis est substantia: substantia enim habet partem distantem a parte, nec ad hoc quod partes substantiæ distent, requiritur nisi partes substantiæ, & causæ extrinsecæ facientes ipsas distare, & per consequens ad hoc quod distent, non requiritur aliqua res inherens eis. Eodem modo est de qualitate, quia qualitas habet partes situaliter distantes eo ipso quod partes substantiæ, distent, & istæ partes tam substantiæ, quam qualitatis quandoq; magis dilatantur, & quandoq; magis distant. Sed diceretur quod partes substantiæ non possunt distare nūc magis quam prius, nisi propter adueniens

eis. Dico quod non plus repugnat eis distare magis nūc quā prius, si nihil addatur eis. Et ita patet, quod propter rarefactionē non oportet ponere secundum opinionē Philosophi, quod in rarefactione sit acquisita noua quantitas. Item quod quantitas non sit alia res à substantia, & qualitate: patet per Philos. in Predicamentis, vbi dicit quod sola substantia est susceptiua contrariorū. Quod tamen nō esset verū, si quantitas distincta esset subiectum primum contrariarū qualitatum. Ex prædictis patet quomodo rarefactio potest poni augmentatio talis, quæ est ad quantitatem non quidem tanquam ad rem nouam acquisitam modo; sed ideo dicitur ad quantitatem, quia res quando rarefit, fit maioris quantitatis, hoc est, partes moti distantes, sunt magis distantes situaliter. Sed forte dubitatur quomodo potest quantitas maior esse eadem numero cū quantitate minori, maximè cum, quando aliqua sunt equalia eidem, inter se ipsa sūt equalia, & per consequens quantitas pedalis, & bipedalis si essent æquales vni quantitati, essent æquales inter se. Dico quod ista nunquam est vera, quantitas maior est quantitas minor, hæc tamen est vera, quantitas maior fuit quantitas minor, quia hoc non est aliud dicere, quam quod partes magis distant nunc quam prius, vel è conuerso. Similiter hæc est vera, quando cunq; aliqua sūt æqualia eidem quantitati, ipsa inter se sunt equalia. Hæc tamen est falsa, quæcunq; sunt talia quod vtrumq; eorum fuit æquale eidem quantitati, illa inter se sunt æqualia, vnde demonstratis duobus in æqualibus possibile est quod vtrumque illorum fuerit æquale eidem quantitati numero propter hoc quod eadem quantitas numero fuit aliquando maior, aliquando minor, hoc est partes aliquando magis distabant, aliquando minus. Et si dicas, si manet eadem quantitas, quæ prius, & quantitas, quæ prius erat pedalis ergo adhuc est pedalis quantitatis. Dicendum quod talis modus arguendi non valet,

valet, sed est fallacia figuræ dictionis. Ex prædictis patet quomodo augmentatio distinguitur à motu locali, quia in motu locali mobile non est maioris quantitatis, nec minoris in principio, quam in fine. In augmentatione verò mobile fit maioris quantitatis, hoc est, partes fiunt magis distantes. Sed quæres, nunquid mobile variat quantitatem. Dicendum quod hæc propositio, mobile variat quantitatem, potest habere duplicem intellectum, vnus est iste, mobile habet aliquam rem, quæ est quantitas, quam prius non habuit, & sic variat quantitatem, & iste intellectus est falsus. Alius est iste, partes moti magis distant nunc quam prius, & iste sensus est verus. Et similiter ista, mobile est nunc alterius quantitatis, quam prius, hoc est, mobile fit habens partes magis distantes nunc, quam prius, vel fit habens partes minus distantes. Per prædicta ad argumenta, quando dicitur quod rarefactio non differret à motu locali. Dicendum quod motus localis dupliciter accipitur, scilicet largè, & strictè; largè pro omni motu, quo acquiritur locus, & sic augmentatio, quæ est rarefactio, est motus localis. Aliter accipitur strictè motus localis, & tunc dicitur motus motus localis, quando aliquid mouetur localiter, & non fit maioris, vel minoris quantitatis, & sic augmentatio differret à motu locali. Ad secundum dicitur, quod ista augmentatio dicitur esse ad quantitatem, nõ nouam, sed quia mobile dum mouetur, fit maioris quantitatis, & ita aliter est ad quantitatem, & aliter ad qualitatem. Sic ergo patet quomodo rarefactio est augmentatio, & per ea patere poterit, quomodo diminutio est motus ad quantitatem, non quod in diminutione, quæ est condensatio, aliqua quantitas deperdat, ita quod aliqua quantitas destruat, sed quia partes rei motæ fiunt minus distantes, quam prius, sine destructione cuiuscunque rei, & ita tunc motum non perdit aliquam quantitatem sibi inhærentem, sed tantum perdit locum: quia fit in

Ad obie-
& onem.

minori loco quam prius: propter hoc quod partes eius fiunt minus distantes localiter quam prius: sine omni destructione cuiuscunque rei. Et oportet scire quod quando cumque dicitur quod partes fiunt magis, vel minus distantes, intelligitur de partibus distantibus non immediatis, &c.

Cap. Decimum Tertium.

DICTO de augmentatione quæ fit sine aduentu alicuius substantiæ. videndum est de augmentatione, quæ fit per aduentum alicuius substantiæ, quæ non conuenit qualitatibus, sicut rarefactio, sed conuenit solum substantiis. Et est sciendum, quod quado aliquid augmentatur, concurret ibi alteratio ad qualitatem, quæ alteratio est motus successiuus, vel potest esse, & concurret ibi inductio formæ substantialis in materia, & ita augmentatio, vt accipitur pro alteratione non differret à generatione substantiali largè accipièdo generationem. Vnde sciendum est, quod generatio substantialis accipitur dupliciter, scilicet largè, & strictè. Large dicitur generatio substantialis, omnis inductio formæ substantialis in materia, & sic augmentatio est generatio. Strictè dicitur generatio substantialis, quando fit aliquid totum per se existens, & non fit pars per iuxta positionem vnus iuxta aliud in moto totaliter, & sic augmentatio non est generatio, quæ fortè potest vocari aggregatio, sed fit pars, & tamen nõ iuxta aliam partem immediatè præcedentem, & ista augmentatio, siue generatio, non competit, nisi solum animatis, de quibus patebit inferius.

Sermo de
propria au-
gmenta-
tione.

Cap. Decimum quartum.

QUARTA species motus communiter dicti vocatur alteratio, quæ est motus ad qualitatem. Et quia ad aliquam qualitatem est motus successiuus; & ad aliquam non. Ideo vt videatur quod ad qualitatem, quæ est alteratio, est motus successiuus, oportet distinguere de qualitate.

Sermo de
alteratio-
ne.

In prædica-
mento qua-
litas.

tate. Et est sciendū quod sicut ponit Arist. in Prædicamentis quatuor sūt species qualitatū. Quædam est habitus, vel dispositio. Alia est naturalis potētia, vel impotentia. Alia est passio, vel passibilis qualitas. Quarta est forma, & circa aliquid cōstās figura. Sed præter istam diuisione potest poni alia diuisio qualitatū, quod quædam est qualitas sensibilis, quæ ab aliquo sensu particulari potest sentiri, cuiusmodi sunt, calor, frigus, color, sapor, & sic de alijs. Alia est autem qualitas, quæ non est sensibilis ab aliquo sensu particulari, cuiusmodi sunt ipse sensationes, quia ipsa visio oculi non potest videri, nec ab aliquo sensu sentiri. Sed talis qualitas est imaginatio interior, & actus appetendi, & intellectio, & volitio. Vtrum autem in inanimatis rebus corporalibus sit aliqua qualitas, quæ nō possit sentiri aliquo sensu particulari, patebit posterius. Oportet autē scire, quod alteratio, de qua est modo sermo, est motus successiuus, quo aliqua qualitas inherens subiecto acquiritur, vel amittitur, ita quod verè res noua acquiritur, si sit motus acquisitiuus, vel res antiqua deperditur, si sit motus deperditiuus. Sed oportet scire, quod alteratio accipitur dupliciter, large pro omni inductione qualitatū, vel deperditione, siue sit conueniens, siue disconueniens subiecto, in quod inducitur, siue successiuè, siue subito in subiecto inducatur, & sic aer alteratur, quando illuminatur, & sensus alteratur, quando actualiter sentit, & intellectus, quando intelligit. Aliter accipitur alteratio pro inductione successiuā alicuius qualitatū, vel pro dispositione inducente ad corruptionem subiecti, sicut aqua alteratur, quando calefit, quia illa calefactio dispositiua est ad corruptionem aquæ, & aer alteratur, quando desiccatur, vel infrigidatur. Aliæ

possent poni diuisiones
qualitatum, & alte-
rationis, de qui-
bus patere
potest ex di-
ctis.

POSITIS diuisionibus qualitatū, & alterationum, videndum est ad quas qualitates est alteratio, & ad quas non. Et primo est notandum, quod ad figuram non est motus, siue alteratio, quam conclusionem probat Phi. septimo Physic. Primo sic, subiectum alteratum denominatur à forma, ad quam est alteratio, sed figuratum non denominatur à figura, ergo ad figuram non est alteratio, maior est manifesta, minor probatur, quia de forma statuæ non potest dici quod denominet æs, & sic de alijs. Ad euidētiam istius rationis est primo videndum quid est figura. Secundo ad quam figuram non est alteratio. Tertio quomodo intelligenda est, & quomodo teneat ratio Aristot. Est autem sciendum quod figura non est alia res à substantia, vel qualitate, immo ipsa quantitas, siue sit substantia, siue qualitas est realiter ipsa figura, nisi forte propter aliquem modum significanti alicuius dictionis talis prædicatio impediatur, sicut figura æris non est alia res ab ære, nec figura albedinis est alia res ab albedine, & sic de alijs. Quod autem non sit alia res patet. Quia per solam separationem vnius rei ab alia: non fit noua res. Sed frequenter æs, vel lignum fit alterius figuræ per separationem partium ab ære, vel ligno, ergo non est aliqua res noua. Item per solum motum localem alicuius corporis non fit noua res in corpore, sed quandoquæ corpus fit alterius figuræ per solum motum localem partium, sicut patet de virga recta si curuetur, & de multis talibus, ergo tunc non fit noua res, & per consequens figura illa non est noua res. Item talis res noua non potest fieri ab aliquo agente, quia ibi nullum est agens, quod habeat virtutem producendi talem rem, sicut inductiuè patet. Item si ita esset, tunc ad figuram benè esset motus, quia res illa, quæ non potest

Ad quas
qualitates
si motus,
& ad quas
non.
T. com. 15.

Figura quid
sit, & quod
non distin-
guatur à re
si figurata.

induci in alia re, nisi successiue, verè est terminus motus, & ad ipsam est motus, sed quando res est vnus figuræ, non potest fieri alterius figuræ, nisi successiue, igitur, si esset ibi res noua, benè successiue induceretur, & per consequens secundum illam substantiam verè mouetur, quod est contra Phil. Dicendum est ergo, quod secundum Phil. figura non est talis res, secundum quod multi imaginantur. Ex quo patet quantum ad secundum, quod ad figuram non est alteratio, nisi quando aliqua qualitas noua inducitur in subiecto distincto realiter, vel deperditur. Aliquid autem quod est vnus figuræ fit alterius figuræ absque noui termini inductione, & antiqui destructione, igitur secundum figuram non est alteratio. Ex quibus quantum ad tertium manifestum est, quod tenet ratio Phil. nam quando aliquid alteratur, verè est ibi subiectum, quod est denominabile à forma producta, vel destructa, sicut quando aliquid dealbatur, verè est ibi subiectum denominabile ab illa albedine noua, & sic de aliis. Sed quando aliquid fit alterius figuræ non est ibi aliquod subiectum quod possit denominari ab illa re noua, cum nulla res noua sit ibi, igitur secundum figuram non est alteratio. Ex his patet quod ratio Phil. nihil probaret, si figura esset alia res noua adueniens subiecto: quia si ita esset, acciperet Phil. falsum; scilicet quod subiectum non est denominabile à tali figura, quia omne subiectum denominabile est à quolibet accidente suo: quia non est maior ratio quod debeat magis denominari ab vno, quam ab alio, igitur denominabitur à quolibet, vel à nullo, igitur si figura esset talis alia res, verè ab ea subiectum denominaretur. Et si dicis, quod non denominat, quia deficit nobis nomen denominatiuum, hoc non valet, quia tunc ratio Phil. non concluderet: nam propter defectum nominum non potest probari, quod secundum rem aliquam non sit motus, sicut si deficeret nomen denominatiuum albedinis, puta si non haberemus nomen ad denominandum subiectum ab albedine, se-

queretur, quod secundum albedinem non esset motus, quod est absurdum, modo ergo defectus nominum non tollit, quando secundum veritatem ad figuram sit motus; sed tantum facit, quod subiectum non denominatur à figura, & non quod ad figuram non sit motus, si sit talis res; sed hoc est, quia non sunt ibi due res, quarum vna inheret alteri, & hinc est, quod non habemus tale nomen denominatiuum, quia tale nomen vnum significat in recto, & aliud in obliquo. Et si dicis, si non sit ibi talis denominatio propter indiuisionem rerum, eadem ratione subiectum non predicaretur denominatiue de figura, cuius oppositum dicit Phil. Ex quo quidem enim forma statuæ non dicimus formam, neque ex quo figura pyramidis est, aut lecti, sed quidem denominatiue sunt, hoc est æneum illud, aut terretim, aut ligneum. Dicendum quod denominatio æquiuoce dicitur, vno modo largè pro predicatione, & sic accipit Phil. in predicta auctoritate, quod nomina subiectorum denominant figuras, id est predicantur de nominibus figurarum, & formarum, vt dicit Porphyrius, quod statua est ærea, & lectulus est ligneus. Aliter accipitur denominatio strictè, quando nomen denominatiuum significans duas res, vnā in recto, & aliā in obliquo inherentem tali rei importatæ per nominatiuum, predicatur de aliquo, & isto modo nomina subiectorum non denominant formas, & figuras, propter quod nomina quæ predicantur de substantijs, formis, & figuris, non predicantur de eis æqualiter; sed nomina predicantur equaliter de subiectis, & qualitatibus, quæ sunt illæ res. Vnde quando dicitur, quod statua est ærea, non intelligendum, quod hoc nomen, æreum sit ibi denominatiuum significans vnā rem in recto, & vnā aliam in obliquo; sed est nomen significans idem quod æs, & non aliud, & ideo benè dicitur, quod statua est æs, sicut statua est ærea, & propter hoc illud nomen, æs, non dicitur equaliter de hoc ære, & de hac statua; Conuenientius tamè dici-

T. com. 15.

dici-

Secundum
quam figu-
ram non
fiat altera-
tio.

dicimus, quod statua est ærea, quam æs, ad denotandū, quod æs non est statua per naturam; sed per artem, nō tamen per nouitatem alicuius rei, sed per diuersam situationem partium eiusdem æris. Sed si aliquod nomen prædicaretur de albo, siue de homine, siue de corpore, & albedine, illud æqui uocē diceretur propter definitionem corporum, & albedinis existentis in corpore, & hoc est, quod dicit Philof. vij. Phy. æs enim quod humidum esse, ac forte calidū dicimus, aut forte, & non solum sic, sed humidum, & calidum esse æs æqualiter dicentes passionē & materiam. Ex quo quidem ibi forma, & figura, & quod factū est equaliter non dicuntur cū figuris, quæ ex illo sunt, quæ autem alterantur cū passionibus æqualiter dicuntur. Vult dicere quod humidum, & calidum dicuntur de ære, sic dicendo, æs est calidum, æs est humidum, & non solum sic, sed è contra, quod calidum est æs, & humidum est æs. Sed si aliquod idem nomē diceretur de materia, & passione, idest, qualitate inherente, puta si hoc nomen, humidum, diceretur de ære, & humore, vt hæc esset vera, æs est humidum, & similiter ista, humor est humidus, hoc nomen humidū æqualiter acciperetur. Sicut hoc nomen album, equaliter acciperetur: quādo diceretur homo est albus & albedo est color albus. Sed subiectum formæ, & figuræ: & illud quod fit, non dicuntur equaliter cum figuris, idest, idem nomen non prædicatur æqualiter de statua, ære, & figura. Vnde in istis propositionibus, figura est ærea, statua est ærea, hoc metallum est æreum, non accipitur prædicatum equaliter, & pro diuersis, sed pro eodem supponit in omnibus istis propositionibus. Sed quæ alterantur cum passionibus æqualiter dicuntur, idest, si idem nomen prædicaretur de nomine alterati, & de nomine abstracto passionis, idest, qualitatis, secundum quam alteratur, æqualiter dicitur de eis, & pro diuersis supponit, sicut in istis, homo est albus, albedo est color albus, & idem esset, si vtraq, istarum esset in usu, homo est albus, albedo est al-

ba. Et ita patet quod si dicendo, statua est ærea, non est prædicatio denominatiua, strictè accipiendo prædicationem denominatiuam, scilicet, quando denominatiuū significat duas res. quarum vna in heret alteri; sed valet ista, statua est æs. Aliam rationem ponit Philosophus ad prædictam conclusionem. Quod perficitur, non alteratur, sicut homo, quando recipit finem, idest, formam substantialem, non alteratur, nec domus alteratur, quādo perficitur, scilicet cōsumatur, sed domus, quādo cōpletur quantū ad formā, puta quando operitur, recipit formā talē, igitur secundū formā talē non est alteratio. Et vocat ibi Phil. formam, quæ reperitur in artificialibus, & vult probare, quod secundum talem non est alteratio: quia illa fit, quando res artificialis fit, sicut quando domus, vel statua, vel lectulus fit, vel aliquid huiusmodi, igitur si non alteratur aliquid per hoc quod fit ita, hoc est, nō alteratur aliquid per hoc quod fit domus, vel statua, vel lectulus, vel huiusmodi aliquid, & per consequens secundum talem formam, & figuram nō est alteratio. Sed rationes istæ omnes fundantur in hoc, quod figura talis, & forma non est res distincta realiter à re naturali, vel à re, quæ quandoq, est vnius figuræ, quandoquæ alterius. Ex prædictis patet quod nō tantum ad figuram, & formam non est alteratio, quæ est motus successiuus, sed nec etiā alteratio, quæ est inductio cuiuscunq; qualitatis, sed omnes figuræ, & formæ tales fiunt solum per motum localem, quāuis ne nunquam motus localis sequatur alterationem secundum qualitates, vt vult Philof. vbi prius.

Cap. Decimum sextum.

AD manifestationem prædictorum ponentur quædam obiectiones, ad quas expedit respondere. Videtur enim quibusdam, quod figura sit alia res à figurato. Primo, quia subiectum formæ distinguitur à forma, sed æs est subiectum formæ, & figuræ, ergo &c. Secundo illud ex quo fit aliquid, distinguitur ab illo, quod fit,

An figura sit res distincta à figurato.

fit, sed ex ære fit statua, igitur æs non est statua, nec statua est æs. Tertio, quia superior dicitur quod corpus fit alterius figure igitur primo est vnus figure, & posterius est alterius figure, & per consequens vna figura succedit alteri, sed nihil succedit sibi; pñ, igitur illæ figure distinguntur, & per consequens non sunt eadem res cum figurato. Ad primum istorum dicendum est, quod secundum viam Phil. hæc locutio est impropria, æs est subiectum forme, & figure, & etiam quælibet talis, æs est materia statue, lignum est materia lectuli, quia per tales intelliguntur tales, æs fit forma, æs fit statua, lignum fit lectulus, vel lignum fiebat lectulus, & sic de aliis. Sunt autem vsitate tales locutiones propter aliquam similitudinem subiecti respectu forme, & æris, vel rei naturalis respectu formæ, vel statue: sicut enim subiectum supponitur formæ, quam recipit, & postea recipit, sic res naturalis prius est lignum, vel æs, quam fiat statua. Similiter sicut potest non recipere subiectum formam, ita æs, aut lignum potest non esse statua, non per alicuius rei destructionem, sed per solam diuersam partium situationem, & propter consimiles similitudines dicitur, quod æs est subiectum, vel materia statue, sicut homo dicitur, quod est subiectum albedinis, & materia est materia compositi. Ad formam autem argumenti, quando dicitur, subiectum forme distinguitur a forma, concedo. Æs est subiectum forme, & figure. Dico quod hæc est distinguenda penes secundum modum amphibologie, quia si sumatur proprie, est falsa, & tunc est discursus bonus. Si sumatur improprie, vera est, sed tunc non valet discursus non plus quam valeret, quam si propositio, quæ per ipsam intelligitur, poneretur loco eius. Ad secundum per idem, quia ex ære dicitur fieri statua, quoniam æs fit statua. Nec aliud intelligunt loquentes recte, quando dicunt, quod ex tali re naturali fit res artificialis, nisi quod res naturalis fit artificialis, sicut lignum fit lectulus, & æs fit

statua, sine omni nouitate rei, sed solum per diuersam partium situationem, vel propter partium ablationem, vel propter diuersam congregationem, & debitam approximationem. Ad tertium similiter dicitur, quod hæc est figuratiua locutio, corpus fit alterius figure nunc, quam prius, quia per istam intelligitur ista. Corpus, quod erat triangulare, vel quadrangulare, fit pentagonum, vel hexagonum, non quod sint ibi successiue aliquæ res, quæ sint alterius figure; sed quia primo res est triangularis, & postea quadrangularis propter solam diuersam situationem partium. Quod accidit ex solo motu locali partium, sicut eadem res, quæ est primo recta, postea fit curua propter solum motum localem, quo partes appropinquantur, quæ primo distabant in rectum quantum poterant abique hoc quod de nouo fieret aliquid, & ita in rei veritate vna figura non succedit alteri, nec sunt ibi diuersæ figure successiue, quia illa eadem figura, quæ primo est triangularis, postea est quadrangularis, vel è conuerso. Sic sicut illa res, quæ primo est rectitudo, postea est curuitas, & è contra, sine omni nouitate, & diuersitate rei. Dicitur tamen secundum communem modum loquendi, quod sunt diuersæ figure, quia eadem res est aliter, & aliter figurata, sed sine nouitate rei inherens, licet non sine motu locali partium eiusdem rei. Et si quis quomodo figura est in quarta specie qualitatis, ex quo non distinguitur a re figurata, quæ est in genere substantie. Respondeo secundum Aristot. quod nihil prohibet eandem rem esse in diuersis Prædicamentis, idest nihil prohibet eandem rem significari per prædicabilia diuersorum Prædicamentorum. Et ideo ista nomina, triangulus, quadrangulus, circulare, & huiusmodi sunt in Prædicamento qualitatis quantumcunque significant rem de genere substantie, & illam rem quæ est figurata, &

Quomodo eadem res fit in diuersis prædicamentis.

& illa eadem res figurata significatur per prædicabile in genere substantiæ, & per prædicabile in genere qualitatis. Et si quæras tunc quare plus est vnum prædicabile in genere substantiæ, quam aliud, ex quo omnino idem significant. Dicendum, quod ideo vnum illorum est in genere substantiæ, & aliud in genere qualitatis: quia per vnum illorum respondetur ad quæstionem factam per quid de individuo substantiæ, & per aliud respondetur ad quæstionem factam per quale accidentaliter eodem demonstrato individuo. Si enim quæras de aliquo ligno quid est, conuenienter respondetur substantia, planta, & corpus. Si autem quæras, quale est, conuenienter respondetur, quod quadratum, vel rotundum, vel triangulare, & huiusmodi. Et si quæras adhuc, quare plus per vnum respondetur ad interrogationem factam per quid de individuo substantiæ, quam per aliud. Dicendum quod ideo per vnum respondetur conuenienter ad quæstionem factam per quid de individuo substantiæ, quia illud significat tale individuū qualitercunq; situentur partes eius, sicut qualitercunq; situentur partes ligni, semper dum ipsū est in rerū natura, significatur per ly substantia, & per hoc nomē, corpus, & sic per alia prædicabilia in genere substantiæ. Sed per hoc nomen quadratū, non significatur, nisi partes taliter situentur, quia si aliter situaretur, quando mouetur localiter, statim cessaret significari per hoc nomē, quadratū, quātūcunq; ipsum manet in rerū natura, & ideo vnum prædicatur cōtingenter, & aliud necessario, & etiā per vnū cōuenienter respondetur ad quæstionem factam per quale, & per aliud ad quæstionem factam per quid. Quod accidit ex hoc, quod partes possunt diuersimode situari: vnde si nō haberet partes, non posset esse talis distinctio prædicabiliū significantiū eandē rem de genere substantiæ; propter quod est impossibile, quod diuersa prædicabilia diuersorū Prædicamentoꝝ importēt eandē rem indivisibilem, nisi alterū illorū aliam rem, præter rem indivisibilem,

importet, quod fortè esse potest de istis prædicabilibus in genere qualitatis, sed hoc nō est necessariū ad propositū saluandū.

Cap. Decimum septimum.

NON solum autē nō est alteratio secundū formā, & figurā, sed nec est alteratio secundum habitus, sicut probat Phil. vij. Phy. Ad quod faciliter intelligendū oportet cōsiderare, quod habitus quidā est corporalis, quidā spiritualis. Corporalis vero dupliciter dicitur. Quidā enim sumitur vnus numero, sicut habitus derelictus n aliquo organo ex frequentatibus actibus, sicut patet in cātore, cui ex frequentatis actibus cantādi, derelinquitur cantori quædam habitus in organo ad benè cantandum, qualis nō habetur sine habitu cantandi. Quidā autē est habitus corporalis, qui nō simpliciter est vnus nūo, ad modū, quo hæc albedo, vel hæc nigredo est vna numero, sed est aggregatio multorum, quibus habitus dicitur habēs se habere benè, vel male, & sic sanitas dicitur habitus, quia est debita proportio humorū. Et pulchritudo dicitur habitus, quæ est debita proportio membrorū cū sanitate corporis. Eodē modo egritudo, & infirmitas dicitur habitus. Et similis distinctio potest dari de habitu spirituali. Dicuntur autem omnia talia esse in Prædicamento qualitatis, quia per omnia talia respondetur ad interrogationem factam per quale de individuo substantiæ. Si enim queritur qualis est Alexander, cōuenienter respondetur, pulcher, vel turpis, sanus, vel eger. Similiter spiritualis habitus potest accipi dupliciter, scilicet strictè, & sic est tāum in intellectu, secundū vnā opinionem. Aliter large, sic est in parte sensitua: quāuis in rei veritate sit corporalis, & extensus. Habitus autē, qui est in anima intellectua, subdividitur: quia quidam est intellectualis, & quidā est moralis. Similiter forte potest diuidi habitus in parte sensitua, quia secundum aliquos quidam est apprehensivus, & quidam appetitivus. Oportet autem scire, quod præter habitus ponuntur quidam actus distincti ab habitibus, tam

Y. com. 17.
Ad habitus non est motus.

Habituum distinctio.

tam in parte sensitiva, quā intellectiva. Et sunt quidā actus cognoscitivi appetitivi, ex quibus generatur habitus . Et de his omnibus dictum est sigillatim, quomodo secundum ea est alteratio, & quomodo nō. Sciendum est igitur quod secundum habitum, qui est debita congregatio multorum non fit vniuersaliter alteratio, quia omnis alteratio est per inductionē, vel abiectionem alicuius qualitatis a subiecto suo; sed possibile est, quod subiectum denominetur secundū talem habitum absq; alicuius qualitatis, vel inductione, vel abiectione per solam separationem partium . Aliquis enim existens pulcher potest fieri turpis per solam partis abscissionem, si enim a tali auferatur nasus, vel oculus, vel pes, fiet turpis, & tamē nulla est ibi qualitatis inductio, nec alicuius qualitatis abiectione, nisi illa, quę est in illo membro abiectione, ergo potest fieri turpis, vel sanus, vel æger sine tali qualitate adueniente sibi, vel recedente, ergo secundum talem qualitatem nō est alteratio vniuersaliter, hoc est, quod realiter potest fieri aliquis pulcher, vel turpis, sanus, vel æger sine tali qualitate adueniente, vel recedente, propter quod potest de nouo talis predicatio verificari sine alteratione, & secundum hoc tenet ratio Philof. quia talis habitus sunt ad aliquid, sed ad aliquid non est alteratio, ergo &c. Et debet ista ratio sic intelligi, quod quando aliquid est ad aliquid, ita quod non significat in obliquo qualitatem informantem subiectum, tale predicatum potest de nouo verificari de subiecto sine alteratione, sed tales habitus, id est talia nomina, secundum quę respondetur ad interrogationem factam per quale de aliquo individuo substantię, sunt ad aliquid, quę significant aliquid aliud in obliquo præter qualitatem informantem subiectum, sicut pulchritudo significat in obliquo membra, vel aliquid tale, quod non est qualitas informans subiectum, ideo non est necesse, quando de aliquo verificatur illud de nouo alterari . Et est aduertendum, quod aliquid dicitur

ad aliquid dupliciter . Aliquod enim nomen dicitur ad aliquid: quia sibi semper potest adiungi aliquis casus obliquus, & tale propriè est ad aliquid, sicut Pater, Filius, & huiusmodi. Aliquod dicitur ad aliquid aliter, quia in eius diffinitione ponitur aliquod nomen, quod est primo modo ad aliquid, & sic pulchritudo est ad aliquid; quia in eius diffinitione exprimitur quid nominis ponitur tale nomen, quod est primo modo ad aliquid, sicut, si diffiniatur pulchritudo sic . Pulchritudo est elegans dispositio membrorum, &c. ibi enim ponitur ly membrorum, quod est obliquus casus huius nominis membrum, quod primo modo est ad aliquid, quia si aliquid nullius est membrum, non est membrum, & sic est de sanitate, & huiusmodi, & ista ratio tantum valet de ad aliquid primo modo dicto, sicut de ad aliquid secundo modo dicto, & hoc sufficit ad rationem Philof. Oportet autem scire quod quamuis non sit necesse, quod semper, quando aliquid fit pulchrum, vel sanum, vel ægrum, & huiusmodi, quod tale semper alteretur, siue secundum se, siue secundum partes tamen possibile est, quod aliquid tale alteretur, quando aliquid tale fit turpe, vel pulcrum, &c. Et quandoquē quidem est alteratum secundum totum, & quandoquē secundum partem tantum . Et ista potest esse alia ratio, quare secundum tales habitus non dicitur alteratio, quia sicut per alterationem partis totum dicitur esse tale, & possibile est esse quod totum dicatur tale propter alterationem partis tantum, & non per totius alterationem dici tale, ideo non est necesse alterari illud, quod denominatur secundum talem alterationem . Qualiter autem aliquid potest fieri sanum, vel ægrum sine alteratione non pertinet ad præsens negocium; sed magis ad medicinam . Ex prædictis patet, quod secundum talem qualitatem nō est necesse, quod sit alteratio, nec subita, nec successiva, licet quandoq; tale etiam alteretur alteratione successiva .

Ad aliquid esse dupliciter .

Cap. Decimum octauum.

SIMILITER secundum habitus corporales, qui non sunt sic aggregati ex diuersis, sed quilibet istorum est per se vnus, non est necesse fieri alterationem. Accipitur enim habitus largè pro omni eo, quod per assuetudinem actuum aliquid redditur habilis, & facilius ad actus consimiles, sicut aliquis per assiduitatem scribendi, vel cantandi, vel saltandi redditur aptior, vel promptior ad scribendum, cantandum, vel saltandum, & sic de consimilibus. Et secundum tales habitus non est necesse alterari: quia taliter potest aliquis habituari, quandoq; per alicuius indispotionis amotionem, sine omni qualitate adueniente, & per consequens non est necesse tale alterari. Si tamen aliqua qualitas superueniat qualitercumq; necesse esse illud cui aduenit alterari, vel subito, vel successiue: & ideo non intellexit Phi. quod quandoq; aliquo d subiectum fit tale, quod illud non alteratur; ideo quandoq; alteratur etiam successiue, sicut actus, quo acquiritur talis habitus, est successiuus: nec est mirandum quod secundum qualitatem in prima specie qualitatis sit motus, & alteratio: nam Phi. in Prædicamentis eandem qualitatem ponit, tam in prima specie qualitatis, quam in tertia; sicut exemplificat de frigiditate, & calore, secundum quæ manifestum est esse alterationem &c.

Cap. Decimum nonum.

RESTAT videre an secundum actus cognitionis appetitionis, tam partis sensitivæ, quam intellectivæ sit alteratio. Et dicendum quod secundum tales actus est alteratio largè accipiendo alterationem, pro quacunque, scilicet inductione cuiuscunque qualitatis, quod probari potest ratione, & auctoritate. Ratione quidem. Quandoq; in subiecto aliquo inducitur vera qualitas distincta realiter à subiecto, est vera alteratio, sic accepto vocabulo. Sed quando anima sensitiva cognoscit, vel appetit aliquid, inducitur qualitas distin-

cta realiter à subiecto, ergo ibi est alteratio: maior patet, minor probatur, nam talis actus cognoscitiuus, vel appetitiuus est vera qualitas, quod probo sic. Perfectio cuiuslibet perfectibilis est forma substantialis, vel accidentalis. Sed actus cognoscitiuus, vel appetitiuus est perfectio animæ sensitivæ, vel intellectivæ, ergo est forma substantialis, vel accidentalis, & non est nisi qualitas: constat igitur propositum. Secundo sic, potentia sensitiva aliquid recipit ab obiecto, & non nisi sensationem, ergo sensatio ibi recipitur, & non recipitur ibi, nisi qualitas, & per consequens sensatio est qualitas. Quod autem potentia sensitiva aliquid recipiat manifestum est: quia si nihil reciperet, non plus diceretur sentire nunc, quam prius. Et ita actus est qualitas, & per consequens eadem ratione quilibet alius actus est vera qualitas. Item actus animæ est principium alterationis corporalis in corpore, sicut patet per experientiam, quæ alteratio non fieret nisi præexistente illo actu, igitur est ibi aliquid aliud, quod prius non erat, & non substantia, igitur qualitas. Confirmatur quia actus amoris est vera qualitas, igitur eadem ratione quilibet alius actus est vera qualitas, antecedens probatur, quia impossibile est contradictoria successiue verificari, nisi propter aliquam mutationem subiecti, vbi sola transitio temporis non sufficit ad talem successionem veritatis, sed possibile est aliquem qui prius non dilexit aliquem, nunc diligere, ita & per consequens successiue verificantur contradictoria, & non sufficit sola transitio temporis, igitur est alia mutatio, & non localis, manifestum est, nec augmentatio, nec diminutio, nec generatio, nec corruptio, constat igitur quod est ibi aliqua alteratio, ita quod aliqua qualitas acquiritur, vel perditur; sed nulla nisi actus amoris: igitur ille actus est vera qualitas, & per consequens est ibi alteratio, sic accepto vocabulo pro inductione qualitatis. Idem patet auctoritate Phi. secundo de anima tex. com. 54. dicentis. Sensus autem in moueri

si: omni
sensatione
atq; appe-
titione fit
nova quali-
tas in ani-
ma.

Ad habitus
spirituales
non fit mo-
tus.

moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est, videtur enim quedam alteratio esse: arunt autem quidam, & simile a simili pati, hoc autem quomodo possibile, aut impossibile, dictum est in vniuersalibus, pati igitur (cum non simile sit passum) simulantur, & est illud vt illud. Ex hac auctoritate patet, quod quando sensus sentit, patitur, & si nihil reciperet, non diceretur pati, ex quo liquet, quod sensus aliquid recipit, & non nisi qualitatem, igitur &c. Dicendum est igitur, quod quilibet talis actus est vera qualitas inherens subiecto, & ideo illud subiectum vere alteratur, sed non est necesse vt alteretur successiue, quonia in instanti, & sine successione causatur actus in partibus sensitua, & intellectua. Et si queratur, nunquid est ibi alteratio, que est a contrario in contrarium. Dico quod aliter dicendum est de parte sensitua, & aliter de parte intellectua, pars enim sensitua nunquam alteratur ab aliquo actu cognitio ad actum cognitium contrarium quia actui sensituo nullus actus contrariatur, sicut visioni albedinis nullus actus contrariatur, quia si aliquis sibi contrarietur, aut esset actus respectu albedinis, & certum est quod talis sibi non contrariatur, aut actus respectu nigredinis, qui etiam actus non contrariatur sibi, quamuis enim albedo, & nigredo contrariantur, visiones tamen earum non contrariantur. Actus tamen appetitiuus vnius obiecti forte contrariatur actui appetitiuo eiusdem, vnde quandoq; animal brutum aliquod sensibile prosequitur, quod postea fugit, quod forte sine contrariis actibus appetendi esse non potest: sed in parte intellectua dico, quod potest esse alteratio a contrario in contrarium. Distinguendum tamen est de actu intellectiuo cognitio, quia quidam est respectu complexi, & quidam respectu incomplexi. Quantum ad primum dico quod cum aliqui actus respectu eiusdem obiecti sint complexi, sicut actus errandi, & sciendi circa eandem conclusionem, & similiter actus credendi, & actus dubitandi. Et manifestum est quod illud quod

quandoq; quis dubitat, postea credit, & similiter eandem conclusionem, circa qua primo errat, postea scit, talis alteratur de contrario in contrarium, & per consequens tales actus sunt contrarii. Similiter eidem conclusioni vere potest quis primo dissentire, & postea assentire, & e contra, & per consequens vere alteratur a contraria qualitate in contrariam qualitatem: illa tamen alteratio non est successiua, sed subita, ad modum, quo vna forma substantialis succedit alteri subiecto, & non successiue. Quantum ad actum incomplexum, dico quod actui incomplexo non est aliquis actus contrarius, quia vnus actus non succedit alicui sibi contrario, & per consequens non est tunc alteratio ex contrario, ergo, &c. Sed quantum ad actum voluntatis dico, quod est ibi alteratio ex contrario, sicut amor, & odium contrariantur, & potest aliquis mutari ab actu odiendi ad actum amandi, ideo oportet scire, quod quandoq; potest fieri talis alteratio ex contrario, tamen hoc non est necessarium. Vnde quandoq; pars intellectua tam ad actus cognitionis, quam ad actus voluntatis potest alterari tam ex contrario, quam ex non contrario. Vnde quandoq; intellectus alteratur ad actum sciendi, ab actu errandi, vel dubitandi, contrario precedente immediate, & tunc ex contrario alteratur, & quandoq; tali actu non precedente immediate actum errandi, & volendi, & tunc ex non contrario. Similiter quandoq; anima intellectua mutatur ad actum amandi, seu volendi precedente immediate actu odiendi, vel nolendi, & quandoq; tali actu non precedente immediate, & tunc ex non contrario. Et si queras, an talis alteratio possit esse successiua. Quatum ad hoc videtur mihi quod proportionabiliter dici debet de alteratione secundum tales actus, & de alteratione secundum lucem, vnde sicut lucidum quod prius tenebrosum fuit, subito illustratur, & tamen potest successiue augeri propter successiuam approximationem illustrantis, ita potest aliquis actus subito introduci, &

tamen

An alteratio in spiritualibus sit a contrario in contrarium.

tamen postea continet augeri, sicut totum lumen subito introducit sine omni posteriori augmentatione, seu intensione, nulla mutatione facta circa illuminans, seu illustrans, & illuminatum, ita totus actus tam potentie sensitivæ, quam intellectivæ simul inducitur, vel producitur sine augmentatione sequenti, nisi fiat aliqua variatio in causa, vel in causis efficiētibz actum. Sed tamen ab ista regula excipitur actus voluntatis, qui propter voluntatis libertatem, sine omni alia mutatione, potest augeri, vel intendi.

Cap. Vigésimum.

QVIA ex actibus generatur habitus per Arist. secundo Ethic. Ideo viso quod secundum actus est alteratio, videndum est an secundum habitus, sit alteratio, vel dicatur aliquid alterari. Unde ad presens dicendum est, quod habitus accipitur dupliciter. Vno modo precise pro aliquo derelicto ex actu cognoscitivo appetitivo, vel sensitivo, vel intellectivo. Sicut ex actu cognoscendi frequenter aliquid, derelinquitur quedam inclinatio, siue habitus, qua aliquis facilius cogitat illud, quam si nunquam cogitasset. Aliter accipitur habitus pro omni dispositione, qua aliquid habilitatur ad bene, vel male faciendum, & sic virtus, & malitia dicuntur habitus. Secundum igitur quod habitus accipitur primo modo, dicendum est, quod secundum habitus est alteratio, accipiendo alterationem pro omni acquisitione, vel inductione qualitatis distincte, vel disparate a subiecto. Quod autem habitus sit qualitas distincta ab actu, & a subiecto, patet ex hoc. Quando aliquid potest in aliquem effectum, in quem prius non poterat, habet aliquid, virtute cuius potest nunc in talem effectum, quod prius non habuit, nec sufficit motus localis, quando non potuit in eundem effectum, nec fuit aliquod impedimentum amotum, vel aliqua causa alia efficiens approximata, quorum neutrum potest poni in proposito, sed post frequentatum actum potest aliquis in

aliquem effectum, in quem prius non potuit, igitur nunc habet aliquid, quod prius non habebat, vel est aliter motum, sed hoc secundum non impedit, ut suppono; ergo habet aliud, quo potest exire in illud, & illud non est substantia, manifestum est, ergo est qualitas, & illud voco habitum. Et ita est aliqua qualitas, quæ prius non erat, & ideo alteratur. Sed accipiendo habitum secundo modo, scilicet pro malitia, & virtute: dico quod secundum Philosophum secundum malitias, & virtutes non est alteratio, quæ conclusio sic debet intelligi, quod quando aliquis fit virtuosus, vel malitiosus, aliquando redditur promptus, vel inclinatus, vel inclinabilis ad bene, & virtuosè, vel ad male, & vitiose agendum, & sic propter hoc non alteratur, quamvis ibi aliquid alteretur, quod si non alteraretur, non redderetur inclinatus ad bene, seu vitiose agendum. Ad cuius evidentiam est sciendum, quod propter varias dispositiones, & qualitates corporales inclinatur aliqui ad bene, vel male operandum, propter quod aliquis magis inclinatur ad iracundiam, & incontinentiam, & intemperantiam in hyeme, quam in æstate. Similiter ad multos actus laudabiles, vel culpabiles aliter inclinatur, tam habitantes in regione excessivè frigida, quam in regione excessivè calida & habitantes in regione temperata. Secundum conjunctionem etiam corporum celestium, & planetarum homines ad actus laudabiles, vel vituperabiles diversimodè inclinatur. Ex quibus igitur multisque alijs experimentis manifestum est quod propter diversas qualitates corporales animalia rationalia ad bene, vel male operandum diversimodè inclinatur absque hoc, quod fiat aliqua alia alteratio, præter alterationem, quæ est secundum sensibilem qualitatem, propter quod est ibi alteratio secundum qualitatem illam, vel acquisitam, vel deperditam ipsis, ut propter caloris diminutionem in eis primo inclinabantur

Quomodo sit audiendum quod secundum virtutes, & malitias non sit alteratio.

Cap. 1.

Habitus dicitur dupliciter.

K ad

ad actus intemperantię, & postea inclinatur ad actus temperantię, & similiter dicendum est de aliis, igitur præter alterationem illam, non est necesse aliam ponere ad hoc quod aliquid reddatur ad statim benè, vel male operandum; propter quod secundum virtutem, & malitiam non est distincta alteratio ab alteratione secundum qualitatem sensibilem, sed ex hoc, quod alteratur secundum qualitatem sensibilem, & corporalem, fit aliquis virtuosus, vel maliciosus, aut fit inclinatus ad virtuosè, vel vitiosè agendum, & hoc intendit Philof. quando dicit septimo Phy. Fit quidem cum quidem alteratur, est acceptio &c. Vult enim dicere quod tunc fit remotio malitię & receptio virtutis, cum quidam alteratur, aut cum aliqua pars corporis, puta cor, epar, ft machus, vel aliqua alia pars corporis, quæ est principium operationis, vel organi, sicut quando instrumentum operationis virtuosè, alteratur secundum qualitatem corporalem, & sensibilem, fit receptio virtutis, & redditur aliquis pròptus ad agendum virtuosè, vel malitiosè, tamen non alteratur ille aliqua alteratione, præter illã, quæ est secundum sensibilem qualitatem, & secundum virtutem, & non alteratur nisi solum alteratione, quæ est secundum qualitatem corporalem, & hæc est intentio Arist. Et sufficit quomodo ad virtutes, & malitias nõ est alteratio; scire autem quomodo virtus est quedã perfectio, & quando cõtingit in voluptatibus, & tristitiis, & alia, quæ tangit Philof. vbi prius, magis spectant ad scientiam moralem .

Cap. Vigessimum primum .

PARS autem anime secundum Arist. nõ alteratur secundum habitus intellectio- nis, quod non est absolute intelligendum, quasi negaret omnem qualitatem posse acquiri de nouo in intellectu, hoc enim videtur cõtra rationem, & auctoritatem. Primo dico cõtra rationem, quia sicut probatum est prius, actus, tam appetitiuus, quam cognoscitiuus intellectus est qualitas existens in intellectu, igitur est ibi qualitas . Similiter

ex actibus intellectus derelinquitur aliquid inclinans ad actus cõsimiles, sed illud vocatur habitus, igitur habitus est qualitas & per cõsequens ibi est alteratio large accepto hoc vocabulo. Similiter auctoritate Phil. qui dicit in 2. de Anima : quod hic qui fit sciens actuatus per doctrinã alteratus est, & multum ex cõtrario mutatus in habitum, patet igitur, quod qui per doctrinam aliquid de nouo adiscit vere alteratur, & ita nõ est intentio Phil. negare omnem alterationem in parte intellectiua . Dicitur autem Aristot. potest intelligi multis modis, vno modo secundum opinionem ponentium intellectum incorruptibilem, quod in parte intellectiua nõ est qualitas corruptiua substantię . Alio modo potest intelligi secundum opinionem Philosophorum, qui posuerunt intellectum præhabere scientiam, & illo modo est possibile, & per consequens secundum tales habitus nõ alteratur, quid de nouo . Tertio modo, quod alteratio nõ esset prius in parte intellectiua: sed sequitur alterationem corporalem, & eam præsupponit. Quarto quod ibi nõ est alteratio successiua, sed tantum subita. Quinto, quod sæper intellectus diuersimodè denominatur alteratus, imo possibile est, quod intellectus primo fit verus, & postea falsus, sine omni alteratione, & quod possit esse sciens, & postea non sciens, large accipiendo sciens. Similiter si credis Sorte sedere, quando sedet, nõ erras, sed scis sic accipiendo scire pro alicui herere, sicut dicuntur illa sciri, quæ testimonio aliquorum adiscimus. Si tamẽ habes illam adhesionem Sorte surgente, sis errans, & ita de facto erras sine omni alteratione, sed propter solam mutationem Sortis, & per consequens non oportet, quod aliquis ad hoc quod fiat de nouo sciens alteretur, & in hoc fundatur ratio principalis Phil. quæ talis est; sciens est ad aliquid, sed ad aliquid nõ est alteratio, ergo &c. Sciens enim sæper dicit verum in obliquo, nihil enim scitur nisi verum, & ideo est ad aliquid, propter quod non est alteratio ad scientiam, seu secundum scientiam . Secunda ratio Phil. quæ probat ad scientiam non esse per se motum duplici-

T. com. 56.

ter

ter fit. Vno modo sic, ad illud, quod præsupponit quietem non est motus, sed scientia, & prudentia præsupponit quietem, ergo &c. anima enim quiete cedit à laboribus, & angustiis, & tribulationibus fit prudens, quæ ratio, quæ modo sic intelligenda, patuit 7. Phy. Secundo modo fit sic ratio, ad illud, quod præsupponit motum aliorum sensuum, non est primo motus, sed sic est de scientia, igitur non est respectu scientiæ alteratio in anima intellectiva, sed præsupponit alterationem in corpore, vel in sensu; vniuersaliter enim verum est, quod nunquam mutatur nouiter pars intellectiva ad aliquem habitum, nisi prius aliqua alteratione alia in aliquo facta sit, quod qualiter fiat in tractatu de anima habet videri. Hoc autem puto esse de mente Arist. quod actus, & habitus acquisiti ex actibus sunt quædam qualitates inherentes, & per consequens secundum easdem anima alteratur, large accipiendo alterationem, pro inductione cuiuscumque qualitatibus distincte à subiecto &c.

Cap. Vigésimum secundum.

SUBIECTVM alterari secundum qualitates sensibiles non potest aliter, quam per experientiam probari. Vnde per experientiam scimus, quod aliquid de calore alteratur ad frigus, & è conuerso, & similiter de albedine ad nigredinem, & è conuerso, & sic de aliis consimilibus qualitatibus. Et secundum illas qualitates non solum est alteratio qualiscumque, sed est secundum eas successio, & alteratio, quæ est de contrario in contrarium, sicut de dulcedine ad amaritudinem, & de albedine ad nigredinem. Sed de ista alteratione est vna difficultas specialis, quæ in aliis motibus, & mutationibus non habet locum. Est autem difficultas hæc.

Quando aliquid alteratur de contraria qualitate in contrariam qualitatem, an simul expellantur, aut vna qualitas introducatur in alia, ita quod illæ qualitates secundum gradus remissos simul maneant. Et videtur aliquibus, quod sic, pro quibus posunt adduci rationes, & auctoritates. Dicit

enim Phi. vj. Physic. omne quod mouetur partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem; sed quando aliquid alteratur de contraria qualitate in contrariam qualitatem, vna qualitas est terminus à quo, & alia est terminus ad quem, igitur dum tale mobile mouetur est sub vtraque qualitate. Item si non sit sub vtraque qualitate, est dare instans, in quo sit posterior qualitas: accipio istum gradum qualitatis introductum, & quæro an sit tantæ perfectionis, sicut erit in alio instanti, aut maioris, non primum, vt experientia docet, ergo secundum, tunc sic, & non erit perfectius, aut intensius, nisi per aduentum alterius qualitatis, secus equalis perfectionis cum eo, ergo cum instantia sint infinita, fierent infiniti gradus æqualis perfectionis, & per consequens totum resultandum erit infinitum. Item nunquam est successio in productione qualitatis, nisi per contrarium agens, vel per aliquam variationem circa causam agentem, vel agentes. Vnde forme quæ non habent contrarium simul, & subito inducuntur, postea non augmentatur, nisi per approximationem maiorem à corpore luminoso factam, vel propter aliam causam aduenientem, & agentem, sicut lux à corpore luminoso non augetur si remaneat in æquali distantia, & non superuenit aliquid luminosum, igitur eodem modo si forma non pateretur secum suum contrarium, non plus augetur postea, quàm alia forma non habens contrarium, cuius oppositum experimur. Sed istis non obstantibus oppositum tenendum est, nam si remaneant tales gradus remissi, puta gradus albedinis, quando dealbatur denigratur: sequeretur, quod simul, & semel esset album, & nigrum, nam ille gradus est vera albedo, quia si sit al quod oportet, quod sit qualitas, siue gradus, & non nisi albedo, igitur est vera albedo, & per consequens subiectum habens ipsam erit verè album. Et eodem modo gradus nigredinis est vera nigredo, & per consequens subiectum informatum illo gradu est verè nigrum, & ita simul, & semel esset

Contrarias qualitates, non admisceri etiam secundum gradus remissos.

Quo quo- modo fiat intensio, & remissio in qualitatibus.

T. com. 32.

album, & nigrum. Nec valet dicere, quod non est inconueniens cum simul sint in motu, & non in quiete. Tum quia sic habetur propositum, scilicet quod simul idem esset album, & nigrum, tum quia si in motu sunt simul, igitur in quiete: nam possibile est quod ante finem motus quiescat per subtractionem causæ agentis motum: igitur tunc remanebit ibi gradus, quando quiescit, & per consequens simul aliquod quiescens est verè realiter album, & nigrum: frigidum, & calidum: dulce, & amarum. Non videtur quoque maior repugnantia inter gradus intensos, quam gradus remissos, igitur si gradus remissi stent simul, & intensi. Confirmatur, quia, si gradus remissus caloris staret simul cum gradu remisso frigiditatis, calor, & frigus non essent primo contraria, sed tantum calor intensus, & frigus intensus, sicut qualitas corporalis, & qualitas spiritualis non sunt contraria, vel sicut delectatio, & tristitia; sed hæc delectatio, & hæc tristitia. Præterea si in eodè esset simul albedo, & nigredo, cum visio albedinis nõ impediatur nigredinis visionè, nec è contra, sicut patet per experientiã, & etiã ex hoc quod visiones contrariorum non sunt contrarię, sequeretur, quod tale corpus iudicaretur à visu album, & nigrum simul; cuius oppositum experimur, igitur non sunt ibi albedo, & nigredo. Rationes in contrarium non videntur cõcludere: & etiã auctoritates Phi. principaliter loquuntur de motu locali. Quantum ad motum alterationis, si intelligendum est de motu secundum vnã formam, debet sic intelligi. Quando aliquid successiuè mouetur secundum aliquã qualitatem, ad quam alteratur, non acquirit totã illam qualitatem simul, sed successiuè, & ita dum mouetur partim est in termino à quo, hoc est, caret aliqua parte formæ sicut prius, & partim est in termino ad quẽ, hoc est, habet aliquam aliam partem, quam prius non habuit. Vnde quando aliquid alteratur ab vna qualitate ad aliam, subiectum continuò remittitur, & expellitur

Ad rationes in oppositum.

forma contraria, & illa tota expulsa continuò & successiuè acquiritur alia qualitas contraria præcedenti, ita quod primo præcedit motus deperditius prioris qualitatis, quam sequatur motus acquiritiuus posterioris qualitatis, & nulli gradus illarum qualitatum simul sunt. Si vero intelligat auctoritas Phi. per terminos motus illos, qui sunt duæ formæ contrarię positivæ, sic dico quod non potest intelligi nisi sic, quando subiectum non secundum se totum mouetur, sed successiuè deperditur forma, quod quidem secundum vnã partem sui est sub vna parte contraria, & secundum aliam sub alia. Ad secundum oportet dicere, quod in primo istati sit aliquis certus gradus illius qualitatis totus acquisitus, sed in nullo instanti posteriori est dare quemcũque gradum totum simul acquisitum. Et si dicas illud agens quod prius est equalis virtutis, & nullum impedimentum est, igitur in secundo instanti habet effectum suum equallem priori effectui. Dicendum quod quauis agens sit equalis virtutis, tamen post primum instans agens non potest aliquẽ certum gradum producere totum simul, sed tantum partem post partem. Et ideo si queres, vnde agens habent hoc, potest dici quod ex natura sua, vel forte respectu corporis celestis continue moti, & continue habentis diuersum respectum ad alterabile concurrens cum illo agente ad eundem effectum producendum, & potest hoc faciliter dici, sicut oportet quod alij dicant, quod ex natura sua, vel ex corpore celesti concurrens prius expellit vnum gradum, quam alium; ex quo enim illi gradus æquales sunt in eodem subiecto, quare prius expellitur vnus gradus, quam alius. Et si dicitur quod ex natura rei fit, ita dico ego in proposito, quod ex natura rei fit quod in primo instanti inducatur vnus gradus totus simul, & in nullo posteriori inducitur. Ad tertium dico quod ex natura qualitatis habentis contrarium est, quod sine variatione causæ saltem particularis, quauis non sine variatione corporis celestis potest augeri, quamuis in toto illo tempore non

non coexistat qualitas sibi contraria. De natura autem alterius qualitatis est, quod non potest sic augeri sine variatione causæ agentis, postquam semel est producta, & ita causam talem non possumus assignare, sed tantum per experientiam fiunt nobis nota.

Cap. Vigésimum tertium.

POSTQUAM autem visum est secundum quæ Prædicamenta est motus, restat videre secundum quæ non est motus; probat autem Actor 5. Phy. quod ad substantiam non est motus, seu secundum substantiam. Cuius ratio est ista, quia substantiæ nihil est contrarium, igitur ad substantiam non est motus. In ista autem ratione antecedens videtur esse falsum, & consequentia dubia. Quod autem antecedens sit falsum, probatur, primo ratione, secundo auctoritate. Ratione sic, quia omnes formæ sibi incôpossibiles sunt cõtrariæ, quia omnis repugnantia est quedã oppositio, sed formæ substantiales multe sunt oppositæ, & sibi incôpossibiles, igitur sût cõtrariæ, patet consequentia, quia omnis repugnantia est quedã oppositio, si igitur repugnant, opponuntur: sed non oppositione cõtradictoria, nec relatiua, nec priuatiua, ergo contraria. Itẽ probatur auctoritate. Quia vult Philos. in diuersis locis, quod elementa sũt contraria, & tamen elementa sũt substantiæ igitur, &c. Quod autẽ consequentia sit dubia immo falsa, probatur, quia secundũ multa est motus, quæ tamen non cõtrariatur, quia secundũ lucẽ est motus, cui tamen nihil contrariatur: quamuis enim lux posset fieri in instanti, tamẽ postea secundũ maiore continuationẽ corporis luminosi, & illuminabilis vere lux cõtinuæ, & successiuẽ augetur, & ita est ibi motus, sicut ergo illa cõsequẽtia nõ valet, luci nihil est contrariũ, igitur secundũ lucẽ non est motus, ita nõ valet cõsequẽtia hæc, substantiæ nihil est contrariũ, ergo secundũ subst. non est motus. Ad solutionem istorũ, & euidentiã rationis Arist. est

primo videndũ, quæ est ratio expressa, quare secundũ substantiã non est motus. Secundo quomodo substantiæ nihil est contrariũ. Tertio quomodo valet cõsequẽtia Arist. Ex quibus concludetur ratio Phi. Ratio autẽ expressa quare secundũ substantiã nõ est motus, est superius dicta, quia scilicet materia recipiẽs formã, non recipit eam successiuẽ, sed simul totam secundũ eandẽ partẽ. Vnde eadẽ pars materiæ totã formã simul recipit, & non partem ante partem, & ideo non mouetur secundũ formam, & per consequens secundũ substantiã nõ est motus. Ad sciendũ autẽ quomodo substantiæ nihil est contrariũ, necessaria est quedã distinctio de contrariis quæ est, quod hoc nomẽ contrariũ est equiuocũ, quia aliquãdo dicitur de duobus terminis sicut quãdo dicitur, quod cõtraria nõ prædicantur simul de eodẽ, & quod albũ, & nigrũ sũt cõtraria, & huiusmodi, & tũc est nomẽ secundæ impositionis, vel intèrionis. Aliter dicitur contrariũ de re extra, sicut quando dicitur, quod vnũ contrariũ expellit reliquũ, & cõtraria non possũt simul esse in eodem subiecto. Et contraria sic dicta multipliciter accipiuntur, sed tamen ad præsens dupliciter accipitur, scilicet large, & strictè. Large dicuntur omnes formæ contrariæ, quæ possunt successiuẽ esse in eodem subiecto, & non simul, siue illæ formæ sint diuisibiles, siue indiuisibiles, & hoc intensiuẽ, vel extensiuẽ. Strictè dicuntur formæ contrariæ, quæ possunt successiuẽ esse in eodem subiecto, & non simul, & sunt diuisibiles secundum partes perfectionis indistantes loco, & situ. Et ad contraria sic dicta sequitur contrarietas large dicta, quæ est secundum priuationem, & habitum, quæ sic est intelligenda, quod termini importantes talia possunt verificari successiuẽ, & non simul de eodem cum istis aduerbiis magis, & minus, sicut dicimus de aliquo primo, quod existit minus album, & postea quod est magis album, & è conuerso. Primo modo accipiendo contraria, substantiæ est aliquid contrarium, quia formæ aliquæ sub-

Quid prohibeat ad substantiã nõ esse motum.

Huius dictionis cõtraria multiplicitas.

T. com. 10.

An ad substantiã nõ sit motus, quia careat contrario.

Substantiales sunt impossibiles in eodē simul, & tamen successiue possunt esse in eodē. Sed secundo modo nihil est cōtrariū substantiæ, quia nulla forma substantialis habet partes distinctas diuisibiles secundū partes perfectionis indistantes loco, & situ, & ideo nulli termini importates aliquam formam substantiale possunt simul, nec successiue de aliquo cū istis aduerbiis magis, & minus verificari. Ex istis patet quomodo cōsequētia Arist. est bona, quia Philos. manifeste accipit contrariū strictē pro re diuisibili in partes indistantes loco, & situ incōpossibili alteri, & tūc clara est consequētia, quia sic nulli substantiæ est contraria alia substantia, quia substantia nō habet tales partes, igitur nō possunt successiue acquiri, & per consequens secundū eam non est motus, quia secundū nullā rē est motus successiuus, nisi quæ potest successiue acquiri. Ex hoc ultimo, necnon ex præmissis patet quomodo ratio Phi. concludit, quia tenet virtute illius mediij. Ad illud quod nō habet partes perfectionis indistantes loco, & situ nō potest esse motus. Ad rationes primo factas patet per iā dicta, quod non cōcludat; præcile enim probant quod formæ substantiales sunt cōtrariæ accipiēdo cōtraria primo modo. Ultima vero ratio, quæ probat quod consequētia Arist. nō valet, nō concludit, quia quamuis sequatur, substantiæ nihil est contrarium, sic accipiēdo contrariū, igitur secundum substantiā non est motus, quantumcunq; tamen habeat contrariū primo modo, hoc est, habet formā aliquam sibi incōpossibile in eodem subiecto, nō tamen tenet de forma non habente formam sibi incōpossibile, cuiusmodi est lux. Quia manifestum est, quod formæ substantiales sunt impossibiles, ideo illud non expressit Philosophus, sed subintellexit,

Cap. Vigésimum Quartum.

NON solum autē probat Philosophus 5. Phy. quod secundum substantiam non est motus; sed etiam, quod nec secundū ad aliquid. Et ratio est ista, quia alterū relatiuorū verificatur de aliquo propter muta-

tionē alterius, sine omni mutatione in eo, igitur ad aliquid nō est motus. Ad euidentiā istius rationis est sciendū quod secundū opi. Phi. ad aliquid non est aliqua res adueniens realiter informatiue illi, de quo nomen relatiui verificatur, sicut similitudo non est res adueniens illi rei, quæ est similis; sed ad aliquid est nomen significans vnā rem in recto, & aliā, vel eandem in obliquo, sicut simile significat vnā rem in recto, quæ est similis, & in obliquo significat aliā rem, cui est similis, & istis duabus rebus positis sine omni alia re media verē vnū est simile alteri, sicut si sint duo alba absq; omni re media, vnū est simile alteri. Vnde ipsa esse similia non est aliud, quam ipsa esse alba, & quod sicut vnū est album, ita & reliquū est albū. Et hoc viso sciendum est quod Philosophus probans quod ad aliquid non est motus, nō intēdit probare nisi quod res potest dici de nouo similis, vel aliquid huiusmodi respectu alterius, sicut quod aliquid potest dici pater, vel similis, vel æqualis alteri de nouo, sine motu illius rei importate, ergo ad relationem non est motus. Et hoc antecedens, & cōsequētia probatur sic. Alterū relatiuorū potest verificari de aliquo propter solā mutationē alterius, igitur ad hoc quod relatio verificetur de nouo de aliquo, nō est necesse illud moueri, cōsequētia patet, antecedens probatur per plura exempla. Patet enim quod si Sor. sit modo albus, & Plato niger, sed postea Plato fiat albus, Sor. sine omni mutatione sui per solā mutationē Pla. fit similis Platoni. Similiter nato filio fit aliquis pater sine omni mutatione ipsius propter solā filij mutationem. Similiter si lignum bipedale sit æquale alteri ligno bipedali, & illud aliud fiat maius, aut minus, statim hoc lignum bipedale fit inæquale alteri propter solam mutationem alterius. Ex istis patet manifeste esse de intentione Arist. quod similitudo non est res adueniens simili. Tūc enim impossibile esset, quod aliquid fieret de nouo simile sine mutatione, quia ex quo res noua aduenit, vere acquirit aliquid, igitur vere est ibi mutatio acquisitiua. Et eodem

Res relatiua non est alia res absoluta.

eodem modo si desineret esse similis propter mutationem alterius, vel corruptionem, ita quod vere perderet rem prius habitam, vere mutaretur, & ideo sequeretur, quod secundum relationem esset motus successivus, & quod partibiliter acquireretur relatio. Nam si Sortes intense sit albus, & Plato remissè, & postea cōtinuè augeatur albedo in Platone, & ita vere similitudo Sortis cōtinuè successivè, & partibiliter acquireretur, & per consequens esset verè motus ad relationem, quod est cōtra intentionem Arist. expressè. Et ideo secundum eum relatio non est aliqua res extra adveniēns alteri. Sed relatio vel est ipsa res extra secundum modum dicendi aliquorum, vel est tantum nomen relatiuū. Secundum primos debet dici quod vere, & realiter ad relationem quādoq; est motus, tamen non est necessarium, quod quando aliquid fit relatiuū, quod ipsum moueatur, quia hoc potest fieri per solam mutationē alterius, & hoc sufficit pro cōclusionē Phil. sed secundum secundos est aliter sentiendum. Est igitur aduertendum quod quædam relationes possunt aduenire de nouo, non per realem informationem, sed per prædicationem, & mutationem illius rei, & absq; mutatione eius, sicut Sor. potest fieri similis Platoni per mutationem Sort. & per mutationē Plat. & nō aliter. Quādoq; autē potest aduenire alicui bene per talē prædicationem, nec per mutationē eius de quo dicitur, nec illius ad quod dicitur, sicut pecunia fit pretiū rerū venaliū, absq; mutatione pecuniæ, & rerū venaliū, sed nō absq; mutatione emētis, vel vendētis, & ordinātis pecuniā esse pretiū venaliū. Alia autē relatio non potest verificari de nouo absq; mutatione illius, quod importat in recto, sicut est in istis, filius, motus, creatura, & huiusmodi. Hoc tamē sufficit pro intentione Phil. quod nō est necessariū aliquid moueri ex hoc quod tale relatiuū sibi cōpetit. Et si proteruias quod saltē quandoq; necesse est moueri, cōcedi potest. Et potest etiam dici de virtute sermonis quod quādoq; necesse est moueri, sed tunc non mouetur motu di-

stincto ab alteratione, nec à motu locali, augmentatione, vel diminutione. Vnde impossibile est quod hoc relatiuū alteratū, verificetur de aliquo de nouo nisi ipsum moueatur: sed non mouetur, nisi motu alterationis, & hoc sufficit Philos. quia non intēdit aliud probare, nisi quod omnis motus, vel est motus alterationis, vel localis, vel ad quantitatem modo præexposito. Et post prædicta concludit Philos. Quare secundum accidentia horum non est motus. Quod dupliciter debet intelligi, vno modo quod quandoq; potest aliquid fieri denominatiuè ab aliquo relatiuo propter motū ipsius, sed hoc est secundum accidens, quia ita potest fieri sine mutatione ipsius propter motum alterius. Alio modo potest intelligi, quod quando relatio non aduenit alicui aliquo modo, nisi aliud moueatur, tamen ille motus est secundum qualitatem, vel locum, vel quantitatem, quare, &c.

T. com. 10

Cap. Vigésimum quintum.

N V N C videndum est an secundum actionem, & passionem sit motus. Probat autem Arist. quinto Phisic. quod nec agentis, nec patientis, & nec moti, & nec mouentis est motus. Et similiter quod generationis non est generatio, nec corruptionis corruptio. Et hanc conclusionem probat sic: Si motus esset motus, aut sicut subiecti, aut sicut termini, sed neutro modo, igitur motus non est motus, minor est manifesta, primam partem minoris, scilicet motus non est motus, sicut subiecti, hoc est quod motus non mouetur probat Phil. inductiue, quia motus non augmentatur, nec diminuitur, nec calefit, nec frige fit, & sic de aliis. Secundam partem eiusdem probat Phil. scilicet quod motus nō est motus, sicut termini, quia nunquā post vnum motum alicuius est alius motus, nisi secundum accidens, igitur per se motus nō est ad motum, sicut ad terminum motus. Similiter motus ex contrario in contrarium. Si igitur aliquis mutetur ex sanitate in ægritudinem, si ille motus sit ad alium motum, sicut ad terminum, & non potest esse ad seipsum,

T. com. 10

Quod ad actionem, & passionē non sit motus.

seipsum, igitur ad alium, & ille alius motus non potest esse, nisi mutatio ab ægritudine ad sanitatem, igitur simul mouetur motibus contrarijs. Ad idem ponuntur rationes generales, quia si motus esset motus, & generationis generatio, tunc esset processus in infinitum, quia prima generatio generaretur ab alia, & illa alia ab alia, sic in infinitum, ergo &c. Item loci mutatio, neq; alteratur, neq; augetur, nec mouetur localiter, & eodem modo est de alijs igitur &c. Ad euidenciam istarum rationum est sciendum, quod Phil. intendit illam conclusionem, quod quando aliquid mouetur secundum alterationem, vel secundum loci mutationem, vel secundum quãtitatem, quod illa alteratio, vel motus secundum locum, vel secundum quãtitatem non mouetur aliquo motu, nec ad alium motum, sicut ad terminum. Et similiter quãdo aliquid generatur illa generatio, non generatur alia generatione, & quando aliquid corrumpitur, illa corruptio non corrumpitur alia corruptione. Sed quando aliquid mouetur, tantum est vnus motus, nisi forte per accidens sic existens alius motus ibi. Et quando aliquid generatur tantum est ibi vna generatio, & non plures. Ex quibus omnibus patet, quod motus, & generatio non sunt alię res à rebus permanentibus. Si enim esset motus, seu generatio alia res à rebus permanentibus, & partibiliter acquireretur, & successiue: quo posito sequeretur, quod esset ibi duo motus, vnus quo partibiliter acquireretur res permanentis, & alius quo partibiliter acquireretur res successiua. Et idem est de generatione, quia si esset alia res, essent ibi duę generationes, vna qua res permanentis generaretur, & alia qua res transiens generaretur, & ita esset processus in infinitum. Et si dicis quod ille motus non acquireretur alio motu, nec illa generatio alia generatione, hoc non valet, quia tunc ratio Arist. non valeret. Similiter eadem ratione dicatur, quod est itandum in primo, scilicet, quod sine omni alia re, ipsa res permanentis se ipsa acquireretur ex hoc,

quod vna pars eius acquireretur ante aliam & ita frustra ponitur talis alia res distincta à re permanente.

Cap. Vigessimus sextum.

DE alijs Prædicamentis omittit Arist. ostendere an secundum ea sit motus, & hoc, quia de eis satis potest sciri, ex prædictis, quod secundum ea non est motus. Sicut enim aliquis fit similis ex hoc solummodo, quod aliud alteratur, & propter hoc, videtur, quod ad aliquid non est motus, ita similiter aliquid fuit hodie, & verum est dicere, quod erit cras absq; omni mutatione sui per hoc solum, quod primum mobile mouetur. Et ideo licet illud, quod est hodie, & erit cras, moueatur, non mouebitur, nisi secundum alterationem, vel loci mutationem, vel secundum quãtitatem, & per consequens ad hoc, quod sit hodie, & erit cras, non requiritur, ipsum moueri motu distincto ab alteratione, & ceteris motibus; sed sufficit, quod primum mobile moueatur localiter. Ex quo manifestè patet, quod quando non significat rem aliquam derelictam in isto ex tempore, sed significat, quod existat, quando primum mobile secundum suas partes est in tali situ, vel in tali. Si enim esset aliqua talis res derelicta, tunc necessario illud moueretur secundum talem rem, quia continuè acquireretur nouam rem talem, sicut mobile localiter continuè acquireretur alium, & alium locum. Et si dicitur, quod non est motus, quia non acquireretur res absoluta, sed tantum respectiua, hoc non valet, quia eadem ratione diceretur, quod secundum quãtitatem non est motus, quia non acquireretur substantia, vel secundum locum non est motus, quia non acquireretur quantitas, & sic nihil valeret totus processus Phil. Dicendum est igitur secundum Phil. quod vbicunq; potest acquiri continuè & successiue aliquid, ibi verè potest esse motus, & si distincta res acquireretur taliter, qualiscunq; sit illa res, ibi erit motus distinctus, patet ergo quod secundum quando non est motus. Item nec secundum habi-

Quod in quatuor vltimis prædicamentis nõ sit motus.

habitum, quia aliquis potest dici armatus, vel calciatus propter solam mutationem armorum, vel calciamentorum. Si enim debita circa illum arma, vel calciamenta disponerentur, vere calciatus, & armatus diceretur. Idem est de positione, quod si aliquis surgit, qui sedebat propter solum motum localem partium eius. Ex quibus patet, quod habitus, & positio non significat res alias ab illis, quibus insunt secundum prædicationem, sicut aliqui imaginantur, quia tunc secundum eos necesse esset esse motus.

Cap. Vigessimum Septimum.

QUIA vero quando aliquid mouetur, aliquid agit, vel patitur, & ideo post considerationem de motu dicendum est de actione, & passione. De quibus secundum Arist. dicendum est quod non sunt res distincte à rebus agentibus, & patientibus aduenientes eidem de nouo, quando de nouo agunt, vel patiuntur, hoc enim impossibile est apud Arist. nam tunc quando cumq; Sol illuminaret domum aliquam de nouo, ipsi soli acquireretur aliqua res noua, quod est absurdum. Dicendum est igitur, quod magis propria locutio est illa, quæ per huiusmodi vocabula, agit, patitur, agens, patiens, quam per ista, actio, passio. Et ideo locutiones in quibus ponuntur ista vocabula, actio, & passio, sunt intelligendæ sicut illæ in quibus ponuntur ista agens, patiens, actiuum, & passiuum, & his similia, & sicut quando dico, quod agens facit effectum, vel actum in passum, ita & quando dicitur, quod actio est actus patientis, & non agentis, debet sic intelligi, quod quando agens agit, non facit aliquid in se, sed in passio, nisi forte sit idem agens, & patientis, vnde ista duo vocabula, actio, & passio eundem actum significant, sed actio significat eundem actum esse ab agente, & passio significat illum actum esse in patiente. Secundum istum modum loquendi actio, & passio sunt vnus motus & vnus actus. Vt sic motus, vel actus dicant præcisè formam, vel rem parti-

biliter acquisitam, sed actio significat eandem formam, dando intelligere illam esse ab agente, passio vero dicit eandem esse connotando ipsam esse in passio. Nec obstat, quod actio, & passio sint distincta Prædicamenta, quia duo, quia ista prædicabilia sunt distincta, quamuis aliquid idem significant, tamen cum hoc aliqua distincta significant. Actio enim significat agens, quamuis significet actum, & passio significat passum, quamuis significet actum eundem, & ita significant aliquid idem: quamuis cum hoc significet aliqua distincta, & ideo poterunt esse distincta Prædicamenta. Vnde ista verba sunt distincta, & non synonyma, calefacere, & caleferi, & tamen vtrunq; significat calorem, sed vnus significat illum esse a calefaciente, aliud significat eundem esse in calefacto. Quare autem agens aliter competat mouenti localiter, & alteranti, & producenti, & similiter patiens aliter competat moto localiter, & alterato, & producto hoc tactum est prius.

Cap. Vigessimum Octauum.

QUIA eadem est contrarietatis disciplina, & quies contrariatur motui iam cognoscendum est de quiete. Et primo quid sit quies. Secundo quomodo contrariatur motui. Est autem sciendum quod quies non est quedam res inherens, vel adueniens illi quod quiescit ad modum, quod albedo inheret illi, quod est album. Sed tunc dicitur aliquid quiescere, quando, nec acquirit, nec deperdit aliquid de nouo. Vnde si nihil acquirit, nec aliquid deperdit tunc quiescit, & ideo dicitur priuatio motus, quia, quod mouetur aliqua acquirit, vel deperdit, illud autem in quod quiescit nec acquirit, nec deperdit aliquid. Propter quod, sicut priuatio secundum quod visum est prius non est aliqua res inherens illi, quod priuatur: ita nec quies, sed sicut secundum aliquos priuatio est priuatum, ita quies est quiescens. Et ex isto patet quomodo quies contrariatur

L

motui,

Sermo
quod actio
& passio non
sunt res distincte
à rebus ab
agentibus,
patientibus.

Sermo de
quiete.

motui, quia non contrariatur sibi sicut res res rei, quia ista contrarietas sumitur inter terminos, qui significantiue sumpti nō possunt simul verificari de eodem, sed successiue tantum, quia non est possibile, quod idem simul moueatur, & quiescat, sed tantū successiue potest idē quiescere, & moueri, & ē conuerso, & ita non est contrarietas rerum existentium, sed tantum est contrarietas signorum. Sicut vniuersaliter verum est de oppositione contradictionis, & etiam relatiue oppositionis secundū Philosophum. Nec est mirandum, quod oppositio ponitur competere terminis, cum prædicari, & inferri, & huiusmodi tribuantur oppositis, quæ tamen non possunt cōpetere, nisi terminis tantū, & nō rebus, quæ nō sunt signa. Vnde dicitur, quod alterum cōtradictorium dicitur de quo dam, & nihil prædicatur nisi signum, & non res extra, sic ergo quiescere, & moueri sunt cōtraria. Est tamen sciendū, quod non omne quiescere opponitur omni moueri, quia possibile est, quod aliquid quiescat localiter, & moueatur secundum qualitatem, & ē contra. Vnde quis motus contrarietur quieti, patebit inferius.

Cap. Vigessimus nonus.

DICTO de speciebus motus, & in quibus generibus est motus. Videndum est de vnitae motus, quis scilicet motus dicatur vnus, & qualiter, & de cōtrarietate motuum, & quietis, & de cōparatione motuum secundum velocitatē, & tarditatem, & de motu naturali, & violento. Circa autem vnitatē motus est aduertendum, quod aliqui motus dicuntur vnū genere, aliqui vnum specie, & quandoq; vnum numero. Illi dicuntur vnum genere, qui sunt secundum rem vnus Prædicamenti, sicut motus ad locum dicuntur vnum genere, & sic de aliis. Motus autem dicuntur vnum specie, qui sunt ad terminos eiusdem speciei, vnde sicut omnis loci mutatio est eadem genere omni loci mutationi, & omnis alteratio est eadem genere omni alterationi, ita omnis deni-

gratio est specie eadem omni denigrationi, & omnis dealbatio omni dealbationi. Sed sciendum est, quod si aliqua, quæ possunt acquiri per motum, distinguuntur specie, & tamen coueniunt in aliquo prædicato generico subalterno, illi motus possunt dici vnum specie, & etiam diuersi specie, sicut omnis doctrinatio eadem specie subalterna est omni doctrinationi, & tamen vna doctrinatio differt specie ab alia, secundum quod scientiæ differunt specie, sicut omnis coloratio est eadem specie subalterna omni colorationi. Ad quod est notandum, quod vnitae motus speciei specialissime non attenditur ex vnitae vltimi termini; sed attenditur ex omnibus, secundum quæ est motus. Quia si aliquod mobile moueatur secundum aliquem locum per lineam rectam, & idem, vel aliud ad eundem locum moueatur per lineam circularē, vel per spacium tortuosum illius, motus non sunt eiusdem speciei specialissime, quamuis non sit distinctio specifica in vltimo termino. Et propter hoc quia intermedia loca distinguuntur specie, vnus motus est rectus, & alius circularis, vel obliquus. Est tamen sciendum, quod ista distinctio specifica recta, & circularis non est rerum, quæ non sunt similis naturæ, & ita nulla species merè absoluta est ibi distincta ab alia communis illis, cum illæ species importantes illas res tantum sint connotatiue, sicut curuum, & rectum dicuntur species diuersæ in genere qualitatis, & tamen illis correspondet eadem species in genere substantiæ, sicut quandoq; illa quæ continentur sub diuersis speciebus in genere substantiæ, cōtinentur sub eadem specie in genere qualitatis, sicut patet de lapide recto, & ligno recto, quæ in genere substantiæ continentur sub diuersis speciebus, in genere autem qualitatis sub vna, scilicet sub recto, tamen illa species non prædicatur de eis in quid, nec hoc est in cōueniens de speciebus cōnotatiuis, & relatiuis. Vnde distinctio data in Libro Porphyrij de specie est intelligenda de specie merè absoluta, similiter, & distinctio

Que exigat
Unitas na-
turalis mo-
tus.

generis. Ad hoc autem quod aliquis motus sit vnus numero, tria requiruntur, scilicet vnitas numeri illius, quod mouetur. Si enim duo moueantur, illorum non est vnus motus numero. Requiritur etiam vnitas termini ad quem. Si enim aliquid moueatur ad albedinem, & localiter, nō est vnus motus numero. Tertio requiritur vnitas temporis cōtinui sine interruptione. Si enim aliquid moueatur modo, & postea quiescat, & postea iterum moueatur, non est vnus motus numero. Intelligendum quod non intendit Philof. quod illa tria cōcurrant ad vnitatē numeralem motus tanquam ad vnitatem alicuius rei totaliter distinctę ab illis rebus permanentibus, sed intendit quod omnia ista cōcurrunt ad definitionem exprimentem quid nominis istius complexi, motus vnus numero, vt eius sit definitio ista. Motus vnus numero est, quando mobile idem numero mouetur ad vnum terminum tempore nō interrupto. Addit autem Philof. quod motus vnus numero est duplex regularis, & irregularis. Motus irregularis ex duplex. Quidam enim est ex irregularitate magnitudinis, super quam fit motus, sicut est in motu reflexo, & obliquo. Alio modo dicitur irregularis secundum velocitatem, & tarditatem, quia scilicet vna pars motus est velocior, & alia tardior, hoc est mobile mouetur velocius in vno tempore, & in alio tempore tardius. Motus regularis est qui fit in vna magnitudine vniformi, & est equę velox in omnibus partibus hoc est, mobile mouetur in magnitudine vniformi, & equę velociter in omnibus partibus temporis, quousq; durat ille motus, cuiusmodi est motus corporis celestis, qui est vniformis, & regularis.

Cap. Trigesimum.

DICTO de vnitate motus, dicendū est de cōtrarietate motuum. Ad cuius euentiam sunt aliqua premissenda. Est autem primo sciendum quod quamuis in rei veritate, quādo aliquid mouetur de vna qualitate contraria ad aliam contrariam,

sint ibi diuersi motus, scilicet ex pulsiuus vnus qualitatis, & postea introductiuus contrarię, tamen illi duo motus vocantur vnus motus, quia necessario se concomitantur, ita quod vnus non potest esse sine alio cōsequente: Si enim aliquid mutatur ab albedine ad ingredinem, & cōpleatur, ille motus necessario esset motus acquisitiuus nigredinis, aut alicuius alterius medi coloris, eo quod illud mobile non potest esse sine omni colore, & propter hoc dicitur esse vnus motus. Aliud est notandū, quod quādo aliqua contraria habent mediū ab vtroq; extremo, potest esse motus ad illud, sicut potest aliquid alterari ad rubedinē, tam ab albedine, quā a nigredine. Et dictus motus, qui est ab vtroq; cōtrario esset idem pro quāto plus respicit terminū ad quem, quam terminū a quo, vt dicit Phil. 5. Phy. Tertio sciendū, quod cōtrarietas motuū dupliciter accipitur. Vno modo pro omnibus motibus incompossibilibus. Et ad videndum qui motus sunt cōtrarii, nō oportet nisi videre qui motus non possunt simul cōuenire eidem. Aliter dicuntur motus cōtrarii, quando isti motus expresse expriment terminos contrarios, ad quos sunt, sicut sanari, & aegrotari sunt motus cōtrarii. Primo modo motus ex vno gradu ad alium intensiorem, & ex contrario in contrariū sunt cōtrarii pro quanto non insunt simul eidem, quamuis vnus sequatur alium, vnde cum contraria nō possunt simul esse in eodem subiecto, non potest simul in eodem subiecto diminui vna qualitas, & alia augeri, scilicet cōtraria. Secundo modo sunt cōtrarii motus ad terminos contrarios, sicut motus sursum, & motus deorsum, sicut dealbatio, & denigratio, & calefactio, & frigidatio. Similiter est de generatione, & corruptione, quod propriē sunt contraria. Diuersi autem motus diuersorum generū non contrariantur, sicut vnus motus localis talis nulli contrariatur alterationi. De quiete autē dico, quod quietes in contrariis terminis cōtrariantur, sicut quies sursum, & quies deorsum contrariantur.

T.com.4.

Motus regularis, & irregularis

Sermo in motuum contrarietate.

Similiter quies secundum albedinem, & nigredinem, contrariantur. Secundario autem quies contrariatur motui ad terminam contrarium, pro quanto non possunt eidem competere, sicut non potest aliquis moueri deorsum, & quiescere iursum, nec potest aliquis quiescere sub albedine, & denigrari. Et hæc de contrarietate motuum, & quietum sufficiant. Nisi quod hoc est sciendum quod non est contrarietas motuum tanquam distinctarum rerum totaliter à rebus permanentibus; sed magis est contrariorum terminorum, qui simul non possunt verificari de eodem, quod tamen oritur à re, sicut ab eo, quod res est, vel nõ est, dicitur oratio vera, vel falsa.

Cap. Trigesimum primum.

POST contrarietatem motuum videndum est de cõparatione motuum secundum velocitatem, & tarditatẽ. Est autem sciendum quod non omnes motus sũt ad inuicem comparabiles secundum velocitatem, & tarditatem, sicut motus localis non est velocior, nec tardior alteratione, nec motus calefactionis est velocior, vel tardior motu recto secundum Philosoph. & huiusmodi. Est autem sciendum, quod motus circularis dupliciter accipitur scilicet large, & strictẽ. Strictẽ dicitur motus circularis, quando aliquid mouetur, & nõ mutat locum secundum totum, sed semper manet in eodem loco. Largẽ dicitur, quando motum secundum se totum mutat locũ, tamen mouetur secundum spatium circulare. Primus motus circularis nullo modo est cõparabilis, quia motui recto illi motus sunt comparabiles, quorum vno pertransitur maius spatium, quam alio, quod non potest accidere in proposito quantum ad motum totius. Secundo modo motus circularis est in aliquo comparabilis recto, quia maius spatium potest esse vnum, quam aliud, quod potest stare ex hoc quod magnitudo, super quam motus circularis dictus sic fertur, potest fieri recta, & ita est maior, vel minor alia, & illo modo pars cęli circuit, & circulariter mouetur, &

illo modo potest dici cęlum velocius, vel tardius moueri, eo quod pars eius secundum se totam mutat locũ, & sic dicit Phil. 10 Metaph. quod motus diurnus, quia velocior est, est mentura aliorum motuum. Vnde etiam dicere possumus, quod cęlum velocius mouetur, quam graue, vel leue. Motus autem eiusdem speciei comparabiles sunt, sicut duo motus recti sunt cõparabiles. Ille enim velocior est quo in æquali tempore pertransitur maius spatium. Similiter duę alterationes eiusdem speciei sunt comparabiles. Dealbatio enim qua aliquid dealbatur, est velocior alia, quæ non in tanto tempore acquirit albedinem ita intensam, ideo dicit Phil. de generationibus eiusdem speciei, quod sunt comparabiles, quod intelligendum est accipiendo generationem pro alteratione secundum qualitatem diuisibilem.

Cap. Trigesimum secundum.

DE motu autem naturali, & violento est notandum, quod istę differentię non tantum inueniuntur in motu locali, sicut dicimus, quod graue naturaliter mouetur deorsum, & violenter iursum, sed etiam inueniuntur in alteratione, sicut aqua naturaliter frigit, & violẽter calefit. Et sicut aliquod mobile localiter quiescit violẽter & aliquod naturaliter, & sicut idem quãdoq; quiescit naturaliter quandoq; violenter, ita est alteratione, nam aliquid naturaliter quiescit sub illa qualitate, ad quam naturaliter transmutatur, & violenter sub illa ad quã violenter mouetur. Est autem aduertendũ, quod motus naturalis, est ille, qui est à principio intrinseco actiuo, non enim sufficit, quod sit solum à principio passiuo intrinseco, quia tũc quilibet motus esset naturalis. Motus enim grauis iursum est à principio intrinseco passiuo, & tamen non est naturalis, & sic de quolibet alio motu violento. Sed ad hoc, quod sit motus naturalis requiritur, quod sit à principio intrinseco actiuo, & hoc propriẽ, & strictẽ accipiendo motum naturalem. Largẽ vero accipiendo motum naturalem est ille, qui nõ est

T. com. 3.

Sermo in motu naturali, & violento.

Quis motus proprie dicitur naturalis.

Sermo in cõparatione motuum secundum velocitatem, & tarditatẽ.

est contra inclinationem aliquam ipsius moti, & sic motus corporis celestis ab intelligentia potest dici naturalis, quia quavis sit ab extrinseco, quia tamen non est contra inclinationem aliquam ipsius moti, ideo dicitur naturalis. Motus autem violentus est contra inclinationem moti. Ex quibus patet, quod multiplex potest dari differentia motuum. Quidam enim est motus, qui est à principio intrinseco actiuo, sine omni resistantia actiua circa rem motam, & ille dicitur propriissimè naturalis, maxime quando illud principium est naturale, & cōueniens motu sicut est in grauiibus, & leuibus. Alius est motus, qui est à principio extrinseco actiuo contra inclinationem actiuam moti, sicut quando graue mouetur sursum, & aqua calefit. In aqua enim est principium intrinsecum actiuum inclinans contra calorem, in tantum quod si sibi dimittatur, causat frigiditatem, & destruit, calorē, & iste motus dicitur simpliciter violentus. Alius est motus qui nec est secundum inclinationem actiuam moti, nec contra eius inclinationem, & talis est naturalis, accipiēdo large naturalē motum. Existis assignatur triplex potentia à quibusdā naturalis, violenta, & neutra. Et potest addi quod est aliquis motus ab aliquo principio actiuo, & contra aliud principium actiuum, sicut est de motu progressiuo, & vocatur hoc principium intrinsecum, siue sit substantiale, siue accidentale, dummodo non distet loco, & situ à moto. Forte aliqua alia multa possent dici, quæ quidem, vt credo, possent ad dicta reduci, & idcirco, quæ credidi alicuius difficultatis, & utilitatis, hæc vt potui pertractaui, & declarauī, & idcirco ad presens, quæ dicta sunt, satis sufficiant de hac materia.

*Explicit tertia pars Summularum
in Libr. Phisicorum Venerabilis
Inceptoris & fratris Guilielmi de
Villa Occbam Angliae nominati
Principis.*

INCIPIT QVARTA PARS

S V M M V L A R V M

In Lib. Phisicorum.

Cap. Primum.

VONIAM secundum Phi. tempus est motus, vel aliquid ipsius motus, ideo post considerationem de motu videndum est de tempore. Ideo videndum est, quid sit tempus, & quorum est tempus, & quomodo se habet cum aliis, quæ sunt ad temporis cognitionem. Antequam videatur quid sit tempus, videndum est quid non est instans, & quid non est tempus. Circa instans est opinio multorum, quod instans est quedam res fluens, quæ scilicet statim corrumpitur, vel deficit, ita quod non manet. Vnde ponunt nonnulli, quod continuè fit aliud, & aliud instans, & quod ipsum est quedam res quam impossibile est manere per tempus, imo dicunt quod distinguitur ab omni re permanente. Sed quod instans non sit talis res: ostendo. Primo sic. Quia si instans sit talis res, sequeretur, quod in quolibet tempore esset infinite res secundum se totas distincte, & non facientes vnum per se, probatur, quia quodlibet instans esset secundum se totum distinctum à quolibet alio, & non faciunt per se vnum, & etiam infinita instantia sunt in quolibet tempore, consequens est falsum, & impossibile, ergo &c. Secundo si instans sit talis res statim desinens esse, vel ergo desinit esse ad introductionem sui contrarii, vel ad subtractionem sue cause, vel ad corruptionem sui subiecti, sed nullum istorum potest dari, sicut inductiue patet, ergo, &c. Tertio sic, si instans sit talis res indiuisibilis statim desinens esse, cum non sit substantia, vt manifestum est, igitur erit accidens, aut igitur accidens diuisibile, aut indiuisibile, non indiuisibile: tum quia in istis corporalibus nihil est indiuisibile, quod

In hoc sermone destruitur essentia instantium.

quod possit esse subiectum talis accidentis, nisi forte anima intellectiva, de qua nō dicunt prædicti quod ipsa sit subiectū inflātis. Tū quia si esset subiectū instantis diuisibile, cū non possit esse nisi in mobili, & cū nō est maior ratio, quare sit in vna parte mobilis, quā in alia, erit in qualibet parte mobilis, & per consequēs esset simul idem in omni parte mobilis, ad modum quo anima intellectiva, ponitur a non nullis tota esse in toto corpore, & in qualibet parte, vel erunt diuersa instantia in diuersis partibus, quorū vtrumq; est impossibile, nō est ergo accidens indiuisibile secundū extensionē, nec est accidens diuisibile, quod sit extensum ad extensionē subiecti, quia tūc esset longū, latū, & profundū, quod videtur absurdū. Tūc etiam sequeretur quod totū celū in quo ponitur subiectiue continue perderet, & acquireret aliquā nouam rē, ergo &c. Confirmatur, quia omnis res extensa, vel est substantia, vel qualitas, cū quantitas secundū Philof. non sit media distincta à substantia, & qualitate. Si ergo instans sit talis res, vel esset substantia, vel esset qualitas, quod patet esse impossibile. Itē si esset talis res, corpus celeste verē secundum eā transmutaretur, & ita in corpore celesti esset aliqua potētia, præter illā, quæ est ad vbi, quia esset in potētia ad aliquā rē statim corrupendā. Item tertio, quia, si esset talis res, siue inextensa, esset aliqua mutatio, quæ nec esset ad substantiam, nec ad qualitatem, nec ad quantitatem, nec ad vbi; quia illud instans, nec esset substantia, nec quantitas, nec qualitas, nec locus. Nec valet dicere quod non est ibi mutatio, nisi secundum locum, quia quodocunque acquiritur aliquid in aliquo, & mobile sic se habet, quod ibi est aliud, & aliud, verē mouetur ad illud, & hoc ideo, quia quantumcunq; aliquid acquireret aliquam rem, & similiter acquireret aliam, nec posset acquiri vna sine alia, tamen illæ mutationes essent distinctæ, sicut patet: quia quantumcunq; aliquid moueatur localiter, & calefiat, nihilominus illa calefactio, & mutatio localis sunt mutationes distinctæ,

& si non possent separari in illo, adhuc tamen essent mutationes distinctæ, ergo similiter in corpore celesti, si simul cum loco acquireretur talis res distincta, quæ ponitur instans, essent distinctæ mutationes, cum distincta sint acquisita. Confirmatur, quia in istis inferioribus, quamuis aliquid moueatur localiter, non acquirit talem rem, ergo vbi simul cum loco acquiritur aliqua res talis esset distincta numero, & ita essent plures mutationes, quam quatuor, quod est expressè contra Philosophum tertio, & quinto huius, & secundo Metaphysicæ & pluribus aliis locis.

Quarto ostendo principaliter quod instans non sit talis res, quia frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, sed sine tali re omnia possunt saluari, quæ ponuntur saluari per eandem, ergo frustra ponitur, minor patet, quia omnia quæ possunt saluari per talē rem, possunt saluari per hoc quod celum est secundū suas partes in tali situ. Si enim primū mobile mouetur localiter absq; omni acquisitione alterius rei, omnia saluarentur, sicut per illam rem, sicut patet inductiue, ergo non est intentio Phi. quod instans sit talis res alia indiuisibilis statim corrupenda distincta ab omni re permanente.

Cap. Secundum.

PER aliquas rationes priores potest probari quod tempus non est alia res secundum se totā distincta ab omni re permanente. Primo quia cum tempus nō possit esse substantia talis oportebit quod sit accidens. Sed non est accidens indiuisibile, cum sit in corpore subiectiue, ergo est diuisibile, & per consequēs extensū habēs partes simul existentes, quod est cōtra Phi. qui dicit quod partes tēporis nō sūt simul. Si dicas quod tēpus est extensum nō secundū partes simul existētes, sed sibi inuicē succedentes, hoc nō valet, quia subiectū tēporis est extensū secundū partes simul existētes, ergo, &c. Præ tēpus est, in toto celo, vel ergo est in qualibet parte celi, vel in nulla, nō in nulla, quia tūc nō esset in toto

Quod tempus non sit res distincta ab omni re permanente.

quod

quod enim, nec secundū se, nec secundū ali-
quā suā partē est in aliquo, nō est in toto,
ergo tempus est in qualibet parte cęli, sed
nō est totū in aliqua parte cęli, quia nullū
accidēs tale est in cęlo, igitur vna pars tē-
poris est in vna parte cęli, & alia pars in
alia, & ita tempus est extensū secundū par-
tes simul existentes, & erunt plura tēpora
simul, quia quęlibet pars temporis est tem-
pus. Nec valet dicere quod cęlum non est
subiectū temporis, sed motus cęli. Nā ille
motus est extensus ad extensionem cęli, nā
quęlibet pars cęli mouetur, ergo & acci-
dēs suū sic est extensū, & ita redit idē, quod
prius, quod tēpus est extensū secundū par-
tes simul existētes, & ita tempus esset lon-
gū, latū, & profundū. Ex quibus sequitur
ultra quod tēpus est substantia, vel qualitas:
& sequitur ultra quod ad illud erit verē
motus cōtinuus, quia vere acquireretur ipsi
cęlo, vel motui aliqua res, sine interruptio-
ne distincta à loco, & ita essent plures mu-
tationes, quam illę, de quibus loquebatur
Phi. Pręter. quātitas, corpus, superficies, linea
& locus nō distinguuntur realiter à substā-
tia, & qualitate, quia omne corpus, & super-
ficies, & linea, & locus est substantia, vel
qualitas, sicut patet ex dictis, ergo eadē ra-
tione tēpus nō distinguitur realiter à sub-
stātia, vel qualitate, ergo vel tēpus est sub-
stātia, vel qualitas, sed nulla substantia, vel
qualitas est res distincta à rebus permānē-
tibus, ergo &c. Pręterea, ostensū est quod
motus non est res secundū se totam distin-
cta à rebus permanentibus, ergo eadē
ratione nec tempus. Pręterea omnia pos-
sunt saluari sine tali re, sicut inferius pate-
bit ergo &c.

Cap. Tertium.

OSTENSO quid non est tempus, di-
cendum est, quid est tēpus, ex quo
apparebit quomodo tempus est, & quo-
modo non est. Sunt autem aliqua premi-
tenda. Primum est quod tempus est men-
sura motuum quorum quantitas est nobis
ignota, hoc est, per tempus certificamur
quandū aliquid mouetur, & quod vnum

mobile diutius mouetur quam aliud, illud
enim dicitur diutius moueri, quod in ma-
iori tempore mouetur. Aliud est, quod
tempus est mensura rerum temporalium,
per tempus enim certificamur, quod vna
res permanens diutius durat, quam alia.
Aliud est, quod sicut per tempus mensu-
ratur motus, & res temporalis, ita etiam
tempus est mensura quietis, quia per tem-
pus certificamur quę res diutius quie-
scat, & quę minus, & quę æqualiter
quiescit cum alia. Et ista sunt principa-
lia, vel præcipua, propter quę ponitur tē-
pus, & propter quę cognitio temporis est
nobis necessaria. Ex quibus sequitur quod
cum quantitas mensurę debeat esse nobis
notior, quam quantitas mensurati, quia
propter quātitatem mensurę certificamur
de qualitate mensuratorum, quod natura
temporis quantum ad suam quantitatem
sit notior nobis, quam quantitas motuum
mensuratorum, ex quibus sequitur, quod
tempus non est res latens incognoscibilis,
sicut aliqui dicunt, imo est nobis notum,
& nō est notū sapientibus tantū, sed ratio-
ne omnibus vrentibus. Nullus enim idiota
est quin cognoscat de aliquo per tempus,
quod vnū duorū, vel diutius quiescat, vel
diutius moueatur, vel duret quā aliud, vel
æqualiter, sicut ipse qui scit quod diutius,
vel minus fuit in tali loco, vel tali; quam
alius, & sic de aliis. Oportet ergo quod tē-
pus sit aliquod, nobis notū valde, quia om-
nibus sapientibus, & insipientibus est cau-
sa, & occasio tot cognitionū, sicut experi-
mur. Dicitur autem tēpus valde ignotum
propter multas difficultates emergentes
tractantibus de natura ipsius ex auctori-
tatibus auctōrū male intellectis, propter
quod tales philosophantes non intelligen-
tes modos loquendi, & auctoritates Philo-
sophorū magis dubitant de tempore, quā
alii simplices vrentes solū modo secundū
vsum vocis, sicut plus dubitāt de motu qui
tamen ad sensum apparet, & per sensum
apparet, & per sensum notificatur. Oportet
autē scire quod quādo quantitas alicuius
rei ignotę debet certificari, & notari, quā-
doq;

Tempus
quomodo
sit notif.
simum.

Quomodo
tempus sit
difficile
cognitū.

Quo- mo-
dis certi-
ficari nos cō-
tingat de
rei quanti-
tate.

Temporis
necessitas.

notificatur per applicationē quantitatis
 mēsurę notę ad rē, cuius quātitas ignora-
 tur semel, vel pluries, sicut per applicatio-
 nē vlnę, cuius quātitas nota est semel, vel
 pluries ad pannū applicatur, & tūc notifi-
 catur de quātitate panni; quādoq; autē ali-
 quis habēs magnā experientiā de tali mēsu-
 ratione potest per solū aspectū rei certifi-
 cari quata res est, vtrū scilicet sit tricubita,
 vel bicubita, quāuis talis certio non sit ita
 nota, & certa sicut prior. Et isto duplici mo-
 do proportionabiliter quando ignoratur
 de duabus rebus, quę ipsarū est maior, vel
 minor, vel an sint equales, quarum nō pōt
 vna alteri applicari, certificatur quis quę
 earū sit maior, vel minor, scilicet per ap-
 plicationē eiusdē ad vtranq; earū, vel solū
 per aspectū illarū, quamuis secūda noticia
 sit incertior quā prima. Et sicut est duplex
 talis notificatio in permanentibus, ita in
 successiuis. Nam quādoq; aliquis nesciēs
 quantū aliquid moueatur, certificatur per
 aliquem motum sibi notū, cōsiderans enim
 & applicās motum Solis sibi notū ad aliū
 motū, & cōsiderans quod illud aliud moue-
 batur à tali pūcto ad talē pūctū, scit quā-
 diū illud mouebatur. Similiter aliquis qui
 videt hodie aliquod corpus moueri, & simi-
 liter die p̄cedete, & cōsiderās quod hodie
 mouetur à tali pūcto ad talē pūctū, &
 heri dū Sol mouebatur ab alio pūcto ad a-
 liū pūctū, scit quod hodie diutius, vel mi-
 nus diū mouetur, quā heri. Quādoq; autē cō-
 stat alicui quod vnū mobile diutius moue-
 tur quā aliud per solū aspectū aspiciēdo v-
 trumq; dū mouetur, quāuis nō ita certitudi-
 naliter cōstet, sicut i. mō. Eodē mō duplici-
 ter proportionabiliter certificatur quis de
 quiete, quantū, scilicet quiescit aliquid, &
 quod vnū diutius quiescit, quā reliquū, &
 quod aliquod vnū equaliter quiescit cū re-
 liquo, & isto mō de duratione. Nā isto du-
 plici mō certificatur quis quod vnū diutius
 durabit, vel durat, quā reliquū, vel quod ali-
 quod tātū durat quantū reliquū. Est autē no-
 tādum, quod illa est proprie mēsurā quāti,
 per cuius cognitionē, & applicationem ad
 reliquū cognoscitur quātū sit reliquū, quę

quidē applicatio quādoq; fit per cōtactū
 finalē, quādoq; improprie, cum scilicet per
 considerationē solū intellectus cognoscit
 quantū est reliquū, ita quod tā mēsurā quā
 mensuratū debet esse actualiter nota, & de-
 bent esse distincta, propter quod quādo
 per aspectū alicuius cognoscitur, quātum
 ipsum est, illa cognitio, proprie loquendo,
 nō est mēsurā, sed illa res alia cuius quanti-
 tas est nota, hoc est, quātitas ipsa per cuius
 applicationem ad aliā rē, de qua nescitur
 quata est certificatur intellectus quantū it-
 la res est, verē est mēsurā, & propriissimē.
 Cū ergo tēpus secundū omnes sit mēsurā
 rerū temporalium, & motū, & quietū, illa
 res erit tēpus, per quā de duratione rerum
 tēporaliū, & duratione motū, & quietum
 certificamur, vt ista possit esse descriptio in-
 dicās quid nominis istius nominis tēpus.
 Tēpus est mēsurā omnium rerū, de quarū
 duratione pōt intellectus certificari per
 aliud magis notū sibi. Ad cuius euidētiā
 sciendū est, quod duplex est mēsurā. Quā-
 doq; enim aliquid dicitur mēsurā alicuius,
 quādo de vna re notū est quanta ipsa est,
 scilicet, quādo notum est quod ipsa est pe-
 dalis, vel bipedalis, & de alio ignoratur
 quanta est, quia nescitur an sit pedalis, vel
 semipedalis, sed cū re priore scitur postea
 quanta est illa prius ignota, & ista pōt vo-
 cari mēsurā permanentiā. Alia dicitur esse
 mēsurā quādo de aliqua re, siue sit notum
 quāta ipsa sit, siue ignotū, scitur tamē quod
 mouetur vniformiter, scilicet equaliter per
 quod de alio, siue sit notū quantum est, siue
 nesciatur quātū est, potest certificari quā-
 diū est, vel diū mouetur, vel quiescit, & ista
 potest vocari mēsurā successiuorū. Et secū-
 dum hoc cū scitur qualiter res permanens
 mouetur, scitur de alio quādiū permanet,
 siue etiam duret, mouetur, vel quiescit. Ex
 quibus patet quod nō est necesse ponere alicui
 quā rē inherere primo motui ad hoc quod
 certificetur quę res plus, vel minus duret,
 vel quę diutius mouetur, vel quiescit. Ad
 hoc enim sufficit motus. Si enim consi-
 dereretur aliquod motum de quo sci-
 mus quod est vniforme, hoc est, scimus
 quod

Quid pro-
 prie sit tē-
 pus.

Differētia
 mensurę
 successiuę
 & mensu-
 rę perma-
 nentis.

quod tale motū semper vniformiter mouetur, id est semper equaliter per hoc poterimus scire quod vna res alia diutius, vel minus diu mouetur, vel quiescit, ergo frustra ponitur alia res, &c.

Cap. Quartum.

PRAEDICTIS concordat ratio Phi. 4. huius tex. cō. 101. siue diffinitio, quæ talis est. Tempus est numerus motus secundum prius, & posterius. Tunc enim certificamur per tempus de alijs motibus istorum inferiorū; quando est ordo inter prius & posterius in motu vniformiter, hoc est quā cōsideramus motū, quod vniformiter est in tali loco, & posterius in alio per hoc scimus quandiu mouetur illud, quod ignoramus. Vnde nisi cognoscere-mus quod mobile vniformiter prius est in tali loco, & postea in alio, nūquā possemus cognoscere; nec per ipsū iudicare quādiu aliquid mouetur, quiescit, vel durat. Ex quo patet quod hoc possumus scire per hoc solū, quod consideramus, & numeramus prius, & posterius in motu. Nō ergo oportet ponere aliquam rē per cuius prioritatem, & posterioritatem debeamus numerare de quantitate aliorum motuum, quod Philosophus declarās quomodo accipitur numerus in diffinitione temporis. tex. cō. 102. dicit. Quoniam autem numerus est duplex, & namque quod numeramus, & numerabile numerum dicimus, & quo numeramus, quidem tempus autē est quod numeratur, & non quo numeramus, est autem alterum & quo numeramus, & quod numeratur. Ex quo colligitur quod tempus est numerus numeratus, quia est pars rei numeratæ, frustra ergo ponitur aliud à motu; & prius ostensum est quod motus non est alia res à rebus permanentibus, ergo nec tempus est aliquod accidens inhærens moto, vel motui. Sed ista propositio tempus est mensura aliarū rerū, debet intelligi per istā, per hoc quod motum vniformiter mouetur certificamur quantum aliæ res durant, mouentur, vel quiescunt.

EX præmissis patet quomodo tēpus est, & quomodo tempus non est. Patet enim quod tēpus non est quoddā cōpositum ex partibus præteritis, & futuris distinctum secundū se totum à permanentibus, & sufficienter, & bene hoc conuincunt rationes Philosophi positæ in principio capituli de tempore, propter quod rationibus illis non respondet reutans quod sufficienter demonstrant conclusiōnē, quam prætendunt secundū quod accipiendo tempus pro tali cōposito, quod non est: quia nihil est tale cōpositū. Itē impossibile est, quod aliquod cōpositum in rerum natura existēs componatur verē, & realiter tanquā ex partibus suis ex illis, quæ non sunt. Cum ergo illud, quod factum est, non sit, & similiter illud quod futurum est, non est, impossibile est, quod aliquod ens existens in rerū natura ex talibus cōponatur, & ita sic accipiendo tēpus nihil est tēpus, hoc est nullum cōpositum tale est. Itē quicquid vere, & realiter componitur ex aliquibus partibus, si ipsum totū est necesse, quod omnes partes, vel aliqua ipsius sint, imo necesse est, quod omnes partes illius sint, quia impossibile est, quod illud, quod non est, sit pars alicuius entis, nullum enim ens cōponitur ex non entibus, sed partes temporis præteritæ, & futuræ non sunt, ergo impossibile est, quod tēpus sit tale cōpositū distinctum à rebus permanentibus secundum se totum, & sic intelligendo tēpus, tempus non est. Sed aliter intelligendo, tēpus est, quod ista propositio breuis tēpus est, ponitur loco istius propositiōnis longæ. Aliquod mobile mouetur vniformiter, quod intellectus considerans, & enumerans quando prius alicubi nō est, & postea est ibi, & posterius alibi, certificari potest de alijs quandiu durant, vel mouentur, vel quiescunt. Sicut ergo per istam orationem longam non denotatur quod aliquod existens in rerum nam cōponatur ex non entibus, sed denotatur

Quomodo
tempus
non sit.

Quomodo
tēpus est.

quod idem sine nouitate existens coexistit primò vni, & postea alteri, & per hoc possumus scire quandiu illa durant, mouentur, vel quiescunt, & quod vna res diutius durat, mouetur, vel quiescit, quàm alia: ita per istam, tempus est, non denotatur aliquid esse in rerum natura existens cōpositum ex non entibus, sed quod sic mouetur vniformiter.

Cap. Sextum.

Cuius motus non sit tempus.

PER dicta patet quod quamuis possit concedi, quod tempus est motus sub isto intellectu, quod per hoc, quod aliquid mouetur vniformiter, potest aliquis certificari de diurnitate rei, non tamen est vniuersaliter verum, quod emne per quod sic cognoscitur, scilicet quantum est, est tempus illius motus, cum ista res, scilicet tempus non potest competere cuicunque motui. Quia quamuis per motum inferiorem difformem mensuremus motum vniformem. Quia quando quis cognoscit horam diei per motum suum, & exercitium, & cognoscit in quo situ in cælo est sol, & etiam per motum talem mēsuramus alios motus, tamē hoc non potest fieri per certitudinē, nec competit ex natura rei, sed magis propter defectum aliquem, ideo nō cuiuslibet motus est tēpus, sicut non quilibet pannus est vlna, quamuis per pannū possit certificari de aliquo quod sit vlna. Aliquis enim sciens quot vlnarū est pannus per illum pannum potest certificari de aliquo ligno, vel virga, quod est vlna, & tamen ille pannus non est vlna, quia de natura sua habet magis quod debet mēsurari, quam mēsurare, & ita est de motu vniformi respectu motuum difformium, quia potius debet mensurare difformia, quam mensurari ab eis. Patet etiam ex eodem quod isti termini, motus, tempus, non sunt idem in diffinitione, hoc est, non habent eandem diffinitionem, sicut licet in rei veritate lignum aliquod idem sit, lignum, & vlna, ta-

men isti termini habent diuersas diffinitiones, & alicui competit diffinitio ligni, cui non competit diffinitio vlnæ. Sic etiā alicui competit diffinitio motus, cui non competit diffinitio temporis.

Cap. Septimum.

PATET ex iam dictis cui motui cōpetit esse tēpus, scilicet primo motui primi mobilis vniformiter, & velocissimē moti, quāuis per motum Solis possumus metiri motum multarum rerum, tamen ratio ipsius magis conuenit illi motui primo, quia quantum est ex se, magis natus est certificare de aliis motibus, quàm motus Solis; imo per illum motum natus est intellectus certificari de motu Solis, & aliorum planetarum, ergo tempus est passio primi motus sicut mēsurabile est passio vlnæ, & risibile hominis, sicut non obstante quod homo verè & realiter sit risibilis, & tamen dicimus quod risibile est passio hominis, ita possumus dicere quod motus primus est tēpus, & tamen tempus est passio primi motus, quia tales propositiones, quæ videntur repugnare, verificantur per diuersas suppositiones terminorum, sicut in ista, homo est risibilis, termini supponunt personaliter, & significatiuē. In ista autē, risibile est passio hominis, iste terminus homo supponit simpliciter, vel materialiter. Denotatur enim quod risibile prædicatur per se de homine in secundo modo dicendi per se, non prædicatur autem nisi conceptus, vel vox, ergo &c. Similiter est hic, motus primus est tempus, termini supponunt personaliter, & significatiuē, quia per ista non plus denotatur, nisi quod mobile primum, & vniformiter, & velocissimē mouetur, per quod potest intellectus certificari de aliis quantum durant, mouentur, vel quiescunt. In ista autem, tempus est passio primi motus, termini supponunt simpliciter, vel materialiter. Denotatur enim quod prædicatur tempus per se secundo modo de motu primo.

Quem motum insequitur tēpus.

mo, quod utique verum est, sicut mensura prædicatur per se de vna, vel de aliquo tali, talia enim respectiua prædicantur de aliis, quæ non sunt respectiua ad illa, quorum sunt per se secundo modo, vel per accidens, & non per se primo modo. Patet ergo ex dictis quod tempus non est aliqua res alia à primo motu, quia per primum motum, omni alio circumscripto, scimus de temporalibus quando durat, mouentur, vel quiescunt. Et tamen tempus, & primus motus differunt diffinitione, quia tempus importat animam, quæ debet certificari, & alias res de quibus debet certificari, & ita non importat nisi res permanentes, quamuis importet aliquas illarum rerum permanentium moueri. Ex quibus patet quid est tempus, & quomodo est tempus, & quomodo non.

Cap. Octauum.

Sermo de
esse instan-
tis.

VISO quid est tempus, videndum est quid est instans. Circa quod dico, quod instans non est res statim desinens esse in rerum natura, sed instans non est aliud ab ipso primo mobili. Unde sicut mutatum esse, siue mutatio non est aliqua res statim desinens esse, sicut prius dictum est, sed importat mobile alicubi existens, vbi prius non erat immediate ante. Ita instans non est nisi primum mobile existens alicubi secundum suas partes, vbi non erat ante immediate, vt hoc nomen, instans; non dicat nisi primum mobile existens in tali loco, vbi prius non erat immediate ante, nec immediate post erit, vt sicut cum dicimus: homo est, in tali locutione, vel hoc nunc est album, non importatur plus, nisi quod hoc est album, quando primum mobile est alicubi, vbi prius non erat, nec postea erit, & hoc intelligendum est semper immediate. Et ideo est conuenientior secundum proprietatem sermonis modus loquendi per hoc aduerbium, nunc, sicut fecit Aristoteles 4. Physic. per

hoc volens nobis inuere, quod præter primum mobile in loco determinato, & alias res permanentes, quæ per tempus durat, nunc non est aliqua res desinens esse statim. Et ad hoc vadunt rationes Phi. Prima enim probat, quod non fiat duo nunc sibi inuicem successiua, ita scilicet quod vna destruat, & alia sibi succedat, quia si illa res corrumpetur, aut corrumpetur in isto nunc, aut in alio, non in isto, quia tunc est, nec in alio, quia cum vnum nunc non sit immediatum alteri, sequeretur quod idem nunc sit prius in illis, quæ sunt media, & ita duraret per tempus. Sic ergo patet quod non est ibi aliqua res, quæ vere sit corrupta desinens esse, sed ibi est primum mobile, quod existens alicubi secundum partes desinit esse ibi, & est alibi, eo quod mouetur continue. Nec moueat aliquem, quia dico quod primum mobile est alibi, vbi prius non fuit. Quia hoc potest habere intellectum duplicem, sicut ostendetur, quando dicitur de loco, & sub illo intellectu ibidem exprimendo intelliguntur omnia talia verba. Secunda ratio Phi. probat quod non est idem nunc semper permanens, hoc est quod non manet in eodem loco primum mobile. Tunc enim quæ sunt, & quæ fuerunt ante millesimum annum, essent simul, & ita sequitur, quod illud non coexistit cuicumque contradictioni, cuius vtraque pars successiue verificatur, & propterea dicit Phi. 4. huius text. Comm. 104. ipsum autem nunc est sicut idem, est verò sicut non idem. Vult dicere quod instans sit idem numero, hoc est, non sunt diuersæ res, quarum vna alteri succedat. Est vero sicut non idem, hoc est, mobile in diuersis locis coexistit, propter quod dicitur primo vna res nunc esse, postea alia res dicitur tunc esse, ita quod quando mobile existit in vno loco, verum est dicere de vna re nunc est, & postea de alia re verum est dicere quod tunc est, & ita eadem res est non variata, quam-

uis sit alibi, & alibi: & hoc est quod Philosophus concludit in eodē textu. Est quidam igitur sicut idē ipsum quod nūc dicitur semper est, aut sicut non idem, & namque est similiter quod fertur hoc est mouetur localiter, sicut quod fertur sursum; hoc est, idem est secundū substantiā; & tamen est alibi, & alibi successiue, propter quod habetur diuersa esse, hoc est diuersa prædicabilia de eo verificantur. Et ita res importata per hoc nomē, instans, est eadē semper non variata in sua substantia, & tamen illa res variatur secundū locū, hoc est, successiue est in diuersis locis, propter quod secundū prius, & posterius successiue de eodem, vel diuersis dicitur nunc esse. Et hoc intelligit Philosophus, quando dicit instans, vel nunc esse aliud secundum esse.

Cap. Nonum.

Obijcitur
contra di-
cta quod
tempus nō
sit motus.

AD maiorem euidētiam prædictorū ponendæ sunt aliquæ obiectiones. Primo enim videtur quod tempus nō sit motus, & hoc propter rationes Philosophi, per quas probat quod tempus nō est motus circularis, siue circulatio, quia quælibet pars temporis est tēpus, sed non quælibet pars circulationis est circulatio, ergo tempus, & circulatio prima non sunt idem, & per cōsequens circulatio nō est tempus, nec e cōuerso. Item si motus esset tempus, ergo si essent plures celi primi, essent plures motus primi, ergo essent plura tempora, quod est incōueniens. Itē motus, & mutatio tantū sunt in ipso mutato, vel moto, sed tempus est simul ubique, & apud omnes, ergo tempus non est motus, nec mutatio. Itē motus est velox, vel tardus, sed tempus, nec velox, nec tardus, ergo &c. minor patet, quia velox, & tardum certificatur tempore, & etiā diffiniuntur. Velox enim est qui in paruo tempore multum mouetur. Tardus qui in multo tēpore pertransit parum, sed tempus, nec diffinitur, nec determinatur tēpore, siue certificatur, ergo tēpus nec velox, nec tardus. Vnde concludit Philoso-

phus, tex. cō. 97. Quod quidē scilicet, ratione tempus nō sit motus, manifestū est. Item Philosophus postquam inuestigauit naturam tēporis, & concludit diffinitionē temporis, subdit, non ergo motus tempus est, si secundum quod mouet, habetur tēpus motus. Item Cōmen dicit quod tēpus non est motus, sed numerus motus, ergo &c. Item nihil sequitur seipsum, sed tēpus sequitur motum secundum Philosophum, sequitur autem magnitudinē motus. Item nullum tempus mēsuratur tempore, sed aliquis motus est tēpus per prædicta, ergo aliquis motus non mēsuratur tempore, consequens est falsum ergo &c. Ex omnibus ergo dictis videtur quod nullus motus sit tēpus. Item quod instans non sit ipsa substantia mobilis, videtur, quia si esset substantia mobilis, nullo modo esset aliud, & aliud instans, quod est contra Philosophum. Item mutatio est in instanti, sed mutatio non est in substantia primi mobilis, ergo &c. Itē mutatio mēsuratur in instanti, & non mēsuratur substantia primi mobilis. Item Philosophus 4. huius dicit ipsum nunc idem esse quod forte erat: esse autem ipsius alterū est. De isto autē esse quæro, quia aut est aliquid aut nihil, si nihil, ad nihil est vtile tēpori, si est aliquid, & est alterum, & substantia primi mobilis non est altera, ergo nūc est aliquid præter substantiam primi mobilis. Item arguo per rationem Philosophi, in principio ca. de tempore. Quia nullius diuisibilis est tantū vnus terminus, sed instans est terminus temporis, & tēpus est diuisibile, ergo sunt illic plura instantia, secundum non sunt plures substantiæ primi mobilis, ergo &c. Item secundum Philosophum illud quod fertur, sequitur ipsū nunc, sed nihil sequitur seipsum, ergo quod fertur non est ipsum nunc, nec e cōuerso. Itē nunc est terminus temporis, & continuat præteritum eū futuro, sed ista non cōpetunt mobili. Vnde dicit Philosophus ipsum autem nunc est continuatio tēporis, sicut dictum est, continuat præteritū, & futurum, & terminus temporis est, est

t. c. 102.

Contra di-
cta de in-
stanti.

t. c. 103.

autem

Phisicæ.

autem huius quidem principiū, illius vero finis. Item postea subdit quoniā ipsum nunc finis, & principium temporis non eiusdē sed est præteriti quidem finis principium autem futuri. Ex quo patet quod motus non est substantia primi mobilis, cum nō sit nec præterita, nec futura, nec nunc est substantia primi mobilis, cū non sit nec præterita, nec futura, nec nunc est substantia primi mobilis, cum ista nō sit finis præteriti, nec principium futuri.

Cap. Decimum.

AD solutionem prædictarum rationū notandum est, quod sicut de motu oriūtur multæ difficultates, propter modum loquendi, quia scilicet propter varietatem eloquij frequenter vtuntur homines hoc nomine, motus, & diutius hoc verbo, mouetur; ita est de tempore, quod propter hoc, quod vtuntur hoc nomine, tempus, credūt multi, quod vna res aliqua absolutē, sine connotatione, & relatione, importetur hoc nomine tempus, ad modum, quo homo significat omnes homines, & albedo significat albedinem, quod non est verum. Et ideo illi qui dubitant de aliqua propositione, in qua ponitur hoc nomen, tempus, ponāt loco illius hanc totam orationem. Aliquid mouetur velocissimē & vniformiter, quod quidem intellectus cōsiderans potest certificari quandiu aliquid durat, mouetur, vel quiescit. Et loco istius, tempus est cōtinuum, debet poni ista oratio, aliquid sine quiete mouetur vniformiter, & velocissimē. Et sic de similibus est intelligendum, quia vtimur hoc nomine tempus, pro longa oratione, & interdum vtimur propositione breui pro longa propositione cōposita ex alijs terminis, quam sint illi, qui ponuntur in propositione breui. Et ideo tales propositiones breues exponendæ sunt per alias longas, & per illas, quæ magis propriæ sunt, & planiores iudicandū est de alijs. Et hoc quidē valde vtile est ad saluandum dicta auctorū, quæ aliter saluari non possent, quod quidem

omittentes, & volentes, quod omne nōmē determinatē supponat pro aliqua re, ad modum quo album, & homo supponūt, habent concedere multas propositiones ab antiquis negatas, scilicet quod motus est in instanti, & econuerso quod verū est, quia quæcunque res vna existens in rerū natura importata per hunc terminū, motus, illa verē est in instanti, quæ verē est, quando mobile primum est in aliquo loco certo, &c. Similiter debēt dicere quod mutatum esse est diuisibile quia quæcunque res detur, quæ sit mutatum esse illa verē est diuisibilis, & huiusmodi, quæ tamē ab auctoribus antiquis negātur. Istos autem non reputo discedere ab intentione Philosophi, sed à modo loquendi. Et forte modus eorum esset vtilior communitati, maxime simplicibus, quā aliis. Qualiter autē tales propositiones possunt exponi, poterit diligens lector ex eis, quæ subdētur percipere. Sicut autem propositiones habentes illud nomen, tēpus: exponendæ sunt, ita orationes, in quibus ponitur hoc nomen, instans, exponendæ sunt, sicut ista, instans est, est exponenda per istā, aliquid quod mouetur velocissimē, & vniformiter, est in aliquo loco determinato, &c. & sic exponendæ sunt similes, sicut inferius ostendetur. Sed notandum est, quod quamuis possent concedi, quod propositiones, in quibus ponitur hoc nomen tēpus, exponendæ sunt ad hoc, quod propriissime, & certissime, sine ambiguitate explicetur intellectu, sicut propositiones, in quibus ponitur iste terminus, motus, exponendæ sunt. Et ita quæ potest concedi hæc, mutatum esse primi mobilis est in instanti, tamen illæ, in quibus ponitur hoc nomen, instans, exponendæ sunt, sicut illæ in quibus ponitur iste terminus, mutatum esse, vel mutatio. Qualiter autem fiat, visum est partim, & inferius declarabitur, &c.

est aliquis istum conceptum habere, quâ-
uis nesciat quis, vel quid est iste motus ve-
locissimus, & vniformis. Immo hoc etiam
esset possibile quâuis dubitaret, vel crede-
ret quod nullus esset talis. Iste enim con-
ceptus occurrit intellectui, quando intel-
lectus vult certificari de quâtitate alicuius
motus, vel quietis. Qui enim vult cer-
tificari quantû mouetur, durat, vel quie-
scit, aliquid statim format naturaliter
istum conceptum dicendo in anima, quod
si simpliciter esset motus velocissimus, &
vniformissimus: illud quod mouetur, dum
illud mobile plus moueretur, diutius mo-
ueretur, & ita generaliter naturaliter for-
maret intellectus istum conceptum, quâ-
docunque vult per tempus aliquid men-
surare, & ita quicumque percipit tempus,
percipit motum, & non solû percipit mo-
tum, sed etiam primum motum, hoc est,
habet conceptum proprium primo motui,
scilicet istum motum velocissimum, & vni-
formis. Et propter hoc dicit Phi. Simul
enim motum sentimus, & tempus, hoc est,
quando aliquis vult aliquid mēsurare per
tēpus, percipit motum, & tempus, & motum
sine distinctione motus, & nō tantum
motum in communi, sed etiam primum motum.
Vnde si sint tenebræ, & nihil per corpus
patiamur, & ita nullum motum videamus
per falsum, sed tamē est motus in anima,
hoc est anima habet cōceptum motus, qui
conceptus subito forte fit in anima, sed si
simul cum hoc vult certificari quantû du-
rat, mouetur, vel quiescit, aliquid videtur
fieri quoddam tēpus, hoc est, habetur cō-
ceptus proprius tēporis, & similiter cō-
ceptus videtur fieri, hoc est, cum anima
habet conceptum tēporis, & motus vide-
tur fieri aliquid, hoc est, habet simul cō-
ceptum motus. Ex quo sequitur quod tē-
pus est aliquid ipsius motus, hoc est, est
aliquid prædicabile de motu, & impor-
tans motum, sicut risibile est aliquid homi-
nis, quia est propria passio eius. Et ideo si-
cut ista stant simul, homo est risibilis, &
risibile est aliquid hominis, ita ista stant
simul aliquis motus est tempus, & tamen

tempus est aliquid ipsius motus, quia est
passio ipsius motus primi, eo quod per
hoc nomen, tempus, importatur aliquid
quod non importatur per hoc nomē, mo-
tus, sicut patet per diffinitionē exprimē-
quid nominis eius. Ad secundum dico pri-
mo, quod illa ratio æqualiter probat,
quod primus motus non est tēpus, & quod
tempus non est aliquid accidens in motu
primo, nec in primo mobili. Sicut enim
infertur ex hoc quod primus motus est
tempus, igitur si sint plures cæli, plura
tēpora, eo quod ad multitudinem cælorum
sequetur multitudo motuum. Eadem ratio-
ne sequitur si plures sunt cæli, ergo plura
erunt tēpora, quia ad multitudinem sub-
iectorum sequetur multitudo passionum,
seu accidentium, ergo si tempus sit acci-
dens primi motus, non possunt esse plures
motus primi, nisi essent plura tempora, si-
cut, si sint plures homines erunt plura ri-
sibilia. Nec valet dicere quod tempus es-
sed accidens vnus cæli, & non alterius,
quia si cæli sunt æque primi, non est ma-
ior ratio, quod tempus sit accidens vnus
motus cæli, quam alterius. Dico igitur
quod Philosophus probat, quod non quæ-
libet circulatio est tēpus sed tantum cir-
culatio prima, & ideo si essent duo cæli
æque primi, & plures motus primi, in rei
veritate essent plura tēpora, illa tamen es-
sent vnū per æquialētiā tantū, hoc est,
nō plus facerent ad mensurandū illa duo
tempora, quam vnum tantū, sed illud tā-
tū esset ab omnibus apprehensibile. Sicut
si aliquis volens mensurare aliquid, acci-
peret plures vlnas, in rei veritate essent
plures vlnæ, quamuis vna tantū per æqui-
ualentiam hoc est, faceret sibi vna tantū
quantum duæ ad mēsurādum. Aliud exē-
plum potest poni de loco, quia posito,
quod aqua, & aer simul locarent aliquid
corpus, ita quod aqua, & aer essent simul
indistantes loco, & situ. illud corpus
in rei veritate esset in duobus locis, quia
non esset maior ratio, quare esset in
aere, quam in aqua, & econuerso, & ita
vel esset in vtroque, vel in nullo, & tamē
dice-

dicereur esse in vno loco, quia ad hoc quod corpus sit in loco, non plus requiritur aqua, & aer, quam vnum solū. Et sic si per impossibile plures essent motus primi, essent plura tempora, siue tempus ponatur primus motus, siue accidens primi motus, tamen esset vnū per æquivalentiā modo dicto. Ad tertiū dico, quod quando Philosophus dicit, quod tempus est simul vbiq̄ue, &c. non intendit quod realiter sit apud omnia, illo modo quo motus localis illius corporis est realiter, vbi est corpus, sed intendit per istam propositionē, tēpus est vbiq̄ue apud omnia, dicere istā, tempus est id, per quod omnia quæcunq̄ue mensurabilia sunt, quantum ad durationem motuum, & quietum, possunt mensurari, ita quod tempus dicitur esse in terra, & in mari, quia omnia, quæ sunt in mari, & in terra possunt tempore mensurari. Ex quo sequitur, quod non omnis motus est tempus quia non quilibet motus est id, per quod omnia, quæ sunt in terra, & mari possunt mensurari. Sed motus primi mobilis est id per quod omnia, quæ sūt in terra, & mari possunt mensurari. Sed nunquid debeat cōcedi quod motus primus est in terra, & in mari, sicut cōceditur, quod tēpus est in terra, & in mari, cū motus primus sit tēpus. Dico quod ista, & similes sunt quæstiones sophistarū, qui ignorant modos loquēdi improprios, quibus auctores frequenter vtūtur. Vnde non est modus loquendi, quod motus primus sit in terra, & mari, sed quod tempus est in mari, & terra, & ideo vnum cōceditur, & non reliquū. Et ideo in isto sophismate tempus est in terra, motus primus est tēpus, ergo motus primus est in terra, est fallacia amphibologiæ, quia maior improprie accipitur. Ad quartū dico quod illud probat, quod non omnis motus est tempus. & quod motus, & tempus habēt diuersas diffinitiones. Ex hoc enim quod vnus motus est velocior alio. & vnum tēpus non est velocius alio, sequitur quod motus, & tēpus non sunt adæquate & cōuertibiliter idem. & quod non omnis mo-

tus est tempus, & hoc cōcedo. Vnde sicut non sequitur, vnum lignū est longius alio sed vna non est lōgior alia vna, ergo vna non est lignū, ita nec alia consequentia valet: probat enim Philosophus quod nō omnis motus est tempus. & quod differunt diffinitione, & ideo de rigore modo loquendi nunquā potest concedi, quod tempus est velox, vel tardum. Dico igitur quod de virtute sermonis, secundum principia Phi. potest cōcedi quod tempus est velox, quia tēpus est velocissimus motus, sed non debet concedi quod tempus est tardum, nec quod vnum tempus sit velocius alio. Sicut nec motus primus sit velocior primo motu. Et quando dicitur quod velox, & tardum diffiniuntur tēpore. Dico quod verum est quod diffinitur motu primo, illud enim est velocius quod dum mouetur à tali puncto ad talē punctum, mobile primum plus mouetur, & illud tardius, quod dum mouetur, mobile primum minus mouetur. Et si dicas quod tempus potest haberi de motu a iquo, an sit velocior alio per alium inferiorē, dico, quod verum est, sed non ita certitudinaliter, nec à tot, nec ita bene, & faciliter à communitate, maxime si motus sit primus. Vnde ille motus erit tempus, & non alius, qui motus magis certificat quancūque rem, & totam communitatem certifi- care habet de aliis quantum durant, mouentur, vel quiescunt, & omnes istæ conditiones cōpetunt primo motui. Ad quintum dico quod Phil. intendit quod motus non est tempus, scilicet conuertibiliter, hoc est quod motus & tēpus non conuertuntur: nec habent eandem diffinitionem. Per hoc ad aliud dico, quod nec est conuertibiliter tempus motus, nec sine motu: quia est realiter primus motus. Et ad Com. dico quod non omnis motus est tēpus, nec etiam semper motus est tempus, quia motus primus non est actualiter tēpus, nisi quando partes numerantur; hoc est, nisi quando intellectus comprahēdit quod primum mobile primo est in hoc loco, & postea in alio. Ad aliud dico quod

quod tēpus nō sequitur motuū sicut res inherens sibi, sed dicitur sequi motū, quia predicatur per se secūdo modo de primo motu. Dico etia ad aliud, quod motus totus primus non mensuratur tempore, sed motus inferiores tempore mensurantur, & ipsi tempore distinguuntur. Similiter & magna pars primi motus mensuratur tempore, quia paruo motu, vel parua parte temporis, quia magna pars motus, vel temporis solum mensuratur parte parua temporis, ut tota dies mensuratur hora, quia scitur, quod in hora transit tantum, vel tantū spatiū signatus punctus, & per consequens quantum pertranseat vna die, & sic hora mensurat totum diem, hoc est, quando primum mobile transit ab vno puncto ad alium, non sistit, sed mouetur adhuc iterū, & tertio, & quarto, & ita idem non mensuratur se ipso, sed sic, quod primum mobile tamdiu mouetur, scitur, quod mouetur ab vno puncto ad alium punctum.

Cap. Decimum Secundum.

Solutio
ad obie-
cta de in-
stanti.

Postquam solute sunt rationes, quibus probatur quod tempus est alia res, à motu, nūc soluēde sūt rationes, quibus probatur quod instans est alia res à primo mobili. Vnde ad primū dico, quod instans nō est aliud, & aliud sic quod sūt diuersa instātia, quę sint diuersę res totaliter; sed sub isto intellectu pōt cōcedi, quod instans est aliud & aliud, hoc est, quod primum mobile est successiue in diuersis locis, & alibi; & alibi, ita quod primū mobile secundum diuersas partes suas nunc est hic; & nunc alibi. Ad aliud dico, quod ista propositio, mutatio est in instanti, conceditur sub isto sensu, quando aliquid subito mouetur, tunc quicquid acquirit, subito acquirit, ita quod non est aliquid prius; & aliquid posterius, acquisitum, ita quod ista propositio, mutatio est in instanti, intelligitur per illā aliam longam, & recipitur iste modus loquendi, mutatio est in instanti, & non iste, mutatio est in substantia primi mobilis, sicut illa, motus est in tēpore, & non ista,

motus est in primo mobili, nec ista, motus est in aliquo accidente primi mobilis. Vnde idem argumentū est contra alios, qui ponunt instans esse quoddam accidens primi mobilis, & tempus esse quoddam accidens primi motus. Nā arguo sic. Mutatio nō est in aliquo accidente primi mobilis, mutatio est in instanti, ergo instans nō est accidens primi mobilis. Et sic motus non est in aliquo accidente primi motus, motus est in tempore, ergo tempus nō est accidens primi motus. Tales ergo modi loquendi recipiuntur, motus est in tempore, mutatio est in instanti, & non tales, motus est in aliquo accidente primi motus, motus est in aliquo accidente existēte in primo motu, mutatio est in primo mobili, & ideo modus arguēdi ex talibus, mutatio est in instanti, & vniuersaliter ex his quę sūt improprie causāt fallaciā equiuocationis, vel amphibologie & iudicandū est de eis, & de argumentis, in quibus ponuntur per illas, quę per eas intelliguntur. Et ideo sicut nō sequitur, quando aliquid mutatur, totū simul acquiritur; dum primū mobile est in aliquo determinato situ; sed mutatio non est in substantia primi mobilis, ergo instans est alia res, quia semper est licitū propositionē, quę per aliā intelligitur, poni loco ipsius. Et per idē ad aliud dico, quod ista propositio, instans est indiuisibile, non concedetur sub isto intellectu, primum mobile non est in hoc loco quocūq; determinato, quod dū sit ibi, possit esse quęcunq; successio; sed sic mobile est in hoc loco, & immediate ante fuit in alio; & immediate post erit in alio; ita quod non est sic ibi; quod ipso ibidem existente posset quęcunq; conditio verificari. Ad aliud; quando dicitur; mutatio subita mensuratur instanti; dico quod ista est falsa, etiam secundum alios, qui ponunt instans esse aliam rem à substantia mobilis; & mutationem esse aliam rem à motu, & mobili, & omni re permanente. Nam secundum eos tam mutatio; quam instans est res indiuisibilis; sed nunquam indiuisibile quantum ad suum esse mensuratur alio indiuisibili,

Vi de quā
pulchrè dī
tum.

N

Sicut

Sicut si esset aliqua magnitudo indiuisibilis, nunquam mensuraretur alio indiuisibili, quia non posset mensurari, quia intellectus tantum dubitat, quantum est vnū quantum aliud, & nō potest per vnum indiuisibile de aliquo certificari quantum est; quāuis forte posset certificari quantum perfectū est, hoc est, quod vnū est perfectius alio. Et eodē modo nūquā pōt intellectus certificari de aliquo quantum est per aliud, nisi quādo vnū est maius alio, vel quādo vnū est diuisibile, & ignoratur vtrū sit equale, vel inēquale. Sed sic non pōt esse da aliquo indiuisibili, vtrum sit æquale, vel inæquale alteri indiuisibili. Dico igitur quod ista nō est vera de virtute sermonis, mutatio subita mensuratut instanti, si tamen per eā intelligatur ista. Quando aliquid mutatur subito, acquirit totū simul, & nō secundum prius, & posterius, bene potest cōcedi. Ad aliud dico, quod illud, quod dicit Philosophus cōpetere instanti, vel nūc, non est aliquid, nisi aliquod predicabile, vel aliqua conditio adiūcta ipsi nūc, vel instāti. Vnde Philosophus vocat esse aliquādo diffinitionē ipsius, aliquādo ipsā rē importatā per aliquā determinationē vocalē aliam a substantia ipsius, & ita aliquādo vnam orationē connotatā, & ita est in proposito, quod illud esse alterius nō est aliud, quā quod cōuenit vere dicere, quod hoc primū quādoq; est in aliquo loco, & quādoq; in alio, & quādoq; in altero: & certe illud esse est aliud a substantia mobilis, quia est quēdā determinatio in mente, vel in voce, vel scripto. Ad aliud dico quod ista propositio, instans est terminus temporis, est vera sub isto sensu, quod quādo mobile mouetur, est in isto determinato loco, in quo prius immediate non erat, nec immediate post erit, & continuat tēpus, & hoc nō est aliud quam mobile primū continue moueri, & ita sēper quod est in loco determinato, in quo immediate prius nō erat, nec immediate post erit, nec aliud est tēpus continuū esse quam primū mobile cōtinuē moueri. Similiter quādo dicitur quod aliqua pars tēporis est preterita, & aliqua futura, nō debet cōcedi, quod

aliqua res, quę est pars tēporis, prius fuerit; & quod modo ista res non est, & quod aliqua res erit, quę modo nō est. Sed ista pars tēporis est preterita, pars tēporis est futura, ponitur loco istius, primū mobile prius mouebatur immediate, & post mouebitur, vel erit in loco, in quo nō est. Et similiter tēpus dicitur continuū, hoc est, primū mobile mouetur cōtinuē. Et similiter dicitur quod instans est finis preteriti, & initiū futuri, quia mobile primū est prius in vno loco, & immediate fuit in alio, & immediate post erit in alio loco, ita quod tūc conuenit dicere, hoc mobile prius mouebatur, & post mouebitur, & isto modo ista propositio, continuatio temporis est, & similiter cæteræ tales propositiones sunt exponendæ.

Cap. Decimum Tertium.

EX quo constat, quod tēpus est mensura, videndū est quorū est mensura, & quorū non. Est autē tempus mensura, quā cognoscitur quantum aliquid durat, mouetur, vel quiescit. Non est autē motus absolute mensura, quā scitur quantum aliquid durat, mouetur vel quiescit, sed hoc scitur per alium modū, puta per aspectū, vel sensum ipsius, & ignorato quādiū mouetur, quiescit, vel durat aliquid, pōt de hoc certificari cognoscēdo, quod durat tādiū, quādiū durat coexistētia moti, dū tot v. cibus voluebatur. Et eodē modo tēpus est mēfura, quā cognoscitur, quod vnū diutius, vel æqualiter, vel minus diū mouetur, durat, vel quiescit, quā aliud, sicut per hoc quod a. diutius durauit, quā b. Si enim cōsideremus quod a. mouebatur, quādo primū mobile mouebatur ab Oriente in Occidens, & b. non mouebatur, nisi dū primū mobile mouebatur ab Oriente in Meridiē, scimus quod a. diutius mouetur, quā b. Et similiter de similibus est dicendū. Moneo tamen quod nullus accipiat exempla, nisi gratia exempli, quia exēpla ponimus nō vt ita sint, &c. sed vt &c. & ideo illo modo accipiātur. Ex premissis sequitur, quod nullū necessarium, & perpetuū mensuratur tempore, quia de nullo tali pōt sciri per tempus, quantum tale aliquid.

Quę tēporis mensuratur.

aliquid durat . Vnde si esset aliquod corpus infinitū, illud non posset mensurari, nec per finitū, nec per infinitum, sed eo ipso quod apprehenderetur, & cognosceretur, esset finitū; ita si aliquid in perpetuum duret, non potest sciri per aliquid aliud quantum durat; & ita tale non poterit mensurari. Et si dicatur contra, quia si esset corpus infinitum, & ignoraretur esse infinitum propter applicationem alterius infiniti ad ipsū, posset sciri esse infinitum: ergo tūc per applicationē alterius ad ipsū statim sciretur, quod esset infinitum quod tamē nesciebatur, sed quādo scitur de aliquo quantum est per applicationē alterius ad ipsum mensuratur illo, ergo vnū infinitum posset mensurari per aliud infinitum, ergo eadē ratione vnū perpetuum per aliud posset mēsurari. Itē de quo potest sciri per tēpus quod diutius durat, quam aliud, mensuratur tempore; sed per tempus potest sciri, quod vnū perpetuum diutius durat, quā non perpetuum, ergo perpetuum tēpore mensuratur. Ad primū dico quod si esset aliquod infinitū corpus, & totū videretur, & apprehenderetur, & ignoraretur esse infinitum, & postea per applicationē alterius infiniti ad ipsum sciretur infinitum, mensuraretur per aliud infinitū. Sed hoc est impossibile. Impossibile est enim quod aliquod infinitū apprehendatur, ita quod non tantum apprehendatur pars, sed totum, & ignoraretur esse infinitum, & ideo non potest infinitum tempore mensurari. Sicut si esset aliquod indiuisibile non posset mensurari, quia impossibile est quod cognoscatur indiuisibile diuisibiliter, vel cognitione propria, & simplici, quin cognoscatur esse indiuisibile, vel saltem nullū talem posset determinare illud esse indiuisibile. Non pōt ergo infinitū sciri esse infinitū per applicationē alterius infiniti ad ipsum, sicut si applicaretur vnū infinitū ad aliud, non cognosceretur esse infinitū, ita quod propter applicationē illam non cognosceretur esse infinitum. Et eodē modo nunquā per tempus scitur aliquid esse perpetuum, hoc est nunquā scitur aliquid esse perpetuum; per hoc quod existit tot, vel tot reuolutionibus mobilis primi, sed scitur

per deductionē, vel per alium modum; puta quod est simplex compositum, vel quia non habet contrariū, vel per aliam viā. Ad aliud dico quod ad hoc quod aliquid tempore mensuretur, non sufficit quod vnū diutius duret, quā aliud, sed oportet quod per tempus possit sciri quādiū durat. Verum tamē quando scitur per tempus, quod vnū diutius durat, quam aliud, oportet quod vnum illorum tempore mensuretur. Vnde si essent duo mobilia semper duratura, quę tamē de nouo inceperint, quamuis hoc putem esse impossibile secundum principia Philos. illa mensurarentur tempore a parte ante, quia per tempus potest sciri quādiū durabant. Patet ergo quod perpetuum non mensuratur per idem, patet quod motus perpetuus non mensuratur per tempus, quia per tempus non potest sciri quantum motus perpetuus durauit, vel durabit: hoc est, quādiū tale mobile mouebatur, vel mouebitur, & similiter est de quiete perpetua. Sed forte dubitabit aliquis, quid est duratio rei. Ad hoc dico, quod duratio rei non est aliqua res adueniens illi rei, quę durat, sed duratio non est nisi existere, dum tempus existit, & duratio tanta, vel tanta rei non est, nisi existētia eiusdem primi mobilis totiens, vel totiens, & dum tantum, vel tantum mouetur. Patet ergo, quod nec res perpetua, nec motus perpetuus, nec quies perpetua mensuratur tempore, & eodem modo quę semper non sūt, non mensurantur tempore, quia per tēpus non potest sciri de illis quādiū non sunt, sicut chymera non potest sciri quādiū non est chymera.

Cap. Decimum quartum.

OMNIA Præter perpetua mensurantur tempore, ideo vocantur temporalia. Vnde generabilia, & corruptibilia tempore mensurantur, quia per tempus durant; ideo duratio eorum tempore mensuratur, non autem scitur quantum perfecta sunt, nec quanta sunt. Ideo dicitur communiter, quod duratio rerum temporalium per tempus est, & tempus est mensura durationis, & non perfectionis: quæ propositio debet

Duratio quid sit.

Quę fugiāt tempus ipsum.

Instantia .

Solutio.

sic intelligi, quod per tempus potest sciri quamdiu durat res téporales, & quod vna illarum diutius durat, quã alia, sed nõ potest sciri quantũ perfecta est vna res temporalis, & quanta, nec quod vna est maior, vel perfectior alia. Sicut autem res téporales mensuratur tépore quantũ ad durationem modo præexposito, ita omnes motus inferiores, & quietationes inferiorũ mensuratur tépore, pro eo quod nõ sũt perpetui. Quia de quolibet motu inferiori potest per tempus sciri quamdiu durat, & quod vnus diutius durat, quã alius. Similiter est de quiete. Non solũ autem quantũ durat motus inferior potest mensurari tempore, sed etiam motus corporis cęlestis põt mensurari tempore, & ideo dicit Phi. quod motus męsuratur tempore, & tépus mensuratur motu, quia vna parte parua motus, vel temporis mensuratur pars magna, quę est magnum tempus. Quamuis etiã, sicut patet ex prioribus, motus cęlestis męsuretur quandoq. motu inferiori, sicut aliquis per motũ suum cognoscit in quo puncto est Sol, quamuis non ita certitudinaliter, sicut per primum motũ cognoscit, & męsurat motũ inferiori: vnde multi per motũ horologii cognoscunt horas diei, vel cognoscũt quantũ primum mobile, vel Sol mouebatur hodie, vel post ortũ Solis. Nec moueat aliquem, quia dico vnã partẽ motus cęlestis męsurari vna parte parua, quia qualiter motus habeat partes declaratũ est, eodẽ modo debet intelligi tépus habere partes. Sicut autem téporalia entia mensuratur tempore, ita põt dici quod illa, quę aliquãdo sũt, & aliquãdo nõ sũt, tépore męsurentur, quod nõ est aliud, quã dicere, quod per tépus põt cognosci, quod ista diutius fuerũt nõ entia, quã illa, & ideo nõ est intelligendũ quod męsura habeat causalitatẽ, vel efficientiam super męsuratũ, vel quod męsuratũ dependeat à męsura; nisi forte intelligendo quod męsura est illud, per cuius cognitionẽ intellectus põt certificari quantũ est aliquid, hoc est, quantũ ad durationem, aut quantũ ad quantitatem molis, vel quantitatem perfectionis, vel virtutis: ideo quãuis tépus

fit męsura aliorũ, tamen nõ ex hoc, quod est męsura, est causa aliorũ, quãuis possit cõcedi quod tépus est causa aliorũ, sicut ponitur quod motus primus est causa aliorũ.

Cap. Decimum Quintum.

DVBITABITVR autem an perpetua, quę sunt semper, męsurentur aliqua męsura, puta ęternitate, vel ęuo, ex quo nõ męsurantur tépore. Videtur enim quibusdam quod Deus męsuretur ęternitate, & substantię alię intellectuales ęuo. Sed mihi videtur secundũ opinionẽ Phi. quod præter tépus nulla est męsura, qua męsuratur duratio cuiuscunq. Quod enim Deus nõ męsuretur ęternitate, manifestum est, quia si sic, aut ista ęternitas est Deus, aut alia à Deo, nõ Deus, quia nihil męsuratur seipso, tũc enim aliquid męsuratur, quãdo intellectus certificatur de quantitate alicuius, hoc est, quantũ est, vel quantũ durat, mouetur, vel quiescit per aliud, & per cõsequẽs seipso non męsuratur: semper enim męsura aliqua cognitione notior est męsurato, eo quod per męsurę notitiã accipiat intellectus notitiã męsurati, quod męsurat, quãuis non accipiat omnẽ notitiã męsurati, quia non incõplexam, immo illã præsupponit, sed accipit notitiã cõplexã, sicut aliquis cognoscens pannũ, sed nesciens vtrum sit triũ, vel quatuor vlnarum, vel plurium, per vnã deuenit in notitiã talem, siue certitudinem, quod pannus est tot, vel tot vlnarũ. Sicut aliquis sciens quod aliquis mouetur, & nesciens quãdiu mouetur, per tempus cognoscit quod tãdiu, vel tãdiu mouetur: patet ergo quod nunquã aliquid seipso męsuratur. Et ita non męsuratur Deus ęternitate, si illa ęternitas est Deus. Nec põt dici quod męsuretur ęternitate, quę est alia res à Deo, quia nullares inferior põt esse męsura Dei, & ita Deus nullo modo męsuratur, sed est immensus, hoc est, non męsuratur. Item probo quod alię substantię non męsurentur ęuo, quia quæro quid est illud ęuũ, aut est substantia, aut accidens, non substantia, quia esset substantia intellectualis. Et manifestum est quod vna substã

Sermo de męsura perpetuorum.

Dei duratio nullam habet męsuram.

Quod Intellectus non męsurentur.

Cap. Decimum Sextum .

Quomodo
tempus se
habeat ad
animam.

ria intellectualis non mensuratur alia quã
tum ad durationem quia nunquã per viam
substantiam intellectualem pōt sciri de alia
quantum duret, nec illud quã est accidēs,
quia per tale accidēs non pōt sciri quam-
diū durat substantia intellectualis, & ita
secundū viam Philosophi substantiæ intel-
lectuales, & corpora celestia secundum
suas substantias, eo quod sunt perpetua, nō
mensurantur aliqua mensura, quia per nul-
lam mensurã potest intellectus scire quã-
diū durat, sed quod semper durat, hoc
scitur per rationem, & non plus scitur per
tempus, quod duret, quã per eam scitur,
quod tempus semper durat. Sed nunquid
de perpetuis potest concedi quod sint in
tempore, sed quod non mensurentur tem-
pore. Dico quod propriè loquendo secun-
dum Phi. non debemus concedere, quod
sunt in tempore, quia esse in tempore non
est esse quando tempus est. sicut nec esse in
cælo est esse quando cælum est. Sed esse in
tempore est mensurari tẽpore, quia secun-
dum eundem nihil est in tẽpore, hoc est, ni-
hil mensuratur tempore, nisi excedatur à
tempore, hoc est, minus duret, quã tempus,
quia de nullo alio potest sciri per tempus,
quandiu durat. Sed dices, & quæres de ope-
rationibus intellectus vtrum mensurentur
tempore. Dico breuiter de omnibus, quæ
aliquando sunt, & aliquando non sunt, siue
corporalia, siue incorporalia, siue spiritua-
lia, quæ coexistunt tẽpore, vere mensuratur
tempore, & ideo sicut tales intellectuales
operationes, siue sint in substantiis separa-
tis, siue in aliis quibuscunq. si incipiant de
novo fieri, mensurantur tẽpore. Sed muta-
tio subita, quæ nō coexistit tempore, nō tẽ-
pore mensuratur; & ideo si esset aliqua res,
quæ statim desineret esse, illa non mensu-
raretur, quia nulli tempore coexisteret, si-
cut multi ponunt de instanti, & de mutato
esse. Sed dico quod secundum viam Phi.
nulla est res talis, nec esse pōt, quia omnis
res, quæ accipit esse per tempus durat, &
tempore mensuratur, quia per tempus po-
test sciri quandiu durat.

QVIA Phi. faciunt difficultatem circa
tempus, an sit in anima, vel possit esse
sine anima, ideo quomodo tẽpus se habeat
ad animã est sciendum. Patet autem ex di-
ctis, quod in diffinitione temporis debet
poni anima, vel magis respectu anime, quia
in diffinitione temporis ponitur mensura,
sed mensura in sua diffinitione respicit ani-
mã, quia mensura est illud per quod anima
certificari debet de quantitate ignota mo-
do præexposito, & ita anima debet poni in
diffinitione quid nominis teporis, & ita sit
in diffinitione, quæ est, tempus est numerus
motus secundū prius, & posterius, quæ debet
sic intelligi, tẽpus est illud, quo anima men-
surat secundū prius, & posterius, per quod
nata est certificari de aliis quantū durat,
mouetur, vel quiescūt: nisi enim aliquis cō-
sideret, & numeret prius, & posterius in mo-
bili, hoc est, nisi cōsideret, & aduertat quod
mobile vniuniformiter motū prius est in vno
loco, & postea in alio, nunquã percipit tẽ-
pus. Sed ex hoc quod cōsiderat, & percipit
quod mobile vniuniformiter mouetur, & ta-
men prius est in vno loco, & posterius in a-
lio, perpendit tẽpus, & ita tempus est nu-
merabile ab anima, ita quod hoc totū nu-
merabile ab anima, vel equiualeus sibi, de-
bet poni in diffinitione temporis. Vnde qui
non considerat prius, & posterius, non per-
cipit tempus, sicut patet de illis dormienti-
bus, qui non perceperūt prius, & posterius,
de quibus loquitur Arist. 4. Phyt. cō. 97.
Ex quibus patet quod si anima non posset
esse tempus, nō posset esse tempus, cū nihil
posset esse numerus vel mensura. Vnde mo-
tus primus, quamuis posset esse vniuniformis-
simus, & velocissimus, si tamen anima non
posset esse tũc ille motus non posset esse tẽ-
pus. Ideo dicit Ph. quod tẽpus est ens in ani-
ma, & quod suũ esse cōpletũ est ab anima,
nihil aliud intelligens, nisi quod motus ex-
tra nō posset esse tempus sine anima. Sicut
virga, quæ in rei veritate est vna, non
posset esse vna, si anima non posset esse,
quia si anima non posset esse per vir-
gam, non posset aliquid mensurari, sed
vna.

Quomodo
tẽpus com-
pletur per
animam.

Opera In-
tellectus tẽ-
pore men-
surantur.

vlua est illud, per quod aliquid potest mēsurari, ergo si anima nō posset esse, virga nō posset esse vlua, & tamen virga in rei veritate est vlua, & vlua est extra animā, nec est plus in anima, quā lapis; tamen anima ponitur in diffinitione huius nominis vlua, & nō lapidis, & pro tāto potest dici, quod vlua est ab anima, & quod esse suum completū est ab anima, & multa alia, quæ debent intelligi modo prædicto, sic quod si anima nō posset esse, nec aliquid posset esse vlua. Oportet autē scire, quod dupliciter pōt intelligi, quod anima ponatur in diffinitione temporis, vno modo, vt denotetur tempus esse illud, per quod anima actualiter certificatur, vt ista sit descriptio temporis. Tēpus est illud per quod anima certificatur. Alio modo, vt denotetur quod tempus est illud, quod anima potest mensurare alia, quāuis de facto non mensuretur, vel siue mēsuret actualiter, siue non. Et tūc talis potest esse descriptio temporis. Tempus est illud, per quod anima pōt certificari de aliis. Si primo modo intelligatur descriptio tēporis, dico, quod primus motus non est tempus, nisi quādo anima per ipsum mensurat alia, & tūc sub isto intellectu oportet cōcedere, quod si anima non numeraret motū primum secundū prius, & posterius, mensurādo alia per ipsum, non esset tempus. Si autē secundo modo intelligatur, tūc debet dici quod motus primus est tempus, siue anima mēsuret, vel numeret primum motum, siue nō, & ita tempus est, siue anima mensuret, siue non. Sed tamen non esset tempus, nec motus prius esset tēpus, si anima nō posset mēsurare, vel numerare. Et iste modus ponendi videtur magis cōsonus omnibus dictis, quia mirum esset apud vulgum dicere, quod nullū tempus esset, si nulla anima numeraret motum primum, vel mensuraret. Et ideo hic nō est difficultas realis, sed vocalis magis, patet quod illud quod est tempus, est realiter extra animam, tamē dependet ab anima, quod sit tempus, cum tempus non possit esse tempus, siue illud quod est tempus, non possit esse tempus sine anima; hoc est nisi anima nō posset esse, sicut cau-

sa in nullo dependet à suo effectu, & tamē causa nō potest esse causa sine suo effectu.

Cap. Decimum Septimum.

QVIA multi ponunt, quod tempus est causa corruptionis rerum, videndum est quomodo est hoc possibile. Est autem sciendū, quod cum tempus sit realiter primus motus, non est aliter tēpus causa corruptionis, quam primus motus. Nunc autē primus motus est causa aliquo modo nō tantum corruptionis, sed etiam generationis, quia aliquādo primū mobile, quando mouetur debite approximatur quibusdā, & à quibusdā elongatur, ideo tūc est causa aliquorū, & aliqua corrumpuntur tūc. Tamen dicitur specialiter causa corruptionis rerū, quia secundū quod aliquid magis durat ex continua actione corporū exteriorū, & interdum interiorum, si res sit cōposita, & habeat partes intrinsecas, debilitantur res in sua virtute, vnde tādē accidit corruptio, non autem ex hoc, quod aliqua res diutius durat, generatur, & ideo dicitur, quod tempus est causa corruptionis magis, quam generationis, cum tamen in rei veritate illud, quod est tempus, sit causa tam generationis, quam corruptionis, non tamē propter hoc, quod est tempus, siue enim esset tempus, siue non, si tamen esset motus primus, nihilominus tamen esset causa generationis, & corruptionis, vnde quamuis motus primus sit tempus, non tamen propter hoc, nec minus, nec plus res corrumpitur, sed quia omne temporale necessario corrumpitur, ideo dicitur, quod tempus est magis causa corruptionis, quam generationis.

Quomodo
tempus sit
causa cor-
ruptionis.

Cap. Decimum Octauum

SICVT omne, quod mouetur, mouetur in tempore, ita omne, quod mouetur, mouetur in loco, ideo post considerationē de tempore restat considerare de loco. Circa quod videndum est, an locus sit, & quid locus sit, & quomodo corpora sunt in loco, & quomodo locus se habeat ad locatum. Quod autem locus sit, manifestū est, nec potest demonstrari à priori, tamen constat,

Sermo de
existancia
loci.

constat, quod locus est per hoc, quod corpora localiter mota transeunt de loco ad locum, & in eodem loco succedunt inuicē diuersa corpora. Alias autem rationes ponit Philof. 4. huius, quia tamen omnes concedunt locum esse, ideo illas omitto, quare eas videas ibi.

Cap. Decimum Nonum.

QUID autem sit locus, maiorem habet difficultatem. Vnde, & circa hoc sūt diuersæ opiniones. Quidā enim, sicut recitat Arist. quarto huius, dixerunt, quod locus est spatium contentum inter latera continentis, sicut totum spatium contentum inter parietes domus, est locus, & sic de aliis. Alii autē dixerūt locum esse materiā, alii autē formam. Philof. vero ponit locum esse vltimum corporis continentis. Duę vero opiniones postremę parua, vel nullā habent apparentiā, & modernis tēporibus malos defensores habēt, quas Phil. sufficienter improbat. Ideo circa eas, nolo immorari. Prima autem opinio quāuis nō habeat multos defendentes, qui sunt sapientes, apparent tamen vulgo, ideo circa ipsam aliquāliter est insistendum, quod enim non sit spatium medium probat Philosophus quarto huius, quia, si spatium medium, siue dimensiones essent locus, sequeretur quod loci essent infiniti. Ista consequentia patet euidenter, & potest declarari multipliciter, vno modo sic. Si spatium medium esset locus, tunc aliquid diceretur in loco, quia esset presens spatio, sed ita conuenit cuiuslibet parti totius esse presens tali spatio, sicut toti, equaliter ergo totum est in loco, & pars quælibet, sed sunt infinite partes, ergo loca sunt infinita. Item si locus sit spatium, ergo locus est corpus, sed omne corpus est mobile, ergo illud spatium moueri poterit de loco ad locum, & ita loci erit locus, sed non est verisimile, quod aliquod corpus quieuerit per tempus infinitum, ex quo ergo illud spatium, si sit corpus, mouebatur, & nunquam quieuit continue per tempus infinitum, ergo infinites fuit motum, & per consequens erunt infinita loca, quia in

finita loca mouebantur infinites ad vnum. Circa declarationem istarum rationum, & aliarum, quas facit Aristot. volo insistere, sed hoc sufficere videtur ad probandum, quod locus non sit tale spatium. Quia, aut tale spatium est aliud à locato, aut non, si non, ergo locus est locatum, & idem esset in seipso, sicut in loco; si aliud, Et manifestum est, quod non est aliquod indiuisibile, ergo est diuisibile, & extensum, non magis secundum vnā partem, quam secundum aliam, ergo est longum, latum, & profundum, per consequens est corpus, quod nō potest dici. Tum quia duo corpora tunc essent simul, tum quia nec substantia, sicut patet inductiue, nec accidens, quia nullū accidens potest esse sine subiecto, ergo oportet ponere aliquam substantiam, in qua esset illud accidens, & ita haberetur, quod præter substantiam locatam esset alia substantia infra latera continentis. Sed forte instabis contra istam rationem, quia dices quod in superioribus dictum est, quod aliqua quantitas est substantia, & aliqua quantitas est qualitas, ergo eadem ratione quantitas est albedo, & color, & per consequens color est corpus, & similiter materia substantialis, & forma, sed ista stant simul, & sunt in eodem loco, ergo plura corpora sunt in eodem loco, vel simul, ergo per hoc, quod plura corpora non possunt esse simul, non potest probari, quod locus non sit spatium. Ad solutionem istius rationis est sciendum, quod corpus dupliciter accipitur, Vno modo pro illo, quod per se existit absq; hoc, quod sit pars alterius. Alio modo dicitur corpus esse illud quod est longum, latum, & profundum. Primo modo impossibile est secundum viam Philosophi duo corpora esse simul, & talia corpora essent spatium, & locatum, quia manifestum est, quod nec locatum est pars alterius, nec spatium, vel ialtem vtrunq; potest non esse pars. Si autem corpus accipitur secundo modo, dico secundum viam Philof. quod duo corpora sunt simul imo plura, quia sic omne quod est longum, latum, & profundum.

Corpus dicitur dupliciter.

Sermo in opinionibus entitatis loci.

T. com. 8.

Locum non esse spatium separatum.

dū est corpus. Et manifestū est quod plurā quorū quodlibet est longū, latū, & profundū, sunt simul. Et si dicas quod si duo corpora essent simul, eadē ratione & infinita. Similiter si plura essent simul, ergo vnum penetraret reliquū, sed manifestū est quod nō plus penetraretur vnū illorū secundum vna dimensionem, vel partē, quā secundum aliā, ergo secundū quālibet, & per consequens, cū sint partes infinite, vnū illorū corporū erit actu diuisū in infinitū. Dico quod si duo corpora primo modo dicta essent in eodem loco, eadem ratione infinita corpora possent esse in eodem loco, sed non est sic secundo modo accipiendo.

Cap. Vigésimum.

VISO quid non sit locus: videndum est quid est locus. Diffinit itaq: Philosophus quarto Physicorum sic locū. Locus est vltimum corporis continentis contigui immobile primum. Ad cuius euidentiā est aduertendū, quod nō est imaginandum, quod in corpore locante sit aliqua superficies, vel aliquis situs distinctus totaliter à corpore locante, quomodo albedo distinguitur secundū se totam à subiecto, & quod illa superficies, quæ est finis vel terminus, est locus equalis locato. Et ita circa hoc primo ostendendū est, quod locus non est aliqua res talis. Secundo videndū est de intentione Phi. & Com. Tertio ponendę sūt aliquę obiectiones, & soluendę. Primo probatur quod locus non sit talis res alia à corpore locante, quia superficies non est aliqua res alia à corpore locato distincta secundum se totā, ergo nec locus: cōsequētia patet, quia locus, & superficies nō distinguuntur realiter. Quod patet per hoc, quod superficies est vltimū corporis, & secundum Cōmen. est finis, & terminus, sed nulla res alia est finis corporis, ergo &c. Assumptū primo de superficie probatum est alibi. Similiter frustra &c. Sed omnia, quę dicuntur de loco, possunt saluari absq, hoc quod locus sit res distincta à superficie corporis continentis, quia ita locabit, & ita cōtinebit, & ita erit equalis locato, sicut, si ponatur alia res, er-

go locus non est alia res à superficie. Similiter si locus sit alia res à superficie, oportet quod sit in genere quātitatis, qualitatis, vel substantię, & non potest poni in genere qualitatis, nec substantię, vt satis patet ergo est in genere quātitatis, & si sic, vel est quantitas continua, vel quātitas discreta, certū est, ergo est continua, aut ergo est successiva, aut permanēs, non successiva, manifestū est, ergo permanēs, vel est ergo longitudo, vel latitudo, vel profunditas, vel tales dimensiones, & per consequens est linea, vel superficies, vel corpus. Cōfirmatur, omne quātum permanēs continue est longum, latū, & profundū, igitur locus est longus, latus, & profundus & nihil est huiusmodi, nisi sit linea, vel corpus, vel superficies, ergo &c. Quod autem superficies non sit alia res secundū se totam distincta, probatū est alibi, & hic etiā adduco quasdam, quia tunc esset accidens, & haberet subiectū primū. Tunc queritur de isto subiecto primo, aut est corpus, aut aliud à corpore. Si primū, tunc in qualibet parte istius corporis erit aliquid superficiei illius, quod est manifeste falsum, quia in parte citra illam superficiē non est illa superficies, aut alia pars eius, nec subiectū primū est aliud à corpore, quia tunc esset substantia, sed omnis substantia extensa est longa, lata, & profūda, igitur habet aliquam partem in profundo, que non est sub aliqua parte illius superficiei, ergo &c. Itē si superficies esset in aliqua substantia, sicut in subiecto, eadē ratione corpus, quod est quantitas, esset distincta res à substantia, & esset in substantia subiectiue, & tunc quero de illis subiectis duobus, quorū primū est illius superficiei, & aliud primū corporis, aut faciūt per se vnū, aut vnū est pars alterius, Si faciunt se vnū, & sunt secundum se tota distincta, vel ergo sunt partes eiusdem rationis, vel diuersarū, non potest dari primū, quia impossibile est, quod vnum, quod est diuisibile secundū profunditatem, & aliud, quod est diuisibile secundū profunditatem, sint eiusdem rationis, quia quę sūt eiusdem rationis, vel sūt eodem modo diuisibilia, vel eodem modo indiuisibilia. Similiter tunc

Superficiē
nō distin-
guī à cor-
pore ratio-
nes.

T. com. 28.

Termino in
loci quid
dirate.

tūc aliquod compositum continuū componeretur ex indiuisibilibus, quod est impossibile. Nec potest dici quod essent alterius rationis in cōposito, quia tūc vnū esset forma, & aliud materia, quod patet esse falsū, quia non sunt plures partes alterius rationis in cōposito, quę sunt substantię nisi materia, & forma. Nec potest dici quod vna illarū substantiarū sit pars alterius, quia tūc substantia diuisibilis componeretur ex indiuisibilibus. Nec pōt dari secundū membrum, quia tunc talis substantia corporea nō esset per se vnū. Similiter si superficies sit alia res, accipio duas partes continui, & quęro vtrū est eadem superficies terminans vtranq; partē corporis continui, aut alia, & alia; si est alia, & alia, igitur superficies est immediata superfici, quod Arist. improbat. Si sit vna, per diuisionem corrūperetur, & generaretur duę superficies, quia non est maior ratio, si remaneat illa superficies post diuisionē, quod remaneat in vna parte, plusquā in alia, & per consequens manet simul in vtraq; vel in nulla: sed impossibile est quod per diuisionem vna superficies corrūpatur, & duo generarentur, quia generas nō destruit vnū indiuiduū vnius speciei, & generat nouū indiuiduū eiusdem speciei in eodē subiecto. Tum, quia accidens non destruitur, nisi vel per destructionē subiecti sui, vel per inductionem sui cōtrarii, vel alicuius incōpossibilis, vel per absentia suę causę, quorū nullū potest contingere in proposito. Tum, quia accipio substantiam, quę est primū subiectū primę superfici, & quęro vtrum illa manet, vel non. Si non manet, igitur aliqua substantia per diuisionē corrumpitur, & non materia, igitur forma. Tunc quęro de materia, quę erat sub forma corrupta, vbi manet, vel in vtraq; vel in neutra, vel in altera, nō in vtraq; manifestum est, nec in neutra; quia tunc separaretur, & esset noua inductio formę, & tūc non esset sola diuisio, quod est impossibile. Nec manet in altera. Tum quia non est maior ratio quare sit plus in vna, quā in alia. Si primū subiectū manet, aut igitur in vtraq; parte, aut in altera tantum, aut in neutra, & deducatur idē quod prius. Propter istas rationes, & alias consimiles, quę adducuntur alibi, dicendum est, quod locus non est alia

res à superficie, nec superficies à corpore, nec aliqua talis res distincta à corpore secundū se totam, quia in corpore nulla est pars, quin sit pars corporis, vel sit accidens in eo, vel locatum coniunctum cum eo. Si autē sit pars corporis, oportet quod sit corpus. Si sit accidens in eo, oportet quod subiectum primum illius accidentis, sit realiter corpus vel pars corporis, & siue sit pars corporis, siue corpus, necesario accidens in eo sicut in primo subiecto est diuisibile ad diuisionem illius, ita quod in qualibet parte illius subiecti primi sit aliqua pars illius accidentis, & per consequens illud accidens est extensum ad extensionem corporis, sic per consequens est longum, latum, & profundū, sicut suum subiectū primum. Si autē sit in corpore sicut in loco, tunc manifestum est etiam, quod est corpus si sit circūscriptiuē in loco. Et ideo secundū intentionem Arist. est dicendum, quod non intelligit, quod locus sit alia res a corpore locante, & vna alia res terminas ipsum corpus; sed ipsū corpus se ipso terminatur ex hoc quod non habet partes vltius protensas. Nec est aliud ipsū corpus terminari, vel finiri nisi tantū extēdi ad extensionem æqualem vnius partis, & non amplius. Vnde si esset talis res circūdans ipsum corpus, sicut aliqui imaginātur, si illa res destrueretur, nihilominus corpus remaneret finitum, & nō magis, nec minus, quā prius, & ideo non est talis alia res. Sed intellectus Philosophi est dicere quod locus est continēs aliud corpus sibi vbiq; cōtiguū, ita quod non est aliqua pars corporis contenti exterior, quę scilicet tangat aliud corpus, quin contiguatur alteri parti loci, nec ē cōuerso, nec aliud intendit Philosophus per vltimū corporis continentis. Et ideo quado dicit, quod locus est vltimū corporis continentis, debet sic intelligi, quod locus est corpus, cuius quęlibet pars vltima contiguatur locato. Et vocatur hic vltima pars quęlibet pars, quę tangit aliud corpus. Sicut si sit corpus, puta aqua in vase, quęlibet pars, quę tangit vas, vocatur hic vltima, nō quod sit simpliciter vltima, ita quod quęlibet alia sit terminata ante eā, sed dicitur vltima, quia tangit aliud corpus, scilicet aquā, inter quę non est aliquod mediū, nec aqua, nec pars

Determinatio quod superficies non distinguitur à corpore.

aque, cuius est pars. Et isto modo si sic corpus bipedalis quantitas, una medietas erit ultima, & alia medietas illius erit ultima, & alia illius, & sic in infinitum, quia quælibet illarum terminatur ad aliud corpus extra illud, quod est bipedalis quantitas. Sed partes mediæ vocatur non ultime illæ scilicet quæ terminatur ad puncta media imaginata inter ultima, hoc est, terminaretur si essent talia puncta. Si igitur corpus est locus, cuius quælibet pars ultima ex illa parte, qua locatum continet tanquam locatum, & partes illius cōsimiliter tangat corpus locatus, ita quod quælibet pars ultima locati tangat ultimam partem locatis, tunc est proprius locus: ita si esset vas plenum aqua, ita quod non esset in vase aliquo foramine, tunc illud vas diceretur locus proprius illius aque, quia nulla tunc esset ultima pars aque interior; quin tangat aliquam partem vasis.

Cap. Vigésimum primum.

SED contra ista videtur aliqua argumenta. Primo, quia ultimum continentis non est illud continens, quia idem esset ultimum sui ipsius. Item dicit Arist. quod totus aer non est locus proprius alicuius, quia tunc locus, & locatum non essent equalia, & tunc quia ratione totus aer non est locus alicuius, nec totum corpus est alterius, & tamen oportet, quod aliquid illius sit locus alicuius, & non aliqua pars, propter eandem rationem, ergo aliquid aliud, quod non potest esse nisi superficies. Similiter locus, & locatum sunt equalia, sed corpus continens non est equaliter contento, ergo, &c. Item Com. c. 33 dicit quod alius est locus primus, alius est locus secundus, & dicit quod res est in secundo loco, quia est in primo, & exemplificat sicut aliquid est in aere, quia in ultimo sine continente ipsū, igitur secundum eū aer est locus secundus, & ultimum continens corpus ipsū locus primus, & per consequens sunt distincte res. Item eodem commento subdit post, quod si totus aer esset locus illius rei primus. Tunc locus rei vel res, quæ dicitur esse in loco illo, non essent equalia, & hoc habet pro inconvienti. Item in predicamentis Arist. ponit lineam esse distinctam specie a corpore, & ponit ibidem locum esse

distinctam specie a linea, superficie, & corpore. Item corpus est mobile per se, superficies non est nisi mobilis per accidens, ergo &c. Item falsum sumitur in arguendo, scilicet quod omne accidens habeat subiectum primum, ita quod sit totum in toto, & pars in parte, quia intellectus est primo in homine, & non pars in parte. Similiter dualitas est primo in duplo, & tamen non est pars in parte, & sic de aliis. Item omne corpus est mobile, secundum Philos. locus est immobilis, ut patet in definitione loci, ergo &c. Istis tamen non obstantibus, dicendum est, quod nec locus, nec superficies est alia res a corpore. Ad primum dicendum quod aliquid ultimum continentis est illud continens, & aliquid non, nam accipiendo vas continens aquam, ipsum vas vocatur ultimum continentis, ita quod sit constructio intransitiva, ultimum continentis, id est ultimum quod est continens, sicut dicimus naturam hominis, hoc est, natura, quæ est homo. Preter etiam illud continens ultimum, quælibet pars vasis tangentis totam aquam, vocatur ultimum continentis, & quælibet illarum distinguitur a vase continente, sicut pars a suo toto, & est conuerso, ita quod iste locus non est illud continens, hoc est, non est totum, sed est pars. Tamen pro ista auctoritate, & aliis sequentibus est sciendum ad intentionem Philosophi, & Com. quod ipsi distinguunt continens commune a continente proprio, & primum vocant simpliciter continens, & secundum vocant ultimum continens, sicut exemplificat de aere, & de ultimo aereis respectu alicuius corporis existentis in aere, puta respectu ligni, vel navis, vel alicuius talis, quia totus acceptus categoricè continet illud corpus, & tamen non est proprius locus, quia continet illud, & multa alia, sed ultimum corporis quodcumque sit illud, quod non continet nisi præcise illud est locus illius proprius, & illud ultimum differt a toto aere sicut pars a toto, & ideo locus proprius non est totus ille aer, sed pars illius aeris. Et per idem dicitur ad aliud, quod totus aer scilicet qui continet illud corpus, &

Dilatatio rationum.

Dubitatio-
nes contra
determina-
ta.

Physic.

In Predi-
camento
quantita-
tis.

aliud

aliud, nō est locus proprius, & primus illius, & hoc est, quia habet multas partes, quę nō tangunt illud corpus, præter partes superiores, quę tangunt aliā spherā superiorem. Et non sequitur totus aer non est locus istius, ergo nec aliquod aliud corpus est locus alicuius, quoniam multe sunt partes aeris interiores, quę non continēt partes istius locati, sed non est sic de quocūq; alio corpore, quia alicuius corporis nulla est pars vltima interior, quin contineat partē vltimam aliquam istius locati, & ideo est locus primus istius locati, seu corporis. Ad aliud patet, quādo dicitur quod locus, & locatū sūt equalia, quia scilicet secundū partes, vltimas tangunt se, nec ex parte illa locus est longior, vel latior locato, & tamē cum hoc stat, quod locus sit magis, vel minus spissus locato, & etiā quod partes superiores, vel inferiores nō tangētes locatū sint longiores, vel latiores. Ad aliud patet, quod Com. loquitur de toto aere continente multa corpora, & ideo nullius aliquorū corporū est locus primus, sed in isto toto aere dicitur corpus locatum, quia est in aliqua parte corporis aeris, cuius quęlibet pars vltima verius locatum tangit aliquam partē locati. Et quod Com. loquatur de toto aere patet, quia dicit quod finis rei alius est proprius rei, qui dicitur in aere esse, & alius est, qui cōtinet ipsū, & aliud verbi gratia, finis totius aeris, & ideo totus aer est locus secundus, sed aer equalis secundū longitudinē latitudinē, & profunditatē locato est locus proprius, & isti duo aeres, vt ita dicā distinguūtur sicut totū, & pars. Et per idē patet ad aliud, quod loquitur de toto aere, & ideo locus proprius est locus equalis, sed totus aer non est equalis secundum omnem dimensionem, quia ex omni parte est longior, & latior, & ideo primus locus talis corporis nō est equalis tali corpori, accepto equali modo præexposito, quia corpus occuparet totū aerē sed continentur multa corpora in aere. Et quando dicitur, quod locus proprius locati est vltimus finis aeris continentis locatū, accipit finem pro vltima parte cōtigua corpori locato, & equali sibi modo præexposito, & distinguit inter vltimū finem, & ceteras partes, quę non tangunt locatum, volens quod vltimus finis sit locus locati, & nō alia

Com. 33.

pars, quę non est vltima. Et ideo dicit quod illa vltima quę scilicet sunt equalia locato, sunt finis, & non vltima cōmunia, quę scilicet tāgunt non solum illud corpus, sed etiam alia. Et si dicatur, quod secundū istum modum eiusdē locati erunt plura loca propria, & prima, quia si aliqua pars vltima sit locus proprius, & primus alicuius corporis, hoc nō est, nisi quia quęlibet pars eius contingatur illi corpori locato; & nullius alterius corporis pars vltima cōtingatur illi, sed tales sunt multe partes, ergo quęlibet illarū est locus proprius, & primus. Dicendū quod quęlibet illarū partiū potest dici locus proprius, & primus, tamē propriissime pōt vocari locus tātum quod non est pars alicuius talis, sicut si vas sit plenū aqua, prop. iissime potest vocari vas locus proprius, & primus aque, & tamē quęlibet pars illius vasis pōt vocari locus etiā proprius primus distinguēdo locū propriū primū contra locū cōmunem. Nec inconuenit esse plura loca vnius, dūmodo illa plura se habeant sicut pars, & totū, ita quod quibuscunq; acceptis duobus vnus est, pars alterius. Ad aliud de libro prædicamentorū dictū est ibi quod Phil. nō intendit dare sēper diuersas species, importātes diuersas res, sed intendit diuersum ordinem cōceptuum, puta quia alius ordo est superiorū hoc est, illorū cōceptuū, & aliorū, & sufficit hoc ad intencionē Phil. sicut declaratum est ibi. Et per idē patet ad aliud, quod corpus, & locus possunt dici distinctę species, quia de aliquo, quod primo est corpus, & locus, potest verē affirmari, quod est corpus, & locus, & postea pōt affirmari, quod est corpus, quamuis non sit verus locus. Sicut si aer contineat corpus, tūc est verē corpus, & locus, & si postea partes istius aeris cōiuagantur, & non contineāt aliquid, ille idem aer tūc est corpus, tamen tunc non est locus, quod potest contingere solum per motū locale, quia per hoc, quod partes approximātur, quę distabāt prius, & hoc sufficit ad diuersum ordinē Prædicabiliū, & ad hoc, quod talia prædicabilia sint species diuersę, de quibus loquitur Phil. ibidem. Ad aliud dico, quod ista est vera, superficies est per se mobilis, si ista sit vera, corpus est per se mobile, tenendo quod neutra sit composita,

posita, vt patet syllogismo expositorio, tamen quia istam, Phil. intelligit, vt cōpositam, corpus est per se mobile, propterea alia cōposita debet negari, scilicet ista, superficies est per se mobilis, quia licet ista sit vera, per se, corpus est mobile, tamē hec nō est vera per se, superficies est mobilis. Vnde quia in diffinitione exprime te quid nominis superficiē ponitur aliquid negatiuum, ideo nō est talis predicatio per se, superficies est mobilis, & hoc sufficit ad intentionē Phil. quod hęc non sit vera per se, sed per accidens, superficies est mobilis. Ad aliud dicendum, quod quāuis accidens spirituale, quod est in homine, non sit in parte intellectiua, vel intellectuāli hominis secundum partem suam: si tamen primum subiectū suum sit homo, tunc pars sua esset in parte hominis. Sed nunc ita est, quod suum subiectum primum est anima intellectiua, quæ est indiuisibilis, sicut intellectus est indiuisibilis, & quia anima intellectiua est indiuisibilis, & est tota in toto, & tota in qualibet parte, & non pars in parte, similiter suum accidens spirituale, & exēpla non sunt ad propositū, quia duplicitas, & corporeitas, & huiusmodi nō sūt aliæ res secundū se totas distincte à duplo, & à corpore, sicut alias fuit ostēsū.

Cap. Vigésimum Secundum.

QVANTVM ad vltimum argumentum de immobilitate est sciendum, quod istam immobilitatē loci diuersi diuersimode nituntur saluare. Dicunt enim aliqui, quod in loco est duo cōsiderare scilicet illud quod est materiale in loco, & est superficies corporis cōtinentis, & illud quod est loci ibi formale, scilicet ordo ad vniuersum. Ordo autem ad vniuersum est immobilis semper. Locus enim quantum ad id, quod est formale, in eo nec per se, nec per accidens moueri potest, quod probatur dupliciter, sicut videmus quod quælibet pars fluuij mouetur, totus autem fluuius est immobilis quodāmodo, quia quādiū durat cursus aquarū, tandiū cursus retinet eundem sitū. Nauis enim si ligetur ad anchorā, vt nō simul cū flumine fluat, dicitur sēper esse in eodē loco, quia licet alia, & alia aqua sit subter eā, & licet nauis nō sēper habeat eundē

ordinē ad partes fluuij, quia partes illæ sunt mobiles, quia tamen quādiū sit ligata est in eodem loco respectu ad totū fluuiū, propter quod totus fluuius dicitur quodāmodo locus, quia locus nauis habet immobilitatē ex ordine ad totū fluuiū. Similiter & si quælibet pars vniuersi sit mobilis, tamē vniuersū non mutat locū suum secundū substantiā, & locus sursū dicitur esse immobilis, quia cōcauū orbis Lunæ semper est in eadē distātia ad centrū, nec est in vno tēpore plus sursū, quam in alio: & sicut locus sursum est immobilis, ita locus deorsum. Est enim immobilis, quia centrū immobilitatis perseuerat, sic ergo in ordine ad vniuersum habet locus immobilitatem. Et ideo si aliquid in terra quiesceret, & vēto flante moueretur, & tolleretur totus aer, qui est circa ipsum, non diceretur mutare locū, quia eundem haberet ordinē ad totū vniuersum, quē prius habuit, ergo &c. Probat idem sic, quia licet se quiescente posset moueri aer, qui est iuxta te, vel aliquod corpus circūdans te, semper tamen dicereris esse in eodē loco, quia semper es in eadem distātia ad centrū, & ad polos mūdi, qui sunt immobiles, & ideo per respectū ad ista locus dicitur esse immobilis. Sed ista nō declarāt immobilitatē loci, quia si locus sit formalis ordo, vel distātia ad centrū, & ad polos mūdi, ille ordo erit formaliter in corpore locante, & non in corpore locato, quia si esset in corpore locato, sequeretur quod locus formaliter esset in corpore locato formaliter, quod est contra Arist. Si ergo ille ordo est in locante, ergo mutato locante mutatur ordo, quia cū ordo sit quoddam accidens, secundum istum errorem, impossibile est ordinē illum esse immobilem mutato habente eundem ordinē. Confirmatur, quia sicut accidens absolutū non potest esse in diuersis subiectis, & hoc idē accidens numero, ita accidēs, quod ipsi ponunt respectum, non potest idem numero manere in diuersis subiectis, ergo moto subiecto habente illum ordinem nō manet ille ordo, ergo ille ordo non manet in mobile mutata superficie continentis, & per consequens non manet locus formaliter immobilis, sicut nec materialiter. Ex isto patet quod non declarant immobilitatem loci

Impugnatur commune placitum de loci immobilitate.

In sua expositione super predicamenta Arist. De immobilitate loci.

propter hoc, quod circūdans aliud mouetur ipso nō moto. Nā ex quo locus secundū eos materialiter est alius, & alius, & formale in loco fit in materiali loco, ita quod maneat in loco materiali, sicut materiale in loco est aliud, ita habēt cōsequēter dicere quod formale in loco est aliud. Et confirmatur quia secundū eos formale in loco est accidēs existēs in superficie, quę est materiale in loco, sed superficies continētis est alia, & alia, ergo ordo ad vniuersū, qui est in superficie, est alius, & alius. Itē ex idētitate distātię locati nō sequitur idētitas loci, quia distātia nauis ad totū fluuiū non est locus nauis, quia tunc locus esset subiectiuē in locato, quod ipsi negāt. Et confirmatur, quia cū nauis locatur, est in fluuio, & manifestū est, quod totus fluuius non est proprius locus nauis, ergo aliqua pars fluuij est locus proprius nauis, & tūc arguitur, sic. Hęc pars fluuij, quę est proprius locus nauis, non habet sēper eādē distātiā ad totū fluuium, & hęc pars fluuii est proprius locus nauis, ergo per consequēs nō est semper idem locus nauis. Si dicatur quod hęc pars est primo proprius locus nauis, & deinde alia pars habens eādē distātiā. Contra, quando succedit alia pars non est eadē distātia illius partis p̄cedentis; & cū secundū eos distātia sit accidēs in distante, si distans sit aliud, oportet quod distātia sit alia, & per consequens non est idē locus formaliter. Et confirmatur totū p̄cedens, quia locus proprius alicuius, vel est substātia, vel accidēs substātię, non primū, igitur secundū. Et si flante vento non maneat eadē substātia, ergo nec idē accidēs numero. Et quod in secūda ratione dicūt de immobilitate polorum & centri, procedit ex imaginatione, falsa videlicet, quod in cęlo sint poli mobiles, & in terra sit vnū centrū immobile, quia hoc est impossibile. Impossibile est enim subiectū alicuius accidētis moueri localiter, & ipsū accidēs, si maneat idem numero, non moueri localiter. Sed quodlibet subiectū accidentis, & quęlibet substātia in cęlo mouetur localiter, ergo poli, vel non manebūt idem, vel mouebuntur localiter. Si dicatur quod polus, qui est indiuisibilis, non est pars cęli, cū cęlū sit cōtinuū, & cōtinuū non componatur ex indiuisibilibus. Contra;

si polus sit, & non sit pars cęli, aut ergo est substātia corporea, vel incorporea. Si corporea, est diuisibilis, ergo non indiuisibilis, si substātia incorporea, ergo est intellectualis, & per consequens esset intelligentia, & ita intelligentia esset polus cęli, quod est ridiculū, & per consequens impossibile est ponere tale accidēs indiuisibile, vel talem substātiā, quę sit polus. Et ideo quicquid est in cęlo, siue sit accidēs, siue substātia, est diuisibile, & per consequens mobile, sicut dicit Com. in de cęlo, & mun. Ideo alii magis veridici dicūt, quod quādo aliquid tale corpus mouetur circa quiescens, non manet idem locus numero; sed alius, & alius numero per ē quiualentia ideo dicūt, quod locus est alius, tamen dicūt quod locus est immobilis, quia nullo modo pōt moueri locus; sed quādo superficies mouetur, ille locus corrūpitur, & illa est relatio, quę corrūpitur subiecto illo moto localiter. Ista opinio est vera quātū ad hoc, quod ponit, quod est alius locus numero in tali casu, quando corpus circūdans locatū mouetur localiter. Sed quantum ad hoc, quod ponit, quod locus corrūpitur per hoc, quod subiectū mouetur localiter, falsa est, & procedit ex falsa imaginatione, scilicet, quod locus sit quędā relatio distincta realiter à locante, sicut ostensum est alibi, quia Phil. nullā rem talem ponit, & hoc etiā est falsū secundū sic opinātes, quia si locus sit talis relatio, sequeretur quod locus nō esset in genere quātitatis, quia secundum eos nulla res est in diuersis predicamentis. Et similiter talis relatio nō est vltimū corporis continentis, ergo non est locus, & per consequens, non obstante quod talis relatio destruat, non sequitur locum corrumpi. Et per consequens non sequitur locum esse immobile immobilitate opposita motui locali. Similiter nulla proprietas loci cōuenit tali relationi, quia nec continet tale locatū, nec est equalis tali locato, quę tamen sunt precise de ratione loci. Ideo de virtute sermonis proprie loquendo debet concedi quod locus est mobilis, quia nihil est in istis inferioribus generabilibus, & corruptibilibus, quin sit mobile motu locali per se, vel per accidēs, quia omne, quod est in istis inferioribus, vel est substātia, vel accidēs. Si

Secunda
opinio de
immobilitate
loci.

fit

fit substātia, siue sit materia, siue forma, siue compositū, adhuc est mobile, patet inductiue. Si autē sit accidens, & suū subiectū sit mobile, est mobile per accidens. Et ideo locus oportet esse mobilē per se, vel per accidens. Et propter hoc dicit Com. c. 41. quod locus non est continens immobile, nisi per accidens. Eisdē modo dico quod quando aliquid circa aliquid quiescens cōtinue mouetur, corpus circūdatum continue est in alio loco, quia corpus circūstans, sicut onerosum est prius est locus, ergo sicut est aliud, ita est alius locus. Verūtamen pro intentione Phil. est sciendū, quod Phil. intendit dicere, quod locus est immobilis per equiualentiam, hoc est, quod tantū valet locus ad saluandū omnia, quę ponūtur de loco, ac si realiter esset immobilis, & ita possunt in eodē loco sibi succedere diuersa corpora loco mutato, sicut possēt, si locus esset immobilis. Similiter est de omnibus cōditionibus propriis ipsius loci, quod ita possūt saluari, sicut si locus esset immobilis simpliciter, & nihil aliud intelligo per locū esse immobile secundū æquiualentiam. Vnde quādo aliquid corpus est secundū vnā partē in aliquo corpore, & secundū aliā in alio corpore alterius speciei, sicut si lignū insingatur in luto alicuius fluminis, vna pars cōtinetur ab aqua, & alia à terra, & alia ab aere, est idē locus secundū equiualentiam. Similiter, quādo aliquo corpore quiescente, corpus circūdas mouetur cōtinue, est vnus locus per equiualentiam, ita quod ad saluandū quietē corporis locati, & alia, quę dicūtur de loco, & locato, tantum valet ista loca distincta numero, & nō plus. Et hoc est ipsa loca distincta esse vnū numero locum per equiualentiam. Et hoc intelligit Com. quādo dicit in diuersis locis quod locus est immobilis equaliter, intelligit enim locū esse immobile equaliter per equiualentiam. Et si dicatur quod omne quod cōtinue est in alio loco, & alio, mouetur localiter. Dicendū quod non, sed solū illud corpus, quod taliter se habet, quod esset in alio, & alio loco, etiā si locus esset immobilis vere mouetur localiter, & ita non est in proposito. Nā isto casu posito si locus esset immobilis, continue esset in eodem loco de facto, quāuis posset esse in alio, & hoc intendit Phil. quā-

do dicit quod locus est sicut vās intrāsmutabile, quia sicut vas pōt transmutari, quāuis secundū equiualentiam maneat immobile respectu aque, vel alterius contenti in vase. Si dicatur quod si locus est immobilis secundū equiualentiam, ergo est immobilis, quia arguitur à determinabili sūpto cū, determinatione ad ipsū per se sumptū. Dicendū quod cōsequētia nō valet, quia immobile secundū equiualentiam est cōe ad mobile, & immobile, sicut albū secundū dentes est cōe, quia aliquis secundū dentes est albus, & est etiā albus, aliquis vero nō est albus, & tamē est albus secundū dentes, & ideo cōsequētia non valet. Itē quādo dicit Phil. quod fluuius totus est magis locus nauis, quā pars fluuij, nō est intelligendū de virtute sermonis hoc esse verū, cū totus fluuius sit tantū locus cōmunis nauis, & per cōsequēs nō est locus nauis, nisi propter partē, & ideo non est magis locus, quā pars: sed intelligit quod aliqua conditio loci magis cōpetit toti fluuij, nā totus fluuius nō perdit totū locū, & acquirit aliū, sed pars sua deperdit totū locū, & acquirit aliū, & tamē totus fluuius nō est locus nauis, nisi propter partē, sed primo propter vnā partē, secundo propter aliā, & ita fluuius semper est locus nauis dū nauis quiescit, non sic autē aliqua pars est locus. Et hęc est ratio, quare magis totus fluuius est locus nauis, quā aliqua pars. Alia est ratio, quare magis totus fluuius dicitur magis locus, quā aliqua eius pars, quia naue quiescente, & fluuij nec aucto nec diminuto, equalis est distantia in toto tēpore quietis nauis inter vltimas partes fluuij, & ipsā nauim, quāuis fluuius in diuersis tēporibus habeat diuersas partes vltimas, nec est sic de aliqua parte fluuij, quę est prius locus nauis. Et sic per istā rationē pōt assignari ratio, seu causa quare aliquid dicitur esse in toto celo, quia scilicet corpore quiescente equalis est distantia ad omnes partes vltimas celi, ita quod omni hora est verū dicere, quod corpus tantū, vel tantū accepta aliqua determinata quantitate mensuretur, & hoc corpus equaliter distat ab omnibus partibus vltimis celi, & propter istā rationē dicitur corpus quiescere in terra quantūcūq; tā celū, quā aer mouetur: verbi gratia ponatur gratia exēpli corpus quadratū, & sit vna

Quomodo
fluuius sit
magis pro-
prius locus
nauis quam
pars.

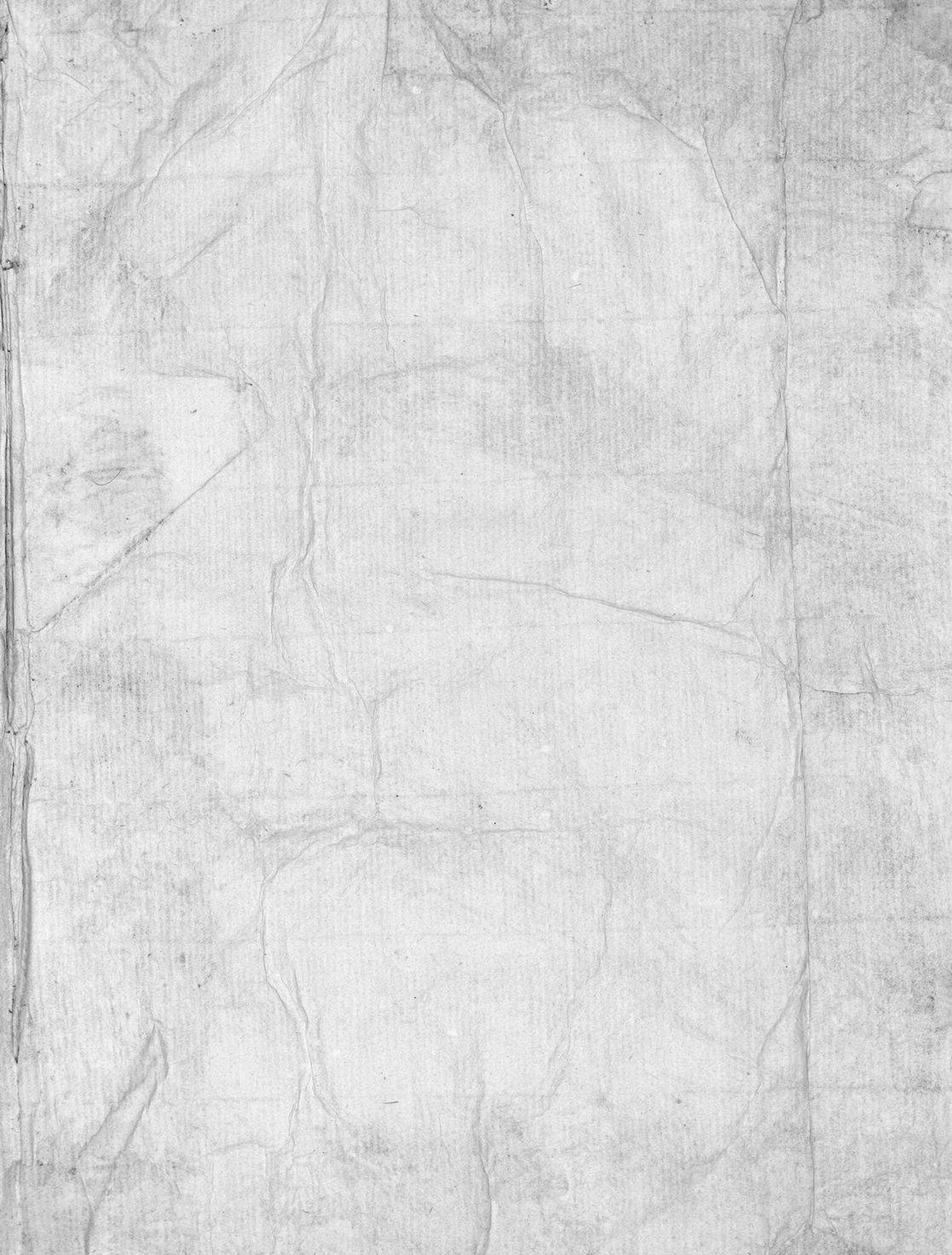
pars eius, a. secunda, b. tertia, c. quarta, d. Si tunc a. distat à partibus superioribus per centum miliaria, & b. distat tantundè à partibus dextris, & sic de aliis, & tunc dico quod hæc erit vera, hoc quadratum quiescit, siue cælum moueatur, siue non, dummodo non moueatur motu recto, sed motu circulari. Et ita bene saluabitur quies illius corporis, & equalis distantia ad cælum, si quælibet pars cæli moueatur circulariter, sicut si non moueretur, & sicut si essent poli immobiles, sicut aliqui imaginantur, & ideo immobilitas polorum nihil facit. Et si arguitur contra prædicta, quod locus non potest moueri, quia tunc locus esset locatus. Dicendum quod locus verè mouetur, & verè est in loco. Aer enim verè est locus alicuius, & tamen verè est in loco, sicut qui continetur ab alio, non tamen est in loco per vltimas partes contiguas locato, sicut non continetur ab alio manentibus illis partibus, quibus illæ partes vltimæ, & omnes partes vltimæ contigantur alteri, sed per eas continent, & non continentur, & hoc sufficit ad intentionem Philosophi. Et si dicatur quod omne, quod mouetur, requirit aliquem locum, in què recipitur, sed locus non mouetur per partes non contiguas corporis continentis, & mouetur per partes contiguas contento, per quas est locus, ergo per istas verè acquirit locum aliū, & ita locus ex ea parte qua est locus verè in loco esset. Dicendum quod nõ omne, quod mouetur, acquirit aliū locū quantum ad omnes partes suas, & ideo non mouetur, nisi quantum ad suas vltimas partes, quibus contigatur contento, quibus acquirit alium locū. Sed potest moueri dupliciter per istas partes, quia aliquando tales partes per hoc, quod mouentur, cõiunguntur localiter vt cum primò partes aeris concurrunt, quando auferuntur à corpore, quandoq; circundabant. Aliquando vero partes non coniunguntur, sed remanentes semper equaliter distant. In primò casu partes istæ vltimæ quæ primò erant contiguæ locato, mouentur, vt sint in alio loco, & non vt fiant locus alterius, quia ex hoc ipso quod coniunguntur, nõ sunt locus, quia nihil ab ipsis continetur. In secundo casu non mouentur partes istæ, vt

sint in alio loco, sed vt sint locus alterius; sicut, si aer continue fluat à ligno, cuius est primò locus, ad lapidè contiguū illi ligno, mouetur, vt sit locus lapidis, qui prius est locus ligni, & è conuerso. Et ita patet quod locus est verè mobilis, est tamen immobilis per equiualentiam, quia ad saluandū multa, quæ de loco dicuntur, sufficit, quod locus esset immobilis, & maximè ad saluandum motū, & quietè corporis naturalis, propter quæ duo maximè ponitur locus, ita enim possunt saluari tam motus, quam quies corporū si locus esset immobilis, sicut si esset mobilis. Immo etiam, nisi aliquis locus esset immobilis motu circulari, sicut cælum non posset esse motus, & quies corporum. Et hæc est intentio Phil. & Com. & non alia. Et isto modo possunt glosari omnes auctoritates Phil. & Com. quæ videntur esse contrariæ. Vnde nõ est intellectus Phil. dicere, quod locus est simpliciter immobilis, ita quod nullo modo possit moueri. Nam vltimum cælum secundum eum est mobile, & tamen est locus, quia cum motu recto non moueatur, sed tantum circulari, sufficit quantum ad hoc quod saluetur immobilitas loci, quia quantum ad hoc nihil refert, quod sit mobile motu circulari, vel nõ. Et similiter est dicendum de medio, quod nihil refert quod sit simpliciter mobile, vel immobile, dummodo illud, quod est in medio mundi, secundum suas partes vltimas semper equaliter distet à partibus cæli superioribus, & alijs. Et ideo identitas loci per equiualentiam in istis inferioribus attendenda est per equallem distantiam ad partes cæli superiores, & inferiores, & nihil refert quod moueatur circulariter, vel non quantum ad hoc dummodo nõ moueatur motu recto. Item nota quod immobilitas, & identitas loci per equiualentiam, non est attendenda ex medio mundi, nisi quia primò attendenda est ex immobilitate cæli motu recto, quia enim cælum non mouetur, nec superius, nec inferius, ideo dicitur medium mundi esse immobile per equiualentiam, quod tamen verè est mobile, quamuis terra secundum se totam nunquam moueatur. Et nota quod locus sursum, & locus deorsum

sū accipiendi sūt in cōparatione ad centrū, & ideo immobilitas vnus indiuisibilis centri secundū quod aliqui imaginatur, nihil facit ad hoc, quod vnus locus sit sursū, & alius deorsū, nec ad hoc, quod locus sit immobilis, vel idem, sed hoc solū, quod centrū non mouetur motu recto. Et ideo omnis locus, qui plus appropinquat vltimę parti centri, quā alter, est locus deorsū, & alter sursū. Itē nota, quod sicut dicit Phil. 4. Phisic. in principio cap. de loco, vas est vere locus, & vere mobile. Vnde locus, & vas nō differunt, nisi secundū superius, & inferius, nec aliā differentia incēdit Phil. & Com. dare inter locū, & vas. Et si dicatur, quod si vas esset propriè locus, verè quando aliquid moueretur ad motū vasis, vel nō moueretur, vel manēs in eodē loco, moueretur. Dicendū est quod tale motū verè est in eodem loco sibi proprio, quādo tamē idē locus nūo est in diuersis per equiualentiā: hoc tantū valet ad hoc, quod corpus existens in eo moueatur, ac si esset aliud, & aliud vas, & alius, & alius locus, & ideo cōcedo, quod idem manens in eodē loco proprio mouetur, nō tamē manet in eodem loco cōmuni, nec iste idem est vnus numero per equiualentiā, sed est plures per æquiualentiā, sed nec iste locus est in eodem loco num. sed mutat locum, & ideo existēs in eo mouetur localiter. Vnde in talibus est magis difficultas vocalis, quā realis, & magis pōt deduci ad incōueniens vulgo, quā sapientibus. Itē notandū quod hoc nomen locus, est nomen relatiuū secundū Com. & tamē illud de quo verificatur hoc nomē locus, est verè quantitas, & propter hoc ponit Phil. locū in genere quātitatis in Libro Prædicamentorū; sed quia hoc nomē locus est propriè relatiuū, ideo nō ponitur per se in genere quātitatis, sed per accidens, quādo dicit. Amplius præter hoc tempus, & locus. Itē nota vltimo secundū opinionem Com. c. 43. quod celū est in loco per accidens, & ita quod æquiuocè dicitur celū esse in loco, & alia corpora. Verū tamen definitio, quam dat Phil. de loco, nō cōpetit celo per se, nec per accidens, quamuis enim hæc sit vera celum est in loco per accidens, hæc tamē est falsa, celum est in vltimo corporis continētis per accidens, quia nec est in vlti-

mo per se, nec per accidens. Et propter hoc dicit Com. quod hæc definitio, quam dat de loco, est impossibile, quod sit cōmunis omni corpori simplici circulari, & rotundo, scilicet vltimo celo. Si tamē ista diffō compereret vltimo celo, omnis definitio loci esset saltim prædicabilis de celo per accidens. Et ita patet quod vltimū celū, & alia corpora æquiuocè sūt in loco, & celū eē in loco per accidens nō est aliud, quā celū cōtinere aliquod quiescēs, quod est in loco per se tāquā continente ipsū. Et propter hoc dicit Com. quod omnes expositores non potuerūt attingere hæc expōnem, quia ipsi accipiūt esse in loco secundū definitionē Arist. voletes quod esse in loco cōpetat primę spherę, & tamē nullo mō sibi cōpetit definitio data ab Arist. Itē nota quod Com. in hoc com. non vocat centrū aliquod indiuisibile immobile existēs in medio mūdi, sicut aliqui imaginantur & falsè, sed vocat centrū corpus quiescēs secundū omnes partes suas distās à celo equaliter. Vnde dicit, quod non est ibi quies propter quietē cētri, quod est terra, & ita terrā dicit esse centrū. Itē celū esse in loco per accidens nō est aliud, quā celū esse cōtinens centrū, circa quod mouetur ita, quod aliter partes celi appropinquatur isti parti terre quiescētis quā prius, & sic de aliis, & hoc est celū moueri per se localiter; quia aliter secundū partes appropinquatur ad quiescēs, quod per se est in loco, sed tamen centrum, ideo est per se in loco, quia habet aliquid continens ipsum. Veruntamen hoc est sciendum, quod quamuis corpus celeste moueatur circa terram quiescentem in medio mundi, tamen nihilominus hoc posito quod terra moueretur nō minus centrū mouetur, & tūc de facto nō moueretur circa aliquod quiescens, & tamē tunc moueretur, quia taliter se habet, quod si aliquod quiescēs esset in medio partes suæ diuersimodè approximarentur cōtinuè partibus quiescentibus illius. Et per istū modū posset saluari quod celū mouetur circa terram quiescentem, & quomodo celum est in loco per accidens. Et hæc dicta de loco, & eius definitione, & ex consequenti de toto opusculo sufficiant.

Quomodo intelligatur quod celum sit in loco per accidens

25
56

2007